LUIGI PIRANDELLO

ŞASE PERSONAJE ÎN CĂUTAREA UNUI AUTOR

NOBEL

Colecția „Biblioteca pentru toți" merge mai departe. După ce, mai bine de trei ani, „Biblioteca pentru toți" a făcut recurs la România și la valorile literaturii române, pledează, începând de astăzi, pentru literatura străină, într-o serie cu totul excepțională. Ne propunem ca, săptămână de săptămână, să vă oferim cărțile celei mai prestigioase colecții din lume, colecția „Nobel". Marii scriitori care au obținut, din 1901, Premiul Nobel pentru Literatură și cele mai importante cărți ale lor vor face parte acum din „Biblioteca pentru toți". În fond, recursul nostru nu se schimbă, rămâne același recurs la valoare, la marile opere ale literaturii universale.

Marius Tucă
Jurnalul Național

Luigi Pirandello

Şase personaje în căutarea unui autor

şi alte piese

Motivația Juriului Nobel, 1934:

„Pentru îndrăzneața și ingenioasa renaștere a artei dramatice și scenice."

Luigi Pirandello, împreună cu soția și fiul său Stefano, 1927

Luigi Pirandello

Şase personaje în căutarea unui autor

şi alte piese

Traducere din limba italiană şi note
de Alice Georgescu

EDITURA
ART

Luigi Pirandello, *Sei personaggi in cerca d'autore*
Copyright © 2012 Editura ART, pentru prezenta ediție
Credit foto: Colecție privată / The Bridgeman Art Library

JURNALUL NAȚIONAL

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:

Director: Marius Tucă
Director general: Dan Matiescu
Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu
www.jurnalul.ro;
www.bibliotecapentrutoti.ro

EDITURA ART
GRUPUL EDITORIAL ART
Comenzi – Cartea prin poștă
C.P. 22, O.P. 84, cod 062650, sector 6, București
tel.: (021) 224.01.30, 0744.300.870, 0721.213.576;
fax: (021) 224.32.87

Redactor: Adina Dragomirescu
Tehnoredactor: Vasile Ardeleanu

Tipărit la Radin Print, prin reprezentantul pentru România
4 Colours Advertising, www.4colours.ro

Radin print 4 Colours Advertising

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PIRANDELLO, LUIGI
Șase personaje în căutarea unui autor și alte piese /
Luigi Pirandello; trad. de Alice Georgescu. - București:
Art, 2012
ISBN 978-973-124-747-2
I. Georgescu, Alice (trad.)
821.131.1-2=135.1

Cronologie

1867 – Pe 28 iunie Luigi Pirandello se naște „în haos" cum îi plăcea să spună: Caos (Cavusu, în dialect sicilian), o mică localitate-satelit a orășelului Agrigento (Girgenti). Părinții săi, Stefano și Caterina, făceau parte din burghezia siciliană înstărită și aveau un trecut agitat, ca participanți, în persoană sau prin legături de familie, la Risorgimento, mișcarea revoluționară de unificare a Italiei, încheiată oficial în 1871, odată cu stabilirea capitalei la Roma. Tatăl era inginer la o mină de sulf.

După studii liceale la Palermo, după primele încercări literare timpurii (pe la 13 ani compusese o tragedie, pierdută apoi), după o pasiune fulgerătoare pentru o verișoară pe nume Lina (cu care a fost, de altfel, la un pas să se căsătorească), după înscrierea la Facultatea de Litere și, în paralel, la Facultatea de Drept din proaspăta capitală a regatului și, în fine, după o ceartă violentă cu un profesor de latină de la Universitate, Pirandello ajunge la Bonn, unde își termină studiile lingvistice, dar și citește enorm, în special literatură și filozofie germană.

1891 – se întoarce în Italia și se stabilește la Roma, unde intră din ce în ce mai activ în viața literară, publicând, mai întâi în periodice și, ulterior, în volum, versuri,

eseuri, scurte povestiri și chiar piese. (Pentru cronologia detaliată a operei dramatice pirandelliene, în funcție de data premierelor, a se vedea secțiunea respectivă din prezentul volum.) Revenirile asupra unui subiect, personaj etc. sunt frecvente, autorul reluând în formă dramatică un mare număr de povestiri ori fragmente de roman.

1894 – Pirandello se căsătorește, în urma unor aranjamente familiale, cu Antonietta Portulano, fiica unui partener de afaceri al tatălui său; acesta din urmă investește întreaga avere a propriei familii, plus zestrea nurorii, într-o mină de sulf care, în 1903, se prăbușește, aducând nu doar ruina materială, ci și dezastre mai grave: Caterina Pirandello (adorată de fiu cu înfocare) se stinge, iar Antonietta, mamă, la data aceea, a trei copii (o fetiță de șase ani și doi băieți de opt, respectiv patru ani), se îmbolnăvește grav, suferind un șoc psihic ce va evolua implacabil spre schizofrenie. (După ani lungi de crize de gelozie obsesivă față de soț, își va găsi sfârșitul zilelor într-un ospiciu.) Situația grea (care l-a și împins, la un moment dat, spre gânduri sinucigașe) îl obligă pe Pirandello să-și întrețină familia dând lecții de italiană și de germană, dar și să scrie neobosit. Teatrul începe să-l atragă tot mai mult. „Ah, teatrul dramatic! Îl voi cuceri. Nu pot intra acolo fără să încerc o senzație ciudată, un iureș al sângelui prin toate venele...", nota el undeva.

1910 – premiera piesei într-un act *Menghina* (*La Morsa*), versiune dramatică a nuvelei *Lămâi de Sicilia* (*Lúmie di Sicilia, în dialect*); succes moderat, dar încurajator.

1920 – Pirandello întemeiază o companie dramatică – Teatro d'Arte – împreună, printre alții, cu actrița Marta Abba, muza sa, de care îl lega o dragoste adâncă și discretă. Compania îi va monta constant piesele, efectuând și lungi turnee în Italia și în lume, dar faima europeană și-o datorează mai ales succesului piesei *Șase personaje în căutarea unui autor* (montată în 1924, la Berlin, de celebrul Max Reinhardt).

1934 – primește Premiul Nobel pentru Literatură.

1936 – În seara zilei de 10 decembrie Pirandello se stinge în locuința sa din Roma. Ultimul articol scris de el este datat 8 decembrie 1936. Rămânea neterminată o piesă în lucru, *Uriașii munților* (*I Giganti della montagna*). Testamentul lui, în care cerea în mod expres ca trupul, înfășurat într-o pânză simplă, să-i fie dus cu dricul săracilor, neurmat de nimeni, și să-i fie ars, a fost respectat. Urna funerară, potrivit dorinței sale, a fost „dusă în Sicilia și zidită în vreo piatră zgrunțuroasă de pe câmpia de lângă Girgenti".

Alice Georgescu

Primele reprezentații ale pieselor lui Pirandello
(în ordine cronologică)

Menghina [*La morsa*]. Roma, Teatrul Metastasio, compania „Teatro minimo", condusă de Nino Martoglio, *9 decembrie 1910*.

Lămâi de Sicilia [*Lumíe di Sicilia*]. Roma, Teatrul Metastasio, compania „Teatro minimo", condusă de Nino Martoglio, *9 decembrie 1910*.

Datoria medicului [*Il dovere del medico*]. Roma, Sala Umberto I, compania „Teatro per tutti", condusă de Lucio d'Ambra şi Achille Vitti, *20 iunie 1913*.

Dacă nu aşa sau Dreptatea altora [*Se non cosí o La ragione degli altri*]. Milano, Teatrul Manzoni, Compania Stabilă Milaneză, condusă de Marco Praga (primă actriță: Irma Gramatica), *19 aprilie 1915*.

Bagă de seamă, Giacomino! [*Pensaci, Giacomino!*]. Roma, Teatrul Național, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian; textul autorului), *10 iulie 1916*.

Liolà. Roma, Teatrul Argentina, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian; textul autorului), *4 noiembrie 1916*; Milano, Teatrul Nou, Compania Tofano-Rissone-De Sica (text italian revăzut de autor după ediția Mondadori din 1937, vol. VIII din *Tutto il teatro*), *8 iunie 1942*.

Așa e (dacă vi se pare) [*Così è (Se vi pare)*]. Milano, Teatrul Olimpia, Compania Virgilio Talli, *18 iunie 1917*.

Tichia cu zurgălăi [*Il berretto a sonagli*]. Roma, Teatrul Național, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian, cu titlul: „A birritta cu' i ciancianeddi – textul autorului), *27 iunie 1917*.

Chiupul [*La giara*]. Roma, Teatrul Național, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian, cu titlul: „A giarra" – textul autorului), *9 iulie 1917*.

Voluptatea onoarei [*Il piacere dell'onestà*]. Torino, Teatrul Carignano, Compania Ruggero Ruggeri, *27 noiembrie 1917*.

Dar nu e un lucru serios [*Ma non è una cosa seria*]. Livorno, Teatrul Rossini, Compania Emma Gramatica, *22 noiembrie 1918*.

Jocul rolurilor [*Il giuoco delle parti*]. Roma, Teatrul Quirino, Compania Ruggero Ruggeri (prima actriță: Vera Vergani), *6 decembrie 1918*.

Altoiul [*L'innesto*]. Milano, Teatrul Manzoni, Compania Virgilio Talli, *29 ianuarie 1919*.

Brevetul [*La patente*]. Roma, Teatrul Argentina, compania „Teatro Mediterraneo", condusă de Nino Martoglio (în dialect sicilian, cu titlul: „A patenti" – textul autorului), *19 februarie 1919*.

Bărbatul, fiara și virtutea [*L'uomo, la bestia e la virtù*]. Milano, Teatrul Olimpia, Compania Antonio Gandusio, *2 mai 1919*.

Totul cum se cuvine [*Tutto per bene*]. Roma, Teatrul Quirino, Compania Ruggero Ruggeri, *2 martie 1920*.

Ca înainte, mai bine ca înainte [*Come prima, meglio di prima*]. Veneția, Teatrul Goldoni, Compania Ferrero-Celli-Paoli, *24 martie 1920*.

Cecè. San Pellegrino, Teatrul Cazinoului, Compania Armando Falconi, *10 iulie 1920*.

Doamna Morlì, una și două [*La signora Morlì, una e due*]. Roma, Teatrul Argentina, Compania Emma Gramatica, *12 noiembrie 1920*; Florența, Politeama Nazionale, Compania Pirandello (Abba) cu titlul: „Două-n una", *14 martie 1926*.

Șase personaje în căutarea unui autor [*Sei personaggi in cerca d'autore*]. Roma, Teatrul Valle, Compania Niccodemi (interpreți: Vera Vergani și Luigi Almirante), *10 mai 1921*.

Henric al IV-lea [*Enrico IV*]. Milano, Teatrul Manzoni, Compania Ruggero Ruggeri, *24 februarie 1922*.

La ieșire [*All'uscita*]. Roma, Teatrul Argentina, Compania Lamberto Picasso, *29 septembrie 1922*.

Imbecilul [*L'imbecille*]. Roma, Teatrul Quirino, Compania Alfredo Sainati, *10 octombrie 1922*.

Să-i îmbrăcăm pe cei goi [*Vestire gli ignudi*]. Roma, Teatrul Quirino, Compania Maria Melato, *14 noiembrie 1922*.

Omul cu floarea în gură [*L'uomo dal fiore in bocca*]. Roma, Teatrul „Degli Indipendenti", Compania „Degli Indipendenti", condusă de Anton Giulio Bragaglia, *21 februarie 1923*.

Viața ce ți-am dat-o [*La vita che ti diedi*]. Roma, Teatrul Quirino, Compania Alda Borelli, *12 octombrie 1923*.

Celălalt copil [*L'altro figlio*]. Roma, Teatrul Național, Compania Raffaello şi Garibalda Niccòli (în dialect toscan: adaptare de Ferdinando Paolieri), *23 noiembrie 1923*.

Fiecare în felul său [*Ciascuno a suo modo*]. Milano, Teatrul de Amatori; Compania Niccodemi (interpreți: Vera Vergani şi Luigi Cimara), *22 mai 1924*.

Sărbătoarea Domnului corăbiilor [*Sagra del signore della nave*]. Roma, Teatrul Odescalchi, compania „Teatro d'Arte" (sub direcția lui Luigi Pirandello), *4 aprilie 1925*.

Diana şi Tuda [*Diana e la Tuda*]. Milano, Teatro Eden, Compania Pirandello (primă actriță: Marta Abba), *28 aprilie 1927*. Premiera absolută: Zürich, Schauspielhaus, *20 noiembrie 1926*, cu titlul: „Diana und die Tuda".

Prietena nevestelor [*L'amica delle mogli*]. Roma, Teatrul Argentina, Compania Pirandello (primă actriță: Marta Abba), *28 aprilie 1927*.

Cofetarul Bellavita [*Bellavita*]. Milano, Teatrul Eden, Compania Almirante-Rissone-Tofano, *27 mai 1927*.

Scamandru [*Scamandro*]. Florența, Teatrul „Accademia dei Fidenti", în interpretarea Grupului Academic, muzica de scenă de Fernando Liuzzi, *19 februarie 1928*.

Colonia cea nouă [*La nuova colonia*]. Roma, Teatrul Argentina, Compania Pirandello (interpreți: Marta Abba şi Lamberto Picasso), *24 martie 1928*.

Ori a unuia, ori a nimănui [*O di uno o di nessuno*]. Torino, Teatro di Torino, Compania Almirante-Rissone-Tofano, *4 noiembrie 1929*.

Lazăr [*Lazzaro*]. Torino, Teatro di Torino, Compania Marta Abba, *7 decembrie 1929*. Premiera absolută: Huddersfield (Anglia), Royal Theater, *9 iulie 1929*.

Așa cum mă vrei [*Come tu mi vuoi*]. Milano, Teatrul de Amatori, Compania Marta Abba, *18 februarie 1930.*

Astă-seară se improvizează [*Questa sera si recita a soggetto*]. Torino, Teatro di Torino, companie constituită ad-hoc de Guido Salvini, *14 aprilie 1930.* Premiera absolută: Königsberg, Neues Schauspielhaus, *25 ianuarie 1930.*

Regăsire [*Trovarsi*]. Napoli, Teatrul „Dei Fiorentini", Compania Marta Abba, *4 noiembrie 1932.*

Când ești cineva [Quando si è qualcuno]. San Remo, Teatrul Cazinoului Municipal, Compania Marta Abba, *7 noiembrie 1933.* Premiera absolută: Buenos Aires, Teatrul Odeon, *20 septembrie 1933.*

Povestea copilului schimbat [*La favola del figlio cambiato*]. Roma, Teatrul Regal de Operă, muzică de Gian Francesco Malipiero, interpreți: Florica Cristoforeanu și Alessio De Paolis. Dirijor: Gino Marinuzzi, *24 martie 1934.* Premiera absolută: Braunschweig (Germania), Lands-theater, *13 ianuarie 1934.*

Nu se știe cum [*Non si sa come*]. Roma, Teatrul Argentina, Compania Ruggero Ruggeri, *13 decembrie 1935.* Premiera absolută: Praga, Teatrul Național, *19 decembrie 1934.*

Visez (sau poate că nu) [*Sogno (ma forse no)*]. Transmisie radiofonică, Radiodifuziunea Italiană, *11 ianuarie 1936.* Premieră absolută: Lisabona, Teatro Nacional, *19 decembrie 1931.*

Uriașii munților [*I giganti della montagna*]. Florența, Parcul Boboli (Prato della Meridiana), Ansamblul artistic condus de Renato Simoni (interpreți principali: Andreina Pagnani și Memo Benassi), *5 iunie 1937.*

Evacuare [Sgombero], nuvelă-monolog. Taormina, Palatul Corvàia, „Teatro Ciellepi", (C.L.P.), condus de Giovanni Cutrufelli (interpretă: Paola Borboni), *2 februarie 1951*.

Discursul susținut de Luigi Pirandello la Banchetul Nobel organizat de Primăria din Stockholm, la 10 decembrie 1934

Mă bucur foarte mult să-mi pot exprima respectuoasa recunoştinţă Majestăților Voastre pentru amabilitatea de a onora acest banchet cu prezența. Vă cer permisiunea de a adăuga şi adânca mea recunoştinţă pentru întâmpinarea plină de amabilitate ce mi s-a făcut la recepția din această seară şi care a reprezentat plăcutul epilog al decernării de mai devreme, în care am avut nemăsurata onoare de a primi Premiul Nobel pentru Literatură al anului 1934 din augustele mâini ale Majestății Sale Regelui.

De asemenea, doresc să exprim profundul meu respect şi sincera recunoştinţă eminentei Academii Regale a Suediei pentru înalta deliberare prin care a încoronat lunga mea carieră literară.

Pentru reuşita strădaniilor mele literare a trebuit să merg la şcoala vieții. Această şcoală, deşi nefolositoare unor minți strălucite, este singura care poate ajuta o gândire ca a mea: atentă, concentrată, răbdătoare, cu adevărat copilărească la început, de elev ascultător dacă nu de profesori, cel puțin de viață, un elev care nu a părăsit niciodată încrederea sa deplină în lucrurile pe care le-a învățat. Această încredere vine din simplitatea naturii mele profunde. Am

simțit nevoia de a crede în aparența vieții fără cea mai mică rezervă ori îndoială.

Atenția stăruitoare şi adânca sinceritate cu care am învățat şi am cântărit această lecție a însemnat umilință, dragoste şi respect pentru viață – indispensabile înțelegerii dezamăgirilor amare, experiențelor dureroase şi rănilor cumplite, tuturor greşelilor inocenței care dau adâncime şi preț experiențelor noastre. Educația gândirii, plătită scump, mi-a permis să cresc şi în acelaşi timp să rămân eu însumi.

Pe măsură ce talentele mele reale se dezvoltau, mă lăsau complet neputincios în fața vieții, aşa cum devine orice artist adevărat, capabil doar de gândurile şi simțirile sale. Gânduri pentru că am simțit şi simțiri pentru că am gândit. De fapt, sub puterea iluziei de a mă crea pe mine însumi, am creat doar ce am simțit şi am fost în stare să cred.

Simt o imensă recunoştință, bucurie şi mândrie la gândul că toată această creație a fost considerată demnă de acest înalt premiu pe care mi l-ați oferit.

Aş vrea să cred cu bucurie că acest premiu mi-a fost înmânat nu atât pentru virtuozitatea mea ca scriitor, neglijabilă de altfel, ci pentru sinceritatea omenească a operei mele.

După *Nobel Lectures, Literature 1901-1967*, Editor Horst Frenz, Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1969. Traducere de Horia Gârbea

Copyright © The Nobel Foundation (1934)

Viața pe scenă

Rari sunt, în istoria câștigătorilor Premiului Nobel pentru Literatură, dramaturgii. Pe cât de multă faimă pot căpăta pe scenă, pe cât de multă lumină pare să se reverse asupra lor din reflectoare, pe atât de puțin se bucură ei de atenția confraților, a criticilor, a juriilor literare – și, în general, a publicului. A publicului care, adeseori, cunoaște îndeaproape acțiunea și deznodământul câte unei piese ori viața și suferințele câte unui personaj, dar nu știe mai nimic despre autor. Nici numele, câteodată...

Luigi Pirandello se numără printre acești celebri necunoscuți. Pentru că, dacă titluri precum *Șase personaje în căutarea unui autor*, *Astă-seară se improvizează* ori *Să-i îmbrăcăm pe cei goi*, de exemplu, circulă sub formă de vorbe de duh prin medii și în situații dintre cele mai neașteptate (inclusiv în baruri de noapte și grădini de vară!), informațiile despre el ca om și ca scriitor sunt, la nivel de „mase", cu totul sumare. Ba chiar mai rău: spectacole neizbutite cu unele dintre textele sale au acreditat imaginea unui autor complicat, „greu", încâlcit, mohorât. Pe care, într-un cuvânt, e mai bine să-l ocolești. Tristă nedreptate! Dacă cititorii (dar mai ales telespectatorii de astăzi) și-ar găsi răgazul de a răsfoi volumele de teatru ale lui Pirandello, ar descoperi o lume uluitor de bogată și de colorată, prinsă în peripeții al căror aer senzațional ar face să pălească, rușinate, conflictele născocite din atâtea și-atâtea telenovele de succes. Ar găsi acolo și adultere,

și sinucideri din dragoste, și transferuri de personalitate, și copii pierduți, și mame disperate – dar ar găsi și o privire deopotrivă înțelegătoare și ironică îndreptată asupra tuturor acestor întâmplări din care ni se revelează întotdeauna, la sfârșit, sublimul condiției umane, fie și în cele mai mizere întrupări ale ei.

Subiectele preferate ale lui Pirandello sunt viața și arta, adevărul și minciuna, realitatea și iluzia, adică esența însăși a teatrului. Deși a scris și câteva romane, precum și un număr impresionant de nuvele, Pirandello rămâne în memoria lumii în primul rând ca autor de teatru. Spectacolul scenic a exercitat asupra lui o fascinație constantă, căreia îi stă mărturie nu doar faptul că acest domn (spun contemporanii săi) serios, retras, mai degrabă timid, a înființat o companie de teatru, ci și subiectul multora dintre textele sale. Și nu numai al celor în care este vorba în chip explicit despre teatru (*Șase personaje...*, *Astă-seară...*), ci și al celor în care eroii „joacă teatru" într-un fel sau altul, fie punându-și în scenă propria nebunie (ca în *Henric al IV-lea*), fie asumându-și identități false ori, pur și simplu, schimbând „măștile" de la o clipă la alta. Teatrul i-a dat mult lui Pirandello, dar datoria nu a rămas neplătită.

Volumul de față strânge trei dintre textele dramatice ale lui Luigi Pirandello – și anume, cele mai faimoase și mai des montate, care au făcut, și în România, obiectul unor spectacole de răsunet –, spectacole ce au rămas, neîndoielnic, în amintirea acelora ce au avut șansa de a le vedea. Prin astfel de spectacole, opera scriitorului italian (mai mult: sicilian, piesele scrise în dialect ocupând un loc consistent în creația sa) a intrat, definitiv, în conștiința universală. Căci, fie și posesor al celui mai important premiu internațional pentru literatură, un dramaturg *există* pentru oameni – în prezent, în trecut și, iată, în viitor – în primul rând pe scenă.

Alice Georgescu

Şase personaje în căutarea unui autor

Prefață

Sunt atâția ani (și parc-ar fi ieri) de când în slujba artei mele se află o sprintenă slujnicuță, care nu e totuși atât de nouă în meseria ei.

O cheamă Fantezia.

Te privește cam de sus, în zeflemea, iar dacă-i plac veșmintele negre, nimeni n-ar zice că nu le poartă destul de fantezist, cum nimeni n-ar crede că, oricând și oricum, ia orice în serios sau că vede lucrurile pe-o singură față a lor. Bagă mâna în buzunar, trage afară o tichie cu clopoței, și-o trântește pe vârful capului – creastă roșie – și o zbughește. Azi pe-aici, mâine pe-aiurea. Și o amuză să-mi aducă acasă – să-mi slujească la nuvele, romane și drame – pe cei mai dezamăgiți oameni din lume, bărbați, femei, copii, împotmoliți în situații stranii, din care nu mai văd nicio ieșire; cu planurile lor de viață neîmplinite; prădați de nădejdile lor; și cu care, inevitabil, e adesea foarte trist să ai de-a face.

Și iată că această slujnicuță a mea, Fantezia, a avut, acum cine mai știe câți ani, proasta inspirație, blestematul capriciu să-mi aducă în casă o întreagă familie pescuită habar n-am de unde și-n ce fel, dar care, credea ea, mi-ar fi putut servi subiectul unui roman grozav.

Mă aflam față în față cu un bărbat la vreo cincizeci de ani, în sacou negru și pantaloni de culoare deschisă, cu aerul întunecat și ochii neprietenoși ai omului pus într-o situație înjositoare; apoi, o femeie cu văluri de văduvă, care ținea de

mână, de o parte, o fetiță de patru anișori, iar de cealaltă, un băiat trecut de zece ani; o tânără impertinentă, provocatoare, tot în doliu, dar de un lux bătător la ochi, ieftin și echivoc, tremurând de nestăpânită mânie contra bătrânului umilit și a unui tânăr de vreo douăzeci de ani, rămas mai încolo, închis în sine, ca și cum n-ar fi putut suferi pe nimeni. Pe scurt, erau cele Șase Personaje, așa cum apar acum pe scenă, la începutul piesei. Și, când unul, când altul, dar mai cu seamă fiecare tăind vorba celuilalt, s-au pornit să-mi debiteze jalnicele lor cazuri, să-și strige fiecare dreptatea, să mă copleșească apoi cu pasiunile lor învălmășite, așa cum fac și acum, în plin rol, cu Directorul teatrului.

Ce autor ar putea spune vreodată cum și de ce în fantezia lui s-a născut un personaj? Misterul creației artistice repetă misterul creației naturale. O femeie își poate dori maternitatea, din dragoste; dar dorința singură, oricât de fierbinte, nu-i de-ajuns. Într-o bună zi, femeia știe că devine mamă, dar care a fost clipa hotărâtoare nu știe. La fel și artistul: primește la sine mulți germeni de viață, dar nu poate spune niciodată cum și de ce, la un moment dat, fantezia lui a surprins tocmai unul dintre acești germeni, destinat să ajungă făptură adevărată pe un plan de viață situat deasupra lunecoasei existențe zilnice.

Pot zice doar că, fără să le fi căutat dinainte, m-am trezit cu ele în față, vii să le pot atinge, vii să le pot asculta până și răsuflarea acestor Șase Personaje prezente acum pe scenă. Și erau acolo, fiecare cu frământarea sa ascunsă, unite prin naș-terea și desfășurarea întâmplărilor în care sunt amestecate și așteptând să le fac eu intrarea în lumea artei, să compun eu din persoanele lor, din pasiunile și cazul fiecăruia, un roman, o dramă ori măcar o nuvelă.

Născute vii, își cereau dreptul la viață.

Mărturisesc însă că mie nu-mi spune mare lucru redarea unei figuri de bărbat ori de femeie, oricât de interesantă și de caracteristică ar fi, numai de dragul de a o reda: să povestesc

o anumită acțiune, veselă sau tristă, numai de dragul de a o povesti; să descriu o priveliște numai de dragul de a o descrie.

Sunt unii scriitori (și nu puțini) care au această predilecție și – ferice de ei – nu mai caută și altceva! Sunt scriitorii structural atrași de istoria faptică.

Dar mai sunt și alții care, fără asemenea gusturi, simt o nevoie spirituală mai profundă, pentru care nu există figură, întâmplare, priveliște neîmbibată, ca să zic așa, de o anumită semnificație a vieții, prin care să ajungă la o valoare universală: sunt scriitori de o factură cu deosebire filozofică.

Eu, din păcate, fac parte dintre cei din urmă.

Detest arta simbolică în care reprezentarea își pierde mișcarea spontană și devine un mecanism, o alegorie, efort inutil și greșit înțeles, fiindcă singur faptul de a da sens alegoric unei reprezentări lasă să se înțeleagă perfect că nu ni se servește decât o fabulație, lipsită prin ea însăși de orice adevăr, fantastic ori real, și care nu are alt rost decât să ilustreze o idee moralizatoare oarecare. Nevoia spirituală despre care vorbesc eu nu se lasă ispitită decât rareori, și atunci pe treapta superioară a ironiei (ca la Ariosto, de pildă), de acest simbolism alegoric. Acesta din urmă pornește de la o idee care devine, ori încearcă să devină, imagine; iar de partea cealaltă, se caută imaginea care trebuie să rămână vie și independentă în toată expresia ei, cu semnificația ce-i dă valoare.

Dar oricât m-am străduit, nu am ajuns să descopăr nicio semnificație deosebită celor Șase Personaje. Și consideram că, prin urmare, nu ar avea rost să le dau viață.

Îmi ziceam în sinea mea: „Destul mi-am indispus cititorii cu zeci și sute de istorii – de ce să-i mai indispun încă o dată cu înșirarea tristelor situații ale acestor șase nefericiți?"

Și, gândindu-mă așa, îi alungam de la mine. Sau, mai curând, făceam tot posibilul să-i alung.

Dar nu degeaba se naște un personaj!

Creaturi ale spiritului meu, cele Șase Personaje începuseră deja să-și ducă viața proprie, independentă de mine, o viață pe care nu mai aveam căderea să le-o refuz.

Adevărul este că, în timp ce mă încăpățânam să-i gonesc din minte, ei, aproape cu totul desprinși de orice suport narativ, personaje ale unui roman, evadate ca prin minune din paginile respective, își duceau mai departe viața, așa, de capul lor; pândeau câte un moment propice din existența mea cotidiană și răsăreau deodată în izolarea camerei mele de lucru. Și așa, când unul, când altul, când doi deodată, veneau să mă ispitească, să-mi propună cutare ori cutare scenă de reprezentat ori de scris. Spuneau ce efect ar face, ce viu interes ar putea trezi o asemenea situație puțin comună și așa mai departe.

Luat prin surprindere, mă dădeam bătut o clipă și, de fiecare dată, era de ajuns clipa mea de slăbiciune, era de ajuns să plec cât de cât urechea, pentru ca ei să câștige și mai multă vitalitate, și mai mult relief în evidența lor, și, astfel, și mai mare putere de convingere asupră-mi. Așa că, încet-încet, ajunsese să-mi fie din ce în ce mai greu să-mi mențin hotărârea fermă de a scăpa de ele, iar lor, în aceeași măsură, din ce în ce mai ușor să mă atace; și au devenit cu vremea o adevărată obsesie! Până când, în sfârșit, mi-a venit o idee cum aș putea scăpa...

În definitiv, mi-am zis, de ce n-aș reprezenta ineditul caz al unui autor care refuză să dea viață unor personaje ale sale, născute vii în fantezia sa, și cazul lor, al acestor personaje care, după ce li s-a insuflat viață, nu se resemnează să rămână în afara artei? Ele s-au și desprins de mine; trăiesc independent; vorbesc și se mișcă; au devenit, așadar, de sine stătătoare în această luptă pe care a trebuit s-o ducă împotriva mea, pentru viața lor; personaje dramatice, personaje care se pot mișca și pot vorbi singure; și se recunosc ca atare; au învățat să se apere de mine; vor ști să se apere și de alții! Atunci, poftim: să le lăsăm să ajungă acolo, la locul destinat personajelor dramatice, unde pot să prindă viață: pe scenă! Și să vedem ce-o să iasă...

Așa am și făcut. Și a ieșit ceea ce era firesc să iasă: un amalgam de tragic și de comic, de fantastic și de real, într-o situație umoristică, cu totul nouă și foarte complexă: o dramă care, de la sine, prin personajele ei – respirând, vorbind, mișcându-se automat și purtându-și, suferindu-și drama în toată ființa lor – cere și ea, imperios, să fie reprezentată – spectacolul inutilei tentative a unei reprezentații teatrale. Mai întâi, uimirea bieților Actori dintr-o trupă de teatru – care repetă ziua o piesă, pe o scenă cu decorurile ridicate – mirarea, uluiala lor când se trezesc față în față cu cele Șase Personaje, prezentându-se ca atare, în căutarea unui autor; pe urmă, repede, stârnit de leșinul brusc al Mamei cu văl de doliu, spontanul lor interes față de drama ei, pe care o întrezăresc, și față de drama celorlalți membri ai straniei familii, dramă obscură, ambiguă, abătută vijelios pe o scenă goală, nepregătită pentru ea; și treptat-treptat, în crescendo, curiozitatea la izbucnirea pasiunilor în ciocnire, când la Tată, când la Fata Vitregă, când la Fiu, când la acea biată Mamă; pasiuni care încearcă, așa cum am spus, să se întreacă una pe alta, cu o tragică furie calomniatoare. Și iată cum cele Șase Personaje ajunse pe scenă izbutesc să arate ele însele care le este semnificația, zadarnic căutată de mine mai înainte, cum o dezvăluie în lupta înverșunată unul contra altuia și a tuturor contra Directorului ori a Actorilor care nu le înțeleg.

Fără să vrea, fără să știe, în clocotul spiritelor tulburate, fiecare, căutând să se apere de acuzațiile celuilalt, exprimă, cu patima și zbuciumul său, tocmai ceea ce ani de-a rândul mi-a chinuit mie mintea: minciuna înțelegerii de la om la om, decurgând inevitabil din goliciunea cuvântului convențional; multipla personalitate a fiecăruia, ca urmare a tuturor posibilităților de a fi ale fiecăruia și, în sfârșit, tragicul, imanentul conflict între viața în continuă mișcare și preschimbare și forma ce o fixează cu rigiditate.

Dintre cei șase, mai ales Tatăl și Fata Vitregă vorbesc despre această cumplită, inatacabilă fixitate a formei lor, în

care și unul, și altul văd exprimată definitiv, de neclintit, rațiunea lor de a fi, care pentru el înseamnă pedeapsă, *iar pentru ea,* răzbunare: *și și-o apără înverșunați contra pozelor teatrale, contra verbozității superficiale a Actorilor, și încearcă să și-o impună vulgarului Director, care e gata să o altereze, să o adapteze așa-ziselor exigențe scenice.*

Nu toate cele Șase Personaje se prezintă pe același plan de realizare, dar nu că ar fi printre ei figuri de primul și de al doilea plan, „protagoniști" ori „roluri de brio" – ar fi vorba atunci de o perspectivă elementară, proprie oricărei realizări scenice sau narative –, nici că n-ar fi toate, pentru ceea ce au ele de exprimat, pe deplin realizate: toate șase au atins același grad de realizare artistică, toate șase se află pe același plan al realității, care este totodată și fantasticul operei dramatice. Doar că Tatăl, Fata Vitregă, ca și Fiul, de altfel, sunt realizați ca rațiune, iar Mama, ca natură instinctivă; ca „prezență" – Băiatul, care privește și face un singur gest, și Fetița, cu totul lipsită de mișcare. Această situație creează între ei un nou gen de perspectivă. Fără să mă gândesc, am avut intuiția că ar trebui să-i fac să apară pe unii mai bine definiți (artistic), pe alții, mai puțin, pe alții, abia schițați ca elemente ale unei întâmplări ce urmează să se povestească ori să se reprezinte scenic; cei mai vii, cei mai conturați, Tatăl și Fata Vitregă, care ies de la sine în evidență, care conduc, trag după ei povara parcă neînsuflețită a celorlalte personaje: unul – Fiul refractar; altul – Mama, victimă resemnată, între cei doi copii aproape lipsiți de consistență, reduși la aparența lor, care au nevoie să fie luați de mână.

Da, chiar așa! Chiar așa avea să apară fiecare, în stadiul de realizare artistică atins de fantezia autorului, tocmai când dorea să-i alunge de la sine.

Dacă mă gândesc că am intuit această necesitate, că am găsit-o spontan, cum am rezolvat-o printr-o nouă perspectivă ori prin ce mijloace am obținut-o, totul îmi pare miraculos. Este adevărat că drama a fost concepută într-o scăpărare de moment

a fanteziei, când, ca prin minune, toți factorii cerebrali îți răspund și acționează într-o divină armonie. La rece, nicio minte omenească, oricât și-ar solicita forțele, n-ar izbuti să sesizeze și să satisfacă întru totul necesitatea formei de închegare a dramei. De aceea, să nu se creadă că explicațiile mele, urmărind să clarifice diferitele valori, sunt premeditate, țin de momentul creației deliberate, pentru care aș pleda acum, ci sunt doar concluziile la care am ajuns ulterior, cu mintea potolită.

Am vrut să reprezint Șase Personaje în căutarea unui autor. Drama nu izbutește să se reprezinte, tocmai pentru că autorul pe care-l caută ele lipsește; în schimb, se reprezintă tocmai această zadarnică tentativă, cu tot tragicul ei, izvorât din faptul că cele Șase Personaje sunt respinse.

Dar poți reprezenta un personaj neacceptându-l? Firește, ca să-l reprezinți, trebuie ca fantezia să-l accepte și, așa, să-l exprime. De fapt, eu le-am primit și le-am realizat pe aceste Șase Personaje, dar le-am primit și le-am realizat în calitatea lor de personaje respinse – să-și caute alt autor!

Să precizăm ce anume le refuzam eu: nu pe ele însele, evident; le refuzam drama, tocmai ceea ce le interesa mai presus de orice pe ele, dar pe mine nu, pentru motivele menționate.

În definitiv, ce este pentru un personaj drama sa? Ca să existe, orice asemenea nălucă, orice plăsmuire artistică trebuie să-și aibă drama sa, adică o dramă al cărei personaj să fie și în numele căreia a devenit personaj. Drama este rațiunea de a fi a personajului, este funcțiunea sa vitală: necesitatea esențială a existenței sale.

Iar eu am acceptat doar ființa celor Șase Personaje și le-am refuzat rațiunea de a fi; am luat de la ele organismul, atribuindu-i nu propria funcțiune, ci o alta, mult mai complexă, în care propria funcțiune intră doar ca una dintre date. Situație cumplită, disperată mai ales pentru două dintre personaje – Tatăl și Fata Vitregă, care, mai mult decât celelalte, țin neapărat să trăiască și, mai mult decât celelalte, au conștiința

existenței lor de personaje și cer imperios să trăiască o dramă, propria dramă, singura pe care și-o pot închipui pentru ei, dar tocmai aceasta li se refuză; situație „imposibilă", din care personajele simt că trebuie să iasă cu orice preț, problemă de viață și de moarte. E drept că eu le-am dat altă rațiune de a fi, altă funcțiune, și anume tocmai acea situație „imposibilă": drama căutării unui autor și a refuzului de care se lovesc; dar că așa ceva ar putea constitui rațiunea lor de a fi, că ar putea deveni pentru ei, care-și aveau dinainte o viață personală, adevărata funcțiune necesară, suficientă existenței lor, nici nu le trece prin minte, și dacă le-ai spune-o nici nu te-ar crede; pentru că nu este posibil să crezi că unica rațiune a vieții tale se poate reduce la o tortură atât de nedreaptă și de ilogică.

Nu pot afirma, așadar, că personajul Tatălui n-ar fi cel care ar trebui să fie, când își depășește calitatea și locul său de personaj, invadând domeniul autorului, preluând activitatea acestuia. Deprins să înțeleg și pe cine nu mă înțelege, pricep că ideea se sprijină pe faptul că acest personaj exprimă drept frământare a minții lui ceea ce mi se cuvine mie; dar consider că e natural și că nu înseamnă mare lucru; adăugând și observația că frământarea inteligenței Tatălui decurge și e suferită, trăită de el, din motive, din rațiuni care nu au nimic comun cu drama experienței mele personale; observație suficientă ca să lase critica fără suport; dar afirmând că una este frământarea necesară a gândirii mele – frământare pe care am dezlegarea să o atribui unui personaj, spre a-i deveni organică – și alta este activitatea mea spirituală desfășurată în realizarea lucrării, adică actul de creație a dramei celor Șase Personaje în căutarea unui autor. Dacă Tatăl ar participa la acest act, dacă ar contribui la crearea dramei unor personaje lipsite de autor, atunci și numai atunci ar sta în picioare afirmația că uneori el face pe autorul și, deci, nu mai este ceea ce ar trebui să fie. Dar Tatăl e condamnat tocmai la existența „personajului în căutarea unui autor", o suferă, nu o creează, o suferă ca pe o fatalitate implacabilă, ca pe o situație față de care se

revoltă cu furie, încercând să scape de ea; asta este el – „personaj în căutarea unui autor" și nimic mai mult, chiar dacă exprimă drept a sa frământare a gândirii mele. Dacă el ar participa la activitatea autorului, această fatalitate s-ar explica perfect; Tatăl s-ar putea vedea acceptat, fie și numai ca personaj respins, definitiv acceptat în această calitate de fantezia fecundă a poetului, și n-ar mai avea motiv de disperare că nu găsește cine să-i afirme, să-i compună viața de personaj; vreau să spun că ar consimți la rațiunea de a fi pe care i-o oferă autorul și, fără regrete, ar renunța la cea proprie, că n-ar mai apela la Director și la Actori ca la unica speranță încă posibilă.

Există însă un personaj, acela al Mamei, pe care nu-l interesează deloc că trăiește, sub aspectul vieții ca scop în sine. Ea nu se îndoiește nicio clipă de existența ei; nici nu i-a trecut prin minte să se întrebe cum și de ce, în ce fel există. Nu are conștiința existenței sale de personaj, de aceea nu se desprinde nicio secundă de „rol". Nici măcar nu știe că joacă un „rol". E organic creată așa. De fapt, rolul ei, al Mamei, nu implică de la sine, fiind „natural", mișcarea rațiunii; Mama nu există prin rațiune; ea trăiește numai prin fluxul neîntrerupt al sentimentului matern, pur și simplu, deci personajul nu poate ajunge la conștiința propriei existențe ca personaj. Cu toate acestea, și ea caută, în felul ei și din motivele ei, un autor; la un moment dat, pare chiar mulțumită că au adus-o în fața Directorului. Pentru că ar spera să-i dea viață și ei? Nu; pentru că speră ca Directorul să reprezinte scena cu Fiul, în care ar pune atât de mult din viața ei; dar scena e inexistentă, n-a putut și nici n-ar putea să aibă vreodată loc; Mama fiind cu totul inconștientă de situația de personaj și, deci, de viața pe care ar putea s-o câștige, fixată, bine determinată în tot ansamblul ei, clipă de clipă, în orice gest și cuvânt.

Mama vine pe scenă odată cu celelalte personaje, dar nu pricepe către ce anume o împing celelalte personaje. Își închipuie, desigur, că acea nerăbdare de a trăi o viață, de care sunt stăpâniți soțul și fiica ei și care o târăște și pe ea pe scenă, nu

e altceva decât una dintre neînțelesele ciudățenii ale acelui om veșnic chinuit și chinuindu-i pe ceilalți și – groaznic! – o nouă, rușinoasă pornire necugetată din partea bietei fete pierdute. Mama nu ia parte activă la acțiune. Întâmplările vieții sale, valoarea pe care o constituie ele pentru ea, însuși caracterul ei, toate acestea sunt formulate de alții, de cei pe care o singură dată îi contrazice din impulsul instinctului matern, din revolta ființei ei, din dorința de a spune că nu ea dorește să-și părăsească nici fiul, nici soțul, că pe fiu i l-au luat, iar soțul a constrâns-o să-l părăsească. Atâta are de spus Mama din cele întâmplate: că nu știe nimic și nu-și poate explica nimic. În sfârșit, ea este „natură". Natură fixată în imaginea unei mame.

Personajul acesta mi-a oferit alt gen de mulțumire pe care nu-l pot trece cu vederea. Aproape toți criticii mei, în loc să-l definească drept „inuman", ca de obicei – ceea ce, se pare, e specificul, incorigibilul caracter al tuturor creaturilor mele, fără osebire –, au avut gentilețea să remarce „cu reală satisfacție" că, în sfârșit, fantezia mea a născocit și o figură perfect umană. Lauda mi-o explic în felul următor: această biată Mamă, creată de mine, fiind prinsă cu toată ființa ei în atitudinea naturală de Mamă, fără posibilitatea eliberării prin jocul rațiunii, un fel de trunchi viu, numai carne, cu toate atributele proprii: procreare, alăptare, grijă și dragoste pentru progenituri (ceea ce nu-i cere vreo activitate cerebrală), realizează în sine adevăratul și perfectul „tip uman". Da, așa și este, fiindcă, pare-se, în alcătuirea omului nimic nu este mai puțin necesar decât rațiunea.

Dar criticii, cu toate laudele, au trecut repede peste figura Mamei; nu i-a atras ideea să cerceteze nucleul de valori poetice pe care le reprezintă personajul în dramă. Figura cât se poate de umană, da, pentru că se lipsește de factorul rațiune, nu e conștientă de a fi ceea ce este și nu se preocupă să și-o explice. Dar faptul de a-și ignora existența ca personaj nu-i ia calitatea de a fi personaj – iată drama ei – în piesa mea. Și expresia

cea mai puternică a acestui personaj izbucnește în acel strigăt de răspuns către Director, care observă că totul s-a întâmplat mai demult și că, deci, n-ar trebui să-i trezească aceeași suferință: „Nu, acum se întâmplă, se întâmplă întruna, îmi sfâșie inima la fel, mereu, domnule! Văd și primesc la nesfârșit aceeași lovitură, trăiesc mereu aceeași clipă, același chin, același, mereu." Asta simte ea, fără s-o știe, deci ca pe ceva inexplicabil; dar o simte atât de grozav, încât nici nu se gândește că ar fi ceva de explicat, nici sieși, nici altora. O simte, și-atâta tot. O simte ca durere, și durerea, stârnită, strigă! Așa se reflectă în ea fixitatea vieții într-o formă, ceea ce îi torturează atât pe Tată, cât și pe Fata Vitregă, dar într-alt fel. Ei, rațiune; ea, instinct; rațiunea se revoltă sau încearcă să profite cum poate; instinctul, natura, dacă simțurile nu sunt stimulate, plânge.

Conflictul imanent între curgerea vieții și fixitatea formei este o condiție inexorabilă nu numai a ordinii raționale, dar și a celei naturale. Viața care se fixează, ca să existe, în forma noastră corporală, își ucide încet-încet forma. Plânsul acestei naturi constrânse la o formă fixă arată ireparabila, continua îmbătrânire a corpului nostru. Plânsul Mamei este în aceeași măsură pasiv și perpetuu. Sub trei înfățișări, valorificat prin trei drame diferite și simultane, acest conflict imanent își găsește în piesa de teatru deplina expresie. Mai mult încă, prin strigătul către Director, Mama exprimă și valoarea particulară a formei artistice: formă ce nu închide, nu ucide viața și pe care viața nu o consumă. Dacă de o sută de mii de ori Tatăl și Fata Vitregă și-ar relua scena, oricând, la momentul dat, în clipa când viața operei de artă trebuie să fie exprimată prin acel strigăt, oricând el va răsuna la fel: nealterat și inalterabil în forma lui, și nu ca o repetare învățată, nu ca un rol reluat obligatoriu, din cerințe exterioare, ci, dimpotrivă, de fiecare dată la fel de viu ca și prima oară, izbucnind neașteptat, același totdeauna: îmbălsămat de viu, într-o formă nemacerabilă. La fel, oricând, deschizând cartea la întâmplare, o regăsești pe Francesca

vie, mărturisindu-i lui Dante dulcele ei păcat, iar dacă de o sută de mii de ori am relua lectura acelui pasaj, de o sută de mii de ori Francesca își va repeta cuvintele, și nu pe de rost, ci spunându-le, de fiecare dată, ca pentru prima oară, cu o pasiune atât de vie, de surprinzătoare, încât Dante, de fiecare dată, își va repeta leșinul.

Tot ceea ce trăiește, prin faptul că trăiește, ia o formă, și tocmai prin ea va muri: în afară de opera de artă, care trăiește mereu tocmai prin forma luată.

Nașterea unei plăsmuiri a fanteziei umane, naștere ce reprezintă pasul pe pragul dintre nimic și eternitate, poate să survină și pe neașteptate, dacă gestația ei a fost necesară. Într-o dramă închipuită, servește acel personaj care face și spune ceea ce este necesar; așa s-a născut personajul, și este exact cel care trebuie să fie. Așa se naște Madama Pace printre cele Șase Personaje, și-ți pare un miracol ori, mai degrabă, un truc izbutit cu realism. Dar nu e un truc, nașterea ei este reală, noul personaj este viu, nu pentru că ar fi trăit dinainte, ci pentru că s-a născut în chip fericit, cum o cere natura sa de personaj, să-i zicem „obligatoriu". S-a creat deci o spărtură, o neașteptată schimbare a planului de realitate al scenei, pentru că un personaj se poate naște astfel numai în fantezia poetului, dar nu și pe scena unui teatru. Fără să se observe, am schimbat brusc condiția scenică: am readus în fantezia mea scena din acea clipă, dar fără s-o sustrag ochilor din sală: și astfel le-am arătat spectatorilor, pe această scenă, în condițiile unei reprezentații efective, cum se petrece actul creației în fantezia mea. Mutarea neașteptată și incontrolabilă a unei apariții scenice dintr-un plan al realității în altul este un miracol amintindu-ți de sfântul care face să prindă viață statuia ce-l reprezintă, ea nemaifiind în acel moment nici de lemn, nici de piatră; dar nu e un miracol la întâmplare: această scenă, tocmai pentru că primește realitatea fantastică a celor Șase Personaje, nu există prin ea însăși, ca o realitate fixă și imutabilă, cum nimic din piesa mea de teatru nu este stabilit și premeditat: totul se face pe loc,

totul e în mișcare, totul este o tentativă neașteptată. Până și planul realității locului unde se schimbă și se preschimbă această viață informă, chinuită de nostalgia unei forme proprii, izbutește să se schimbe tot organic. Când mintea mea a conceput ideea că Madama Pace se va naște așa, ca din nimic, acolo, pe scenă, am simțit că puteam s-o fac și am și făcut-o: dacă m-aș fi gândit dinainte că nașterea ei îmi va schimba direcția acțiunii și mi-o va regrupa altfel, pe nesimțite, întorcându-mi pe dos într-o clipită planul de realitate al scenei, n-aș mai fi realizat-o, desigur, oprit de aparenta ei lipsă de logică. Prost inspirat, aș fi răpit astfel din farmecul piesei; dar m-a salvat efervescența clipei: pentru că, împotriva aparențelor mincinoase, împotriva logicii aparente, acea naștere fantastică se bizuie pe o cerință reală, organică, în misterioasă corelație cu viața întregii opere.

Dacă mi-ar spune cineva, acum, că lucrarea mea nu are acea valoare pe care ar putea s-o aibă, din motivul că nu este o piesă de teatru compusă, ci una haotică, și că păcătuiește prin romantism, aș zâmbi.

Înțeleg de ce mi s-ar adresa asemenea observații; pentru că, în lucrarea mea, reprezentarea dramei ce antrenează personajele este năvalnică și nu evoluează ordonat: nu există desfășurare logică, nici concentrare a evenimentelor. Foarte adevărat. Să fi căutat cu lumânarea și n-aș fi găsit un mijloc de exprimare mai dezordonat, mai ciudat, mai arbitrar și mai complicat, deci mai romantic, de a reprezenta „drama care le antrenează pe cele Șase Personaje". Foarte adevărat, dar n-am reprezentat deloc acea dramă: am reprezentat alta – nu mai repet care. Și-apoi, printre alte surprize la îndemâna oricui, după gustul fiecăruia, se numără și o discretă satiră a procedeelor romantice; la aceste personaje ale mele, atât de avide să-și impună numai propriul lor rol, pe care fiecare dintre ele îl joacă într-o anumită *dramă – în timp ce eu le prezint ca personaje ale* altei *drame, de care ele habar n-au și nici n-ar putea-o bănui –, năvala lor pătimașă, proprie*

procedeelor romantice, este umoristic concepută, suspendată în gol. Iar drama Personajelor, reprezentată nu cum s-ar fi organizat în fantezia mea, dacă aș fi acceptat-o, ci pur și simplu ca dramă respinsă, nu putea intra în lucrarea mea decât ca „o situație", numai într-o relativă dezvoltare, și nu s-ar fi putut exprima decât prin aluzii, tumultuos și dezordonat, cu ieșiri violente, haotic: mereu întreruptă, abătută din drumul ei, contrazisă mereu, iar din partea unuia dintre personajele sale chiar nerecunoscută, în timp ce altele două nici măcar n-o trăiesc.

Există într-adevăr un personaj care „nu recunoaște" drama ce-l face personaj, și anume Fiul, al cărui relief și a cărui paloare rezultă numai din faptul că este un personaj – nu al dramei ce-ar fi să se joace, în care aproape că nici nu apare, ci al dramei în care l-am pus eu. Este, în fond, singurul care trăiește numai ca „personaj în căutarea unui autor"; cu atât mai mult cu cât autorul care-i lipsește nu e un dramaturg. Nici nu putea fi altfel: atitudinea personajului este la fel de necesar organică în concepția mea, pe cât este de logic, în situația dată, ca el să stârnească mare confuzie și dezordine și alt prilej de contrast romantic.

Tocmai acest haos, organic și natural, trebuia neapărat să-l reprezint eu; dar a reprezenta un haos nu înseamnă câtuși de puțin să-l reprezinți haotic, adică pe gustul romanticilor. Că reprezentația mea este în realitate cu totul altceva decât o mărturisește, că este foarte clară, simplă și ordonată, o arată faptul că în ochii oricărui public din lume sunt evidente și firul acțiunii, și caracterele, și planurile fantastice ori reale, dramatice ori comice din această lucrare, iar cine examinează mai adânc vede și valorile puțin obișnuite pe care le conține drama.

Mare babilonie între oameni, dacă se găsesc totuși cuvinte prin care să se exprime asemenea considerații! La fel de mare este confuzia de pe scenă, pe cât de perfectă e legea intimă a ordinii care, respectată punct cu punct, face din lucrarea

mea o operă clasică și tipică, îi interzice orice cuvânt ce-ar zădărnici-o. Când – în sfârșit, de acord cu toată lumea că doar printr-un artificiu nu se creează viață și că drama celor Șase Personaje suferind de lipsa unui autor care să le-o pună în valoare prin efervescența minții sale nu s-ar putea reprezenta – iată că deodată, stârnit de curiozitatea vulgară a Directorului ahtiat să afle amănuntele, Fiul spune ce s-a petrecut, în succesiunea crudă a momentelor, iar drama, fără sens, fără să mai ceară vreo exprimare verbală, se dezlănțuie brutal, cu un foc de armă în plină scenă, doboară și spulberă sterila tentativă a Personajelor și a Actorilor, și totul, parcă, fără asistența poetului.

Poetul, fără știrea lor, ca și cum le-ar fi privit de departe mișcarea, a urmărit între timp, numai cu ceea ce-i aparține, creația operei sale.

Personajele
piesei de teatru care ar trebui să se joace

TATĂL
MAMA
FATA VITREGĂ
FIUL
BĂIATUL
FETIȚA *(ultimele două nu vorbesc)*
(Apoi, evocată) MADAMA PACE

*

Actorii trupei de teatru

DIRECTORUL-REGIZOR
PRIMA ACTRIȚĂ
PRIMUL ACTOR
DUENA
INGENUA
JUNELE-PRIM
ALȚI ACTORI ȘI ACTRIȚE
REGIZORUL TEHNIC
SUFLEORUL
RECUZITERUL
MAȘINISTUL
SECRETARUL DIRECTORULUI
PORTARUL
TEHNICIENI ȘI PERSONAL DE SCENĂ

Ziua
pe scena unui teatru

N.B.

Piesa nu are nici acte, nici scene. Reprezentația se întrerupe prima dată, fără coborârea cortinei, atunci când Directorul-Regizor și Tatăl se retrag să discute scenariul, iar actorii părăsesc scena; a doua oară, atunci când, din neatenție, Mașinistul coboară brusc cortina.

Când spectatorii vor intra în sala de spectacol, vor găsi cortina ridicată; scena – ca în timpul zilei: nici decor, nici portante, aproape în întuneric și goală, ca ei să aibă din primul moment impresia unui spectacol cu totul nepregătit.
Două scărițe, una la dreapta și alta la stânga, asigură circulația între scenă și sală. Pe scenă, capacul boltit al cuștii sufleorului, dat deoparte, lângă trapă. De cealaltă parte, în față, o măsuță și un fotoliu, cu spatele la public, pentru Director. Alte două măsuțe, una mai mică, alta mai mare, cu scaune înșirate în față, pentru a fi la îndemână la repetiție. Alte scaune ici-colo, la dreapta și la stânga, pentru Actori, și un pian în fund, lateral, aproape ascuns.

Odată lumina stinsă în sală, se vede prin ușa de acces la scenă cum intră Mașinistul, în halat albastru și cu geanta de ustensile agățată la centură; ia dintr-un colț, în fund, niște piese de montaj; le înșiră pe jos, în față, se lasă în genunchi și începe să le fixeze în cuie. La ciocănituri, intră brusc, prin ușa dinspre cabine, Regizorul tehnic.

REGIZORUL TEHNIC: Hei! Ce faci acolo?

MAȘINISTUL: Ce să fac? Bat cuie.

REGIZORUL TEHNIC: La ora asta? *(Se uită la ceas.)* E zece jumătate. Acum pică Directorul, pentru repetiție!

MAȘINISTUL: Dar și eu trebuie să-mi văd de lucru, nu?

REGIZORUL TEHNIC: Să-ți vezi, dar nu acum.

MAȘINISTUL: Atunci, când?

REGIZORUL TEHNIC: Altă dată, nu în orele de repetiție. Haide, ia astea de-aici și lasă-mă să pregătesc scena pentru actul al doilea din *Jocul rolurilor*[1].

Mașinistul, îmbufnat, bodogănind, strânge sculele și se retrage. Actorii trupei au și început să apară pe scenă, bărbați și femei, întâi unul, apoi altul, doi câte doi, la întâmplare: nouă sau zece, câți se presupune că ar lua parte la repetiția piesei lui Pirandello Jocul rolurilor, *prevăzută pentru acea zi. Intrând, îl salută pe Regizorul tehnic și se salută între ei cu „Bună ziua!". Unii se îndreaptă către cabine, alții – printre care Sufleorul, cu textul piesei făcut sul sub braț – se opresc pe scenă în așteptarea Directorului, pentru începerea repetiției, și, în picioare ori așezați în mici grupuri, mai schimbă între ei câte o vorbă; unul își aprinde țigara, altul e nemulțumit de rolul care i s-a dat, altul, într-un grup, citește cu voce tare o notiță dintr-o gazetă teatrală. Ar fi bine ca Actrițele și Actorii să fie îmbrăcați în culori deschise, vesele și ca această primă scenă improvizată să pară cât mai vie, mai naturală. La un moment dat, unul dintre Actori s-ar putea așeza la pian să cânte o melodie de dans, iar tineri Actori și Actrițe să înceapă să danseze perechi-perechi.*

REGIZORUL TEHNIC *(bătând din palme, să restabilească ordinea)*: Gata, gata, terminați, vine domnul Director!

Muzica și dansul vor înceta brusc. Actorii se vor întoarce să privească spre sală: se vede intrând, pe ușa sălii de teatru, Directorul-Regizor, care, cu melonul pe cap, bastonul sub braț

[1] Piesa lui Pirandello, *Il giuoco delle porti* (n. tr.).

și trabucul în gură, va înainta printre fotolii, apoi, salutându-i pe Actori, va urca pe scenă pe una dintre scărițe. Secretarul îi va prezenta corespondența: câteva ziare, un text sub banderolă.

DIRECTORUL: Scrisori?

SECRETARUL: Niciuna. Asta e toată poșta.

DIRECTORUL *(întinzându-i textul sub banderolă)*: Du-l în cabină. *(Apoi, privind jur-împrejur și adresându-se Regizorului tehnic.)* Nu se vede nimic aici! Spune, te rog, să facă un pic de lumină.

REGIZORUL TEHNIC: Imediat.

Iese să transmită ordinul și, în curând, jumătatea din dreapta a scenei, unde s-au grupat Actorii, e scăldată într-o lumină albă, puternică. Între timp, Sufleorul a coborât în cușca sa, și-a aprins lămpița și și-a deschis textul în față.

DIRECTORUL *(bătând din palme)*: Gata, gata, începem! *(Regizorului tehnic.)* Lipsește cineva?

REGIZORUL TEHNIC: Prima actriță!

DIRECTORUL: Ca de obicei! *(Se uită la ceas.)* Am și întârziat zece minute. Trece-o, te rog, absentă. Poate se învață minte să fie mai punctuală la repetiții!

N-a sfârșit bine fraza, când se aude din fundul sălii vocea Primei Actrițe.

PRIMA ACTRIȚĂ: A, nu, vă rog! Am sosit! Iată-mă!

E îmbrăcată în alb din cap până-n picioare, poartă o pălărie excentrică și ține un cățeluș în brațe; aleargă pe coridorul dintre fotolii și suie în fugă una dintre scărițe.

DIRECTORUL: Ai jurat să te lași totdeauna așteptată?

PRIMA ACTRIȚĂ: Scuză-mă. Eu am așteptat enorm până să treacă un taxi. Dar văd că nici n-ați început, iar eu nu intru imediat. *(Apoi, chemându-l pe nume pe Regizorul*

tehnic și dându-i cățelușul.) Te rog, închide-l la mine în cabină.

DIRECTORUL *(printre dinți)*: Cățelul mai lipsea! Ca și cum n-ar fi destui câini aici! *(Bate iarăși din palme și se adresează Sufleorului.)* Gata, începem: actul doi din *Jocul rolurilor. (Așezându-se în fotoliu.)* Atenție, domnilor! Cine e în scenă?

Actorii și Actrițele eliberează spațiul central al scenei, se retrag de-o parte și de alta, în afară de cei trei care încep repetiția și de Prima Actriță, care, neluând în seamă indicațiile Directorului, s-a așezat în față, lângă una dintre măsuțe.

DIRECTORUL *(către Prima Actriță)*: Dumneata ești în scenă?

PRIMA ACTRIȚĂ: Eu? Nu!

DIRECTORUL *(enervat)*: Atunci eliberează locul, pentru Dumnezeu!

Prima Actriță se ridică și merge să se așeze lângă ceilalți Actori care stau deoparte.

DIRECTORUL *(Sufleorului)*: Dă-i drumul, începe!

SUFLEORUL *(urmărind textul)*: „În casa lui Leone Gala. O sufragerie-bibliotecă neobișnuită."

DIRECTORUL *(adresându-se Regizorului tehnic)*: Punem salonul roșu.

REGIZORUL TEHNIC *(notându-și pe o hârtie)*: Roșu. Bine.

SUFLEORUL *(continuând să urmărească textul)*: „Masa este întinsă; pe birou, multe cărți și hârtii. Dulapuri cu cărți și vitrine cu porțelanuri și cristale prețioase, servicii de masă. În fund, o ușă dând spre dormitorul lui Leone. Ușă laterală, la stânga, spre bucătărie. Vestibulul e la dreapta."

DIRECTORUL *(ridicându-se și dând indicații de regie)*: Deci să fim atenți! Aici, vestibulul. Dincolo, bucătăria.

(Adresându-se Actorului care va juca rolul lui Socrate.) Dumneata intri și ieși pe aici. *(Regizorului tehnic.)* Pui o ușă acolo, în fund; să aibă perdelițe.

Se reașază în fotoliu.

REGIZORUL TEHNIC *(luând notițe)*: Bine.

SUFLEORUL *(citind, ca mai sus)*: „Scena întâi. Leone Gala, Guido Venanzi, Filippo, zis Socrate." *(Directorului.)* Trebuie să citesc și indicațiile de regie?

DIRECTORUL: Sigur că da! Ți-am mai spus-o de o sută de ori!

SUFLEORUL *(citind, ca mai sus)*: „La ridicarea cortinei, Leone Gala, cu boneta de bucătar și șorțul dinainte, bate, cu o lingură de lemn, un ou într-un castronaș. Filippo bate altul, tot în costum de bucătar. Guido Venanzi ascultă, stând jos."

PRIMUL ACTOR *(Directorului)*: Scuzați-mă, chiar trebuie să-mi pun tichie de bucătar?

DIRECTORUL *(neplăcut impresionat de întrebare)*: Presupun că da! Așa e în text!

Arată textul.

PRIMUL ACTOR: Dar e ridicol, scuzați-mă!

DIRECTORUL *(sărind furibund în picioare)*: „Ridicol! Ridicol!" Ce vină am eu dacă nu ne mai sosește nicio comedie ca lumea din Franța și suntem siliți să jucăm piese de Pirandello, pe care nu le înțelege nimeni, făcute special ca să nu fie mulțumiți nici criticii, nici publicul, nici actorii! *(Actorii râd; iar Directorul, ridicându-se și apropiindu-se de Primul Actor, strigă.)* Tichie de bucătar, da, domnule! Și să bați bine ouăle! Și crezi că ai scăpat numai cu bătutul ouălor? Să fii sănătos! Trebuie să reprezinți și găoacea ouălor pe care le bați! *(Actorii încep să râdă iarăși și să comenteze între ei cu mare haz.)* Liniște! Și fiți atenți la

explicațiile mele! *(Întorcându-se din nou către Primul Actor.)* Da, domnule, găoacea: adică forma goală a rațiunii, fără conținutul instinctual, care este orb! Dumneata ești rațiunea, iar soția dumitale este instinctul: în acest *joc al rolurilor* primite, dumneata, care-ți joci rolul, consimți să fii fantoșa propriei persoane. Ai înțeles?

PRIMUL ACTOR *(deschizând brațele)*: Eu, nu!

DIRECTORUL *(revenind la fotoliu)*: Nici eu! Să mergem mai departe, o să mă felicitați la sfârșit! *(Pe ton confidențial.)* Te rog, așază-te trei sferturi spre sală, că altfel, cu încâlceala dialogului și cu dumneata, care nu te auzi deloc, adio spectacol! *(Bătând iarăși din palme.)* Atenție, atenție! Îi dăm drumul!

SUFLEORUL: Scuzați-mă, domnule Director, îmi dați voie să trag capacul? E curent!

DIRECTORUL: Sigur, sigur!

Între timp, în sală a intrat Portarul, cu chipiul galonat pe cap și, traversând pasajul dintre fotolii, s-a apropiat de scenă, să-l anunțe pe Director că au sosit cele Șase Personaje, care, intrate și ele în sală, îl urmează la oarecare distanță, privind împrejur un pic stingherite.

Cine are de gând să pună în scenă această piesă trebuie să facă tot ce se poate ca să obțină cu maximum de efect diferențierea între cele Șase Personaje și Actorii trupei. Felul în care se vor mișca la indicațiile suplimentare, după ce au urcat pe scenă, va ajuta mult, ca și lumina diferită dată de reflectoare. Dar mijlocul cel mai eficace și mai indicat pe care îl sugerăm ar fi folosirea unor măști pentru Personaje, măști confecționate dintr-un material special, care să nu se umezească, astfel ca Actorii să le poată prelua cu ușurință, croite și lucrate în așa fel încât să lase libere ochii, nările și gura. În felul acesta, se dă o interpretare și sensului adânc al piesei. Personajele nu trebuie să apară ca niște năluci, ci ca niște realități create, construcții de neschimbat ale fanteziei, mai reale și mai consistente decât Actorii, cu nestatornicia proprie lor. Măștile vor sublinia expresivitatea figurii construite artistic și fixate pentru totdeauna pe sentimentul de fond, care la Tată este remușcarea,

la Fata Vitregă, răzbunarea, la Fiu, dezgustul, și durerea, la Mamă, cu lacrimile de ceară de pe cearcănele și pometii ei livizi, cum se poate vedea în imaginile sculptate sau pictate ale oricărei Mater Dolorosa din biserici. Se poate ca și îmbrăcămintea să fie făcută dintr-o stofă și cu o croială aparte; simplă, căzând în cute rigi de și cu volum aproape statuar, în așa fel încât să lase impresia că stofa aceea nu se poate cumpăra în orice prăvălie din oraș sau coase la orice croitorie.

Tatăl va fi cam de vreo cincizeci de ani: cu tâmplele atinse de calviție, dar nu chel, cu părul roșcat și mustăți stufoase, puțin răsucite la colțurile gurii încă proaspete și întredeschise adesea într-un surâs nesigur și zadarnic. Palid, cu fruntea largă, ochii albaștri, migdalați, strălucitori și pătrunzători; poartă pantaloni de culoare deschisă la sacou de culoare închisă; uneori va vorbi mieros, alteori va avea izbucniri aspre și dure.

Mama va fi ca și copleșită de o povară insuportabilă, de rușine și umilință. Cu fața acoperită de un văl des de văduvă, e îmbrăcată modest, în negru, iar când își ridică vălul, fața îi apare netedă, dar parcă de ceară, și va ține mereu ochii în pământ. Fata Vitregă, de optsprezece ani, va fi îndrăzneață până la nerușinare. Foarte frumoasă, va fi îmbrăcată și ea în negru, dar cu o eleganță stridentă. Va arăta nemulțumire față de atitudinea timidă, mâhnită, aproape rătăcită a fratelui mai mic, firavul Băiat de paisprezece ani, îmbrăcat și el în negru, și o vie afecțiune pentru surioară, pentru Fetița de patru ani, îmbrăcată în alb, cu o fâșie de mătase neagră în jurul taliei.

Fiul, de douăzeci și doi de ani, înalt, pare încremenit în disprețul său reținut pentru Tată și într-o sumbră indiferență față de Mamă; va purta un pardesiu liliachiu și eșarfă verde înfășurată la gât.

PORTARUL *(înaintând cu chipiul în mână)*: Iertați-mă, domnule...

DIRECTORUL *(brusc, nepoliticos)*: Ce mai e?

PORTARUL *(timid)*: Sunt aici niște domni care întreabă de dumneavoastră.

Directorul și Actorii se întorc mirați, privind de pe scenă în sală.

DIRECTORUL *(tot iritat)*: Dar am repetiție! Și știi foarte bine că în timpul repetiției nu trebuie să lași pe nimeni să intre! *(Către cei din fundul sălii.)* Cine sunt domnii? Ce doresc?

TATĂL *(înaintând, urmat de celelalte Personaje, până la una dintre cele două scărițe)*: Suntem în căutarea unui autor.

DIRECTORUL *(între surprindere și enervare)*: Autor? Ce autor?

TATĂL: Orice autor, domnule.

DIRECTORUL: N-avem niciun autor aici, nu repetăm o piesă nouă.

FATA VITREGĂ *(cu vioiciune juvenilă, urcând în fugă scărița)*: Cu atât mai bine, cu atât mai bine, domnule! Putem fi noi piesa dumneavoastră cea nouă!

UNUL DINTRE ACTORI *(printre comentariile pline de surprindere și râsetele celorlalți)*: I-auzi, i-auzi!

TATĂL *(urmând-o pe scenă pe Fata Vitregă)*: Da, dar dacă nu există un autor!... *(Directorului.)* Doar dacă n-ați vrea dumneavoastră să fiți...

Mama, cu Fetița și Băiatul de mână, suie primele trepte ale scăriței și se oprește acolo, în așteptare.
Fiul a rămas în sală, morocănos.

DIRECTORUL: Vă arde de glume, domnilor?

TATĂL: Nu, domnule, câtuși de puțin! Dimpotrivă, vă aducem o dramă zguduitoare.

FATA VITREGĂ: Și care ar putea fi marele dumneavoastră succes!

DIRECTORUL: Vă rog, faceți-mi plăcerea și plecați de-aici, n-avem vreme de pierdut cu nebunii!

TATĂL *(atins în amorul propriu, dar cu glas mieros)*: O, domnule! Știți foarte bine că viața e plină de absurdități nesfârșite, care, fără rușine, nici măcar nu au nevoie să pară verosimile; pentru că sunt adevărate.

DIRECTORUL: Ce dracu' vrei să spui?

TATĂL: Spun că poate fi considerată într-adevăr o nebunie, domnule, încercarea de a proceda invers, adică de a crea situații verosimile, ca să pară adevărate. Dar permiteți-mi să observ că nebunia este totuși singura rațiune a meseriei dumneavoastră.

Actorii au un gest de indignare.

DIRECTORUL *(ridicându-se și sfidându-l)*: Ah, da? Vi se pare că meseria noastră e o meserie de nebuni?!

TATĂL: Păi, să faci să pară adevărat ceea ce nu este; și încă fără să fie nevoie, domnule, numai în joacă... Nu e ocupația dumneavoastră să dați viață pe scenă unor personaje închipuite?

DIRECTORUL *(brusc, devenind glasul indignării crescânde a Actorilor)*: Vă rog să credeți, dragă domnule, că profesiunea de actor e o profesiune foarte nobilă! Dacă astăzi e la modă ca domnii dramaturgi noi să ne dea să jucăm piese stupide și fantoșe în loc de oameni, aflați că ne mândrim că am dat viață – aici, pe aceste scânduri – unor opere nemuritoare!

Actorii, satisfăcuți, îl aprobă și îl aplaudă pe Director.

TATĂL *(întrerupându-l, cu elan)*: Exact! Foarte bine! Unor ființe vii, mai vii decât oamenii care respiră și poartă haine! Mai puțin reale, poate, dar mai adevărate! Suntem absolut de aceeași părere.

Actorii se vor privi surprinși.

DIRECTORUL: Cum așa?! Mai înainte spuneați...

TATĂL: Nu, scuzați-mă, pentru dumneavoastră spuneam asta, domnule, fiindcă ați strigat că nu aveți vreme de pierdut cu nebunii, în timp ce nimeni nu poate ști mai bine ca dumneavoastră că natura se servește de instrumentul

fanteziei umane pentru a continua, pe o treaptă mai înaltă, opera sa creatoare.

DIRECTORUL: Bine, bine... Dar unde vreți să ajungeți cu asta?

TATĂL: Nicăieri, domnule. Vreau să vă demonstrez că poți intra în viață în atâtea feluri, în atâtea forme: pom sau piatră, apă sau fluture, bărbat sau femeie. Că te poți naște chiar și personaj!

DIRECTORUL *(cu prefăcută mirare, ironic)*: Și dumneavoastră, cu persoanele care vă însoțesc, v-ați născut personaje?

TATĂL: Chiar așa, domnule. Și încă vii, cum ne vedeți.

Directorul și Actorii izbucnesc în râs, ca la o glumă.

TATĂL *(rănit)*: Îmi pare rău că râdeți astfel, pentru că noi, vă repet, purtăm o dramă dureroasă, cum domnii pot să-și dea seama privind-o pe această femeie, cu vălul ei negru.

Spunând aceasta, va întinde mâna Mamei, ajutând-o să urce ultimele trepte și, continuând să o țină de mână, o va conduce, cu anume tragică solemnitate, în partea opusă a scenei, care va fi scăldată brusc într-o lumină fantastică. Fetița și Băiatul își vor urma Mama; apoi Fiul, care va rămâne izolat, mai în fundul scenei, apoi Fata Vitregă, care se va izola și ea, dar în prim-plan, rezemată de perete, la rampă. Actorii, mai întâi uluiți, apoi admirând această defilare, vor izbucni în aplauze, ca la un spectacol ce li se oferă.

DIRECTORUL *(întâi uimit, apoi indignat)*: Terminați! Faceți liniște! *(Apoi, întorcându-se către Personaje.)* Și dumneavoastră, scutiți-ne! Dispăreți de-aici! *(Către Regizorul tehnic.)* Pentru Dumnezeu, expediază-i!

REGIZORUL TEHNIC *(înaintează, apoi ezită, ca reținut de o teamă inexplicabilă)*: Plecați! Plecați!

TATĂL *(către Director)*: Ah, nu! Vedeți, noi...

DIRECTORUL *(strigând)*: În definitiv, noi avem de lucru aici!

PRIMUL ACTOR: Asemenea farse nu sunt permise...

TATĂL *(înaintând cu hotărâre)*: Mă uimește neîncrederea dumneavoastră! Poate că domnii nu sunt obișnuiți să vadă apărându-le așa, vii, drept în față, personajele create de un autor? Poate pentru că nu aveți aici *(arătând spre cușca Sufleorului)* textul în care ne-am afla?

FATA VITREGĂ *(înaintează către Director, surâzând ispititor)*: Credeți-ne, domnule, suntem într-adevăr șase personaje foarte interesante! Deși pierdute...

TATĂL *(dând-o la o parte)*: Da, pierdute, într-adevăr! *(Către Director, repede.)* În sensul că autorul care ne-a creat vii nu a mai vrut apoi, sau nu a mai putut, să ne aducă pe lume în artă. S-a comis un adevărat delict, domnule, pentru că cine are norocul să se nască personaj viu poate să-și bată joc de moarte! Nu mai moare! Va muri omul, scriitorul, instrumentul creației; creatura lui nu mai moare! Și pentru a trăi etern nu are nici măcar nevoie de daruri extraordinare ori de vreo minune. Cine a fost Sancho Panza? Cine a fost Don Abbondio? Și totuși trăiesc veșnic, pentru că – semințe vii – au avut norocul să găsească un teren fecund, o fantezie care a știut să-i crească, să-i hrănească, să-i facă să trăiască veșnic.

DIRECTORUL: E foarte frumos tot ce spuneți, dar ce căutați dumneavoastră aici?

TATĂL: Vrem să trăim, domnule!

DIRECTORUL *(ironic)*: Veșnic?

TATĂL: Nu, domnule: cel puțin pentru o clipă, în dumneavoastră.

UN ACTOR: Oh! Auzi, auzi!

PRIMA ACTRIȚĂ: Să trăiască în noi!

JUNELE-PRIM *(cu un gest spre Fata Vitregă)*: Ei, în ce mă privește, cu plăcere, dacă e vorba de dumneaei!

TATĂL: Stați puțin: piesa trebuie făcută *(către Director)*, dar dacă vreți, și vor și actorii dumneavoastră, o aranjăm repede între noi!

DIRECTORUL *(plictisit)*: Ce să aranjăm? Noi nu facem aranjamente aici! Noi jucăm drame și comedii.

TATĂL: Foarte bine! Tocmai de aceea am venit la dumneavoastră.

DIRECTORUL: Și unde e textul?

TATĂL: E în noi, domnule. *(Actorii încep să râdă.)* Drama este în noi; noi suntem drama; și suntem nerăbdători să o reprezentăm, așa cum ne împinge pasiunea din noi!

FATA VITREGĂ *(batjocoritoare, cu o grație perfidă, plină de obrăznicie)*: Pasiunea mea, dacă ați ști, domnule! Pasiunea mea... pentru el!

Va arăta către Tată, se va preface că-l îmbrățișează, dar va izbucni îndată într-un râs strident.

TATĂL *(cu o izbucnire de mânie)*: Tu stai la locul tău, acum! Și te rog să nu mai râzi așa!

FATA VITREGĂ: Nu? Atunci, dați-mi voie: deși am rămas orfană abia de două luni, ia să vedeți, domnilor, cum mai cânt și mai dansez!

Începe să cânte cu maliție „Prends garde à Tchou-Tchin-Tchou" de Dave Stamper, pusă pe ritm de fox-trot sau one-step lent de Francis Salabert: prima strofă, în pași de dans:
„Les chinois sont un peuple malin,
De Shanghai à Pékin,
Ils ont mis des écriteaux partout:
Prenez garde à Tchou-Tchin-Tchou."
Actorii, mai ales tinerii, în timp ce ea cântă și dansează, se vor apropia ca sub puterea unui farmec și vor întinde mâinile, gata s-o atingă. Ea va fugi; iar când Actorii vor izbucni în aplauze, se va opri distrată, absentă la mustrarea Directorului.

ACTORII și ACTRIȚELE *(râzând și aplaudând)*: Bine! Bravo! Foarte bine!

DIRECTORUL *(furios)*: Liniște! Vă credeți într-un café-chantant? *(Trăgându-l deoparte pe Tată, oarecum consternat.)* Spuneți-mi, e nebună?

TATĂL: Nu, ce nebună! Mai rău!

FATA VITREGĂ *(alergând spre Director)*: Mai rău! Mai rău! Ei, domnule! Mai rău! Vă rog, ascultați-mă: puneți în scenă imediat această piesă și veți vedea că, la un moment dat, eu – când acest îngeraș *(o ia de mână pe Fetiță, care stă lângă Mamă, și o duce în fața Directorului)* – vedeți ce drăgălașă e? *(O ridică în brațe, sărutând-o.)* Scumpa mea! *(O lasă din nou jos și adaugă, aproape fără voie, mișcată.)* Ei bine, când pe îngerașul acesta îl va lua Dumnezeu la el, dintr-odată, de lângă biata Mama, iar imbecilul ăsta *(îl trage mai în față pe Băiat, apucându-l brutal de mânecă)* va face cea mai mare prostie, pe măsura prostiei lui! *(îl îmbrâncește către Mamă)* – atunci veți vedea cum îmi iau eu zborul! Da, domnule, îmi iau zborul! Am zburat! Și de-abia aștept clipa, credeți-mă, de-abia aștept! Pentru că, după tot ce s-a întâmplat, și-atât de intim, între mine și el *(îl arată pe Tată, cu o ocheadă plină de ură)* – nu mai suport să rămân printre ei, să asist la chinul acestei Mame din cauza unui încurcă-lume ca el *(arată către Fiu)* – uitați-vă la el, priviți-l! Indiferent! De gheață! Pentru că este fiul legitim! Plin de dispreț pentru mine, pentru ăla *(îl arată pe Băiat)*, pentru această biată creatură; noi suntem bastarzii – ați înțeles? Bastarzii! *(Se apropie de Mamă și o îmbrățișează.)* Și pe această biată Mamă – care e a noastră, a tuturor – dumnealui nu vrea să o recunoască de mamă a lui! Și o privește de sus, ca și cum ar fi numai mama noastră, a celor trei bastarzi – ticălosul!

Va spune toate acestea repede, în culmea agitației, și ajungând la „ticălosul" final, după ce a rotunjit sonor cuvântul „bastarzi", îl va pronunța încet, parcă scuipându-l.

MAMA *(cu nesfârșită durere, către Director)*: Domnule, în numele acestor două făpturi, vă implor... *(Simte că leșină și se clatină.)* O, Doamne...

TATĂL *(alergând să o susțină odată cu aproape toți Actorii, surprinși, consternați)*: Un scaun, vă rog! Un scaun, pentru această biată văduvă!

ACTORII *(alergând)*: E adevărat? Leșină de-adevăratelea?

DIRECTORUL: Repede, un scaun!

Unul dintre Actori apropie un scaun; ceilalți se agită în jurul ei, prevenitori. Mama, acum șezând pe scaun, încearcă să-l împiedice pe Tată să-i ridice vălul ce-i ascunde fața.

TATĂL: Priviți-o, domnule, priviți-o...

MAMA: Ah, nu! Doamne! Nu face asta!

TATĂL: Lasă-i să te vadă!

Îi ridică vălul.

MAMA *(sculându-se, își duce mâinile la față cu disperare)*: Oh, domnule, vă implor! Împiedicați-l pe omul acesta să-și ducă planul la îndeplinire, pentru mine e ceva groaznic!

DIRECTORUL *(exasperat, năuc)*: Eu nu mai știu unde suntem și ce se petrece! *(Către Tată.)* Dânsa e soția dumitale?

TATĂL *(repede)*: Da, domnule, soția mea!

DIRECTORUL: Atunci, cum e văduvă, dacă dumneata trăiești?

Actorii, uluiți, izbucnesc într-un râs zgomotos.

TATĂL *(rănit, cu reproș aspru în glas)*: Nu râdeți! Nu râdeți așa, pentru Dumnezeu! Tocmai asta e drama ei,

domnule. A mai avut un bărbat. Un alt bărbat, care ar trebui să fie și el aici!

MAMA *(cu un strigăt)*: Nu! Nu!

FATA VITREGĂ: Spre norocul lui, e mort: de două luni, v-am spus. Încă purtăm doliu după el, cum vedeți.

TATĂL: Dar, știți, nu pentru că a murit nu e aici. Nu este aici pentru că – priviți-o, domnule, vă rog, și veți înțelege îndată! Drama ei nu a constat în dragostea pentru doi bărbați: incapabilă de mai mult, ea nu putea simți decât oarecare recunoștință (nu pentru mine, pentru celălalt!). Nu e femeie: e mamă! Iar drama ei (puternică, domnule, puternică!) constă, în întregime, în existența acestor patru copii, de la cei doi bărbați pe care i-a avut.

MAMA: I-am avut? Ai curajul să spui că i-am avut, ca și când eu i-aș fi dorit? El a vrut-o, domnule! El mi l-a dat pe celălalt, cu sila! M-a silit, m-a silit să plec cu celălalt!

FATA VITREGĂ *(brusc, indignată)*: Nu-i adevărat!

MAMA *(uimită)*: Cum, nu-i adevărat?

FATA VITREGĂ: Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!

MAMA: Ce știi tu?

FATA VITREGĂ: Nu e adevărat! *(Către Director.)* Să n-o credeți! Știți de ce spune așa? Pentru ăla de-acolo *(îl arată pe Fiu)* o spune; pentru că se topește, piere de nepăsarea fiului ăluia, căruia ar vrea să-i dea a înțelege că l-a părăsit, la doi ani, numai pentru că el *(îl arată pe Tată)* a silit-o.

MAMA *(cu foc)*: M-a silit, m-a silit, martor mi-e Dumnezeu! *(Către Director.)* Întrebați-l pe el *(arată spre soț)* dacă nu e adevărat! Cereți-i să spună el!... Ea *(arată spre Fată)* nu știe nimic de toate astea.

FATA VITREGĂ: Știu că lângă tatăl meu, atât cât a trăit, ai fost mereu liniștită și mulțumită. Spune că nu-i așa, dacă poți!

MAMA: Nu zic că nu...

FATA VITREGĂ: Mereu plin de dragoste și de grijă pentru tine! *(Către Băiat, înverșunată.)* Nu e adevărat? Spune! De ce nu vorbești, prostule!

MAMA: Lasă-l în pace pe bietul băiat! De ce vrei să mă arăți ca pe o ingrată, fata mea? Eu nu vreau să-l vorbesc de rău pe tatăl tău! I-am răspuns lui că nu din vina mea și nici pentru plăcerea mea mi-am părăsit casa și fiul!

TATĂL: E adevărat, domnule. Eu am fost de vină.

Pauză.

PRIMUL ACTOR *(către colegii săi)*: Ăsta da, spectacol!

PRIMA ACTRIȚĂ: Îl joacă ei pentru noi!

JUNELE-PRIM: O dată în viață!

DIRECTORUL *(din ce în ce mai interesat)*: Să-i ascultăm! Să-i ascultăm!

Și, zicând astfel, va coborî pe una dintre scările în sală și va rămâne în picioare, cu fața la scenă, pentru a aprecia momentul, ca spectator.

FIUL *(fără să se miște din locul său, cu răceală, încet, ironic)*: Da, să ascultăm lecția de filozofie! O să vă vorbească despre Demonul Experimentării.

TATĂL: Ești un imbecil cinic, ți-am spus-o de o sută de ori! *(Către Director, acum în sală.)* Mă ironizează, domnule, pentru o frază pe care am găsit-o ca scuză.

FIUL *(disprețuitor)*: Fraze!

TATĂL: „Fraze"! Fraze! Parcă nu ar fi ele mângâierea tuturor în fața unui fapt inexplicabil, în fața unui rău care ne roade: să ne agățăm de o vorbă care nu spune nimic, dar care poate să ne liniștească!

FATA VITREGĂ: Chiar și remușcarea, da! Mai cu seamă!

TATĂL: Remușcarea? Nu e adevărat; nu mi-am liniștit-o cu vorbe!

FATA VITREGĂ: Și cu ceva bani, da, da; și cu ceva bani! Cu cele o sută de lire pe care era gata să mi le ofere ca plată, domnilor!

Reacție de oroare printre Actori.

FIUL *(cu dispreț, către sora vitregă)*: Asta e o mârșăvie!

FATA VITREGĂ: Mârșăvie? Erau acolo, într-un plic albastru-deschis, pe măsuța de mahon, acolo, în cămăruța din dos, la prăvălia Madamei Pace. Știți, domnule? Una dintre acele madame care, sub pretextul că vând *Robes et manteaux*, ne momesc în „atelierele" lor pe noi, fetele sărace de familie bună.

FIUL: Așa și-a cumpărat ea dreptul de a ne tiraniza pe toți, cu acele o sută de lire pe care el era gata să i le plătească, dar pe care, din fericire, nu a avut până la urmă pentru ce – notați asta – să i le plătească!

FATA VITREGĂ: Ei, dar a fost cât pe-aci, știi, cât pe-aci!

Izbucnește în râs.

MAMA *(revoltată)*: Rușine, fata mea! Ce rușine!

FATA VITREGĂ *(izbucnind)*: Rușine? E răzbunarea mea! Tremur, domnule, tremur de nerăbdare să trăiesc scena aceea! Cămăruța... aici, vitrina cu mantouri; acolo, patul, divanul; oglinda; un paravan și, în fața ferestrei, măsuța aceea de mahon și plicul albastru-deschis, cu o sută de lire. Îl văd! Aș putea să-l iau în mână! Dar, domnilor, ar trebui să vă întoarceți cu spatele: sunt aproape goală! Nu mai roșesc, pentru că acum roșește el! *(Arată spre Tată.)* Dar vă asigur că era foarte palid în acel moment, foarte palid! *(Către Director.)* Credeți-mă pe mine, domnule!

DIRECTORUL: Eu nu-mi mai revin!

TATĂL: Cred și eu! Luat, așa, cu asalt! Impuneți puțină ordine, domnule, și lăsați-mă să vorbesc eu, nu dați ascultare calomniei pe care o aruncă dumneaei asupra mea cu atâta ferocitate, fără nicio explicație prealabilă.

FATA VITREGĂ: Aici nu se povestește! Nu se povestește!

TATĂL: Dar eu nu povestesc! Vreau să le explic.

FATA VITREGĂ: A, frumos! Versiunea ta!

În acest moment, Directorul va urca din nou pe scenă, ca să restabilească ordinea.

TATĂL: Dar aici e tot răul! În cuvinte! Toți avem în noi o lume de câte și mai câte; fiecare, cu lumea sa de câte și mai câte! Și cum putem să ne înțelegem, domnule, dacă în vorbele rostite eu pun sensul și valoarea lucrurilor așa cum sunt ele în mine, iar cel care mă ascultă le dă inevitabil sensul și valoarea pe care o au în el, în lumea lui lăuntrică? Credem, doar, că ne înțelegem; nu ne înțelegem niciodată! Iată: mila, toată mila mea pentru această femeie *(arată spre Mamă)* este înțeleasă de ea drept cea mai feroce cruzime!

MAMA: Dar dacă m-ai gonit!

TATĂL: Poftim, o auziți? Am gonit-o! I s-a părut că eu am gonit-o!

MAMA: Tu știi să vorbești; eu nu știu... Dar credeți-mă, domnule, că după ce m-a luat de nevastă... cine știe de ce! (Eram o biată femeie umilă...)

TATĂL: Dar tocmai pentru asta, pentru că erai o biată femeie umilă te-am luat de soție, asta am iubit eu la tine, credeam... *(Se întrerupe la gestul ei de negație; deschide brațele cu un gest de disperare față de imposibilitatea de a se face înțeles de ea și se întoarce către Director.)* Ei, vedeți? Spune că nu! Înspăimântătoare, domnule, credeți-mă,

înspăimântătoare *(își lovește fruntea cu palma)* surzenia ei, surzenia ei mintală! Inimă, da, pentru copii! Dar surdă, surdă la minte, surdă, domnule, până la disperare!

FATA VITREGĂ: Da, dar spune, mă rog, ce fericire a fost pentru noi inteligența dumitale.

TATĂL: Dacă am putea prevedea tot răul ce se poate naște din binele pe care ne închipuim că îl facem!

În acest moment Prima Actriță, enervată să-l vadă pe Primul Actor flirtând cu Fata Vitregă, va înainta întrebându-l pe Director:

PRIMA ACTRIȚĂ: Scuzați-mă, domnule Director, mai repetăm azi?

DIRECTORUL: Sigur! Sigur! Dar acuma lasă-mă să-i ascult!

JUNELE-PRIM: E un caz atât de nou!

INGENUA: Foarte interesant!

PRIMA ACTRIȚĂ: Pentru cine e interesat!

Și-i aruncă o privire ucigătoare Primului Actor.

DIRECTORUL *(către Tată)*: Dar e nevoie să vă explicați mai clar.

Se așază pe scaun.

TATĂL: Da, așa este. Vedeți, domnule, aveam la mine acasă un biet om, subalternul, secretarul meu, plin de devotament, care se înțelegea de minune și în toate cu ea *(va arăta spre Mamă)* – fără umbră de păcat, să nu vă închipuiți! – bun, umil ca și ea; incapabili și unul, și altul, nu să facă, dar nici măcar să se gândească la ceva rău!

FATA VITREGĂ: S-a gândit el, în schimb, pentru amândoi – și a și făcut răul!

TATĂL: Nu e adevărat! Am vrut să le fac un bine – și mie, da, mărturisesc! Domnule, ajunsesem să nu le pot spune o vorbă, lui sau ei, că-i și vedeai cum schimbă între

ei ocheade de înțelegere, cum caută unul în ochii celuilalt un sfat, ca să știe cum să răspundă la acel cuvânt al meu fără să-mi stârnească mânia... Era destul, înțelegeți, ca să mă țină într-o mânie continuă, într-o stare de exasperare insuportabilă!

DIRECTORUL: Dar, iartă-mă, de ce nu-l dădeai afară pe-acel secretar al dumitale?

TATĂL: Chiar așa! L-am dat afară, da, domnule! Dar am văzut-o atunci pe această biată femeie rătăcind prin casă ca pierdută, ca unul dintre acele animale fără stăpân, pe care le iei de milă.

MAMA: Păi cum!

TATĂL *(repede, întorcându-se spre ea, ca pentru a preîntâmpina)*: Băiatul, nu-i așa?

MAMA: Mi-a luat, mai întâi, băiatul de la piept, domnule!

TATĂL: Dar nu din cruzime! Ca să crească sănătos și voinic, în contact cu pământul!

FATA VITREGĂ *(arătându-l cu degetul, ironică)*: Și uitați-vă la el!

TATĂL *(repede)*: Ah, e tot vina mea dacă arată așa? Îl dădusem la o doică la țară, domnule, la o țărancă, fiindcă ea *(arată spre Mamă)* nu mi s-a părut destul de voinică, deși era dintr-o familie de oameni simpli. Din același motiv o luasem de nevastă. Idei preconcepute, poate; dar, ce să-i faci! Am avut întotdeauna această blestemată aspirație la o sănătate morală solidă! *(Aici, Fata Vitregă izbucnește iar într-un hohot de râs.)* Dar faceți-o să înceteze! E insuportabilă!

DIRECTORUL: Destul! Lasă-mă să-l ascult, pentru Dumnezeu!

Deodată, la cuvintele Directorului, Fata Vitregă va rămâne iarăși absorbită și îndepărtată, cu râsul întrerupt la jumătate.

Directorul va cobori din nou de pe podium pentru a realiza viziunea de ansamblu a scenei.

TATĂL: Nu o mai puteam suferi lângă mine pe această femeie. *(Arată spre Mamă.)* Dar nu atât, credeți-mă, din plictiseala de care sufeream eu – și încă ce plictiseală! –, cât a mâhnirii, o mâhnire chinuitoare, că o vedeam pe ea suferind.

MAMA: Și m-a gonit!

TATĂL: Înzestrată cu tot ce-i trebuia, la bărbatul acela, da, domnule, pentru a o dezlega de mine!

MAMA: Și pentru a se dezlega pe el!

TATĂL: Da, domnule, și pe mine – admit! Și de aici s-a tras tot răul. Dar am făcut-o cu bune intenții... și gândindu-mă mai mult la ea decât la mine, jur! *(Își încrucișează brațele la piept; apoi, brusc, întorcându-se către Mamă.)* Te-am pierdut vreodată din ochi, spune, te-am pierdut vreodată din ochi, până când omul acela nu te-a dus, pe neașteptate, fără ca eu să știu, pe alte meleaguri, îngrijorat prostește de interesul meu atât de curat, domnule, curat, credeți-mă, fără niciun gând ascuns? Mă interesam cu o dragoste de necrezut de mica familie care se întemeia. Poate să spună și ea!

Arată spre Fata Vitregă.

FATA VITREGĂ: Cum să nu?! Eram micuță, de-o șchioapă – știți? – cu codițele pe spate și pantalonașii mai lungi decât fustița – și așa, micuță, îl tot vedeam în fața porții când ieșeam de la școală. Venea să mă vadă cum cresc...

TATĂL: Asta e o perfidie! O infamie!

FATA VITREGĂ: Nu, de ce?

TATĂL: Infamie, infamie! *(Apoi, schimbând tonul, cu emoție, către Director, ca o mărturisire.)* Casa mea, domnule, după plecarea ei *(arată spre Mamă)*, mi s-a părut

dintr-odată pustie. Ea era coșmarul meu, dar îmi umplea casa! Singur, mă învârteam prin odăi ca o muscă fără cap. Cel de colo *(il arată pe Fiu)*, crescut departe – nu știu cum –, când s-a întors acasă, parcă nu mai era al meu. Lipsea, între mine și el, Mama; și a rămas izolat, fără nicio legătură, nici sufletească, nici intelectuală, cu mine. Și atunci (pare ciudat, domnule, dar așa e), la început împins de curiozitate, încet-încet m-am simțit tot mai atras de familia ei, care era opera mea: gândul la această familie a început să umple golul din jurul meu. Simțeam nevoia, chiar nevoia de a-i ști în pace, prinși de grijile simple ale vieții, norocoși prin faptul că erau în afară și departe de chinurile minții mele. Și, ca să mă conving, mă duceam s-o văd pe fetiță, când ieșea de la școală!

FATA VITREGĂ: Da! Se ținea după mine; îmi zâmbea și, când ajungeam acasă, îmi făcea cu mâna „la revedere" – așa! Îl priveam cu ochii mari, neîncrezătoare. Nu știam cine e. I-am spus Mamei. Și cred că ea a priceput imediat că el era. *(Mama dă din cap că da.)* La început m-a oprit să mai merg la școală, pentru câteva zile. Când m-am dus iarăși, l-am văzut din nou la ieșire – clovnul! –, cu o cutie de carton în mână. A venit la mine, m-a mângâiat și a scos din cutie o pălărie de pai, o florentină frumoasă, cu boruri mari și o ghirlandă de trandafiraș roz – pentru mine!

DIRECTORUL: Dar toate acestea sunt povești, domnilor!

FIUL *(disprețuitor)*: Literatură, bineînțeles, literatură!

TATĂL: Ce literatură! Viață, domnule! Pasiune!

DIRECTORUL: O fi, dar e imposibil de reprezentat!...

TATĂL: De acord, domnule! Pentru că toate acestea sunt prefabricate. Și nu spun să reprezentați scena aceasta. După cum vedeți, ea *(arată spre Fata Vitregă)* nu mai e fetița cu codițe pe spate...

FATA VITREGĂ: ...și pantalonași ieșind de sub fustiță!

TATĂL: Drama vine abia acum, domnule! Nouă, complexă...

FATA VITREGĂ *(întunecată, înaintând cu mândrie)*: ...la puțin timp după moartea tatălui meu...

TATĂL *(brusc, luându-i vorba din gură)*: ...mizeria, domnule! Se întorc aici, fără știrea mea. Din prostia ei. *(Arată spre Mamă.)* Abia știe să scrie, dar putea să o pună pe fată să-mi scrie, sau pe băiat, că o duc greu!

MAMA: Spuneți și dumneavoastră, domnule, cum puteam eu ghici ce era în inima lui?

TATĂL: Tocmai asta e vina ta, că nu ai ghicit niciodată nimic din ce se petrecea în inima mea!

MAMA: După atâția ani de despărțire, și cu toate cele întâmplate...

TATĂL: Și ce vină am eu dacă omul acela v-a dus așa departe? *(Adresându-se Directorului.)* Vă repet, așa, de pe o zi pe alta... și-a găsit alt rost, în altă localitate. Mi-a fost imposibil să le dau de urmă; și atunci, bineînțeles, interesul meu a scăzut de-a lungul anilor. Drama izbucnește, domnule, neprevăzută și violentă, la întoarcerea lor; atunci când eu, din nefericire, din mizeria cărnii mele încă vii... Ah, mizerie, mizerie, într-adevăr... pentru un bărbat singur, nedeprins cu legături josnice, nu destul de bătrân ca să se lipsească de femeie, și nici destul de tânăr ca să meargă s-o caute pur și simplu, fără nicio rușine! Mizerie? Ce spun? Oroare, oroare! Pentru că nicio femeie nu-i mai poate oferi dragoste. Și când îți dai seama de asta, ar trebui să te lași păgubaș... Dar, domnule, oricine, în lume, în fața celorlalți, își poartă ca pe-o haină demnitatea; în sinea lui, însă, știe prea bine tot ce se petrece cu el, în intimitatea lui de nemărturisit. Cedăm, cedăm

ispitei, pentru a ne ridica iarăși, imediat după aceea, grăbindu-ne să ne recompunem, întreagă și solidă ca o piatră de mormânt, demnitatea care să îngroape și să ascundă de propriii noștri ochi orice urmă, amintirea însăși a faptului rușinos. Așa suntem toți! Lipsește numai curajul de a spune lucrurilor pe nume!

FATA VITREGĂ: Căci curajul de a le face îl au toți!

TATĂL: Toți! Dar pe ascuns! De aceea îți trebuie și mai mult curaj ca să le spui! Pentru că e de ajuns ca unul să recunoască și – gata! – i se și pune pecetea de cinic! Or, nu e adevărat, domnule, el este ca toți ceilalți; ba chiar mai bun, mai bun, pentru că nu se sfiește să-și dezvăluie în lumina rațiunii roșeața rușinii; acolo, în bestialitatea umană, care închide întotdeauna ochii, ca să n-o vadă! Femeia – iată –, femeia, cum e ea, în definitiv? Te privește provocatoare, te ațâță! O înșfaci! Și cum ai prins-o, închide imediat ochii. E semnul că s-a predat. Semnul prin care îi spune bărbatului: „Fii orb, și eu sunt oarbă!"

FATA VITREGĂ: Dar când nu-i mai închide? Când nu mai simte nevoia să-și ascundă față de ea însăși, închizând ochii, roșeața rușinii, ba, dimpotrivă, vede, cu ochii acum uscați și indiferenți, rușinea bărbatului, care e orb fără să iubească? Ah, ce scârbă, atunci, ce scârbă față de toate aceste complicații intelectuale, de toată această filozofie care dezvăluie bestia și apoi vrea s-o salveze, să o scuze... Nu pot să-l ascult, domnule! Pentru că, atunci când ești silit să-ți „simplifici" viața – așa, bestial –, zvârlind în lături povara „umană" a oricărei năzuințe curate, a oricărui sentiment pur, idealurile, datoria, pudoarea, rușinea, nimic nu-ți stârnește mai mult dispreț, mai multă greață decât asemenea remușcări: lacrimi de crocodil!

DIRECTORUL: Să venim la fapte, domnilor, la fapte! Astea sunt discuții!

TATĂL: Da, chiar așa, domnule! Dar fapta singură este ca un sac gol, nu stă în picioare. Pentru ca să stea în picioare, trebuie să vâri în ea motivul și sentimentele care au determinat-o. Eu nu puteam ști că, după ce bărbatul acela a murit și ei s-au întors aici, în mizerie, ca să-și întrețină copiii, ea *(arată spre Mamă)* se va apuca de croitorie și va merge să ceară de lucru chiar acelei... acelei Madam Pace!

FATA VITREGĂ: Croitorie fină, domnilor, dacă vreți să știți! Servește în aparență niște doamne foarte bine, dar a aranjat lucrurile în așa fel încât aceste doamne foarte bine să o servească și ele pe ea... fără ca cealaltă negustorie să sufere!

MAMA: Credeți-mă, domnule, vă spun că nici pe departe nu mi-a trecut prin cap că scorpia aia îmi dădea de lucru pentru că pusese ochii pe fiica mea...

FATA VITREGĂ: Biata mama! Știți, domnule, ce făcea femeia aceea când îi aduceam comanda lucrată de mama? Îmi enumera materialele stricate, zicea ea, de mama; și îngroșa, îngroșa paguba. Așa că, înțelegeți, eu plăteam, în timp ce biata mama credea că se sacrifică pentru mine și pentru ceilalți doi, cosând și noaptea la comenzile Madamei Pace!

Gesturi și exclamații de indignare printre Actori.

DIRECTORUL *(brusc)*: Și acolo, dumneata, într-o bună zi, l-ai întâlnit...

FATA VITREGĂ *(arătând spre Tată)*: ...pe el, domnule, da, pe el! Client vechi! Veți vedea ce scenă de efect! Grozavă!

TATĂL: Cu sosirea inopinată a ei, a mamei...

FATA VITREGĂ *(repede, cu perfidie)*: ...aproape la timp...

TATĂL *(strigând)*: Nu! La timp, la timp! Pentru că, din fericire, am recunoscut-o la timp! Și i-am luat pe toți acasă la mine, domnule! Vă imaginați acum situația mea și a ei: unul în fața celuilalt – ea, așa cum o vedeți, și eu, care nu mai pot să o privesc în ochi!

FATA VITREGĂ: Caraghios! Dar e posibil, domnule, să mi se mai pretindă mie – „după" – să mă port ca o domnișorică modestă, bine-crescută și virtuoasă, în acord cu blestematele lui aspirații la o „solidă sănătate morală"?

TATĂL: Drama, pentru mine, e toată aici, domnule: sunt convins că fiecare dintre noi – vedeți – se crede „unul", dar nu-i adevărat: este „atâția", domnule, „atâția", după câte posibilități de existență are în el: e „unul" cu cineva și „unul" cu altcineva – și foarte diferiți! Și totodată ai iluzia că ești mereu „unul singur pentru toți" și mereu „același unul singur", care credem că suntem în fiecare act al nostru. Nu e adevărat! Nu e adevărat! Ne dăm seama de asta doar atunci când într-unul dintre actele noastre, printr-o întâmplare nenorocită, rămânem deodată ca agățați, ca suspendați: ne dăm seama, vreau să spun, că nu suntem în acea faptă noi în întregime și că e o cruda nedreptate să fim judecați numai după acea faptă, să rămânem agățați de ea ca de funia condamnaților, pentru toată viața, ca și când viața noastră s-ar reduce toată la acea faptă! Acum înțelegeți perfidia acestei fete? M-a surprins într-un loc și în miezul unei fapte unde și cum nu trebuia să mă cunoască, așa cum eu nu puteam fi față de ea; și acum vrea să-mi dea înfățișarea pe care nu m-aș fi așteptat s-o am pentru ea, într-un moment trecător, rușinos al vieții mele! Asta, asta simt, domnule, mai presus de orice! Și veți vedea că de aici drama va căpăta o foarte mare valoare. Dar mai este și situația celorlalți. A lui...

Arată spre Fiu.

FIUL *(scuturându-se, cu dispreț)*: Pe mine să mă lăsați în pace! Eu n-am nimic a face cu povestea asta!

TATĂL: Cum n-ai a face?

FIUL: Nu am și nici nu vreau să am, pentru că știi bine că eu nu sunt făcut să figurez aici, printre voi!

FATA VITREGĂ: Noi suntem oameni de rând! El, persoană subțire! Dar vedeți, domnule, că de câte ori îl fixez cu o privire disprețuitoare, lasă ochii în jos – pentru că știe cât rău mi-a făcut.

FIUL *(abia privind-o)*: Eu?

FATA VITREGĂ: Tu! Tu! Ție îți datorez, dragule, trotuarul, ție! *(Gest de oroare printre Actori.)* Ai interzis, da sau nu, prin înfumurarea ta, nu zic intimitatea căminului, dar măcar acea îngăduință care-i face pe oaspeți să nu se simtă stingheri? Am fost intrușii care veneau să invadeze regatul „legitimității" tale! Domnule, aș vrea să puteți asista la unele mici scene, între patru ochi, între mine și el! Zice că i-am tiranizat pe toți. Dar vedeți? Tocmai din cauza atitudinii lui m-am servit de acel motiv, pe care el îl numește „mârșav", motivul pentru care am intrat în casa lui, cu mama mea – care e și mama lui – ca stăpână!

FIUL *(înaintând lent)*: Toți au un rol avantajos, domnule; e un rol ușor de jucat: toți, împotriva mea. Dar imaginați-vă un fiu care, într-o bună zi, în timp ce stă liniștit acasă, vede venind la el o domnișoară care, cu obrăznicie, privindu-l așa, de sus, îl întreabă de tatăl lui, căruia are să-i spună nu știu ce; și-apoi o vede revenind, cu aceleași aere, însoțită de micuța aceea; și, în sfârșit, tratându-l pe tatăl lui – cine știe de ce – într-un mod cât se poate de ambiguu și de „expeditiv", cerând bani pe un ton care lasă să se presupună că el trebuie, trebuie să-i dea, fiindcă are obligația să-i dea...

TATĂL: Dar firește că am această obligație: pentru mama ta!

FIUL: De unde să știu eu? Am văzut-o eu vreodată, domnule? Am auzit eu vreodată vorbindu-se de ea? O văd într-o zi sosind cu ea *(arată spre Fata Vitregă)* cu Băiatul acela, cu Fetița aceea, și mi se spune: „Oh, știi, e și mama ta!" Reușesc să ghicesc din felul ei de a se purta *(arată iarăși spre Fata Vitregă)* din ce cauză, așa, de pe o zi pe alta, au intrat în casă... Domnule, ceea ce simt eu nu pot și nu vreau să exprim! Aș putea, cel mult, să mă spovedesc, dar nu-mi place s-o fac nici față de mine însumi. Nu puteți așadar, după cum vedeți, să determinați nicio acțiune din partea mea. Credeți-mă, credeți-mă, domnule, eu sunt un personaj „nerealizat" din punct de vedere dramatic; și mă simt rău, foarte rău în compania lor! Lăsați-mă în pace!

TATĂL: Cum așa? Scuză-mă, dar tocmai pentru că ești așa...

FIUL *(cu exasperare, violent)*: Ce știi tu cum sunt eu? Când te-ai îngrijit vreodată de mine?

TATĂL: Așa e! Ai dreptate! Dar nu este și asta o situație? Izolarea ta, atât de crudă pentru mine, pentru mama ta, care, întoarsă acasă, te vede pentru prima oară așa, băiat mare, și nu te cunoaște, dar știe că ești fiul ei... *(Cu degetul întins către Mamă, Directorului.)* Iată, priviți-o: plânge!

FATA VITREGĂ *(furioasă, bătând din picior)*: Ca o proastă!

TATĂL *(brusc, arătând-o și pe ea Directorului)*: Și ea nu-l poate suferi, se știe! *(Referindu-se din nou la Fiu.)* Spune că nu are nimic a face, deși el este, într-un fel, pivotul acțiunii! Priviți-l pe acel Băiat, care stă mereu lângă mama lui, speriat, umilit... Din cauza lui este așa! Poate că situația cea mai

dureroasă a lui e: se simte mai străin ca oricine; simte, sărăcutul, umilința dureroasă de a fi primit în casă, așa, de milă... *(Confidențial.)* Seamănă leit cu taică-său! Umil, tăcut...

DIRECTORUL: Și nu e nici prea frumușel! N-aveți idee ce belea sunt copiii pe scenă!

TATĂL: Oh, de beleaua asta o să scăpați repede! Ca și de fetița de-acolo, care se duce prima.

DIRECTORUL: Foarte bine, atunci! Și vă asigur că toate acestea mă interesează, mă interesează în cel mai înalt grad. Intuiesc, intuiesc că aici avem material pentru o piesă strașnică!

FATA VITREGĂ *(încercând să se amestece)*: Cu un personaj ca mine!

TATĂL *(dând-o la o parte, nerăbdător să știe ce va hotărî Directorul)*: Tu să taci din gură!

DIRECTORUL *(continuând, fără să ia în seamă întreruperea)*: Ceva nou, într-adevăr...

TATĂL: Da, domnule, foarte nou!

DIRECTORUL: Dar ce curaj, zic, să veniți să mi-o deșertați așa...

TATĂL: Înțelegeți, domnule, născuți cum suntem pentru scenă...

DIRECTORUL: Sunteți actori amatori?

TATĂL: Nu, ziceam născuți pentru scenă fiindcă...

DIRECTORUL: Haide, haide! Nu se poate să nu mai fi jucat teatru!

TATĂL: Deloc, domnule, doar atât cât joacă fiecare rolul pe care și l-a luat ori care i s-a dat de alții în viață. Iar la mine, însăși pasiunea, știți, devine, de la sine, de cum o stârnești, ca la toată lumea de altfel, puțin teatrală...

DIRECTORUL: Să lăsăm asta... Dragă domnule, înțelegeți că fără un autor... Aș putea să vă recomand cuiva.

TATĂL: A, nu, dumneavoastră să fiți autorul!

DIRECTORUL: Eu? Ce tot spui?

TATĂL: Da, dumneavoastră, dumneavoastră! De ce nu?

DIRECTORUL: Pentru că eu nu am fost niciodată autor!

TATĂL: Și de ce nu ați fi acum, iertați-mă? Nu-i nevoie de nimic special. Atâția o fac! Sarcina dumneavoastră e înlesnită de faptul că ne aflăm aici, toți, vii, în fața dumneavoastră.

DIRECTORUL: Dar nu-i destul!

TATĂL: Cum nu e destul? Văzând cum ne trăim drama...

DIRECTORUL: Da, dar e nevoie totuși de cineva care s-o scrie!

TATĂL: Nu, cel mult să o transcrie având-o în fața ochilor, în desfășurare, scenă cu scenă. Ar fi suficient să așterneți pe hârtie câte o însemnare ici-colo și apoi să repetăm!

DIRECTORUL *(suind din nou pe scenă, tentat)*: Eh... mai-mai că mă ispitește... Așa, în joacă... S-ar putea într-adevăr încerca...

TATĂL: Dar desigur, domnule! Să vedeți ce scene o să iasă! Vi le pot indica eu imediat.

DIRECTORUL: Mă tentează... mă tentează. Hai să încercăm... Veniți cu mine în biroul meu. *(Întorcându-se către Actori.)* Sunteți liberi pentru moment; dar nu vă îndepărtați prea mult. Într-un sfert de oră, douăzeci de minute, ne adunăm din nou aici. *(Către Tată.)* Să vedem, să încercăm... Poate o să iasă într-adevăr ceva deosebit...

TATĂL: Fără îndoială! N-ar fi mai bine – nu credeți? – să vină și ei...

Indică celelalte Personaje.

DIRECTORUL: Da, să vină, să vină! *(Se îndepărtează, dar apoi se întoarce către Actori:)* Aveți grijă, da? Punctuali! Un sfert de oră!

Directorul și cele Șase Personaje traversează scena și dispar. Actorii rămân cu totul nedumeriți, uitându-se unul la altul.

PRIMUL ACTOR: Vorbește serios! Ce-o vrea să facă?

JUNELE PRIM: Asta e curată nebunie!

AL TREILEA ACTOR: Vor să improvizeze o piesă, așa, la botul calului?

JUNELE-PRIM: Da! Ca în commedia dell'arte!

PRIMA ACTRIȚĂ: Ah, dacă își închipuie că eu mă pretez la asemenea glume...

INGENUA: Nici eu!

AL PATRULEA ACTOR: Aș vrea să știu cine-s indivizii ăștia...

Aluzie la Personaje.

AL TREILEA ACTOR: Cine să fie? Nebuni sau farsori!

JUNELE-PRIM: Și el se lasă dus de nas?

INGENUA: Vanitatea! Vanitatea de a fi autor...

PRIMUL ACTOR: De necrezut! Dacă teatrul, domnii mei, se reduce la asemenea...

AL CINCILEA ACTOR: Pe mine mă amuză!

AL TREILEA ACTOR: Eh! În definitiv, să vedem ce-o să iasă...

Conversând astfel între ei, Actorii părăsesc scena; unii ies prin ușa din fund, alții intră în cabinele lor.
Cortina rămâne ridicată.
Reprezentația se va întrerupe timp de douăzeci de minute.

*

Soneria va anunța reînceperea reprezentației.

Din cabine, pe ușa centrală și din sală, Actorii vor reveni pe scenă, odată cu Regizorul tehnic, Mașinistul, Sufleorul, Recuziterul și, simultan, dinspre cabina sa, Directorul și cele Șase Personaje. În sală se stinge lumina; pe scenă, luminile de mai înainte.

DIRECTORUL: Haideți, domnilor! Suntem toți? Atențiune! Începem! Mașinist!

MAȘINISTUL: Aici!

DIRECTORUL: Pregătește imediat scena din săliță! Ne ajung două flancuri și un fundal cu o ușă. Repede, te rog!

Mașinistul se grăbește să execute ordinul și, în timp ce Directorul mai discută cu Regizorul tehnic, Recuziterul, Sufleorul și cu ceilalți Actori asupra reprezentației ce va începe, el va improviza simulacrul de încăpere, după indicații: doi pereți și un mic fundal cu o singură ușă, în dungi roz și aurii.

DIRECTORUL *(către Recuziter)*: Dumneata vezi dacă avem în magazie o canapea.

RECUZITERUL: Da, domnule, e canapeaua verde.

FATA VITREGĂ: Nu, nu, ce verde? E galbenă, cu flori, din pluș și foarte mare! Foarte comodă.

RECUZITERUL: Ei, așa ceva nu avem!

DIRECTORUL: Nu contează! Pune ce avem.

FATA VITREGĂ: Cum să nu conteze? Faimoasa canapea a Madamei Pace!

DIRECTORUL: Asta-i pentru repetiție! Te rog, nu te amesteca. *(Către Regizorul tehnic.)* Vezi dacă n-avem și o vitrină lungă și joasă.

FATA VITREGĂ: Măsuța de mahon pentru plicul albastru deschis!

REGIZORUL TEHNIC *(către Director)*: Avem măsuța mică, aurită.

DIRECTORUL: Bine, luați-o pe-aia!

TATĂL: O oglindă.

FATA VITREGĂ: Și paravanul! Un paravan, vă rog: dacă nu, cum fac eu?

REGIZORUL TEHNIC: Domnișoară, paravane avem destule, nicio grijă.

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă)*: Și câteva cuiere, nu?

FATA VITREGĂ: Da, chiar multe, multe.

DIRECTORUL *(către Regizorul tehnic)*: Vedeți câte avem, să le aducă pe toate.

REGIZORUL TEHNIC: Da, domnule, am eu grijă.

Regizorul tehnic se duce grăbit să execute ordinul; și, în timp ce Directorul continuă să discute întâi cu Sufleorul, apoi cu Personajele și cu Actorii, el supraveghează transportul mobilelor indicate, aduse de oamenii teatrului, și le dispune cum crede mai bine.

DIRECTORUL *(către Sufleor)*: Dumneata ia loc. Uite: asta este schița scenelor, act cu act. *(Îi va da câteva pagini scrise.)* Dar va trebui să faci un adevărat tur de forță!

SUFLEORUL: Să stenografiez?

DIRECTORUL *(plăcut surprins)*: Ah, perfect! Știi să stenografiezi?

SUFLEORUL: N-oi fi știind eu să suflu, dar să stenografiez...

DIRECTORUL: Merge din ce în ce mai bine! *(Întorcându-se către un om de ajutor.)* Caută hârtie în cabina mea – adu multă, multă, câtă găsești!

Omul dă fuga și se întoarce repede cu un teanc de hârtie pe care-l dă Sufleorului.

DIRECTORUL *(continuând, către Sufleor)*: Urmărești scenele pe măsură ce se reprezintă și încerci să fixezi replicile, măcar pe cele mai importante! *(Întorcându-se apoi către Actori.)* La o parte, domnilor! Uite, stați în partea asta *(indică la stânga sa)* și să fim foarte atenți.

PRIMA ACTRIȚĂ: Dar, scuză-mă, noi...

DIRECTORUL *(ca s-o liniștească)*: Nu o să aveți de improvizat, fii liniștită!

PRIMUL ACTOR: Și ce-o să trebuiască să facem?

DIRECTORUL: Nimic! Deocamdată stați să ascultați și să priviți. Fiecare va primi, apoi, rolul său, transcris. Acuma facem, cum putem, o repetiție. Repetă ei.

Indică Personajele.

TATĂL *(căzut din nori, în mijlocul confuziei generale de pe scenă)*: Noi? Adică, scuzați-mă, o repetiție?

DIRECTORUL: O repetiție, da, o repetiție pentru ei!

Arată către Actori.

TATĂL: Dar dacă personajele suntem noi...

DIRECTORUL: Foarte bine: „personajele"; dar aici, dragă domnule, nu joacă personajele. Aici joacă actorii. Personajele stau acolo, în text. *(Arată spre cușca Sufleorului.)* Când există un text!

TATĂL: Tocmai! De vreme ce nu există un text și domnii au norocul să aibă aceste personaje, vii, aici, în fața ochilor...

DIRECTORUL: Ei, asta-i bună! Ați vrea să faceți totul singuri? Să jucați, să apăreți în fața publicului?

TATĂL: Sigur, așa cum suntem.

DIRECTORUL: Ah! Frumos spectacol ați oferi publicului, vă asigur!

PRIMUL ACTOR: Atunci noi ce mai căutăm aici?

DIRECTORUL: Doar nu vă închipuiți că știți și să jucați! Stârniți râsul... *(Actorii, într-adevăr, încep să râdă.)* Poftim! Vedeți? Râd! *(Aducându-și aminte.)* Dar – apropo! – va trebui să împărțim rolurile. Oh, e ușor: se împart de la sine: *(Duenei)* Doamna are rolul Mamei. *(Către Tată.)* Trebuie să-i găsim un nume.

TATĂL: Amalia, domnule.

DIRECTORUL: Dar acesta este numele soției dumneavoastră. Doar nu vreți să-i spuneți pe nume!

TATĂL: Și de ce nu, mă rog? Dacă așa o cheamă... Dar, în fine, dacă trebuie să fie doamna... *(Face un gest arătând la Duenă.)* Pentru mine ea *(o arată pe Mamă)* este Amalia, domnule. Dar, cum credeți... *(Este din ce în ce mai tulburat.)* Nu știu ce să mai spun. Încep, nu știu cum, să simt că propriile mele cuvinte sună fals.

DIRECTORUL: Nu e cazul să vă faceți griji în această privință. E treaba noastră să găsim tonul just! Cât despre nume, dacă dumneavoastră țineți să fie Amalia, Amalia să fie; sau găsim noi altul. Deocamdată, vom numi personajele astfel: *(către Junele-Prim)* dumneata, Fiul; *(către Prima Actriță)* dumneata, domnișoară, bineînțeles, Fata Vitregă.

FATA VITREGĂ *(amuzată)*: Cum, cum? Eu, aia de colo?

Izbucnește în râs.

DIRECTORUL *(furios)*: Ce găsești de râs?

PRIMA ACTRIȚĂ *(indignată)*: Nimeni nu a îndrăznit vreodată să râdă de mine! Pretind să fiu respectată, sau plec!

FATA VITREGĂ: Dar, nu, scuzați-mă, nu râd de dumneavoastră.

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă)*: Ar trebui să te simți onorată că ești jucată de...

PRIMA ACTRIȚĂ *(brusc, cu dispreț)*: ...aia de colo!

FATA VITREGĂ: Dar nu vorbeam de dumneavoastră, credeți-mă! Vorbeam de mine: nu mă văd deloc în dumneavoastră, asta e. Nu știu, nu... nu semănați deloc cu mine!

TATĂL: Asta e, domnule, vedeți: expresia noastră...

DIRECTORUL: Ce expresie? Credeți că aveți în dumneavoastră expresia asta? Nici pomeneală!

TATĂL: Cum! Nu avem expresia noastră?

DIRECTORUL: Nicidecum! Expresia dumneavoastră devine aici materie căreia îi dau trup și chip, voce și gest actorii, care – pentru informația dumneavoastră – au știut să dea expresie unui material mult superior: al dumneavoastră e atât de rudimentar încât, dacă se va susține pe scenă, meritul, credeți-mă, va fi numai al actorilor mei.

TATĂL: Nu îndrăznesc să vă contrazic, domnule. Dar credeți-mă că este o suferință cumplită pentru noi, care suntem așa cum ne vedeți, cu acest trup, cu acest chip...

DIRECTORUL *(tăindu-i vorba, nerăbdător)*: Se aranjează la machiaj, dragă domnule!

TATĂL: Bine, dar vocea, gestul...

DIRECTORUL: Oh, în sfârșit! Aici, dumneavoastră, așa cum sunteți, nu puteți fi! Aici joacă actorul; și basta!

TATĂL: Am înțeles, domnule. Dar acum ghicesc, poate, și de ce autorul nostru, care ne-a văzut astfel, vii, nu a mai vrut apoi să ne compună pentru scenă. Nu vreau să-i jignesc pe actorii dumneavoastră, Doamne păzește!... Dar când mă gândesc să mă văd reprezentat așa, de nu știu cine...

PRIMUL ACTOR *(cu orgoliu, ridicându-se și venindu-i înainte, urmat de Actrițele tinere, care râd amuzate)*: De mine, dacă nu vă supărați.

TATĂL *(umil și mieros)*: Sunt foarte onorat, domnule. *(Se înclină.)* Dar mă gândesc că oricât își va da osteneala domnul, cu toată străduința și arta sa, să mă întrupeze...

Se tulbură.

PRIMUL ACTOR: Terminați-vă fraza!

Actrițele râd.

TATĂL: Ei, spun că reprezentarea pe care mi-o veți da, oricât v-ați machia ca să semănați cu mine... mă gândesc, cu asemenea statură... *(toți Actorii râd)* cu greu va putea fi

o reprezentare a mea, așa cum sunt eu în realitate. Va fi, mai degrabă – lăsăm chipul deoparte –, felul cum interpretează dânsul că aș fi eu, felul cum mă va simți dânsul – dacă mă va simți –, și nu felul cum mă simt eu înlăuntrul meu. Și mi se pare că de acest lucru ar trebui să țină cont cei care sunt chemați să ne judece.

DIRECTORUL: Acum vă mai preocupă și ce o să spună criticii! Și eu, care stăteam să vă ascult! Lăsați critica să spună ce-i place! Noi să ne gândim mai curând să punem piesa pe picioare, dac-om izbuti! *(Trăgându-se deoparte și privind în jurul său.)* Hai, hai! Scena e aranjată? *(Către Actori și Personaje.)* Dați-vă la o parte! La o parte! Lăsați-mă să văd. *(Va coborî de pe scenă.)* Să nu mai pierdem timpul! *(Către Fata Vitregă.)* Ți se pare că scena e bine așa?

FATA VITREGĂ: Nu! Deloc nu mă regăsesc aici.

DIRECTORUL: Ei, lasă! N-o să pretinzi să ți se construiască aici exact cămăruța din dosul magazinului Madamei Pace! *(Către Tată.)* Tapet cu flori, ziceați?

TATĂL: Da, domnule, alb.

DIRECTORUL: Nu e alb, e cu dungi, dar ce importanță are? În privința mobilelor, una peste alta, cred că am scos-o la capăt! Măsuța de colo, trageți-o puțin mai în față! *(Personalul de scenă execută. Apoi, către Recuziter.)* Dumneata găsește între timp un plic, dacă se poate albastru-deschis, și dă-i-l domnului. *(Arată către Tată.)*

RECUZITERUL: De scrisori?

DIRECTORUL și TATĂL: De scrisori, de scrisori.

RECUZITERUL: Îndată!

Iese.

DIRECTORUL: Haideți, haideți! Prima scenă e a domnișoarei. *(Prima Actriță vine în față.)* Nu, nu, stai!

Spuneam de domnișoara. *(O arată pe Fata Vitregă.)* Deocamdată, tu stai și privești...

FATA VITREGĂ *(repede, completând)*: ...cum o s-o trăiesc eu scena asta!

PRIMA ACTRIȚĂ *(ofensată)*: Și eu o s-o trăiesc, nicio grijă, îndată ce intru în rol!

DIRECTORUL *(luându-se cu mâinile de cap)*: Domnilor! Destul cu trăncăneala! Deci prima scenă e a domnișoarei cu Madama Pace... Oh! *(E încurcat, privește în jur și urcă din nou pe scenă.)* Și Madama Pace?

TATĂL: Nu e cu noi, domnule.

DIRECTORUL: Atunci, ce facem?

TATĂL: Dar e vie, e vie și ea!

DIRECTORUL: Da, dar unde e?

TATĂL: Stați, lăsați-mă să vă explic... *(Întorcându-se către Actrițe.)* Dacă doamnele mi-ar face favoarea să-mi dea pentru câteva minute pălăriile lor...

ACTRIȚELE *(între surprindere și amuzament, în cor)*:

Cum?

Pălăriile?

Ce vrea?

De ce?

Ei, comèdie!

DIRECTORUL: Ce vreți să faceți cu pălăriile doamnelor?

Actorii râd.

TATĂL: Nimic, doar să le pun pentru câteva minute pe aceste cuiere. Iar o doamnă ar trebui să fie atât de amabilă să-și scoată și mantoul.

ACTORII *(ca mai sus)*:

Și mantoul?

De ce?

Trebuie că-i nebun!

MAI MULTE ACTRIȚE *(ca mai sus)*:

Dar de ce?

Numai mantoul...?

TATĂL: Ca să-l agățăm în cuier, o clipită... Faceți-mi această favoare, da?

ACTRIȚELE *(scoțându-și pălăriile, câte una și mantoul, continuând să râdă și mergând să le atârne ici-colo în cuiere)*:

Și de ce nu?

Poftim!

Zău că-i caraghios...!

Ca la expoziție?

TATĂL: Exact, doamnă: ca la expoziție!

DIRECTORUL: Pot să știu de ce faceți asta?

TATĂL: Iată, domnule: poate că, pregătindu-i mai bine scena, atrasă de obiectele comerțului ei, cine știe dacă nu va veni și ea printre noi... *(Invitându-i să privească spre ușa din fundul scenei.)* Iată! Priviți!

Ușa din fund se deschide și înaintează câțiva pași Madama Pace: o matroană enorm de grasă, cu o perucă pompoasă dintr-o lână de culoare morcovie și cu un trandafir roșu-aprins înfipt într-o parte, spaniolește; vopsită violent, îmbrăcată cu un lux de prost-gust, în mătase de un roșu țipător, ținând într-o mână un evantai de pene, iar în cealaltă, ridicată, între două degete, țigareta aprinsă. La apariția ei, Actorii și Directorul fug speriați de pe podium, scoțând un urlet de groază, îmbulzindu-se pe scăriță și căutând să se retragă printre scaunele din sală. În schimb, Fata Vitregă se grăbește către Madama Pace, umilă, ca în întâmpinarea unei stăpâne.

FATA VITREGĂ *(alergând spre ea)*: Uite-o! Uite-o!

TATĂL *(radios)*: Ea este! Nu v-am spus eu? Iat-o aici!

DIRECTORUL *(învingându-și prima stupoare, indignat)*: Ce trucuri mai sunt și astea?

PRIMUL ACTOR *(aproape simultan)*: Unde vă treziți, în definitiv?

JUNELE-PRIM *(ca mai sus)*: De unde a mai răsărit și asta?

INGENUA *(ca mai sus)*: O țineau în rezervă.

PRIMA ACTRIȚĂ *(ca mai sus)*: Astea sunt scamatorii de bâlci!

TATĂL *(dominând protestele)*: Vă rog, dați-mi voie! De ce vreți să stricați, în numele unui adevăr vulgar, miracolul unei realități care se naște, evocată, atrasă, determinată ca formă chiar de această scenă și care are mai mult drept la viață aici decât dumneavoastră, pentru că este mai autentică decât dumneavoastră?! Care dintre actrițele aflate printre dumneavoastră o va interpreta pe Madama Pace? Ei bine: Madama Pace ea este! Nu puteți nega, desigur, că actrița care o va juca va fi mai puțin adevărată decât aceasta, care este ea în persoană! Priviți: fiica mea a și recunoscut-o și s-a dus imediat la ea! Stați să vedem, stați să vedem scena!

Cu pași nesiguri, Directorul și Actorii suie din nou pe scenă. Dar momentul scenic între Fata Vitregă și Madama Pace, în timp ce Actorii protestau și Tatăl răspundea, începuse în șoaptă, foarte discret și cât se poate de natural, cum nu s-ar întâmpla la teatru. Așa că atunci când Actorii, făcuți atenți de Tată, se întorc să privească și o văd pe Madama Pace, care pusese o mână sub bărbia Fetei Vitrege, ca să-i ridice capul, și o aud vorbind aproape ininteligibil, rămân un moment încremeniți; apoi, foarte repede, se arată dezamăgiți.

DIRECTORUL: Ei bine?

PRIMUL ACTOR: Ce spune, ce spune?

PRIMA ACTRIȚĂ: Nu se aude nimic!

PRIMUL ACTOR: Mai tare! Mai tare!

FATA VITREGĂ *(lăsând-o pe Madama Pace, al cărei zâmbet face toate paralele, și venind în mijlocul Actorilor)*:

Ei, mai tare! Cum așa? Sunt lucruri care nu se pot spune tare! Le-am putut spune cu voce tare eu, ca să-l umilesc pe el *(arată către Tată)*, pentru că asta este răzbunarea mea! Dar pentru Madama Pace e altceva, domnilor: e pușcăria!

DIRECTORUL: Aha, asta era? Dar aici trebuie să fiți auzite, draga mea! Nu auzim nici măcar noi, pe scenă! Închipuiți-vă când va fi public în sală... Trebuie să jucăm scena. De altfel, puteți vorbi cât de tare amândouă, pentru că noi nu vom mai fi aici, ca acum, să vă auzim: dumneavoastră vă prefaceți că sunteți singure, într-o cameră din dosul prăvăliei, și că nu vă aude nimeni.

Fata Vitregă, cochetă, cu un surâs șiret, dă din deget că nu.

DIRECTORUL: Cum nu?

FATA VITREGĂ *(cu voce coborâtă, în taină)*: E cineva care ne aude, domnule, dacă ea *(o arată pe Madama Pace)* vorbește tare!

DIRECTORUL *(în culmea consternării)*: Trebuie să mai apară careva?

Actorii dau semne că sunt iarăși gata să fugă de pe scenă.

TATĂL: Nu, nu, domnule. Face aluzie la mine. Eu voi fi acolo, în dosul ușii; aștept; și Madama știe asta. Chiar, dați-mi voie, mă duc, să fiu pregătit.

Dă să plece.

DIRECTORUL *(oprindu-l)*: Nu, nu, așteaptă! Aici este absolut necesar să respectăm legile teatrului! Înainte ca dumneavoastră să fiți pregătit...

FATA VITREGĂ *(întrerupându-l)*: Ba da, repede, repede! Ard, v-o spun, ard de dorința de a trăi, de a trăi această scenă! Dacă el se pregătește acum, eu sunt pregătită de mult!

DIRECTORUL *(strigând)*: Dar întâi și-ntâi trebuie să se joace, foarte clară, scena dintre dumneata și aia de colo! *(Arată către Madama Pace.)* Nu vrei să înțelegi?

FATA VITREGĂ: Pentru numele lui Dumnezeu, domnule! Mi-a spus ceea ce știți deja: că lucrul mamei, și de data asta, e prost făcut, că a stricat materialul, că trebuie să fiu fată cuminte dacă vreau să ne mai ajute în mizeria noastră.

MADAMA PACE *(înaintând cu un aer de mare importanță)*: Ei, da, señor, porqué eu nu vrei arangiciar... avantaciar...

DIRECTORUL *(înspăimântat)*: Cum, cum? Așa vorbește?

Toți Actorii vor izbucni într-un râs zgomotos.

FATA VITREGĂ *(râzând și ea)*: Da, domnule, așa vorbește, jumătate în spaniolă, jumătate pe limba noastră, cât se poate de comic!

MADAMA PACE: Oh! No es formos ridar de mi se me forțesc hablar cum potó limbi de italian, domnu'!

DIRECTORUL: Dar deloc! Nici pomeneală! Așa să vorbiți, doamnă! Efect sigur! Nici că se putea găsi ceva mai nimerit ca să tăiem din când în când, cu elementul farsă, cruditatea situației. Vorbiți mai departe tot așa! E perfect!

FATA VITREGĂ: Perfect! Cum altfel? Să auzi cum ți se fac, în frumusețea asta de vorbire, anumite propuneri: efect sigur! Parc-ar fi într-adevăr o farsă, domnule. Te umflă râsul s-o auzi zicându-ți că un „patrin señor" are chef „distrarse con migo"... Nu-i așa, Madama?

MADAMA PACE: Patrin, așé; patrin, amor! Mejor para ti, se no te da placer, hace cuminseniá!

MAMA *(intervenind impetuos, spre stupoarea și consternarea Actorilor, care o uitaseră și care tresar acum la țipătul*

ei, și râd când văd că a smuls peruca Madamei Pace, trântindu-i-o pe jos): Scorpie! Criminalo! Fata mea!

FATA VITREGĂ *(repezindu-se să o rețină pe Mamă)*: Nu, mamă, nu! Te implor!

TATĂL *(repezindu-se și el, simultan)*: Fii cuminte! Fii cuminte! Stai jos!

MAMA: Atunci, luați-mi-o dinaintea ochilor!

FATA VITREGĂ *(către Director, care s-a repezit și el)*: Nu se poate, nu se poate ca Mama să fie de față!

TATĂL *(tot către Director)*: Amândouă la un loc, e imposibil... De-asta nu era aia cu noi, când am sosit. Dacă le lași laolaltă, pricepeți, se anticipează acțiunea.

DIRECTORUL: Nu contează! Nu contează! Acum doar schițăm reprezentația! Orice poate fi de folos ca eu să pun cap la cap diversele elemente. *(Întorcându-se către Mamă, conducând-o să-și reia locul pe scaun.)* Haideți, doamnă, liniștiți-vă, fiți cuminte, luați loc!

Între timp Fata Vitregă a revenit în centrul scenei și se adresează Madamei Pace.

FATA VITREGĂ: Haideți, haideți, Madama!

MADAMA PACE *(ofensată)*: No, no, grasias multo! Mama de fața, nimica nu fac!

FATA VITREGĂ: Ei, haideți odată! Poftiți-l înlăuntru pe acel „patrin señor" să se-amuze „con migo"! *(Întoarsă către toți ceilalți, imperioasă.)* Pe scurt, trebuie să fac scena asta! Hai odată! *(Către Madama Pace.)* Dumneavoastră retrageți-vă!

MADAMA PACE: Oh, si! Retragem, retragem inmediatamente!

După ce și-a ridicat de pe jos peruca, va părăsi furioasă scena, aruncând o privire sfidătoare Actorilor, care o aplaudă în batjocură.

FATA VITREGĂ *(către Tată)*: Și dumneata fă-ți intrarea! Nu-i nevoie să ieși! Vino încoace! Fă-te că ai intrat! Așa: eu stau aici cu capul plecat – modestă! Hai odată! Dă drumul la glas! Spune-mi cu voce proaspătă, ca unul care vine de-afară: „Bună ziua, domnișoară!"

DIRECTORUL *(care a coborât în sală)*: Asta-i culmea! Cine regizează aici, dumneata ori eu? *(Către Tată, care privește surprins, perplex.)* Hai, execută: mergi în fund, fără să ieși din scenă, și vino în față.

Tatăl execută, aproape cu spaimă. Foarte palid, dar intrat în realitatea vieții sale create, va veni din fundul scenei, surâzător, străin parcă de drama ce stă să se abată asupră-i. Actorii vor fi numai ochi și urechi la scena care începe.

DIRECTORUL *(repede, în șoaptă, către Sufleor)*: Dumneata fii atent acum: notează textul!

SCENA

TATĂL *(înaintând, cu voce proaspătă)*: Bună ziua, domnișoară!

FATA VITREGĂ *(cu ochii în pământ, căutând să-și ascundă repulsia)*: Bună ziua!

TATĂL *(cercetând-o pe furiș, pe sub borul pălăriei care aproape îi ascunde fața, e surprins de tinerețea ei și exclamă, și din plăcere, și din teama de a intra într-o aventură riscantă)*: Ah... dar... îmi închipui că nu ești pentru prima oară aici, așa e?...

FATA VITREGĂ *(ca mai sus)*: Nu, domnule.

TATĂL: Ai mai fost și altă dată? *(Și cum Fata Vitregă face un gest afirmativ din cap.)* Chiar de mai multe ori? *(Așteaptă răspunsul; continuă să o cerceteze pe furiș, pe sub borul pălăriei; zâmbește; apoi spune.)* Ei, acuma, hai... nu e cazul să mai fii chiar atât de... Mă lași să-ți scot eu pălăria?

FATA VITREGĂ *(brusc, oprindu-l, nemaistăpânindu-și dezgustul)*: Nu, domnule, mi-o scot singură!

Își smulge cu nervozitate pălăria din cap.
Mama, asistând la scenă, din partea opusă locului ocupat de Actori, cu Fiul și ceilalți doi, mai mici și mai ai ei, stă ca pe ghimpi, urmărind cu o întreagă gamă de expresii – durere, dispreț, frică, oroare – cuvintele și gesturile perechii în dialog; din când în când își va ascunde fața în palme ori va scoate un geamăt.

MAMA: O, Doamne, Doamne!

TATĂL *(care încremenește la geamătul ei, un lung moment, își va reveni, reluând pe tonul dinainte)*: Așa, dă-mi-o mie, o agăț eu acolo. *(Îi ia pălăria.)* Dar pe un căpșor drăgălaș și dulce ca al tău mi-ar plăcea să văd o pălărioară mai demnă de el. O să mă ajuți, la urmă, să aleg unul dintre modelele astea ale Madamei Pace? Da?

INGENUA *(întrerupându-l)*: O! Atenție! Alea sunt pălăriile noastre!

DIRECTORUL *(intervenind furios)*: Liniște, pentru Dumnezeu! Nu mai face pe spirituala! Asta e scena! *(Adresându-se Fetei Vitrege.)* Reia, domnișoară, te rog!

FATA VITREGĂ *(iarăși în rol)*: Nu, domnule, mulțumesc.

TATĂL: Ei, hai, nu mă refuza! Trebuie să primești. M-aș necăji... Sunt câteva foarte drăguțe, ia uite. Se va bucura și Madama. Pentru asta le expune aici.

FATA VITREGĂ: Nu, nu, domnule – nu vedeți? –, nici n-aș putea s-o port.

TATĂL: Spui asta cu gândul la ce-ar zice acasă, dacă te-ai întoarce cu o pălărioară nouă? Ei, lasă! Știi cum se face? Ce se spune acasă?...

FATA VITREGĂ *(cu mânie, părăsind smerenia)*: Nu de-asta, domnule! N-aș putea s-o port, pentru că sunt... cum vedeți: puteați să vă dați seama până acum!

Arată că e îmbracată în negru.

TATĂL: În doliu, ah! Adevărat – acuma văd. Iartă-mă. Crede-mă că sunt adânc întristat...

FATA VITREGĂ *(făcând eforturi să prindă curajul de a-și învinge dezgustul)*: Destul, domnule, gata! Se cuvine ca eu să vă mulțumesc, nu ca dumneavoastră să vă simțiți prost, ori să vă-ntristați. Uitați, vă rog, ce am spus. Chiar și pentru mine, înțelegeți... *(Silindu-se să zâmbească, adaugă.)* Trebuie să uit că port rochia asta.

DIRECTORUL *(întrerupând, către Sufleorul care stă la postul său, și urcând iarăși pe scenă)*: Stai, așteaptă! Nu scrie, șterge ultima replică! *(Către Tată și Fata Vitregă.)* Merge foarte bine! *(Apoi numai către Tată.)* Aici, puteți trece la ce am stabilit noi. *(Către Actori.)* Foarte drăguță scena cu pălărioara, nu?

FATA VITREGĂ: Dar partea cea mai bună abia acuma vine. De ce nu continuăm?

DIRECTORUL: Ai răbdare o clipă! *(Iarăși către Actori.)* Bine-nțeles, trebuie tratată mai degajat...

PRIMUL ACTOR: ...mai vioi, sigur.

PRIMA ACTRIȚĂ: Da, știu ce avem de făcut. *(Către Primul Actor.)* Putem repeta imediat, nu?

PRIMUL ACTOR: Oh, din partea mea... Uite, mă duc să-mi fac intrarea.

Iese, ca să reapară prin ușa din fund, la momentul potrivit.

DIRECTORUL *(către Prima Actriță)*: Atunci, atenție, tocmai s-a terminat scena între tine și Madama Pace – o scriu eu pe urmă. Tu stai... Nu, unde te duci...?

PRIMA ACTRIȚĂ: Stai să-mi pun pălăria...

Merge la cuier să-și ia pălăria.

DIRECTORUL: A, da, foarte bine! Deci stai aici, cu capul în jos.

FATA VITREGĂ *(amuzată)*: Dar nu e îmbrăcată în negru!

PRIMA ACTRIȚĂ: O să fiu eu îmbrăcată în negru și mult mai decent ca dumneata!

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă)*: Taci, te rog! Și privește cu atenție: ai ce învăța! *(Bătând din palme.)* Gata, începem! Intrarea!

Coboară de pe podium, să urmărească din sală efectul scenei. Ușa din fund se deschide, intră Primul Actor, care înaintează cu aerul degajat și siguranța unui bătrânel galant. Scena, jucată acum de Actori, va deveni, de la primele replici, cu totul altceva, dar fără aerul unei parodii; va părea mai degrabă înfrumusețată. Bineînțeles, Fata Vitregă și Tatăl, neputând să se recunoască în Prima Actriță și Primul Actor, la repetarea propriilor lor cuvinte, vor exprima, când prin gesturi, când prin zâmbete și proteste vehemente, reacția lor spontană – surpriză, uimire, suferință etc., după cum se va vedea mai departe. Din cușca Sufleorului se va auzi distinct vocea acestuia.

PRIMUL ACTOR: „Bună ziua, domnișoară!"

TATĂL *(deodată, neizbutind să se rețină)*: Ah, nu!

Fata Vitregă a izbucnit în râs la intrarea Primului Actor.

DIRECTORUL *(înfuriat)*: Faceți liniște! Și dumneata încetează odată cu râsul ăsta! Așa nu putem continua.

FATA VITREGĂ *(înaintând la rampă)*: Dar, iertați-mă, e foarte natural, domnule! Domnișoara *(arată către Prima Actriță)* stă foarte liniștită la locul ei; dar dacă aș fi eu, vă asigur că dacă aș auzi spunându-mi-se „Bună ziua!" în felul ăsta și pe tonul ăsta, aș izbucni în râs, exact așa cum am făcut!

TATĂL *(făcând și el câțiva pași înainte)*: Da, exact, aerul... tonul...

DIRECTORUL: Ce aer! Ce ton! Dați-vă la o parte și lăsați-mă să urmăresc repetiția!

PRIMUL ACTOR *(înaintând)*: Dacă trebuie să joc rolul unui bătrân frecventând o anumită casă…

DIRECTORUL: Sigur, nu le dați atenție, vă implor! Reluați, reluați, mergea perfect! *(Așteptând ca Primul Actor să-și reia rolul.)* Deci…

PRIMUL ACTOR: „Bună ziua, domnișoară!"

PRIMA ACTRIȚĂ: „Bună ziua!"

PRIMUL ACTOR *(repetând atitudinea Tatălui, adică privind pe furiș sub borul pălăriei, apoi vădind foarte distinct mai întâi plăcerea, apoi teama)*: „Ah… dar… îmi închipui că… nu ești pentru prima oară aici, sper?"

TATĂL *(neputând rezista, corectând)*: Nu „sper" – „așa e?", „așa e?"

DIRECTORUL: Spune „așa e" – întrebare.

PRIMUL ACTOR *(arătând către Sufleor)*: Eu am auzit „sper"!

DIRECTORUL: Bine, e același lucru: „așa e" sau „sper"! Continuați, continuați… Uite, poate ceva mai puțin șarjat… Stați că fac eu, uitați-vă la mine. *(Va urca iarăși pe scenă, apoi, reluând momentul intrării.)* „Bună ziua, domnișoară"…

PRIMA INTERPRETĂ: „Bună ziua."

DIRECTORUL: Ah, dar… îmi închipui că… *(Întorcându-se către Primul Actor, pentru a-i arăta cum ar trebui să o privească, pe sub borul pălăriei, pe Prima Actriță.)* Surpriză, teamă și plăcere… *(Apoi, reluându-și rolul, întors către Prima Actriță.)* „Nu ești aici pentru prima oară, nu-i așa?…" *(Întorcându-se iarăși cu o privire complice către Primul Actor.)* E clar? *(Către Prima Actriță.)* Și tu, atunci: „Nu, domnule…" *(Din nou către Primul Actor.)* În sfârșit, cum să spun? *Souplesse*!

Și coboară de pe scenă.

PRIMA ACTRIȚĂ: „Nu, domnule…"

PRIMUL ACTOR: „Ai mai fost și altă dată? Chiar de mai multe ori?"

DIRECTORUL: Nu, stai puțin! Las-o mai întâi pe ea *(o indică pe Prima Actriță)* să facă semn că da. „Ai mai fost și altă dată?"

Prima Actriță va ridica puțin capul, închizând ochii obosită, cu dezgust, apoi, la un „în jos" al Directorului, va lăsa să-i cadă bărbia în piept, de două ori consecutiv.

FATA VITREGĂ *(nemaiputând răbda)*: O, Doamne!

Și își pune repede mâna la gură, ca să-și stăvilească râsul.

DIRECTORUL *(întorcându-se)*: Ce s-a întâmplat?

FATA VITREGĂ *(repede)*: Nimic, nimic!

DIRECTORUL *(către Primul Actor)*: Dumneata, acum, continuă!

PRIMUL ACTOR: „Chiar de mai multe ori? Ei, acum, hai... nu e cazul să fii atât de... Mă lași să-ți scot eu pălăria?"

Primul Actor va spune această replică pe un ton și cu o grimasă în fața cărora Fata Vitregă – care rămăsese cu mâna la gură, făcând efortul de a-și stăvili râsul – nu se va mai putea reține, iar hohotul va izbucni printre degete, irezistibil, zgomotos.

PRIMA ACTRIȚĂ *(întorcându-se indignată la locul ei dinainte)*: Ah! Eu nu mai stau aici să fac pe bufonul pentru asta!

PRIMUL ACTOR: Nici eu! Hai să isprăvim!

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă, urlând)*: Termină! Termină!

FATA VITREGĂ: Da, iertați-mă... iertați-mă...

DIRECTORUL: Asta e proastă-creștere! O prost-crescută și o înfumurată, asta ești!

TATĂL *(încercând să intervină)*: Da, domnule, așa e, așa e; dar iertați-o...

DIRECTORUL *(urcând din nou pe scenă)*: Ce să iert? Asta-i nerușinare!

TATĂL: Da, domnule, dar credeți-ne, credeți-ne că ne face o impresie atât de ciudată...

DIRECTORUL: ...ciudată? Cum adică, ciudată? De ce ciudată?

TATĂL: Eu îi admir, domnule, îi admir pe actorii dumneavoastră: pe domnul *(arată către Primul Actor)*... pe domnișoara *(arată către Prima Actriță)*, dar, desigur, ce să-i faci – ei nu sunt noi...

DIRECTORUL: Și ce-mi pasă mie! Cum vreți să fie „dumneavoastră" când ei sunt actori?!

TATĂL: Tocmai, sunt actori! Și joacă bine, amândoi, rolurile noastre. Dar, credeți-ne, nouă ni se pare ceva diferit – ar vrea să fie același lucru și totuși nu este!

DIRECTORUL: Cum să nu fie? Atunci ce este?

TATĂL: Ceva ce... a devenit al lor și nu mai e al nostru.

DIRECTORUL: Dar nici nu se poate altfel! V-am mai spus!

TATĂL: Da, înțeleg, înțeleg...

DIRECTORUL: Prin urmare, gata! *(Întorcându-se către Actori.)* Asta înseamnă că trebuie să reluăm repetițiile numai între noi, așa cum trebuie. Pentru mine a fost întotdeauna un blestem să repet cu autorii de față! Nu sunt niciodată mulțumiți! *(Întorcându-se către Tată și Fata Vitregă.)* Hai, reîncepem tot cu dumneavoastră; să vedem dacă se poate ca dumneaei să nu mai râdă!

FATA VITREGĂ: Ah, nu mai râd, nu mai râd! Pentru mine, acum vine partea cea frumoasă, fiți sigur!

DIRECTORUL: Deci, când dumneata spui: „Uitați, vă rog, ce am spus... Chiar și pentru mine – înțelegeți..." *(către Tată)*, dumneata trebuie să răspunzi imediat: „Înțeleg, ah, înțeleg..." și tot imediat întrebi...

FATA VITREGĂ *(întrerupându-l)*: Cum? Ce să întrebe?

DIRECTORUL: După cine porți doliu.

FATA VITREGĂ: Dar nu-i așa, domnule! Uite: când i-am spus să nu se mai gândească la rochia mea, știți ce mi-a răspuns el? „Ah, bine! Atunci, hai să scoatem rochița asta, s-o scoatem imediat!"

DIRECTORUL: Ei, bravo! Asta mai lipsea! Vreți să aruncăm teatrul în aer?

FATA VITREGĂ: Dar ăsta-i adevărul!

DIRECTORUL: Lasă-mă, te rog, cu adevărul! Aici suntem la teatru! Adevărul... până la un punct!

FATA VITREGĂ: Dar, scuzați-mă, dumneavoastră ce vreți să faceți?

DIRECTORUL: O să vezi, o să vezi! Las'pe mine!

FATA VITREGĂ: Nu, domnule! Din scârba mea, din toate motivele mele, unul mai crud și mai ticălos decât altul și de pe urma cărora sunt „aia care sunt" și „așa cum sunt", ați vrea să faceți o peltea romantico-sentimentală, cu el care mă întreabă de ce sunt în doliu și eu care răspund, cu lacrimi în ochi, că tăticul meu e mort de două luni? Nu, nu, dragă domnule! Trebuie ca el să-mi spună exact ce mi-a spus: „Atunci, hai să scoatem repede rochița asta!" Iar eu, cu tot doliul din inimă, abia de două luni, m-am dus – vedeți? – acolo, după paravan, și cu degetele astea, care-mi tremură de silă, de rușine, mi-am desfăcut corsajul, rochia...

DIRECTORUL *(luându-se cu mâinile de cap)*: Pentru numele lui Dumnezeu! Ce tot spui...?!

FATA VITREGĂ *(strigând, frenetică)*: Adevărul! Adevărul, domnule!

DIRECTORUL: Sigur, te cred, o fi adevărul... și înțeleg, înțeleg oroarea dumitale, domnișoară; dar, înțelege și dumneata: așa ceva nu este posibil pe scenă!

FATA VITREGĂ: Nu e posibil? Atunci, foarte mulțumesc, dar eu nu mai am ce căuta aici!

DIRECTORUL: Nu, stai să vezi...

FATA VITREGĂ: Nu mai am ce căuta aici! Nu! Ce este posibil pe scenă ați aranjat amândoi, acolo, foarte mulțumesc! Înțeleg perfect! El vrea să ajungă cât mai repede la reprezentarea *(îngroșând cuvintele)* frământărilor lui spirituale, dar eu vreau să reprezint drama mea, a mea!

DIRECTORUL *(plictisit, cu superioritate)*: O, mă rog, a dumitale! Nu e numai a dumitale, scuză-mă! Este și a celorlalți! A lui *(arată către Tată)*, a mamei dumitale! Nu se poate ca un personaj să iasă, așa, în față, să le covârșească pe celelalte, să invadeze scena. Trebuie să intre cu toții într-un cadru armonios și să reprezinte ceea ce este reprezentabil! Știu că oricine are o viață lăuntrică pe care ar vrea să o exteriorizeze. Dar greutatea tocmai asta e: să reușești să exteriorizezi doar atât cât este necesar în raport cu ceilalți; și din acest puțin să faci să se înțeleagă toată viața lăuntrică! Ah, ar fi simplu... dacă fiecare personaj ar putea, într-un mare monolog, ba chiar într-o adevărată conferință, să reverse în fața publicului tot ce-i fierbe lui în oală! *(Cu blândețe, împăciuitor.)* Trebuie să te stăpânești, domnișoară. Și, crede-mă, în propriul dumitale interes; face o proastă impresie, te previn, toată această furie dezlănțuită, disprețul acesta nestăvilit, când chiar dumneata, scuză-mă, ai mărturisit că ai mai fost și cu alții, înaintea lui, la Madama Pace, și nu o singură dată!

FATA VITREGĂ *(plecând capul, cu voce gravă, după o pauză de reculegere)*: E adevărat! Dar cum de nu înțelegeți că toți ceilalți sunt tot el, pentru mine?!

DIRECTORUL *(neînțelegând)*: Cum, toți ceilalți? Ce vrei să spui?

FATA VITREGĂ: Pentru cine cade în greșeală, domnule, răspunzător de tot șirul de greșeli care urmează este cel care a provocat prima cădere. Iar pentru mine el este acela, chiar dinainte să mă fi născut! Uitați-vă la el și spuneți dacă n-am dreptate!

DIRECTORUL: Bine! Dar ți se pare puțin lucru povara unei atât de mari remușcări pe umerii lui? Dă-i posibilitatea să o reprezinte.

FATA VITREGĂ: Dar cum ar putea să reprezinte toate „nobilele" lui remușcări, toate suferințele lui „morale", dacă vreți să-l cruțați de grozăvia de a se fi trezit într-o bună zi în brațe – după ce a invitat-o să-și scoată rochia proaspătă de doliu, ajunsă femeie, și femeie căzută – cu acea copilă, domnule, cu acea copilă pe care mergea s-o vadă ieșind de la școală?

Rostește ultimele cuvinte cu voce tremurătoare, emoționată. La vorbele ei, Mama, copleșită de o durere intolerabilă, exprimată la început prin suspine înăbușite, va izbucni într-un plâns zguduitor. Emoția îi copleșește pe toți.
Tăcere lungă.

FATA VITREGĂ *(de îndată ce Mama dă semne de liniștire, adaugă, întunecată și hotărâtă)*: Acum suntem numai între noi, încă necunoscuți de public. Mâine puteți da cum doriți spectacolul despre noi, aranjându-l cum credeți. Dar nu vreți să asistați la drama adevărată? Să vedeți cum a fost într-adevăr?

DIRECTORUL: Ba da, nici nu cer altceva, ca să scot din ea încă de pe-acum cât este posibil!

FATA VITREGĂ: Atunci, scoateți-o de-aici pe Mama.

MAMA *(ridicându-se de la locul ei, cu un strigăt)*: Nu, nu! Să nu permiteți una ca asta, domnule! Să nu permiteți!

DIRECTORUL: Dar numai ca să vedem, doamnă!

MAMA: Eu nu pot! Nu pot!

DIRECTORUL: Dar totul s-a întâmplat deja! Nu vă înțeleg!

MAMA: Nu, acum se întâmplă, se întâmplă întruna. Chinul meu nu e prefăcut, domnule! Eu sunt vie și prezentă mereu, în orice moment al chinului meu, care se reînnoiește întruna, e mereu viu și prezent. Pe cei doi micuți de-aici i-ați auzit vorbind? Nici nu mai pot vorbi, domnule! Stau mereu agățați de mine, ca să-mi întrețină viu și prezent chinul: dar ei nu mai sunt, nu mai sunt! Iar ea *(arată către Fata Vitregă)* a fugit, domnule; a fugit departe de mine și s-a pierdut, s-a pierdut... Dacă o mai văd aici, acum, e tot pentru asta, numai pentru asta, mereu, mereu, ca să-mi reînnoiască mereu, viu și prezent, chinul pe care-l îndur și pentru ea!

TATĂL *(solemn)*: Momentul etern, cum v-am spus, domnule! Ea *(arată către Fata Vitregă)* este aici ca să mă prindă, să mă fixeze, să mă țină legat, suspendat pe vecie, cu lanțul osândiților, de acel unic moment trecător și rușinos al vieții mele. Nu poate să renunțe, și dumneavoastră, domnule, nu puteți, într-adevăr, să mă cruțați.

DIRECTORUL: Dar bine, eu nu zic să nu reprezentăm asta: va constitui chiar nucleul întregului act întâi, până se ajunge la momentul când ea *(arată către Mamă)* vă surprinde.

TATĂL: Așa! Aceasta este osânda mea, domnule: toată patima noastră, care trebuie să culmineze în strigătul ei final!

Arată și el către Mamă.

FATA VITREGĂ: Îl am încă în urechi! M-a înnebunit strigătul acela! Puteți să mă reprezentați cum doriți, domnule, n-are nicio importanță! Chiar și îmbrăcată; numai să am măcar brațele – doar brațele! – goale, pentru că, vedeți, stând așa *(se apropie de Tată și-și lasă capul pe*

pieptul lui), cu capul sprijinit așa, și cu brațele așa, după gâtul lui, vedeam cum îmi pulsează aici, aici pe braț, o vinișoară; și atunci, ca și cum numai acea vinișoară palpitândă mi-ar fi făcut silă, am strâns ochii, așa, așa, și mi-am ascuns capul la pieptul lui! *(Întorcându-se către Mamă.)* Strigă, Mamă, strigă! *(Își ascunde capul la pieptul Tatălui și, cu umerii ridicați, ca pentru a nu auzi strigătul, continuă cu vocea înecată de suferință.)* Strigă cum ai strigat atunci!

MAMA *(repezindu-se să-i despartă)*: Nu! Fata mea, fata mea! *(Iar după ce a smuls-o de lângă el.)* Brută, brută, e fata mea! Nu vezi că e fata mea?!

DIRECTORUL *(dând înapoi, la strigăt, până la rampă, în mijlocul spaimei Actorilor)*: Admirabil, da, admirabil! Și-acum – cortina, cortina!

TATĂL *(alergând la el, răvășit)*: Așa, da: pentru că, într-adevăr, așa a fost, domnule!

DIRECTORUL *(admirativ, cucerit)*: Sigur, aici, fără îndoială! Cortina! Cortina!

La strigătul repetat al Directorului, Mașinistul coboară cortina, lăsându-i pe dinafară, în avanscenă, pe Director și pe Tată.

DIRECTORUL *(cu ochii în sus, ridicând brațele)*: Ce dobitoc! Am spus „cortina" în sensul că actul întâi aici trebuie să se termine, iar el lasă cortina peste mine! *(Către Tată, ridicând un colț de cortină, pentru a reintra în scenă.)* Da, da, foarte bine! Foarte bine! Efect sigur! Așa trebuie să terminăm. Garantez pentru actul întâi, garantez!

Dispare cu Tatăl după cortină.

Când cortina se ridică iarăși, vom vedea că Mașiniștii au demontat acel prim simulacru de decor și au pus, în loc, un mic bazin de grădină.

De o parte a scenei vor sta înșirați, pe scaune, Actorii, iar de partea cealaltă, Personajele. Directorul este în picioare, în mijlocul scenei, cu mâna la gură, într-o atitudine meditativă.

DIRECTORUL *(scuturându-se, după o scurtă pauză)*: Deci, să trecem la actul doi! Lăsați-mă, lăsați-mă pe mine, cum am stabilit la început, și o să meargă strună!

FATA VITREGĂ: Intrarea noastră în casa lui *(arată către Tată)*, în ciuda ăluia!

Arată către Fiu.

DIRECTORUL *(nerăbdător)*: Bine, dar lasă-mă pe mine, te rog!

FATA VITREGĂ: Trebuie să se vadă limpede cât este de înciudat!

MAMA *(clătinând din cap cu tristețe)*: Pentru binele care ni s-a tras de-aici...

FATA VITREGĂ *(întorcându-se brusc către ea)*: Ce-are-a face? Cu cât e mai mare paguba noastră, cu atât mai mare e și remușcarea lui!

DIRECTORUL *(nerăbdător)*: Am înțeles, am înțeles! Vom ține seama în primul rând de asta! Să nu aveți nicio îndoială!

MAMA *(implorând)*: Dar faceți să se înțeleagă bine, vă rog, domnule, pentru conștiința mea, că eu am făcut tot ce mi-a stat în putere...

FATA VITREGĂ *(întrerupând-o, sfidătoare, și continuând ea)*: ...ca să mă liniștească, să mă sfătuiască să nu-l sfidăm așa. *(Către Director.)* Faceți-i plăcerea, faceți-i plăcerea, pentru că e adevărat! Eu mă bucur foarte tare: pentru că, între timp, după cum puteți vedea, cu cât insistă ea mai mult, cu cât încearcă să-i câștige inima, cu atâta el se ține mai distant: „absent!" Ce plăcere!

DIRECTORUL: În sfârșit, începem odată acest act doi?!

FATA VITREGĂ: Nu mai scot o vorbă! Dar să știți că acțiunea nu se poate desfășura numai în grădină, cum doriți dumneavoastră.

DIRECTORUL: De ce nu?

FATA VITREGĂ: Pentru că el *(arată către Fiu)* stă mereu închis în camera lui, departe de noi! Și-apoi, în casă se desfășoară tot rolul sărmanului Băiat, buimăcit, cum v-am spus.

DIRECTORUL: Mda! Pe de altă parte, înțelegeți, nu putem să ridicăm decorul, sau să-l schimbăm, la scenă deschisă, de trei-patru ori pe act!

PRIMUL ACTOR: Cândva așa se făcea...

DIRECTORUL: Da, poate, când publicul era ca fetița asta!

PRIMA ACTRIȚĂ: Și iluzia, mai ușor de obținut.

TATĂL *(ridicându-se brusc)*: Iluzia? Vă rog, nu spuneți „iluzia"! Nu întrebuințați acest cuvânt care pentru noi este atât de crud!

DIRECTORUL *(uimit)*: Cum așa?

TATĂL: Da, da, este crud, crud! Ar trebui să înțelegeți!

DIRECTORUL: Și cum să spunem atunci? Iluzia care trebuie creată aici, pentru spectatori...

PRIMUL ACTOR: ...prin reprezentația noastră...

DIRECTORUL: ...iluzia unei realități!

TATĂL: Înțeleg, domnule. Poate că dumneavoastră, în schimb, nu ne puteți înțelege pe noi. Scuzați-mă! Pentru că, vedeți, aici, pentru dumneavoastră și pentru actorii dumneavoastră e vorba doar, și pe bună dreptate, de jocul lor.

PRIMA ACTRIȚĂ *(întrerupându-l indignată)*: Ce joc?! Ce, suntem copii?! Aici se interpretează serios, domnule!

TATĂL: Nu zic că nu. Și înțeleg și jocul, arta dumneavoastră, care trebuie să dea tocmai, cum spunea domnul, o perfectă iluzie a realității.

DIRECTORUL: Chiar așa!

TATĂL: Gândiți-vă însă că noi, așa cum suntem *(arată circular, de la sine la celelalte cinci Personaje)*, nu avem altă realitate în afara acestei iluzii!

DIRECTORUL *(uimit, privindu-și Actorii care au rămas și ei cu suflarea tăiată de uimire)*: Adică, ce vreți să spuneți?

TATĂL *(după ce i-a privit o clipă, cu un surâs palid)*: Da, domnilor! Ce altceva? Ceea ce pentru dumneavoastră este o iluzie care trebuie creată este pentru noi singura noastră realitate! *(Scurtă pauză. Face câțiva pași către Director și adaugă.)* De altfel, nu numai pentru noi, să știți! Gândiți-vă bine! *(Îl privește drept în ochi.)* Ați putea să-mi spuneți cine sunteți dumneavoastră?

Și rămâne cu arătătorul îndreptat spre Director.

DIRECTORUL *(tulburat, cu un surâs slab)*: Cum, cine sunt? Sunt eu!

TATĂL: Și dacă v-aș spune că nu e adevărat, pentru că dumneavoastră sunteți eu?

DIRECTORUL: Ți-aș răspunde că ești nebun!

Actorii râd.

TATĂL: Au dreptate să râdă: aici e vorba de joacă *(către Director)* și ați putea să-mi replicați că numai în joacă domnul acela *(îl indică pe Primul Actor)*, care este „el", devine „eu", și viceversa, că „eu" sunt „el". Vedeți că v-am încuiat?

Actorii râd iarăși.

DIRECTORUL *(plictisit)*: Dar asta ați mai spus-o și adineauri! Iar o luăm de la-nceput?

TATĂL: Nu, nu. Nu asta voiam să spun, de fapt. Vă invit chiar să ieșiți din acest joc *(privind la Prima Actriță,*

ca pentru a-i preveni replica) – de artă, de artă – pe care sunteți obișnuit să-l practicați aici, cu actorii dumneavoastră; și vă întreb din nou, serios: cine sunteți dumneavoastră?

DIRECTORUL *(întorcându-se uluit și totodată iritat către Actori)*: E nemaipomenit! L-ați auzit? Unul care se dă drept personaj să vină să mă întrebe pe mine cine sunt!

TATĂL *(cu demnitate, dar fără îngâmfare)*: Un personaj, domnule, poate oricând să-l întrebe pe un om: „cine ești?". Pentru că un personaj are într-adevăr o viață a lui, marcată de trăsăturile lui, de aceea este totdeauna „cineva". Pe când un om – n-o spun pentru dumneavoastră în special –, un om, în genere, poate să fie „nimeni".

DIRECTORUL: Mda! Dar dumneata mă întrebi pe mine, care sunt Directorul! Regizorul! Înțelegi?

TATĂL *(aproape în surdină, cu umilință mieroasă)*: Numai ca să știu, domnule, dacă într-adevăr dumneavoastră, așa cum sunteți acum, vă vedeți... cum îl vedeți, de exemplu, după o bucată de vreme, pe acela care erați altădată, cu toate iluziile pe care vi le făceați pe-atunci; cu toată viața din lăuntrul și din jurul dumneavoastră, așa cum vă părea atunci – și era, era într-adevăr așa, pentru dumneavoastră! Ei bine, domnule, gândindu-vă iarăși la acele iluzii pe care acum nu le mai aveți; la toate acele lucruri care acum nu vă mai „par" așa cum „au fost" pentru dumneavoastră într-o vreme; nu simțiți cum vă fuge de sub picioare nu numai scândura scenei, ci chiar pământul, pământul pe care călcați, gândindu-vă că și „acest om", așa cum vă simțiți acum, toată realitatea dumneavoastră de astăzi, așa cum este ea, e sortită să vă pară mâine iluzie?

DIRECTORUL *(fără să fi înțeles prea bine, derutat de argumentația specioasă)*: Ei bine? Și unde vrei să ajungi cu asta?

TATĂL: Oh, nicăieri, domnule. Am vrut doar să vă arăt că dacă noi *(arată iarăși circular, de la el la celelalte Personaje)* nu avem altă realitate decât iluzia, ar fi bine ca și dumneavoastră să vă îndoiți de realitatea dumneavoastră, de realitatea pe care o respirați și o atingeți astăzi, pentru că – la fel ca aceea de ieri – este menită să vi se pară mâine iluzie.

DIRECTORUL *(dând-o pe glumă)*: Aha! Perfect! Și pretindeți, pe deasupra, că dumneavoastră, cu această piesă pe care veniți să mi-o reprezentați aici, sunteți mai adevărat și mai real decât mine!

TATĂL *(cu maximum de seriozitate)*: Dar fără îndoială, domnule!

DIRECTORUL: Ah, da?

TATĂL: Credeam că ați înțeles de la început.

DIRECTORUL: Mai real decât mine?

TATĂL: Dacă realitatea dumneavoastră se schimbă de azi pe mâine...

DIRECTORUL: Dar e știut că se schimbă, cum altfel! Se schimbă fără încetare, ca a tuturor!

TATĂL *(cu un strigăt)*: Dar a noastră nu, domnule! Vedeți? Aici e diferența! Nu se schimbă, nu poate să se schimbe, nici să fie alta, niciodată, pentru că e fixată, așa, „una", pentru veșnicie (e cumplit, domnule!), o realitate de neclintit, care ar trebui să vă înfioare când vă apropiați de noi!

DIRECTORUL *(izbucnind, la o idee care i-a fulgerat prin minte)*: Aș vrea să știu, totuși, când s-a mai văzut un personaj care să iasă din rolul lui și să înceapă să peroreze despre el, cum faci dumneata, să-l explice... Poți să-mi spui? Eu n-am mai pomenit una ca asta!

TATĂL: N-ați mai pomenit, domnule, pentru că autorii își ascund, de obicei, chinurile creației. Când personajele

sunt vii, vii într-adevăr în fața autorului lor, acesta nu face altceva decât să urmeze cuvânt cu cuvânt, gest cu gest, tot ce îi propun ele; trebuie ca el să le vrea așa cum se vor ele însele – și vai de el dacă nu se supune! Când un personaj s-a născut, el dobândește imediat o asemenea independență, chiar și față de propriul său autor, încât poate fi imaginat de oricine în situații în care autorul nici nu s-a gândit să-l pună; poate să dobândească uneori chiar și o semnificație pe care autorul nici n-a visat să i-o dea!

DIRECTORUL: Firește, asta o știu prea bine!

TATĂL: Și-atunci, ce vă miră la noi? Imaginați-vă ce înseamnă pentru un personaj nefericirea despre care v-am vorbit: să se nască viu în fantezia unui autor, care apoi să-i refuze dreptul la viață; și spuneți-mi dacă acest personaj lăsat așa, viu, dar fără viață, nu este îndreptățit să facă ceea ce facem noi, acum, aici, în fața dumneavoastră, după ce am făcut-o multă vreme, credeți-mă, în fața lui, ca să-l convingem, să-l silim, apărându-i dinainte, când eu, când ea *(va arăta către Fata Vitregă)*, când această biată Mamă...

FATA VITREGĂ *(înaintând, parcă transfigurată)*: E adevărat. Și eu, domnule, și eu l-am ispitit, de-atâtea ori, în melancolia cabinetului său de lucru, în amurg, când el, răsturnat într-un fotoliu, nu se hotăra încă să aprindă lumina și lăsa umbra să-i invadeze odaia, iar umbra aceea era plină de noi, care veneam să-l ispitim... *(Ca și cum s-ar vedea în acel cabinet de lucru și ar fi stingherită de prezența Actorilor.)* Dacă dumneavoastră, toți ceilalți, ați pleca! Dacă ne-ați lăsa singuri! Mama aici, cu Fiul acela – eu, cu Fetița aceea – Băiatul de-acolo, stingher – apoi eu cu el *(arată vag către Tată)* – apoi eu singură, eu singură... în umbră. *(Zvâcnește deodată, ca și cum ar vrea să înșface viziunea propriei imagini lucind acolo, în umbră,*

vie.) Ah, viața mea! Ce scene, ce scene îi propuneam! Eu, eu îl ispiteam mai mult decât toți!

TATĂL: Da! Dar poate că numai din pricina ta s-a întâmplat așa, tocmai din pricina insistențelor tale, din cauza nestăpânirii tale!

FATA VITREGĂ: Dar chiar el m-a vrut așa! *(Se apropie de Director ca pentru a-i face o confidență.)* Cred, domnilor, că a fost mai curând o sfidare la adresa teatrului, așa cum și-l închipuie și îl cere de obicei publicul...

DIRECTORUL: Să mergem mai departe, pentru Dumnezeu! Să venim la fapte, domnilor!

FATA VITREGĂ: Eh, fapte mi se pare că aveți destule, cu venirea noastră în casa lui! *(Arată către Tată.)* Spuneați că nu puteți să ridicați decorurile sau să le schimbați la scenă deschisă, din cinci în cinci minute!

DIRECTORUL: Ei, da! Tocmai! Să combinăm faptele, să le grupăm într-o acțiune strânsă, concomitentă; nu cum pretinzi dumneata, care vrei să vezi mai întâi pe frățior întorcându-se de la școală, rătăcind ca o umbră prin camere, ascunzându-se pe după uși, clocind ceva în cap și așa – cum ai spus?...

FATA VITREGĂ: ...se *deschipează*, domnule...

DIRECTORUL: N-am mai auzit niciodată cuvântul ăsta! Merge: „rămâne fără chip", numai ochi, așa este?

FATA VITREGĂ: Da, domnule: uitați-vă la el!

Îl va arăta pe Băiat lângă Mamă.

DIRECTORUL: Bravo! Și apoi, în același timp, ai vrea să apară și Fetița care se joacă, neștiutoare, în grădină. El în casă și ea în grădină, e posibil?

FATA VITREGĂ: Ah, în plin soare, domnule! Fericită! E singura mea răsplată – veselia ei, încântarea ei în grădina aceea; scăpată de mizerie, de urâtul unei camere oribile, unde dormeam grămadă, toți patru, eu în pat cu

ea, gândiți-vă! Îngrozită de trupul meu mânjit, lângă ea, care mă strângea tare, tare, cu mânuțele ei drăgăstoase și nevinovate. În grădină, de cum mă vedea, venea în fugă la mine și mă lua de mână. Florile mari n-o interesau; era mereu cu ochii după cele „mituțe-mitutele" și se bucura să mi le arate, asta era sărbătoarea ei!

La aceste cuvinte, chinuită de amintiri, izbucnește într-un plâns deznădăjduit, cu capul pe brațele abandonate pe măsuță. Toți sunt învinși de emoție. Directorul se apropie părintește de ea, ca s-o consoleze.

DIRECTORUL: Vom pune și grădina, și grădina, fără îndoială, și sunt sigur că o să-ți placă: acolo vom grupa scenele. *(Strigând la Mașinist.)* Ei! Coboară-mi niște copaci! Doi chiparoși mici, aici, în fața bazinului!

Se văd coborând de sus doi mici chiparoși. Mașinistul va alerga să-i fixeze în cuie.

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă)*: Asta, așa, ca să ne facem o idee... *(Strigându-l pe nume pe Decorator.)* Acum dă-mi puțin cer!

DECORATORUL *(de sus)*: Ce-ați cerut?

DIRECTORUL: Puțin cer! Un fundal care să cadă aici, în spatele bazinului!

Se vede coborând de sus o perdea albă.

DIRECTORUL: Nu albă! Am zis „cer". Nu-i nimic, lasă așa, corectez eu. *(Strigând.)* Electrica, stinge tot și fă-mi un pic de atmosferă... atmosferă lunară... albastru pe arbori și tot albastru pe pânză, cu reflectorul... Așa! Destul!

S-a realizat, la comandă, o misterioasă ambianță lunară, care îi face pe Actori să vorbească și să se plimbe ca într-o grădină, seara, la lumina lunii.

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă)*: Uite, privește! Iar acum Băiatul, în loc să se ascundă pe după uși, în casă, poate să colinde prin grădină, să se ascundă pe după copaci. Dar înțelege că ar fi foarte greu să găsim o fetiță care să joace bine scena în care îți arată floricelele. *(Către Băiat.)* Poftim, poftim în față și dumneata, mai repede! Să încercăm să strângem puțin acțiunea. *(Și cum Băiatul nu se mișcă.)* Vino, vino! *(Apoi, trăgându-l spre locul indicat și încercând să-l facă să ridice capul, care la fiecare încercare îi recade în piept.)* Of! Mare pacoste și Băiatul ăsta!... Cum să facem? Ar trebui să scoată și el o vorbă... *(Se ocupă iarăși de Băiat și, cu mâna pe umărul lui, îl conduce în spatele unui copac.)* Poftim încoace... haide... stai să văd... Ia ascunde-te nițel aici... Așa... Încearcă să scoți un pic capul, să privești pe furiș. *(Se depărtează să aprecieze efectul și, îndată ce Băiatul și-a jucat pantomima, spre emoția Actorilor.)* Ah, foarte bine... foarte bine. *(Către Fata Vitregă.)* Ce zici, dacă Fetița, surprinzându-l în ascunzătoare, ar alerga la el și l-ar face să spună măcar câteva cuvinte?...

FATA VITREGĂ *(îndârjită)*: Nicio nădejde să vorbească, dacă e celălalt aici. *(Arată către Fiu.)* Mai întâi, ar trebui să-l poftiți să iasă.

FIUL *(îndreptându-se hotărât către una dintre scărițe)*: Imediat! Prea bucuros! Nici nu cer altceva!

DIRECTORUL *(reținându-l, repede)*: Stai! Unde te duci? Așteaptă!

Mama se ridică speriată, neliniștită că Fiul ar putea pleca într-adevăr, și înalță instinctiv brațele, ca pentru a-l opri, dar fără să înainteze niciun pas.

FIUL *(ajuns la rampă, către Directorul care îl reține)*: Eu n-am ce căuta aici! Vă rog să mă lăsați să plec! Lăsați-mă să plec!

DIRECTORUL: Cum nu ai ce căuta?...

FATA VITREGĂ *(ironică și liniștită)*: Nu e nevoie să-l țineți: nu pleacă!

TATĂL: Trebuie să reprezinte scena aceea teribilă din grădină, scena cu Mama!

FIUL *(brusc, hotărât, mândru)*: Eu nu reprezint nimic! Am spus-o limpede de la început! *(Către Director.)* Lăsați-mă să plec!...

FATA VITREGĂ *(sosind, către Director)*: Dați-mi voie, domnule! *(Îl face să lase jos brațele ce-l reține pe Fiu.)* Dați-i drumul! *(Apoi, către Fiu, acum scăpat din mâinile Directorului.)* Poftim, pleacă!

Fiul, în fața scării, nu poate totuși să coboare treptele, reținut parcă de o putere ascunsă; apoi, spre surprinderea și spaima Actorilor, pornește încet către cealaltă scară, de-a lungul rampei; ajuns acolo, rămâne iarăși în atitudinea celui care vrea să coboare, dar fără să se poată mișca mai departe. Fata Vitregă, care l-a urmărit tot timpul, sfidătoare, începe să râdă.

FATA VITREGĂ: Nu poate! Vedeți? Nu poate! Trebuie să rămână aici, cu sila, ținut în lanț, inseparabil. Iar dacă eu, care îmi iau zborul, domnule, după ce se va petrece ceea ce trebuie să se petreacă, și tocmai din ură față de el, tocmai pentru că nu suport să-l văd – ei bine, dacă eu sunt încă aici, dacă-i mai rabd prezența și compania, cum vă închipuiți că ar putea pleca el, care trebuie, trebuie să rămână aici într-adevăr, cu scumpul lui tată și cu mama aceea, singurul fiu care-i rămâne... *(Către Mamă.)* Haide, mamă, haide, vino... *(Către Director, arătându-i-o pe Mamă.)* Priviți, se și ridicase, se ridicase să-l rețină... *(Către Mamă, parcă atrăgând-o printr-o forță magnetică.)* Vino, vino... *(Apoi, către Director.)* Vă închipuiți ce e în inima ei, obligată să spună ce simte, în prezența Actorilor dumneavoastră! Dar e atât de tare dorința de a se apropia de el, încât, iată – o vedeți? –, e gata să-și trăiască scena!

Într-adevăr, Mama s-a apropiat și, cum a rostit Fata Vitregă ultimele ei cuvinte, deschide larg brațele în semn de asentiment.

FIUL *(brusc)*: Ah, eu nu, nu! Eu nu! Dacă nu pot pleca, rămân aici, dar, vă repet: eu nu reprezint absolut nimic!

TATĂL *(către Director, tremurând)*: Dumneavoastră îl puteți forța, domnule!

FIUL: Nimeni nu mă poate forța!

TATĂL: Ba da, te voi forța eu!

FATA VITREGĂ: Stați, așteptați! Mai întâi, Fetița la bazin! *(Aleargă să ia Fetița, se lasă jos în fața ei și-i ia căpșorul în mâini.)* Bietul meu îngeraș, privești uimită, cu ochișorii ăștia frumoși: cine știe unde-ți închipui că te afli! Suntem pe o scenă, drăguța mea! Ce e o scenă? Vezi? E un loc unde lumea se joacă de-a serioaselea. Joacă o piesă. Iar piesa asta noi o facem. De-adevăratelea, știi! Chiar și tu... *(O îmbrățișează, strângând-o la piept și legănând-o.)* Oh, îngerașule, îngerașule! În ce piesă urâtă și rea ai să joci tu! Ce lucru îngrozitor s-a pregătit pentru tine! Grădina, bazinul... Dar nimic nu este adevărat, sigur că nu! Nenorocirea tocmai asta este, drăguțo, că aici totul e prefăcătorie! Ah, dar ție, poate, chiar îți place mai mult un bazin închipuit decât unul adevărat! Ca să te joci în el, nu? Dar nu, pentru ceilalți o fi un joc, însă pentru tine, care ești adevărată, nu. Tu te joci de-adevăratelea într-un bazin adevărat, mare, frumos, verde, cu bambuși în jur – vezi cum fac umbră și se oglindesc în apă? Și câte rățuște mai înoată în el, și sfâșie umbra... Ah, vrei să prinzi una, o rățușcă... *(Cu un țipăt care-i umple de groază pe toți.)* Nu, Rosetta, scumpa mea! Nu!... Mama te-a pierdut din ochi, din cauza canaliei de Fiu! Eu, cu diavolii din capul meu...! Iar el... *(Lăsând-o pe Fetiță, se întoarce cu atitudinea obișnuită către Băiat.)* Tu ce faci acolo, cu veșnicul tău aer de cerșetor?! O să fii și tu vinovat dacă se

înecă Fetița, cu amorțeala asta a ta, ca și când n-aș fi plătit eu pentru toți când v-am adus în casa asta! *(Apucându-l de brat, să-i tragă cu forța mâna din buzunar.)* Ce-ai acolo? Ce ascunzi? Scoate mâna din buzunar, scoate mâna! *(Îi trage mâna din buzunar și, spre spaima Actorilor, în pumnul Băiatului este un revolver. Privindu-l cu un fel de satisfacție, i se adresează încruntată.)* Aha! De unde-l ai? Cum ai făcut rost de el? *(Iar cum Băiatul, sperios, cu ochii goi, nu va da niciun răspuns.)* Prostule! Eu, în locul tău, în loc să mă împușc, l-aș fi împușcat pe unul dintre ăia doi, ori chiar pe amândoi, și pe Tată, și pe Fiu!

Îl ascunde iarăși în spatele chiparosului unde stătea la pândă, duce Fetița până la bazinul în care o lasă să alunece, face gestul de a o așeza întinsă pe fundul bazinului, ascunsă vederii, și, în sfârșit, se prăbușește acolo, cu brațele pe marginea bazinului.

DIRECTORUL: Admirabil!... *(Către Fiu.)* Și în vremea asta, dumneata...

FIUL *(cu dispreț)*: În vremea asta nu s-a mai petrecut nimic, domnule! Nu a existat nicio scenă între mine și ea. *(Arată spre Mamă.)* Să vă spună singură cum a fost.

Între timp, Duena și Junele-Prim s-au detașat din grupul Actorilor, Duena urmărind-o cu atenție pe Mamă, față-n față cu ea, iar Junele-Prim, pe Fiu – pentru a-și pregăti rolurile.

MAMA: Așa e, domnule! Eu intrasem în camera lui.

FIUL: În camera mea, ați auzit? Nu în grădină.

DIRECTORUL: Asta nu contează, trebuie să concentrăm acțiunea, v-am spus!

FIUL *(observând că Junele-Prim îl examinează cu atenție)*: Dumneavoastră ce doriți?

JUNELE-PRIM: Nimic, vă studiez.

FIUL *(în altă direcție, către Duenă)*: Ah! Și dumneavoastră! Pentru rolul ei?

Arată către Mamă.

DIRECTORUL: Chiar așa! Chiar așa! Și cred că ar trebui să fiți încântați de atenția pe care v-o acordă.

FIUL: Ah, da! Mulțumiri!... Dar nu ați înțeles încă imposibilitatea de a reprezenta piesa aceasta? Noi nu suntem înlăuntrul dumneavoastră, iar actorii ne privesc din afară. Credeți că poți trăi în fața unei oglinzi care nu se mulțumește să te înghețe cu imaginea propriei tale expresii, dar ți-o mai și transformă în caricatură imposibil de recunoscut?

TATĂL: Asta e foarte adevărat, foarte adevărat! Vă puteți convinge!

DIRECTORUL *(Junelui-Prim și Duenei)*: Bine, bine, treceți deoparte!

FIUL: Degeaba, eu tot n-am să fac nimic!

DIRECTORUL: Liniștește-te și lasă-mă s-o ascult pe Mamă. *(Către Mamă.)* Ei bine? Ați intrat?...

MAMA: Da, domnule, în camera lui; nu mai puteam. Ca să-mi descarc sufletul de neliniștea care mă apăsa. Dar abia ce m-a văzut că intru...

FIUL: ...nicio scenă!... Că am și ieșit. Am ieșit, ca să nu fac o scenă. Pentru că eu nu am făcut niciodată scene, clar?

MAMA: Adevărat! Așa e, așa e!

DIRECTORUL: Bine, dar acum trebuie totuși să reluați scena asta, dintre dumneata și el. Este absolut necesar!

MAMA: Eu... sunt gata. Măcar de m-ați învăța cum aș putea să-i vorbesc, să-i spun tot ce am pe inimă!

TATĂL *(apropiindu-se de Fiu, foarte violent)*: Ai s-o faci! Pentru Mama, pentru mama ta!

FIUL *(mai ferm ca oricând)*: N-am să fac nimic!

TATĂL *(apucându-l de piept și zgâlțâindu-l)*: Ascultă, pentru numele lui Dumnezeu! Ascult-o! N-o auzi cum îți vorbește? Nu ai inimă de fiu?

FIUL *(luându-l și el de piept)*: Nu! Și isprăvește odată!

Agitație generală. Speriată, Mama încearcă să intervină ca să-i despartă.

MAMA *(ca mai sus)*: Ai milă! Aveți milă!

TATĂL *(fără să-l lase pe Fiu din strânsoare)*: Trebuie să te supui!

FIUL *(luptând cu Tatăl și, în sfârșit, trântindu-l la pământ, lângă scăriță, spre oroarea asistenței)*: Ce nebunie furioasă te-a apucat? Cum poți să dai în vileag față de toți rușinea ei și a noastră, a tuturor? Eu nu vă fac jocul! Nu vi-l fac! Și astfel interpretez voința celui care a refuzat să ne aducă pe scenă!

DIRECTORUL: Totuși, ați venit până aici!

FIUL *(arătând către Tată)*: El, nu eu!

DIRECTORUL: Cum, dumneata nu ești aici?

FIUL: El a ținut să vină, el ne-a târât pe toți aici! Ba încă s-a pretat să aranjeze cu dumneavoastră nu numai faptele care s-au petrecut, ci și, de parcă n-ar fi fost destul, și faptele care nu s-au petrecut!

DIRECTORUL: Dar atunci spune dumneata ce s-a întâmplat! Spune-mi mie! Ai părăsit camera fără să scoți nicio vorbă?

FIUL *(după o clipă de ezitare)*: Niciuna. Tocmai ca să nu fac o scenă.

DIRECTORUL *(încurajându-l)*: Bine... și pe urmă, ce-ai făcut?

FIUL *(în atenția încordată a tuturor, făcând câțiva pași pe scenă)*: Nimic... trecând prin grădină...

Se întrerupe, întunecat, absorbit.

DIRECTORUL *(incitându-l să vorbească, impresionat de atitudinea lui închisă)*: Așa... trecând prin grădină?...

FIUL *(exasperat, ascunzându-și fața sub brațul îndoit)*: Oh, de ce mă obligați să spun, domnule?! E îngrozitor!

Mama tremură toată, cu gemete înecate, cu privirea ațintită spre bazin.

DIRECTORUL *(încet, prinzând acea privire, se întoarce spre Fiu cu teamă crescândă)*: ...Fetița?...

FIUL *(privind drept înainte, către sală)*: Acolo, în bazin...

TATĂL *(la pământ, arătând-o cu milă pe Mamă)*: Și ea venea în urma lui, domnule!

DIRECTORUL *(Fiului, cu teamă)*: Și atunci, dumneata?...

FIUL *(încet, continuând să privească înainte)*: Am alergat. M-am repezit să o scot afară... Dar, deodată, m-am oprit... văzusem după copacii de-acolo ceva care m-a înghețat: Băiatul, Băiatul stătea încremenit acolo, cu ochi de nebun, privind în bazin la surioara înecată.

Fata Vitregă, care a rămas până atunci aplecată peste bazin, ca să o ascundă pe Fetiță, răspunde, ca un ecou îndepărtat, prin hohote de plâns. Pauză.

FIUL: Am dat să mă apropii; și atunci...

Din spatele arborilor, unde rămăsese ascuns Băiatul, se aude un foc de revolver.

MAMA *(cu un strigăt cumplit, alergând, împreună cu Fiul și cu toți Actorii, în spaima generală)*: Copilul meu! Copilul meu! *(Apoi, în confuzia și țipetele din jur:)* Ajutor! Ajutor!

DIRECTORUL *(în mijlocul strigătelor, încercând să-și croiască drum, pe când Băiatul va fi ridicat de cap și de picioare și transportat în spatele perdelei albe)*: E rănit? E într-adevăr rănit?

Toți, în afară de Director și de Tată, care a rămas prăbușit lângă scăriță, dispar în spatele fundalului ce reprezintă cerul; zăbovesc acolo un timp, schimbând între ei cuvinte și exclamații

de spaimă. Apoi, de-o parte și de alta a fundalului, Actorii reapar în scenă.

PRIMA ACTRIȚĂ *(reintrând, din dreapta, îndurerată)*: A murit! Sărmanul băiat! E mort! Oh, ce întâmplare!

PRIMUL ACTOR *(reintrând, din stânga, râzând)*: Ei, mort! Asta-i ficțiune! Ficțiune! Să nu credeți!

ALȚI ACTORI *(din dreapta)*: Ce ficțiune?... E realitate, realitate! A murit!

ALȚI ACTORI *(din stânga)*: Nu! E ficțiune, ficțiune!

TATĂL *(ridicându-se și strigând la rândul lui)*: Ce ficțiune! Realitate, realitate, domnilor. Realitate!

Și dispare și el, deznădăjduit, în spatele fundalului.

DIRECTORUL *(la capătul răbdării)*: Ficțiune! Realitate!... Duceți-vă dracului cu toții! Lumină! Lumină! Lumină!

Brusc, întreaga scenă și toată sala teatrului sunt scăldate într-o lumină vie. Directorul respiră adânc, ieșit parcă dintr-un coșmar, și toți se privesc în ochi, bănuitori și tulburați.

DIRECTORUL: Uf! Așa ceva n-am pățit de când sunt! M-au făcut să pierd o zi-ntreagă! *(Uitându-se la ceas.)* Gata, plecați! Ce vreți să mai facem acum? E prea târziu ca să reluăm repetiția. Pe diseară! *(Și îndată ce Actorii, salutându-l, au părăsit scena.)* Hei, Electrica! Stinge tot! *(Abia a sfârșit de spus, și teatrul se cufundă, pentru o clipă, în întuneric deplin.)* Ei, drăcie! Lasă-mi măcar o lampă aprinsă, să văd unde pun piciorul!

Dintr-odată, din spatele fundalului, ca din greșeală, se aprinde un reflector verde, proiectând, înalte și distincte, umbrele Personajelor, fără Băiat și Fetiță. La vederea lor, Directorul fuge de pe scenă, îngrozit. În același timp, reflectorul din spatele fundalului se stinge, iar scena va fi luminată în albastrul nocturn de dinainte. Lent, de la dreapta cortinei, va apărea mai întâi Fiul, urmat de Mama cu brațele întinse către el;

apoi, din stânga, Tatăl. Se vor opri în mijlocul scenei, rămânând acolo ca niște apariții rătăcite. Ultima apare, din stânga, Fata Vitregă, alergând către una dintre scărițe; pe prima treaptă, se va opri să privească o clipă la celelalte trei Personaje și va izbucni într-un hohot strident de râs, apoi va coborî repede în sală, străbătând în fugă coridorul dintre fotolii; se va mai opri o dată și va râde iarăși, cu ochii la cele trei Personaje rămase pe scenă; apoi va dispărea din sală; din foaier va răsuna din nou hohotul ei. Puțin după aceea cade

CORTINA

Astă-seară se improvizează

Introducere

Atât în ziare, cât și prin afișe, piesa aceasta trebuie să fie anunțată fără numele autorului, în felul următor:

TEATRUL X

ASTĂ-SEARĂ SE IMPROVIZEAZĂ

în regia

DOCTORULUI HINKFUSS

(.....)

Cu concursul publicului, care va fi atât de amabil să participe, precum și al doamnelor .....
și al domnilor .....

În locul punctelor vor fi trecute numele actrițelor și actorilor principali. Nu e puțin, însă e destul.

Sala teatrului este plină în seara aceasta de spectatorii obișnuiți ai premierelor cu piese noi.
Vestea despre un spectacol neobișnuit, cu dialoguri improvizate, anunțată de ziare și afișe, a stârnit multă curiozitate. Numai domnii critici dramatici de la ziarele din oraș par indiferenți, convinși că vor putea lesne declara a doua zi că, de fapt, ideea a fost nefericită. (Oh, Doamne, ceva cam ca bătrâna *commedia dell'arte*: dar unde sunt astăzi actorii capabili să improvizeze dialogul așa cum făceau, la vremea lor,

îndrăciții comici ai *commediei dell'arte,* cărora, de altfel, și vechile intrigi fixe, și masca tradițională, și repertoriile le ușurau destul de mult sarcina?!) Sunt mai degrabă iritați pentru că pe afiș nu figurează și nici din altă parte n-au reușit să afle numele scriitorului care trebuie să fi dat, totuși, actorilor și regizorului un scenariu oarecare; lipsiți de orice indicație care să-i ducă ușor la o judecată deja formulată, le e teamă ca nu cumva să cadă în vreo confuzie. Exact la ora indicată pentru începerea reprezentației, lumina din sală se stinge și se aprind luminile rampei.

În semiobscuritatea neașteptată, publicul devine mai întâi atent; apoi, pentru că nu aude gongul care anunță de obicei ridicarea cortinei, începe să se agite; și aceasta cu atât mai mult cu cât de pe scenă, prin cortina închisă, răzbat voci confuze și iritate, protestele unor actori și reproșurile cuiva care ar vrea să se impună, reducându-le la tăcere.

UN DOMN DIN STAL *(privește în jur și întreabă cu voce tare)*: Ce se întâmplă aici?

ALTUL DE LA GALERIE: S-ar zice că se ceartă pe scenă.

AL TREILEA, DINTR-UN FOTOLIU DE ORCHESTRĂ: Poate că asta face parte din spectacol.

Cineva râde.

UN DOMN ÎN VÂRSTĂ DINTR-O LOJĂ *(ca și cum toate aceste zgomote ar fi o jignire adusă seriozității sale de spectator demn și onorabil)*: Dar ce-i cu scandalul acesta? Când s-a mai pomenit așa ceva?

O DOAMNĂ BĂTRÂNĂ *(sărind de pe scaunul său aflat în ultimele rânduri din stal, cu o față de găină speriată)*: Doamne păzește, că doar n-o fi luat foc?

SOȚUL *(oprind-o brusc)*: Ai înnebunit? Ce-ți veni cu focul? Stai jos și potolește-te!

UN TÂNĂR SPECTATOR DE ALĂTURI *(cu un surâs melancolic de compătimire)*: Să nu spuneți așa ceva

nici măcar în glumă! Ar fi coborât cortina de fier, stimată doamnă!

Pe scenă bate gongul.

CÂȚIVA DIN SALĂ: Ei da, în sfârșit!

ALȚII: Liniște! Liniște!

Dar cortina nu se deschide. Se aude, în schimb, din nou gongul; din fundul sălii îi răspunde vocea irascibilă a regizorului, Doctor Hinkfuss, care a deschis cu violență ușa și înaintează furios pe culoarul care desparte în două aripi stalul și fotoliile de orchestră.

DOCTOR HINKFUSS: Ce gong! Care gong! Cine a dat ordin să bată gongul? Ordin am să dau eu, când o să fie momentul!

Doctor Hinkfuss va striga aceste cuvinte în timp ce străbate culoarul și urcă cele trei trepte, pe care se poate ajunge pe scenă. Apoi, se întoarce spre public, stăpânindu-și cu admirabilă repeziciune nervii.

În frac, cu un mic sul de hârtie sub braț, Doctor Hinkfuss suferă cumplita și nedreapta osândă de a fi un omuleț ceva mai înalt de un cot. Se răzbună însă purtând pe cap o impresionantă claie de păr. Își privește întâi mânuțele, care poate că îi fac silă și lui, așa sunt de plăpânde, cu niște degețele palide și păroase ca niște omizi; apoi, fără să dea prea multă greutate cuvintelor:

Sunt mâhnit din cauza dezordinii de moment, care s-a produs în spatele cortinei înainte de începerea reprezentației și de care publicul a putut să-și dea seama, așa că vă cer scuze; deși, dacă ați vrea să luați toate astea drept un prolog involuntar...

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ *(întrerupându-l foarte mulțumit)*: Păi, sigur! Am spus eu!

DOCTOR HINKFUSS *(cu duritate, rece)*: Ce observații are domnul?

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Niciuna. Sunt mulțumit că am ghicit.

DOCTOR HINKFUSS: Ați ghicit, ce anume?

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Că zgomotele acelea făceau parte din spectacol.

DOCTOR HINKFUSS: A, da?! Într-adevăr?! Vi s-a părut că a fost un truc?! Tocmai în seara asta, când mi-am propus să joc cu cărțile pe față! Nu vă faceți iluzii, dragă domnule. Am spus prolog involuntar și, adaug, poate nu chiar impropriu pentru spectacolul neobișnuit la care veți asista în curând. Vă rog să nu mă întrerupeți. Doamnelor și domnilor, priviți! *(Scoate sulul de sub braț.)* În aceste câteva pagini am tot ce-mi trebuie. Adică mai nimic. O povestioară, poate ceva mai mult, presărată ici-colo cu niște dialoguri, de un scriitor care nu vă este deloc necunoscut.

CÂȚIVA DIN SALĂ: Numele! Numele!

CINEVA DE LA GALERIE: Cine e?

DOCTOR HINKFUSS: Vă rog, domnilor, vă rog. Nu am convocat publicul pe post de tribunal. Sunt de acord să răspund pentru ce am făcut, însă nu pot admite să-mi cereți socoteală în timpul reprezentației.

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Încă nu a început!

DOCTOR HINKFUSS: Ba da, domnule, a început. Și dumneavoastră sunteți cel mai puțin îndreptățit să nu credeți asta, pentru că exact dumneavoastră ați luat zgomotele dinainte drept începutul spectacolului. Spectacolul a început, din moment ce mă aflu în fața dumneavoastră.

DOMNUL ÎN VÂRSTĂ DIN LOJĂ *(congestionat)*: Eu credeam că vreți să ne cereți scuze pentru scandalul nemaipomenit de adineauri. În rest, vă fac cunoscut că nu am venit aici ca să ascult o conferință.

DOCTOR HINKFUSS: Ce conferință! De ce credeți – și mai și strigați așa de tare – că eu sunt aici ca să vă țin o conferință? *(Foarte indignat de această apostrofare, Domnul în Vârstă sare în picioare și iese bombănind din lojă.)* N-aveți decât să plecați, dacă vreți! Nu vă reține nimeni. Eu, domnilor, mă aflu aici doar ca să vă pregătesc puțin pentru spectacolul neobișnuit la care veți asista în seara aceasta. Cred că merit atenția dumneavoastră. Vreți să știți cine e autorul povestioarei? Pot să vă spun.

CÂȚIVA DIN SALĂ: Sigur că da, spuneți! Spuneți!

DOCTOR HINKFUSS: Uite, spun: Pirandello.

EXCLAMAȚII DIN SALĂ: Ufff! Huo!

CEL DE LA GALERIE *(tare, dominând exclamațiile)*: Cine-i ăsta?

În fotolii, loji și stal mai mulți râd.

DOCTOR HINKFUSS *(râzând și el, ușor)*: Da, tot ăla; incorigibil! Dar, dacă le-a făcut-o de două ori până acum la doi colegi de-ai mei, unuia trimițându-i șase personaje rătăcite, în căutarea unui autor, care au produs o adevărată revoluție pe scenă și i-au făcut pe toți să-și piardă capul, iar altă dată prezentând prin înșelăciune o comedie cu cheie din cauza căreia alt coleg și-a văzut spectacolul făcut praf de publicul indignat, de data asta nu-i niciun pericol să o pățesc și eu. Fiți liniștiți! L-am eliminat. Numele lui nu figurează nici măcar pe afișe, printre altele și fiindcă ar fi fost nedrept din partea mea să-l fac cât de cât răspunzător de spectacolul din seara aceasta.

Singurul răspunzător sunt eu.

Am luat o povestire de-a lui, dar aș fi putut la fel de bine s-o iau pe-a altuia. Am preferat-o pe-a lui deoarece este, poate, singurul dintre toți dramaturgii care a arătat că înțelege faptul că opera scriitorului s-a terminat în chiar momentul când el a terminat de scris ultimul cuvânt. De

această operă va da socoteală în fața publicului cititor și a criticii literare. Nu poate și nici nu trebuie să răspundă în fața spectatorilor sau a domnilor critici dramatici, care-l judecă stând în sală.

VOCI DIN SALĂ: Ah, nu? Asta-i bună!

DOCTOR HINKFUSS: Nu, domnilor. Pentru că în teatru opera scriitorului nu mai există.

CEL DE LA GALERIE: Și atunci, ce există, mă rog?

DOCTOR HINKFUSS: Creația scenică în care am transformat-o eu și care e numai a mea.

Rog din nou publicul să nu mă întrerupă. Și atrag atenția (deoarece i-am văzut pe câțiva domni critici zâmbind) că aceasta-i convingerea mea. De altfel, n-aveți decât să n-o respectați și să continuați să vă legați pe nedrept de scriitor, care, trebuie să admiteți, are și el tot dreptul să zâmbească la criticile dumneavoastră, așa cum zâmbiți dumneavoastră acum de convingerea mea; bineînțeles, în cazul în care criticile vor fi nefavorabile; fiindcă în celălalt caz ar fi nedrept ca scriitorul să-și însușească laudele ce mi se cuvin mie.

Convingerea mea se întemeiază pe motive solide.

Iată aici opera scriitorului. *(Arată sulul de hârtie.)* Ce fac eu cu ea? O iau ca fond material al creației mele scenice și mă servesc de ea tot așa cum mă servesc de bravura actorilor aleși să joace rolurile în funcție de interpretarea pe care le-o dau eu; și de scenografii cărora le ordon să picteze sau să construiască scene, și de pictorii care le execută, și de electricienii care le luminează – toți, după sfaturile, sugestiile și indicațiile date de mine.

Într-un alt teatru, cu alți actori și alte decoruri, cu alte dotări și alte lumini, veți fi de acord cu mine că și creația scenică va fi, desigur, alta. Oare n-am reușit să vă demonstrez că ceea ce se judecă la teatru este nu opera scriitorului (care există numai în textul său), ci una sau alta

dintre creațiile scenice realizate după ea, fiecare complet deosebită de cealaltă, și mult mai numeroase, față de ea, care-i una singură? Ca să judeci textul, trebuie să-l cunoști; și, în teatru, lucrul acesta nu e posibil, deoarece interpretarea pe care i-o vor da unii actori va fi una, iar cea pe care i-o vor da alții va fi, prin forța lucrurilor, alta. Unică ar fi numai dacă opera s-ar putea reprezenta singură, nu cu actori, ci cu propriile ei personaje care, printr-o minune, ar căpăta trup și glas. În acest caz, da, ar putea fi judecată direct la teatru. Dar e, oare, posibilă o asemenea minune? Până acum n-a văzut-o nimeni. Și atunci, domnilor, există doar aceea pe care, seară de seară, cu mai mult sau mai puțin zel, regizorul se străduiește să o înfăptuiască împreună cu actorii săi. Singura posibilă!

Ca să nu vă pară deloc paradoxal ceea ce vă spun, vă rog să vă gândiți că opera artistică e fixată pentru totdeauna într-o formă care rămâne neschimbată și care reprezintă eliberarea poetului de truda sa creatoare: liniștea desăvârșită la care ajunge după toate frământările acestei trude.

Bun!

Vi se pare, oare, domnilor, că poate exista viață acolo unde nu se mai mișcă nimic? Unde totul se odihnește într-o liniște desăvârșită?

Viața trebuie să asculte de două necesități care, fiind opuse una alteia, nu-i permit nici să existe într-o formă fixă, nici să fie în continuă mișcare. Dacă viața ar fi în continuă mișcare nu ar avea niciodată o formă a ei. Dacă ar avea această formă, nu s-ar mai mișca. Iar viața trebuie să aibă formă și să se miște.

Poetul se înșală când crede că și-a găsit eliberarea și liniștea fixându-și pentru totdeauna opera de artă într-o formă încremenită. El doar a încetat să-și trăiască această operă. Nu poți ajunge la eliberare și liniște decât dacă încetezi să trăiești.

Iar cei care au ajuns la asta își fac o jalnică iluzie: cred că sunt încă vii, pe când, de fapt, sunt atât de morți încât nu mai simt nici măcar duhoarea propriului cadavru.

Dacă o operă de artă supraviețuiește este numai pentru că noi putem încă să o scoatem din fixitatea formei sale, să topim această formă în noi, făcând-o să devină mișcare vitală. Atunci, însă, viața i-o dăm noi; și ea se schimbă odată cu timpul și cu fiecare dintre noi; așadar, nu e una, ci sunt multe vieți; cum se poate deduce, de altfel, și din veșnicele discuții pe această temă, iscate de refuzul de a crede tocmai acest lucru: că noi suntem cei care dau această viață și, prin urmare, cea pe care i-o dau eu nu poate fi asemănătoare cu cea pe care i-o dă altul. Domnilor, vă rog să mă iertați pentru lungul ocol pe care a trebuit să-l fac ca să ajung aici. Fiindcă la acest punct voiam să ajung.

S-ar putea să fiu întrebat:

„Dar cine ți-a spus dumitale că arta trebuie să fie viață? Da, viața trebuie să se supună celor două necesități despre care vorbești dumneata și de-aia nu-i artă; după cum arta nu-i viață, tocmai pentru că reușește să se elibereze de aceste două necesități contrarii și persistă la nesfârșit în forma ei încremenită. Exact din această cauză arta este regatul creației desăvârșite, în timp ce viața este, cum și trebuie să fie, într-o continuă și infinit de variată schimbare. Fiecare dintre noi caută să se creeze pe sine însuși și propria viață cu ajutorul acelorași însușiri ale spiritului cu care își creează poetul opera de artă. Și, de fapt, cine e mai dotat și știe mai bine să le folosească reușește să ajungă pe o treaptă mai înaltă și mai durabilă. Dar aceasta nu va fi niciodată o creație adevărată, mai întâi pentru că e menită să se istovească și să piară odată cu noi în timp; pe urmă, pentru că nu va fi niciodată liberă, deoarece urmărește să atingă un anumit scop; și, în sfârșit, pentru că, aflată în voia tuturor întâmplărilor

neprevăzute și cu neputință de anticipat, a tuturor piedicilor ridicate în calea ei de ceilalți, riscă permanent să fie contrazisă, deviată, deformată. Într-un anume sens, arta răzbună viața, pentru că viața ei este creație adevărată în măsura în care, eliberată de timp, de hazard și de obstacole, nu-și găsește nicăieri alt scop decât în ea însăși." Da, domnilor, am să vă răspund, așa e.

Ba, chiar, de multe ori m-am gândit cu teamă chinuitoare la eternitatea unei opere de artă ca la o solitudine divină și de neatins, din care însuși poetul e exclus, îndată ce a creat-o: el – muritor, ea – nemuritoare.

Cumplită, în nemișcarea ei: o statuie.

Cumplită, această solitudine eternă a formelor imposibil de schimbat și aflate în afara timpului.

Nu știu, dar presupun că orice sculptor, după ce a creat o statuie, dacă crede într-adevăr că i-a dat viață veșnică, trebuie să dorească și ca ea să se poată smulge din atitudinea ei, ca orice obiect însuflețit, să se miște și să vorbească. Nu ar mai fi statuie, ar deveni o ființă vie.

Dar, domnilor, ceea ce arta a fixat într-o formă imposibil de schimbat poate deveni viață și se poate mișca din nou numai cu o condiție: cu condiția ca mișcarea, viața aceasta, variată, schimbătoare și momentană, să i-o dăm noi, așa cum va putea fiecare.

Astăzi operele de artă sunt lăsate bucuros în acea solitudine divină a lor din afara timpului. După o zi de preocupări apăsătoare și de întâmplări obositoare, supărări și frământări de tot felul, spectatorii vor ca seara, la teatru, să se distreze.

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Foarte mulțumesc! Cu Pirandello?

Se râde.

DOCTOR HINKFUSS: Nu-i nicio primejdie. Fiți siguri de asta. *(Arată din nou sulul de hârtie...)* Un flecușteț!

Eu și numai eu o să fac totul! Și vă mărturisesc că am creat pentru dumneavoastră un spectacol plăcut, dacă tablourile și scenele se vor desfășura cu grija cu care le-am pregătit, atât în ansamblu, cât și în amănunt, și dacă actorii mei vor răspunde pe deplin încrederii pe care am investit-o în ei. De altfel, eu voi fi aici, printre dumneavoastră, gata să intervin la nevoie, fie pentru a drege orice poticnire a reprezentației, fie pentru a suplini unele lipsuri prin explicații și precizări; vreau să sper că asta va face mai plăcută pentru dumneavoastră noutatea încercării noastre. Am împărțit spectacolul în multe tablouri, cu scurte pauze între ele. Adesea o să fie numai o clipă de întuneric, din care o să vedeți apărând pe neașteptate un tablou nou, fie pe scenă, fie printre dumneavoastră; da, da! aici, în sală! (Special am lăsat loja de-acolo liberă; la timpul potrivit o să fie ocupată de actori, și atunci dumneavoastră, toți, veți participa la acțiune.) O să aveți și o pauză ceva mai lungă, ca să puteți părăsi sala, însă, vă avertizez de pe acum, nu ca să vă trageți sufletul, fiindcă v-am pregătit o surpriză și în foaier.

Încă două cuvinte, ca să vă puteți orienta rapid.

Acțiunea se desfășoară într-un oraș din inima Siciliei, unde (după cum știți) pasiunile sunt puternice, mocnesc într-ascuns și izbucnesc apoi cu violență; dintre toate, cea mai sălbatică e gelozia. Povestea vă prezintă tocmai unul dintre aceste cazuri de gelozie, și încă cea mai cumplită, pentru că e iremediabilă: gelozia retrospectivă. Mai mult, totul se petrece într-o familie de care ar fi trebuit să rămână foarte departe, deoarece, în mijlocul celorlalte, închise aproape ermetic, este singura din oraș deschisă străinilor, de o ospitalitate excesivă, practicată parcă special pentru a sfida clevetirile și a brava scandalul pe care-l văd în asta celelalte.

Familia La Croce.

E compusă, cum veți vedea, din tată, domnul Palmiro, inginer de mine; Fluierici, cum îi spun toți, pentru că e cam distrat și fluieră tot timpul; mamă, doamna Ignazia, originară din Napoli, cunoscută în orășel sub numele de Generăleasa, și patru fete frumoase, plinuțe și sentimentale, vioaie și pasionate: Mommina, Totina, Dorina, Nenè.

Și acum, cu permisiunea dumneavoastră. *(Bate din palme ca o chemare și, dând puțin cortina la o parte, ordonă cuiva din fundul scenei).* Gong! *(Se aude o bătaie de gong.)* Îi chem pe actori ca să prezinte personajele.

CORTINA *se ridică.*

I

În spate, aproape de fundal, se vede o cortină verde, ușoară, care se poate deschide la mijloc.

DOCTOR HINKFUSS *(dând puțin la o parte această cortină)*: Vă rog, domnule... *(Va pronunța numele Actorului Principal, care va juca rolul lui Rico Verri. Însă acesta, deși se află în spatele cortinei, nu vrea să apară. Atunci, Doctor Hinkfuss va repeta.)* Te rog, te rog să vii încoace, domnule *(ca mai sus).* Sper că nu vei îndrăzni să protestezi și în fața publicului.

ACTORUL PRINCIPAL *(îmbrăcat și machiat pentru rolul lui Rico Verri, în uniformă de ofițer aviator, ieșind de după cortină, foarte agitat)*: Ba da, domnule, protestez! Cu atât mai mult cu cât și dumneata îndrăznești să mă chemi pe nume în fața publicului.

DOCTOR HINKFUSS: Te-am jignit cumva?

ACTORUL PRINCIPAL: Da! Și continui să mă jignești fără să-ți dai seama, ținându-mă aici să discut cu dumneata, după ce m-ai obligat să apar.

DOCTOR HINKFUSS: Și cine, mă rog, ți-a cerut să discuți? Dumneata ești cel care discută! Eu te-am chemat să-ți faci datoria.

ACTORUL PRINCIPAL: Sunt gata. Când o să-mi vină rândul!

Se retrage, dând la o parte, cu furie, cortina.

DOCTOR HINKFUSS *(neplăcut impresionat)*: Voiam să te prezint...

ACTORUL PRINCIPAL *(apărând din nou)*: A, nu, domnule! N-o să mă prezinți dumneata pe mine publicului care mă cunoaște. Doar nu sunt o marionetă în mâinile dumitale, ca să mă arăți publicului ca pe loja aia goală sau ca pe un scaun mutat de colo-colo prin cine știe ce efect magic de-al dumitale!

DOCTOR HINKFUSS *(furios, printre dinți)*: Dumneata profiți în clipa aceasta de faptul că trebuie să am răbdare...

ACTORUL PRINCIPAL *(întrerupându-l prompt)*: Ba nu, domnule dragă, nu-i vorba de răbdare; trebuie doar să crezi că aici, în hainele acestea, domnul... *(își va spune numele)* nu mai există; pentru că s-a înțeles cu dumneata să joace în seara aceasta într-o piesă improvizată, ca să aibă la îndemână vorbele ce trebuie să se nască, *să se nască* din personajul pe care-l reprezintă, ca acțiunea să fie spontană și fiecare gest să fie firesc, domnul... *(ca mai sus)* trebuie *să trăiască* personajul Rico Verri, *să fie* Rico Verri: și este, a început să fie; ba chiar atât de mult încât, cum îți spuneam la început, nu știu dacă se va putea adapta la toate combinațiile, surprizele și jocurile de lumini și umbre pregătite de dumneata pentru distracția publicului. Ai înțeles?

În acest moment se aude din spatele cortinei zgomotul unei palme răsunătoare și, imediat după aceea, protestul Bătrânului Actor Comic, care va juca rolul lui Fluierici.

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC: Au! Ce-i asta? Doar n-ai de gând să-mi mai dai palme de-astea de-adevăratelea!

Protestul este primit cu râsete în spatele cortinei.

DOCTOR HINKFUSS *(privind de pe scenă în spatele cortinei)*: Ce dracu' faceți acolo? Ce mai e?

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC *(iese de după cortină, ținându-se cu mâna de obraz, îmbrăcat și machiat pentru rolul lui Fluierici)*: E că nu admit ca doamna... *(va spune numele Actriței de Caracter)*, sub pretext că improvizează, să-mi tragă niște palme – ați auzit, nu? –, care pe deasupra mi-au stricat și machiajul.

Îi arată obrazul pălmuit.

ACTRIȚA DE CARACTER *(apărând îmbrăcată și machiată pentru rolul doamnei Ignazia)*: Dar ferește-te, ce Dumnezeu! E foarte ușor să te ferești! E o mișcare instinctivă și naturală.

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC: Cum să mă feresc, dacă mi le dai pe neașteptate?

ACTRIȚA DE CARACTER: Când le meriți, domnule dragă!

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC: Tocmai! Eu nu știu când le merit, doamnă dragă.

ACTRIȚA DE CARACTER: Atunci, ferește-te tot timpul, fiindcă, după mine, le meriți tot timpul. Iar eu, dacă se improvizează, nu pot să ți le trag la un moment precis!

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC: Dar nu-i nevoie să mi le tragi de-adevăratelea!

ACTRIȚA DE CARACTER: Cum, adică să mă prefac? Doar nu am un rol învățat pe dinafară: totul trebuie

să vină de aici *(arată de la stomac în sus)* și să iasă firesc, înțelegi? Dumneata le ceri și eu ți le dau.

DOCTOR HINKFUSS: Domnilor, domnilor, în fața publicului?!

ACTRIȚA DE CARACTER: Suntem deja în roluri, domnule director!

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC *(ducându-și din nou mâna la obraz)*: Și încă cum!

DOCTOR HINKFUSS: Ah, așa înțelegi dumneata?

ACTRIȚA DE CARACTER: Iertați-mă, dar voiați să ne faceți prezentarea, nu? Ei bine, iată, ne prezentăm singuri! O palmă – și imbecilul ăsta de bărbatu-meu e prezentat cum nu se poate mai bine.

Bătrânul Actor Comic începe să fluiere ca Fluierici.

Uite-l, vedeți? Fluieră. E cu totul în rol.

DOCTOR HINKFUSS: Dar vi se pare posibil așa, față de cortină, fără decor, fără nicio ordine?

ACTRIȚA DE CARACTER: N-are importanță! N-are importanță!

DOCTOR HINKFUSS: Cum adică, n-are importanță? Cum vrei să înțeleagă publicul ceva din toate astea?

ACTORUL PRINCIPAL: O să înțeleagă! O să înțeleagă chiar mult mai bine așa! Lăsați pe noi. Am intrat cu toții în rol.

ACTRIȚA DE CARACTER: Pentru noi va fi mult mai ușor și mai firesc așa, fără să ne împiedicăm de un loc precis sau de o acțiune stabilită dinainte, care să ne taie elanul. Sigur, o să facem și tot ce ați pregătit dumneavoastră! Dar, până atunci, dați-mi voie să-mi prezint fiicele. *(Dă puțin la o parte cortina și strigă.)* Fetelor, veniți încoace! *(O apucă pe prima de braț și o trage afară.)* Mommina *(apoi pe a doua)*, Totina *(pe urmă pe a treia)*, Dorina *(apoi pe a patra)*, Nenè. *(Toate fetele, cu excepția celei dintâi, fac la*

intrarea în scenă o reverență frumoasă.) O mândrețe de fete, mulțumesc lui Dumnezeu, care ar merita să devină toate patru regine! Cine ar zice că au ieșit dintr-un tată ca ăla de colo! *(Văzându-se arătat, domnul Palmiro își întoarce brusc capul și începe să fluiere.)* Fluieră, așa, fluieră! Ah, drăguțule, numai puțin grizu, cam cât o priză de-a mea de tabac[2]! De ce nu te face mina aia de sulf să tragi măcar o dată în piept puțin grizu! Da, scumpule, și să rămâi acolo lat, să piei odată din fața ochilor mei!

TOTINA *(alergând împreună cu Dorina s-o oprească)*: Pentru Dumnezeu, mamă, nu începe iar!

DORINA *(în același timp)*: Lasă-l, mamă, lasă-l în pace!

ACTRIȚA DE CARACTER: Poftim, el fluieră! *(Pe urmă, ieșind din rol, către Doctor Hinkfuss)*: Am impresia că merge strună, nu?

DOCTOR HINKFUSS *(cu o strălfulgerare de ironie răutăcioasă, găsind o soluție să-și salveze prestigiul)*: După cum publicul a înțeles, probabil, rebeliunea actorilor față de ordinele mele e prefăcută, e aranjată între noi dinainte, ca să facă prezentarea mai spontană și mai vie. *(În fața acestei ieșiri neașteptate, actorii rămân dintr-odată ca niște marionete încremenite cu gura căscată. Doctor Hinkfuss își dă seama imediat. Se întoarce să-i privească și îi arată publicului.)* Și uluirea asta tot prefăcută e.

ACTORUL PRINCIPAL *(scuturându-se, indignat)*: Bufonerii! Rog publicul să fie convins că protestul meu nu a fost deloc prefăcut.

Dă cortina la o parte și pleacă furios.

DOCTOR HINKFUSS *(imediat, către public, confidențial)*: Și izbucnirea asta e tot prefăcută! Prefăcută!

---

[2] În original, *rapè*, un soi de tutun pentru prizat.

Trebuie să dau totuși o oarecare satisfacție amorului propriu al unui actor ca domnul... *(îi pronunță numele)*, unul dintre cei mai buni pe care-i avem. Dar înțelegeți că tot ce se întâmplă aici nu poate fi decât prefăcătorie. *(Întorcându-se spre Actrița de Caracter.)* Continuă, doamnă *(ca mai sus)*. Merge de minune. De altfel, de la dumneata nici nu mă puteam aștepta la mai puțin.

ACTRIȚA DE CARACTER *(descumpănită, aproape înmărmurită de atâta nerușinare, nu mai știe ce să facă)*: Ah! Vreți... Vreți să continui? Și... și ce să fac, mă rog?

DOCTOR HINKFUSS: Ei, Doamne, prezentarea pe care ai început-o atât de bine, după cum ne-a fost înțelegerea.

ACTRIȚA DE CARACTER: A, nu! Vă rog, domnule director, nu pronunțați cuvântul înțelegere, dacă nu vreți să nu mai scot nicio vorbă.

DOCTOR HINKFUSS *(din nou, confidențial, către public)*: Magnific!

ACTRIȚA DE CARACTER: Dar dumneavoastră, iertați-mă, chiar vreți să sugerați că a existat o înțelegere între noi pentru scena asta?

DOCTOR HINKFUSS: Întreabă publicul dacă în clipa asta nu are impresia că improvizăm.

Domnul din fotoliul de orchestră, cei patru din stal, cel de la galerie încep să bată din palme, însă vor înceta imediat, dacă adevăratul public nu va fi molipsit de exemplul lor.

ACTRIȚA DE CARACTER: Ah, sigur că da! Așa e! Într-adevăr, improvizăm. Am ieșit pe scenă și acum improvizăm, atât eu, cât și dumneavoastră.

DOCTOR HINKFUSS: Prin urmare, continuă, continuă, cheamă-i în scenă și pe ceilalți actori, ca să-i prezinți!

ACTRIȚA DE CARACTER: Îndată! *(Chemându-i din spatele cortinei.)* Copii, unde sunteți? Veniți cu toții încoace!

DOCTOR HINKFUSS: Bineînțeles, intrând din nou în rolul dumitale.

ACTRIȚA DE CARACTER: Nu vă îndoiți: sunt în rol. Aici, aici, iubiților.

Intră zgomotos cinci tineri ofițeri aviatori îmbrăcați în uniformă. O salută mai întâi cu emfază pe doamna Ignazia.

OFIȚERII: Doamnă, scumpă doamnă!
Trăiască marea noastră Generăleasă!
Și îngerul nostru păzitor!

Și alte exclamații de acest fel. Apoi le salută pe cele patru fete, care răspund cu bucurie. Unul se duce să-l salute chiar și pe domnul Palmiro. Doamna Ignazia încearcă să pună capăt acestor saluturi zgomotoase, într-adevăr improvizate.

ACTRIȚA DE CARACTER: Încet, încet, dragii mei! Nu faceți atâta zarvă! Stați, stați puțin! Pomàrici, vino încoace, oh, ce visez eu pentru Totina! Așa, ia-o de braț – bun! Și dumneata, Sarelli, aici cu Dorina!

AL TREILEA OFIȚER: Asta nu! Dorina e cu mine! *(O trage de braț.)* Nu ne jucăm!

SARELLI *(trăgând-o de celălalt braț)*: Acuma, dă-mi-o mie, dacă maică-sa mi-a repartizat-o!

AL TREILEA OFIȚER: Nimic! Domnișoara și cu mine suntem deja înțeleși.

SARELLI *(Dorinei)*: Aha! Deci dumneavoastră sunteți de acord? Felicitări! *(Denunțându-i.)* Ați auzit, doamnă Ignazia?

ACTRIȚA DE CARACTER: Cum adică, de acord?

DORINA *(plictisită)*: Da, doamnă... *(Numele Actriței de Caracter.)* De acord să ne jucăm rolurile.

AL TREILEA OFIȚER: Doamnă, vă rog să nu stricați ce s-a stabilit.

ACTRIȚA DE CARACTER: Ah, da! Așa e! Iertați-mă, acum îmi amintesc! Dumneata, Sarelli, ești cu Nenè.

NENÈ *(lui Sarelli, deschizând brațele)*: Cu mine! Nu-ți mai amintești că așa s-a stabilit?

SARELLI: Păi, noi suntem aici doar ca să facem nițel zgomot.

DOCTOR HINKFUSS *(Actriței de Caracter)*: Atenție, doamnă. Atenție, vă rog!

ACTRIȚA DE CARACTER: Da, da! Iertați-mă, stați un pic. Sunt atâția, că i-am cam încurcat. *(Căutând în jur.)* Dar Verri? Unde e Verri? Ar trebui să fie aici, cu camarazii lui.

ACTORUL PRINCIPAL *(prompt, scoțând capul de după cortină)*: Da, cu bravii camarazi care le învață ce-i modestia pe scumpele dumneavoastră fiice!

ACTRIȚA DE CARACTER: Dar ce ai vrea, dumneata, mă rog? Să le țin la călugărițe ca să învețe catehismul și broderia? A trecut vremea aceea, Eneas... *(Se duce la el și, apucându-l de mână, îl trage afară.)* Hai, fii cuminte, vino încoace! Uită-te la ele; nu și le etalează, însă află dumneata, care vorbești de modestie, că au virtuți de gospodine, ca puține în ziua de azi! Mommina știe să facă bucătărie...

MOMMINA *(cu ton de dojană, ca și cum mama ei ar fi dezvăluit un secret de care să-i fie rușine)*: Mamă!

DOAMNA IGNAZIA: ...și Totina coase...

TOTINA *(ca mai sus)*: Ce tot spui?!

DOAMNA IGNAZIA: ...iar Nenè...

NENÈ *(imediat, agresivă, amenințând-o că-i astupă gura)*: Vrei să taci odată, mamă?

DOAMNA IGNAZIA: ...să tot cauți și nu găsești dumneata alta care să facă hainele vechi să pară noi...

NENÈ *(ca mai sus)*: Ei, gata odată!

DOAMNA IGNAZIA: ...să le scoată petele...

NENÈ *(îi astupă gura)*: Ajunge, mamă!

DOAMNA IGNAZIA *(dându-i mâna la o parte)*: ... să le întoarcă... sau ca Dorina, să țină socotelile casei!

DORINA: Ai terminat de golit sacul?

DOAMNA IGNAZIA: ...iată unde am ajuns! Le e rușine...

FLUIERICI: ...ca de niște vicii secrete!

DOAMNA IGNAZIA: Pe urmă, nu sunt deloc pretențioase, se mulțumesc cu puțin; ca să se ducă la teatru, rămân chiar flămânde! Bătrâna noastră operă lirică: ah, Doamne! Ce-mi mai place și mie!

NENÈ *(care a intrat cu un trandafir în mână)*: Și *Carmen*, mamă, nu-i așa?

Își pune trandafirul în gură și cântă mișcându-și șoldurile provocator.

„Amorul e-un copil pribeag
Ce-n veci de veci nu poți să-l..."

ACTRIȚA DE CARACTER: Da, și *Carmen;* însă aici nu simți că-ți clocotește inima ca la focul bătrânei noastre melodrame, când vezi nevinovăția cum strigă și nu e crezută, când vezi disperarea îndrăgostitei: „Ah, infamul, cinstea și-a vândut-o..." Întreab-o pe Mommina! Gata! Ajunge! *(Întorcându-se spre Verri.)* Dumneata ai venit în casa noastră pentru prima dată, adu-ți aminte, prezentat de tinerii aceștia.

AL TREILEA OFIȚER: N-am mai fi făcut-o!

ACTRIȚA DE CARACTER: Ofițer de garnizoană la tabăra noastră de aviație.

ACTORUL PRINCIPAL: Ofițer provizoriu, vă rog – numai pentru șase luni –, pe urmă, basta. Dacă vrea Dumnezeu, gata cu traiul lor fără griji pe socoteala mea!

POMÀRICI: Noi? Pe socoteala ta?

SARELLI: Ia te uită la el!

ACTRIȚA DE CARACTER: Asta n-are nicio importanță. Voiam să zic că nici eu, nici fetițele mele, nici ăla de colo... *(Din nou domnul Palmiro, imediat ce e indicat, întoarce capul și începe să fluiere.)* Mai termină odată, sau îți dau cu geanta în cap! *(E o geantă cam mare. Domnul Palmiro încetează brusc.)* ...niciunul dintre noi nu și-a dat seama până acum că în vinele dumitale curge sângele ăsta negru de sicilian.

ACTORUL PRINCIPAL: ...și mă mândresc cu asta!

ACTRIȚA DE CARACTER: Știu, acuma știu! (Și încă cum!)

DOCTOR HINKFUSS: Doamnă, să nu anticipăm! Să nu anticipăm, vă implor!

ACTRIȚA DE CARACTER: Nu vă fie teamă, nu anticipez nimic.

DOCTOR HINKFUSS: Numai prezentarea. Cât se poate de clară! Atât!

ACTRIȚA DE CARACTER: Clară, clară, să nu vă îndoiți. Spun numai cum a fost, că la început nu se mândrea cu asta; dimpotrivă, împreună cu noi, ținea piept acestor sălbatici de-aici, care socotesc aproape o rușine faptul că noi trăim ca pe continent, că primim în casă câțiva tineri și permitem unele mici glume, așa cum se fac la tinerețe, fără răutate. Și el glumea cu Mommina mea. *(O caută în jur.)* Unde e? A, uite-o. Haide, haide, vino încoace, biata mea fetiță; încă nu-i timpul să stai așa. *(Actrița Principală, care va juca rolul Momminei, e trasă de mânecă, dar ea se împotrivește.)* Ei, haide, vino!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nu, nu, lăsați-mă! Lăsați-mă, doamnă... *(Va spune numele Actriței de Caracter; apoi înaintând cu hotărâre spre Doctor Hinkfuss.)* Domnule director, eu în felul acesta nu pot să joc! V-o spun dinainte.

Nu pot! Dumneavoastră ați schițat un plan, ați stabilit o ordine a tablourilor, ei bine, să ne ținem de ele! Eu trebuie să cânt. Trebuie să mă simt în siguranță, în largul meu, în rolul meu. Așa, în vânt, n-am niciun chef să joc.

ACTORUL PRINCIPAL: Sigur! Poate că domnișoara, după această schemă, și-a scris deja replicile și le-a și învățat pe dinafară.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Bineînțeles că m-am pregătit. Dumneata nu?

ACTORUL PRINCIPAL: Și eu, cum să nu?! Dar nu vorbele pe care trebuie să le spun. Să fie clar, domnișoară, să ne înțelegem: nu te aștepta să mă auzi vorbind după replicile pe care ți le-ai pregătit dumneata. Eu spun ce trebuie să spun.

După acest schimb de replici urmează un murmur de comentarii între actori.

ACTORII: Chiar c-ar fi frumos!

Unul să-l oblige pe celălalt să spună ce-i convine lui!

Adio improvizație, atunci!

De ce n-a scris și rolurile celorlalți?!

DOCTOR HINKFUSS *(tăind brusc comentariile)*: Domnii mei, domnilor, cât mai puține vorbe, v-am mai spus. Cât mai puține vorbe! Gata. Prezentarea s-a terminat. Mai multă mișcare, atitudini, și mai puține vorbe, ascultați-mă pe mine. Vă asigur că vorbele vor veni de la sine, spontan, din atitudinile pe care o să le luați, în funcție de acțiunea pe care v-am schițat-o. Faceți așa și n-o să greșiți. Lăsați-vă conduși și îndrumați de mine, așa cum s-a stabilit. Hai, curaj! Și acum, retrageți-vă. Coborâm cortina. *(Se lasă cortina. Doctor Hinkfuss, rămânând lângă rampă, adaugă, întorcându-se spre public.)* Doamnelor și domnilor, vă cer scuze. De-abia acum începe cu adevărat spectacolul. Cinci

minute, numai cinci minute, cu bunăvoința dumneavoastră, ca să văd dacă e totul în ordine.

Se retrage dând cortina la o parte. Cinci minute pauză.

II

Cortina se ridică din nou.

Doctor Hinkfuss începe să tărăgăneze lucrurile.

S-a gândit el că „Ar fi bine dacă la început aș oferi o imagine sintetică a Siciliei, cu o procesiune religioasă. Asta ar da culoare".

Și a făcut astfel încât această procesiune să se îndrepte de la intrarea în sală spre scenă, străbătând culoarul care desparte în două aripi stalul și fotoliile, în următoarea ordine:

1. patru copii de cor, în stihar negru și cămașă albă, împodobită cu dantele; doi înainte și doi în urmă; vor purta patru lumânări aprinse;

2. patru fetițe, așa-numitele „Verginelle", îmbrăcate în alb, cu văluri albe și mănuși tot albe, de ațică, prea mari pentru mâinile lor, special alese ca să pară stângace; și ele vin tot două înainte și două în urmă, purtând cele patru bețe ale unui mic baldachin de mătase albastră;

3. sub baldachin „Sfânta Familie", adică un bătrân îmbrăcat și machiat ca să semene cu Sfântul Iosif, așa cum poate fi văzut în icoanele cu Nașterea Domnului; are o aureolă de purpurină în jurul capului și ține în mână o cârjă lungă cu floare la un capăt; lângă el stă o fată blondă, deosebit de frumoasă, cu ochii plecați, cu un surâs dulce și modest pe buze, îmbrăcată și pieptănată ca Sfânta Fecioară Maria, cu o aureolă în jurul capului și ținând în brațe un copilaș dolofan de ceară, care-l reprezintă pe Pruncul Isus, cum se mai poate vedea și astăzi în Sicilia, de Crăciun, în unele reprezentații sacre populare, cu cor și acompaniament instrumental;

4. un păstor mai bătrân, cu căciulă de oaie și țundră de aba, cu picioarele înfășurate în piele de capră, și unul mai tânăr; vor cânta, unul din cimpoi și celălalt din fluier;
5. un cortegiu de femei și bărbați din popor, de toate vârstele; femeile au fuste lungi, umflate pe șolduri în cute mici, și vălul de mătase tradițional pe cap, bărbații au haine scurte până în talie și pantaloni evazați, brâuri de mătase în culori vii, iar în mână au beretele negre tricotate, cu moț în vârf; vor intra în sală, cântând în sunetele cimpoiului și ale fluierului:

Astăzi și pururi, Domnul
lăudat să fie;
lăudată-n veci să fie
Sfânta Fecioară Marie.

În acest timp, pe scenă se vede o stradă din oraș, cu zidul alb și zgrunțuros al unei case ce ocupă, de la stânga la dreapta, peste trei sferturi din scenă, cotind în adâncime. La colț, un felinar; după colț, în cealaltă parte a zidului, în unghi obtuz, se vede ușa unui cabaret, luminată de becuri colorate; peste drum, puțin mai în fund, oblic, portalul unei vechi biserici, spre care duc trei trepte.
Cu puțin înainte de ridicarea cortinei și de apariția procesiunii, pe scenă se vor auzi clopotele bisericii și, abia perceptibilă, orga. Când cortina se va ridica și va intra procesiunea, femeile și bărbații care vor trece atunci pe stradă (opt sau nouă) vor îngenunchea la dreapta, de-a lungul zidului; femeile își vor face semnul crucii, iar bărbații se vor descoperi. După ce procesiunea va ajunge pe scenă și va intra în biserică, aceștia o vor urma; odată cu ultimul intrat va înceta și dangătul clopotelor; în liniștea care s-a lăsat, se aude un timp, mai distinct, orga, al cărei sunet, pe măsură ce luminile de pe scenă scad, e tot mai stins.
Brusc, de îndată ce glasul sacru al orgii se va stinge, va izbucni, în contrast violent, muzica de jazz din cabaret și, în același timp, zidul alb care ocupă peste trei sferturi din scenă va deveni transparent. Se vede interiorul cabaretului, scânteind în zeci de lumini colorate. La dreapta, până aproape de ușă, este așezat barul, în spatele căruia stau trei fete decoltate și vopsite țipător. Pe peretele din fund, lângă

bar, atârnă o perdea lungă de catifea de un roșu aprins, în fața căreia, ca un basorelief, o stranie *chanteuse*, îmbăcată în văluri negre, palidă, cu capul dat pe spate și cu ochii închiși, cântă cu o voce lugubră un cântec de jazz. În micul spațiu dintre bar și primul rând de măsuțe rotunde, la care stau cei câțiva clienți, cu băuturile în față, își mișcă în cadență brațele și picioarele, cu spatele la bar, trei mici balerine blonde.

Printre clienți este și Fluierici, cu pălărioara pe cap și o țigară lungă de foi în gură.

Clientul care stă în spatele lui, la o măsuță din rândul al doilea, văzându-l așa de absorbit de mișcările celor trei balerine, se pregătește să facă pe socoteala lui o glumă feroce: decupează două coarne lungi din cartonul pe care e tipărită, alături de program, lista vinurilor și a celorlalte băuturi din cabaret.

Ceilalți clienți, care și-au dat seama, se distrează grozav, îi fac cu ochiul și îl îndeamnă să se grăbească.

Când cele două coarne sunt gata, lungi, drepte, de toată frumusețea, clientul se ridică și, cu multă grijă, le așază pe pălăria lui Fluierici.

Toți încep să râdă și să bată din palme.

Fluierici, crezând că râsetele și aplauzele sunt pentru cele trei balerine, începe și el să râdă și să bată din palme, făcându-i pe ceilalți să râdă cu și mai mare poftă și să aplaude nebunește. Însă nu reușește să priceapă de ce toți se uită la el, și femeile de la bar, și micile balerine, care sunt gata să se tăvălească pe jos de atâta râs. Se pierde; râsul i se sleiește pe buze, aplauzele i se sting în mâini.

Atunci, ciudata *chanteuse*, într-un elan de indignare, se desprinde de perdeaua de catifea și se îndreaptă spre Fluierici, ca să-i smulgă de pe cap podoaba de batjocură, strigând:

CÂNTĂREAȚA: Nu, bietul bătrân! Lăsați-l! Să vă fie rușine!

Clienții o opresc, strigând toți odată, într-o hărmălaie de nedescris.

CLIENȚII: Stai la locul tău, proasto!
Taci și vezi-ți de treabă!

Ăsta-i un biet bătrân?!
De ce te bagi?
Lasă-ne-n pace!
Le merită!
Le merită!

În mijlocul acestor strigăte, Cântăreața va continua să protesteze, zbătându-se să scape din mâinile lor.

CÂNTĂREAȚA: Lașilor, dați-mi drumul! De ce le merită? Ce rău v-a făcut?

FLUIERICI *(ridicându-se în picioare, mai năucit ca oricând)*: Ce merit? Ce merit?

CEL CARE A FĂCUT GLUMA: Nimic, domnule Palmiro, n-o ascultați!

AL DOILEA CLIENT: E beată, ca de obicei!

CEL CARE A FĂCUT GLUMA: Duceți-vă acasă! Ăsta nu-i un loc potrivit pentru dumneavoastră!

Împreună cu ceilalți, îl împinge spre ușă.

AL TREILEA CLIENT: Noi știm foarte bine ce meritați dumneavoastră, domnule Palmiro!

Fluierici e condus afară cu podoaba sa de coarne pe cap. Transparența zidului se stinge. Se aud încă strigătele celor care o reținpe cântăreață; pe urmă, un hohot de râs, și muzica de jazz reîncepe.

FLUIERICI *(celor doi sau trei clienți care l-au dus spre ușă și care acum se distrează văzând ce frumos îi stă încornorat, sub felinarul aprins)*: Dar vreau să știu ce s-a întâmplat!

AL DOILEA CLIENT: Nu s-a întâmplat nimic! Și-au adus aminte de povestea de alaltăieri-seară.

AL TREILEA CLIENT: Toți știm că țineți la această cântăreață...

AL DOILEA CLIENT: Voiau, așa, în glumă, ca ea să vă mai tragă o palmă, ca alaltăieri-seară.

AL TREILEA CLIENT: Chiar așa! Zicând c-o meritați!

FLUIERICI: Aha! Acum am înțeles!

PRIMUL CLIENT: Ia priviți! Sus, pe cer! Vedeți stelele?

AL DOILEA CLIENT: Stelele?

PRIMUL CLIENT: Stelele! Se mișcă!

AL DOILEA CLIENT: Hai, lasă-ne!

FLUIERICI: E cu putință?

PRIMUL CLIENT: Sigur că da! Priviți! Ca și cum le-ar atinge cineva cu două prăjini!

Și ridică mâinile, în formă de coarne.

AL DOILEA CLIENT: Mai tacă-ți gura! Ai vedenii!

AL TREILEA CLIENT: Te pomenești că stelele ți se par felinare!

AL DOILEA CLIENT: Spuneați ceva, domnule Palmiro?

FLUIERICI: Da, da! spuneam că eu, în seara asta, nu știu dacă ați băgat de seamă, dinadins am privit numai la balerine; nici măcar n-am întors capul spre ea. Mă impresionează atât de mult, sărăcuța de ea, când cântă așa, cu ochii închiși și cu lacrimile șiroindu-i pe obraji!

AL DOILEA CLIENT: Așa-i cere meseria, domnule Palmiro. Să nu credeți în asemenea lacrimi!

FLUIERICI *(negând, cu multă seriozitate)*: Nu! Nu! Ce meserie? Vă dau cuvântul meu de onoare că femeia aceea suferă: suferă cu adevărat. Și, pe urmă, are aceeași voce ca și fata mea cea mare: aceeași! Absolut la fel! Și mi-a mărturisit că și ea e de familie bună...

AL TREILEA CLIENT: Ah, da? Ca să vezi! O fi și ea fată de inginer?!

FLUIERICI: Asta nu mai știu. Ce știu este că oricui i se poate întâmpla o nenorocire. Și de fiecare dată când o aud cântând, simt... simt, așa, o neliniște, o tristețe...

În acest moment vin din stânga, în pas de marș, Totina la brat cu Pomàrici, Nenè la brat cu Sarelli, Dorina la brat cu Al Treilea Ofițer, Mommina lângă Rico Verri și doamna Ignazia la brat cu ceilalți doi tineri ofițeri. Încă înainte ca grupul să intre în scenă, se aude Pomàrici comandând cadența. Cei trei clienți, care între timp au devenit patru sau mai mulți, auzindu-i glasul, se retrag spre ușa cabaretului, lăsându-l pe domnul Palmiro singur sub felinar, cu coarnele pe cap.

POMÀRICI: Un, doi, un, doi, un, doi...

Grupul merge la teatru. Cele patru fete și doamna Ignazia sunt îmbrăcate în rochii de seară strălucitoare.

TOTINA *(văzându-și tatăl cu cele două coarne pe cap)*: Oh, Doamne, papà, ce ți-au făcut?

POMARICI: Scârbele! Lașii!

FLUIERICI: Mie? Ce mi-au făcut?

NENÈ: Da-ți odată jos ce ți-au pus pe pălărie!

DOAMNA IGNAZIA *(în timp ce soțul bâjbâie cu mâinile pe deasupra pălăriei)*: Ți-au pus coarne?!

DORINA: Ticăloșii! Cine-a făcut asta?

TOTINA: Uitați-vă la ei!

FLUIERICI *(dându-le jos)*: Mi-au pus coarne?! De-asta râdeau! Mizerabilii!

DOAMNA IGNAZIA: Și mai stai acum și cu ele în mână! Aruncă-le odată, idiotule! Ești bun numai să fii bătaia de joc a tuturor nemernicilor!

MOMMINA *(mamei)*: Asta mai lipsește acum, să-l iei și tu în primire...

TOTINA: ...când de vină sunt numai nespălații ăștia.

VERRI *(îndreptându-se spre ușa cabaretului, unde clienții privesc scena și râd)*: Cine a îndrăznit? Cine a îndrăznit? *(Îl apucă pe unul de piept.)* Dumneata?

NENÈ: Stau și râd...

CLIENTUL *(încercând să scape)*: Dă-mi drumul! Nu eu! Și să nu îndrăznești să pui mâna pe mine!

VERRI: Spune-mi cine a făcut asta!

POMÀRICI: Gata, Verri! Lasă-l!

SARELLI: N-are rost să mai facem și noi scandal!

DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu, vreau ca patronul bârlogului ăstuia de pungași să-mi dea satisfacție!

TOTINA: Lasă, mamă, lasă!

AL DOILEA CLIENT *(înaintând)*: Aveți grijă cum vorbiți, doamnă! Mai sunt și oameni de onoare pe-aici!

MOMMINA: Așa se poartă oamenii de onoare?

DORINA: Pungași și ticăloși!

AL TREILEA OFIȚER: Gata, domnișoară, lasă-i!

AL PATRULEA CLIENT: Ei, băieți, a fost o glumă...

POMÀRICI: Ah, dumneata numești asta glumă?

AL DOILEA CLIENT: Doar noi toți îl stimăm pe domnul Palmiro...

AL TREILEA CLIENT *(doamnei Ignazia)*: ...în schimb, n-avem niciun pic de stimă pentru dumneavoastră, doamnă dragă!

AL DOILEA CLIENT: Ați ajuns de pomină!

VERRI *(amenințând cu brațele ridicate)*: Dacă nu vă țineți gura, e vai de voi!

AL PATRULEA CLIENT: O să-i raportăm noi domnului colonel!

AL TREILEA CLIENT: Rușine! Mai sunteți și-n uniformă!

VERRI: Cine o să facă raport?

CLIENȚII *(și cei din cabaret)*: Toți! Noi, toți!

POMÀRICI: Insultați niște doamne care trec pe stradă însoțite de noi, așa că e de datoria noastră să le luăm apărarea!

AL PATRULEA CLIENT: Nu le-a insultat nimeni!

AL TREILEA CLIENT: În schimb, doamna ne-a insultat pe noi!

DOAMNA IGNAZIA: Eu? Nu! Eu doar v-am spus în față ce sunteți: pungași! ticăloși! netrebnici! buni să stați în cuști, ca fiarele! asta sunteți! *(Și cum toți clienții râd cu neruşinare.)* Râdeți, râdeți, nemernicilor! Sălbaticilor!

POMÀRICI *(împreună cu fetele și ceilalți ofițeri, încercând s-o liniștească)*: Hai, doamnă, veniți!

SARELLI: Gata, acum!

AL TREILEA OFIȚER: Să mergem la teatru!

NENÈ: Nu te înjosi să le răspunzi ăstora!

AL PATRULEA OFIȚER: Să mergem, să mergem! E târziu!

TOTINA: Precis că primul act s-a și terminat!

MOMMINA: Sigur, haide, mamă, vino! Lasă-i în pace!

POMÀRICI: Haideți și dumneavoastră cu noi la teatru, domnule Palmiro!

DOAMNA IGNAZIA: La teatru, el? Acasă! Du-te imediat acasă! Mâine trebuie să se scoale devreme ca să meargă la mină. Acasă! Acasă!

Clienții încep din nou să râdă, auzind ce comandă categorică îi dă soția soțului.

SARELLI: Iar noi, la teatru! Să nu mai pierdem timpul!

DOAMNA IGNAZIA: Imbecililor! Idioților! Râdeți de prostia voastră!

POMÀRICI: Gata, gata!

CEILALȚI OFIȚERI: La teatru! La teatru!

În acest moment, Doctor Hinkfuss, care a intrat în sală în urma cortegiului și a stat într-un fotoliu din primul rând, pentru a supraveghea reprezentația, se ridică în picioare și strigă:

DOCTOR HINKFUSS: Sigur că da! Gata! Ajunge! La teatru! La teatru! Hai, hai! Clienții să intre din nou în cabaret! Voi, ceilalți, ieșiți prin dreapta! Și trageți puțin cortina, din amândouă părțile!

Actorii execută. Cortina se deschide puțin, ca să lase la mijloc zidul alb, care va deveni ecranul pentru proiecția spectacolului de operă.

Pe scenă, după ce toți ceilalți au dispărut, a mai rămas numai Bătrânul Actor Comic.

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC *(Doctorului Hinkfuss)*: Eu, dacă nu mă duc cu ei la teatru, trebuie să ies prin stânga, nu?

DOCTOR HINKFUSS: Bineînțeles că prin stânga! Hai, ieși! Ce întrebări mi se pun!

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC: Nu, voiam să vă atrag atenția că nu m-au lăsat să spun niciun cuvânt. E prea mare îngrămădeală, domnule director!

DOCTOR HINKFUSS: Nici pomeneală! A mers foarte bine. Gata, pleacă!

BĂTRÂNUL ACTOR COMIC: Trebuia să spun că numai în capul meu se sparg toate, întotdeauna!

DOCTOR HINKFUSS: Bine! Ne-ai spus-o! Du-te odată! Acum urmează scena de la teatru! *(Bătrânul Actor Comic iese prin stânga.)* Gramofonul! Și imediat, proiecția! Filmul, vă rog!

Doctor Hinkfuss se așază din nou pe scaunul său. Între timp, la dreapta, în spatele cortinei care acoperă colțul de zid cu felinarul, mașiniștii au pus la gramofon un disc cu sfârșitul actului I dintr-o veche operă lirică italiană, Puterea destinului *sau* Bal mascat *sau orice altceva: în același timp va avea loc*

și proiecția, pe zidul care servește de ecran. Abia a pornit gramofonul, că și începe proiecția, iar loja din sală, rămasă până acum goală, primește o lumină caldă, specială, a cărei sursă nu trebuie să se vadă. Intră Doamna Ignazia cu cele patru fete, Rico Verri și ceilalți ofițeri. Intrarea va fi zgomotoasă și va provoca imediat protestele publicului.)

DOAMNA IGNAZIA: De necrezut! Suntem deja la finalul actului întâi!

TOTINA: Uff! Ce alergătură! *(Se așază pe primul loc din lojă, în fața mamei.)* Doamne, ce căldură! Suntem leoarcă!

POMÀRICI *(făcându-i vânt deasupra capului cu un evantai)*: Sluga dumneavoastră!

DORINA: Te cred! După ce ne-ai dus în marș forțat! Un, doi, un, doi...

VOCI DIN SALĂ:

Asta-i culmea!

Liniște!

Așa se intră într-o sală de teatru?!

MOMMINA *(Totinei)*: Mi-ai ocupat locul, scoală-te!

TOTINA: Dacă Nenè și Dorina s-au așezat la mijloc...

DORINA: Am crezut că Mommina vrea să stea în spate cu Verri, ca data trecută.

VOCI DIN SALĂ:

Liniște! Liniște!

Tot ei sunt!

E o adevărată nerușinare!

Mă mir de domnii ofițeri!

Nu e nimeni care să-i cheme la ordine?!

Între timp, în lojă e mare agitație din cauza schimbării locurilor. Totina cedează locul Momminei și se așază pe cel al Dorinei, care se mută pe scaunul vecin, lăsat de Nenè, care se va așeza pe canapea, alături de mama ei. Rico Verri va sta lângă Mommina pe canapeaua din față; în spate, Totina cu Pomàrici;

după ei, Dorina și cel de-al treilea ofițer, iar în fundul lojii, Sarelli și ceilalți doi ofițeri.

MOMMINA: Mai încet! Mai încet, pentru Dumnezeu!

NENÈ: Da, mai încet! Întâi faci scandal...

MOMMINA: Eu?

NENÈ: Așa se pare! N-ai fost tu cu schimbatul locurilor?

DORINA: Lăsați-i să vorbească!

TOTINA: Parcă n-ar mai fi ascultat niciodată...

Spune titlul operei.

POMÀRICI: Ar trebui să aibă totuși oarecare considerație pentru niște doamne!

VOCI DIN SALĂ:

Taci din gură!

E o rușine!

Afară cu scandalagiii!

Dați-i afară!

Tocmai în loja ofițerilor, un asemenea scandal?

Afară! Afară!

DOAMNA IGNAZIA: Canibali! Nu e vina noastră dacă am ajuns așa de târziu! Spuneți și voi dacă orașul ăsta poate fi numit civilizat! Mai întâi, o agresiune pe stradă și acum suntem agresate în plin teatru! Canibali!

TOTINA: Pe continent așa se face!

DORINA: Fiecare vine la teatru când vrea!

NENÈ: Aici sunt oameni care știu cum se face și se trăiește pe continent!

VOCI: Destul! Destul!

DOCTOR HINKFUSS *(ridicându-se și adresându-se actorilor din lojă)*: Da! Da! Destul! Ajunge! Nu exagerați, vă rog, nu exagerați!

DOAMNA IGNAZIA: Dar vă rog, ce exagerare? Ei ne încurajează! E o persecuție insuportabilă, nu vedeți? Fiindcă am făcut puțin zgomot când am intrat!

DOCTOR HINKFUSS: Bine, bine! Dar acum ajunge! De altfel, s-a terminat și actul!

VERRI: S-a terminat? Slavă Domnului! Să ieșim!

DOCTOR HINKFUSS: Da, foarte bine! Afară!

TOTINA: Mie mi-e o sete!

Iese din lojă.

NENÈ: Să sperăm că o să găsim înghețată!

Ca mai sus.

DOAMNA IGNAZIA: Hai, hai să ieșim repede, că plesnesc!

Proiecția s-a terminat și gramofonul nu se mai aude. Cortina se închide complet. În timp ce sala se luminează, Doctor Hinkfuss se urcă pe scenă și se adresează publicului.

DOCTOR HINKFUSS: Spectatorii care obișnuiesc să iasă din sală între acte vor putea să asiste, dacă vor, la scandalul pe care oamenii noștri îl vor provoca în foaier; nu pentru că așa vor ei, ci pentru că, la ora actuală, indiferent ce fac, bat la ochi, întrucât au intrat în colimator și sunt condamnați să fie obiectul tuturor clevetirilor. Duceți-vă, duceți-vă; dar, vă rog, nu toți! Asta, ca să nu fiți înghesuiți prea tare, cu atâția oameni în spatele dumneavoastră care vor și ei să vadă ceea ce, în mare, ați și văzut aici.

Pot să vă asigur că aceia care vor rămâne în sală nu vor pierde nimic esențial. Dincolo vor apărea, amestecați printre spectatori, cei pe care i-ați văzut și dumneavoastră părăsind loja, pentru obișnuita pauză dintre acte. Eu am să profit de această pauză ca să schimb decorul. Și am s-o fac în fața dumneavoastră, a celor care rămâneți în sală, ca să vă ofer un spectacol cu care nu sunteți obișnuiți. *(Bate din palme ca un semnal și comandă.)* Trageți cortina!

CORTINA *se deschide din nou.*

Intermezzo

Reprezentație simultană în foaierul teatrului și pe scenă.
În foaierul teatrului, actrițele și actorii trebuie să dea impresia, cu cea mai mare libertate și naturalețe, că sunt niște spectatori printre spectatori (fiecare însă, se înțelege, în rolul său) în timpul pauzei dintre acte.
Vor forma grupuri în patru puncte diferite ale foaierului și fiecare dintre ele își va juca rolul independent de celelalte, însă în același timp: Rico Verri cu Mommina; doamna Ignazia, cu cei doi ofițeri, care se numesc Pometti și Mangini, se va așeza pe o canapea; Dorina va trece discutând cu Al Treilea Ofițer, care se numește Nardi; Nenè și Totina vor merge cu Pomàrici și Sarelli într-un colț al foaierului, unde va fi instalat un bufet cu băuturi, cafea, bere, lichioruri, bomboane și alte bunătăți.
Din motive de spațiu, aceste scenete, diferite ca loc, dar simultane, sunt transcrise aici una după alta.

I

Nenè, Totina, Sarelli și Pomàrici, într-un colț al foaierului, la bufet.

NENÈ: N-aveți înghețată? Păcat! Dați-mi atunci ceva de băut. Rece, vă rog! De mentă, da.

TOTINA: Mie, o limonadă!

POMÀRICI: O punguță cu bomboane de ciocolată... și niște caramele.

NENÈ: Nu, nu lua dintr-astea, Pomàrici, mulțumesc.

TOTINA: Cred că nici nu-s bune! Sunt bune? Atunci, cumpără, cumpără! Una dintre cele mai mari satisfacții...

POMÀRICI: ...e ciocolata?...

TOTINA: ...nu... pentru noi, femeile, e să-i facem pe bărbați să plătească!

POMÀRICI: O nimica toată! Păcat că n-am avut timp să trecem pe la cafenea, în drum spre teatru...

SARELLI: ...din cauza incidentului aceluia nenorocit...

TOTINA: Dar și papà, parcă frecventează anumite locuri dinadins ca să dea ocazia să fie batjocorit de toți nemernicii!

POMÀRICI *(băgându-i în gură o bomboană de ciocolată)*: Nu te amărî! Nu te amărî!

NENÈ *(deschizând gura ca o păsărică)*: Și mie, nu?

POMÀRICI *(dându-i și ei)*: Imediat; dar dumitale îți dau o caramea.

NENÈ: Ești absolut sigur că pe continent așa se face?

POMÀRICI: Cum să nu?! Să le dai fetelor frumoase o caramea direct în guriță? Mai mult ca sigur!

SARELLI: Și nu numai asta!

NENÈ: Mai ce? Mai ce?

POMÀRICI: Eh, dacă am vrea să facem totul ca pe continent!

TOTINA *(provocator)*: De exemplu?

SARELLI: Nu putem să vă dăm exemplul aici.

NENÈ: Atunci, mâine toate patru o să luăm cu asalt tabăra de aviație!

TOTINA: Și vai de voi dacă n-o să ne luați în avion!

POMÀRICI: Vizita o să ne facă mare plăcere, dar în privința zborului, din păcate...

SARELLI: Interzis de regulament!

POMÀRICI: Cu comandantul de-acum...

TOTINA: Parcă ați spus de căpcăunul ăsta că o să plece curând în permisie?!

NENÈ: Nu vreau s-aud nimic: vreau să zbor deasupra orașului pentru plăcerea de a-l scuipa de sus. Se poate?

SARELLI: Să zbori, nu! Imposibil...

NENÈ: Nu de zburat, dar de tras așa – ptiu! – un scuipat... Îți dau dumitale misiunea asta!

II

Dorina și Nardi, plimbându-se.

NARDI: Știi că tatăl dumitale e îndrăgostit nebunește de cântăreața de la cabaret?

DORINA: Papà? Ce tot spui?

NARDI: Papà, papà, poți să mă crezi. De altfel, știe tot orașul.

DORINA: Dumneata vorbești serios? Papà, îndrăgostit?!

Izbucnește într-un râs atât de puternic, încât toți spectatorii din apropiere se întorc să-i privească.

NARDI: N-ai văzut că era la cabaret?

DORINA: Te implor, să nu afle nimic mama; l-ar jupui de viu! Dar cine e cântăreața asta? Dumneata o cunoști?

NARDI: Da, am văzut-o o dată. E o nebună tristă.

DORINA: Cum adică tristă?

NARDI: Pare-se că, atunci când cântă, plânge; stă cu ochii închiși și plânge de-adevăratelea. Ba, uneori, chiar cade pe jos, beată, doborâtă de disperarea care-o face să plângă.

DORINA: Da? Atunci, poate că e din cauza vinului!

NARDI: Poate. Dar se pare că bea fiindcă e disperată.

DORINA: Oh, Doamne, și papà? Săracul de el! E de-a dreptul nenorocit, bietul papà, nu-i așa? Nu, nu, nu cred!

NARDI: Nu crezi? Și dacă am să-ți spun că într-o seară, poate cam amețit și el, s-a dat în spectacol în fața întregului cabaret? S-a dus cu lacrimi în ochi și cu o batistă-n mână să-i șteargă lacrimile doamnei care cânta, ca de obicei, cu ochii închiși!

DORINA: Nu se poate! Serios?

NARDI: Și știi cum i-a răspuns aia?! I-a tras o palmă zdravănă!

DORINA: Lui papà? Și aia? Săracul papà, parcă n-ar încasa destule de la mama!

NARDI: Exact așa i-a spus și el, în fața tuturor clienților, care râdeau: „Și tu, nerecunoscătoareo? Parcă n-aș încasa destule de la nevastă-mea!"

În momentul acesta ajung lângă bufet. Dorina le vede pe Totina și pe Nenè și, împreună cu Nardi, fuge spre ele.

III

În fața bufetului, Nenè, Totina, Dorina, Pomàrici, Sarelli și Nardi.

DORINA: Știți ce mi-a spus Nardi? Că papà e îndrăgostit de cântăreața de la cabaret!

TOTINA: Nu se poate!

NENÈ: Și tu crezi? Glumește!

DORINA: Nu, nu, e adevărat! e adevărat!

NARDI: Garantez eu că-i adevărat.

SARELLI: Da, da, am aflat și eu.

DORINA: Oh, și dac-ați ști ce-a făcut!

NENÈ: Ce-a făcut?

DORINA: A încasat și de la ea o palmă, în plină cafenea!

NENÈ: O palmă?!

TOTINA: De ce?

DORINA: Pentru că voia să-i șteargă lacrimile!

TOTINA: Lacrimile?!

DORINA: Da, fiindcă se pare că e o femeie care plânge tot timpul...

TOTINA: V-ați lămurit? Aveam dreptate mai devreme? El e! El e vinovat! Și atunci, cum vreți ca lumea să nu râdă și să nu-și bată joc de el?

SARELLI: Dacă vreți o dovadă, căutați-i în haină, în buzunarul de la piept. Acolo trebuie să țină fotografia cântăreței. Într-o zi mi-a arătat-o și mie, cu niște exclamații pe care nu le mai repet, bietul domn Palmiro!

IV

Rico Verri și Mommina, deoparte.

MOMMINA *(intimidată puțin de figura întunecată cu care Rico Verri a ieșit din sală)*: Ce ai?

VERRI *(cu o politețe forțată)*: Eu? Nimic, ce să am?

MOMMINA: Atunci, de ce stai așa?

VERRI: Nu știu. Știu numai că dacă mai stăteam puțin în lojă, înnebuneam de-a binelea.

MOMMINA: Viața asta a devenit de nesuportat.

VERRI *(tare, aspru)*: Acum îți dai seama?

MOMMINA: Te rog, mai încet! Toată lumea se uită la noi.

VERRI: Tocmai de asta! De asta!

MOMMINA: Am ajuns aproape să nici nu mai știu ce fac și cum vorbesc.

VERRI: Aș vrea să știu și eu ce au de văzut atâta și de ce stau și ascultă ce vorbim între noi!

MOMMINA: Te rog, fii cuminte, fă-mi plăcerea asta! Nu-i provoca!

VERRI: N-am venit aici ca toți ceilalți? Ce văd așa de ciudat la noi, de stau cu ochii holbați? Întreb dacă e posibil...

MOMMINA: ...tocmai, să trăiești – ți-am spus –, să faci un gest, să ridici ochii, așa, sub privirea tuturor. Uite, s-au strâns și în jurul surorilor mele și dincolo, în jurul mamei.

VERRI: De parc-am fi aici ca să dăm un spectacol!

MOMMINA: Exact!

VERRI: Mă ierți, dar surorile dumitale, din nefericire...

MOMMINA: Ce fac?

VERRI: Nimic, aș vrea să nu observ, dar se pare că le place...

MOMMINA: Ce anume?

VERRI: Să iasă în evidență!

MOMMINA: Dar nu fac nimic rău: râd, pălăvrăgesc...

VERRI: Sfidează prin atitudinea lor îndrăzneață!

MOMMINA: Iartă-mă, dar acolo sunt și colegii dumitale...

VERRI: Știu, ca să le provoace; și, te rog să mă crezi, încep să mă irite tot mai mult, în special acel Sarelli, dar și Pomàrici, și Nardi.

MOMMINA: Se distrează și ei...

VERRI: Ar putea să-și dea seama că o fac în dauna reputației unor fete cumsecade. Măcar să se abțină de la unele gesturi și vorbe.

MOMMINA: Da, asta așa e.

VERRI: De exemplu, eu n-aș tolera ca vreunul dintre ei să-și permită cu dumneata...

MOMMINA: ...să știi că prima care n-ar tolera-o aș fi eu!

VERRI: Mai bine să trecem peste asta, te rog. Înainte, și dumneata, da, și dumneata ai permis unele lucruri!

MOMMINA: Dar acum, nu! De altfel, de mult timp nu mai e așa. Ar trebui s-o știi.

VERRI: Nu ajunge s-o știu eu: trebuie s-o știe și ei!

MOMMINA: O știu! O știu!

VERRI: Nu o știu! Ba chiar au ținut să-mi demonstreze de câteva ori că nu vor s-o știe. Tocmai ca să mă provoace.

MOMMINA: Nu-i adevărat! Când? Pentru Dumnezeu, nu-ți vârî asemenea idei în cap!

VERRI: Ar trebui să înțeleagă că nu se glumește cu mine!

MOMMINA: Fii sigur că înțeleg! Dar cu cât dumneata lași să se vadă că nu-ți place nici măcar o glumă nevinovată, cu atât ei continuă, poate chiar ca să-ți arate că era fără răutate.

VERRI: Deci dumneata îi scuzi?

MOMMINA: Nici pomeneală! Pentru dumneata spun asta, ca să te liniștești. Și poate și pentru mine, fiindcă, știind cum ești, trăiesc într-o stare de veșnică agitație. Să mergem. Văd că mama s-a ridicat. Cred că vrea să intre-n sală.

V

Doamna Ignazia stă pe o banchetă împreună cu Pometti și cu Mangini.

DOAMNA IGNAZIA: Ah, dragii mei, ați putea să vă câștigați frumoase galoane în slujba civilizației.

MANGINI: Noi? Cum anume, doamnă Ignazia?

DOAMNA IGNAZIA: Cum? Apucându-vă să dați lecții, la clubul vostru!

POMETTI: Lecții? Cui să dăm lecții?

DOAMNA IGNAZIA: Bădăranilor ăstora din oraș! Măcar o oră pe zi.

MANGINI: Ce fel de lecții?

POMETTI: De bună-cuviință?

DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu! Lecții demonstrative. Câte o oră pe zi, în care să-i informați cum se trăiește în orașele mari de pe continent. Dumneata, dragă Mangini, de unde ești?

MANGINI: Eu? Din Veneția, doamnă.

DOAMNA IGNAZIA: Veneția? Oh, Doamne, Veneția, visul meu! Și dumneata, Pometti?

POMETTI: Eu, din Milano.

DOAMNA IGNAZIA: Ah, Milano! *Milan.* Îmi închipui. *El nost Milan*[3]... Eu sunt din Napoli; din Napoli, care este – fără să nesocotesc Milanul și recunoscând meritele Veneției – vreau să spun că natura... un paradis! Chiaja! Posillipo! Când mă gândesc, îmi vine... îmi vine să plâng... Ce lucruri frumoase!... Vezuviul, Capri... Și dumneata ai Domul, Galeriile, Scala..., iar dumneata – piața San Marco, Canal Grande... Locuri! Locuri!... În schimb, aici s-au adunat toate murdăriile... Și măcar de-ar fi numai afară, pe stradă!

MANGINI: Vă rog, nu spuneți atât de tare asemenea lucruri!

DOAMNA IGNAZIA: Ba nu! Eu vorbesc tare. Ah, dragii mei, Santa Clara din Napoli. Murdăria o poartă și-n ei. O au în inimă, în sânge. Mereu turbați, toți! Voi n-aveți impresia asta? Că parcă sunt mereu turbați?

---

[3] *Milano al nostru*, titlul unei piese celebre (în dialect lombard) a lui Carlo Bertolazzi (1870–1916).

MANGINI: Drept să spun, mie...

DOAMNA IGNAZIA: ...toți, nu ți se pare? Ba da, toți parcă sunt arși de o... – cum să spun? – de o furie a instinctelor, care îi face să devină sălbatici unii față de alții. Ajunge ca unul, știu eu, să privească încoace, și nu încolo, sau să-și sufle nasul ceva mai tare, sau să-i treacă ceva prin cap și să zâmbească; Doamne apără și păzește! La mine a zâmbit; și-a suflat nasul așa de tare special ca să mă insulte pe mine; a privit încolo, și nu încoace, ca să-mi facă mie în ciudă! Nimic nu poți face fără să bănuiască cine știe ce răutate ascunsă dedesubt, pentru că răutatea e în ei toți, înrădăcinată adânc. Uitați-vă-n ochii lor. Ți se face frică. Au ochi de lup... Gata, sus! E timpul să intrăm. Să mergem la sărmanele copile.

Trebuie calculat timpul necesar pentru ca toate cele patru grupuri să-și spună simultan replicile, fiecare la locul indicat, pentru ca la sfârșit, în același timp, să vină unii spre alții și să părăsească foaierul împreună (chiar tăind unele replici sau adăugând, dacă va fi nevoie). Simultaneitatea aceasta va trebui însă calculată și în funcție de timpul de care va avea nevoie Doctor Hinkfuss ca să-și înfăptuiască minunile pe scenă. Aceste minuni ar putea fi lăsate în voia ciudățeniei Doctorului Hinkfuss. Dar, pentru că el, și nu autorul povestirii a vrut ca Rico Verri și ceilalți tineri ofițeri să fie aviatori, va voi, probabil, să pregătească în fața publicului rămas în sală o scenă frumoasă care să reprezinte un câmp de aviație, cu un splendid efect de perspectivă. Noaptea, sub un minunat cer înstelat, câteva elemente sintetice: în fundul scenei se vede, mică de tot, căsuța albă a ofițerilor, cu ferestrele luminate; pe câmp, împrăștiate ici și colo, câteva avioane, și ele tot mici; o sugestie de lumini întunecate; și zumzetul unui avion invizibil, care zboară în noaptea senină. Doctorului Hinkfuss i se poate îngădui această plăcere, chiar dacă în sală nu mai rămâne niciun spectator. În acest caz (care trebuie și el prevăzut), intermezzo-ul nu va mai oferi o reprezentație simultană în foaier și pe scenă. Răul se poate remedia cu ușurință dacă Doctor Hinkfuss, după ce va deschide din nou cortina și va vedea că verva lui

n-a reținut în sală nici măcar câțiva spectatori, se va retrage în culise, ușor contrariat, și își va dovedi bravura atunci când reprezentația din foaier se va fi terminat, iar spectatorii, chemați de sunetul clopoțelului, vor intra în sală și își vor ocupa locurile.

Important este mai ales ca spectatorii să aibă răbdare pentru aceste lucruri, care sunt, dacă nu chiar inutile, un fel de garnitură. Dat fiind însă că se poate vedea după multe semne că asemenea lucruri plac, ba mai mult, că ei caută cu aviditate lacomă garnitura, preferând-o mâncărurilor sănătoase, toate acestea vor fi spre mulțumirea lor; are dreptate, așadar, Doctor Hinkfuss, care, în consecință, le mai toarnă după scena cu tabăra de aviație încă una, spunând clar și cu disprețul unuia care-și poate permite asemenea lux că, de fapt, se poate lipsi de prima, deoarece nu este strict necesară. S-a pierdut ceva timp ca să obțină un efect frumos; va da, de fapt, să se înțeleagă contrariul, respectiv că nu mai vrea să piardă timpul, așa încât s-a sărit peste o scenă care putea fi omisă fără nicio pagubă. Vom omite și noi comenzile pe care Doctor Hinkfuss va ști și singur, destul de ușor, să le dea tehnicienilor, mașiniștilor și personalului de scenă pentru montarea taberei de aviație. Imediat ce totul va fi gata, va coborî în sală și se va posta în mijlocul culoarului, ca să dea ultimele comenzi în legătură cu efectele de lumină. După care, când va socoti că totul e perfect, se va urca din nou pe scenă.

DOCTOR HINKFUSS: Nu, nu! Afară totul! Scoateți tot! Să înceteze zumzetul! Stingeți, stingeți! Mă gândesc că putem să ne și lipsim de scena asta. Da, efectul e frumos, dar cu mijloacele de care dispunem putem obține altele la fel de frumoase și care să ducă acțiunea înainte mai rapid.

Din fericire, în seara asta sunt complet liber și sper că n-o să vă displacă să vedeți cum se construiește un spectacol; nu numai sub ochii dumneavoastră, ci și (de ce nu?) cu participarea dumneavoastră.

Vedeți, domnilor, teatrul e ca gura căscată a unei mașinării uriașe căreia îi e foame: o foame pe care domnii poeți...

UN POET DINTR-UN FOTOLIU: Vă rog, nu-i numiți domni pe poeți; poeții nu sunt domni!

DOCTOR HINKFUSS *(prompt)*: În sensul acesta nici criticii nu sunt domni; și, totuși, eu i-am numit așa dintr-o afectare polemică pe care, în cazul acesta, cred că mi-o pot permite fără să jignesc pe nimeni. O foame, ziceam, pe care domnii poeți nu știu să i-o potolească. Și nu putem decât să deplângem faptul că fantezia... poeților, înapoiată, nu este în stare să găsească pentru această uriașă mașinărie care este teatrul, ca și pentru alte mașinării care au crescut și s-au dezvoltat ulterior, o hrană adecvată și îndestulătoare. Nu vreau să înțeleg prin aceasta că teatrul este în primul rând spectacol. Este artă, da, însă este și viață. Este creație, da, însă nu una durabilă, ci una de moment. Este miracol: forma care se mișcă! Și miracolul, domnilor, nu poate fi decât ceva de moment. Într-un moment, în fața dumneavoastră poate fi creată o scenă, iar în interiorul ei, alta și alta. O clipă de întuneric; o manevră rapidă; un joc sugestiv de lumini. Am să vă arăt. Priviți! *(Bate din palme și comandă.)* Întuneric!

Se face întuneric. Cortina se închide încet în spatele Doctorului Hinkfuss. În sală se aprind din nou luminile, în timp ce clopoțelul îi cheamă pe spectatori la locurile lor.

În cazul în care toți spectatorii au părăsit sala, iar Doctor Hinkfuss (în lipsa celor două reprezentații simultane, în foaier și pe scenă) e constrâns să aștepte întoarcerea publicului pentru scena taberei de aviație și apoi pentru monologul său, se înțelege că nu va fi lăsată cortina și că, după ce s-a făcut întuneric, el va continua să dea ordine, în fața întregului public prezent în sală, în vederea continuării spectacolului.

Aici se prevede cazul în care, așa cum e de dorit, există această simultaneitate (ar trebui chiar să se găsească mijloace de a o asigura). După ce cortina s-a lăsat și în sală s-a făcut din nou lumină, Doctor Hinkfuss va continua.

DOCTOR HINKFUSS: Să așteptăm până va intra tot publicul. De altfel, doamna Ignazia și domnișoarele La Croce, însoțite de tinerii ofițeri, trebuie să aibă și ele timpul necesar ca să se întoarcă acasă. *(Adresându-se Domnului din Fotoliul de Orchestră, care tocmai intră în sală.)* Între timp, n-ați vrea dumneavoastră, care m-ați întrerupt de atâtea ori, să informați publicul rămas aici dacă s-a întâmplat ceva nou în foaier...?

DOMNUL DIN FOTOLIU: Cu mine vorbiți?

DOCTOR HINKFUSS: Da, da, cu dumneavoastră. N-ați vrea să fiți atât de amabil...?

DOMNUL DIN FOTOLIU: Nu, nimic nou. O diversiune simpatică. Au vorbit mărunțișuri. Am aflat doar că acel caraghios domn Palmiro, „Fluierici", e îndrăgostit de cântăreața de la cabaret.

DOCTOR HINKFUSS: Ah, da. Dar asta s-a putut înțelege în actul de dinainte. De altfel, are foarte puțină importanță.

TÂNĂRUL DE LA GALERIE: Nu, iertați-mă, am mai înțeles și că ofițerul Rico Verri...

ACTORUL PRINCIPAL *(scoțând capul de după cortină, în spatele Doctorului Hinkfuss)*: Gata! S-a terminat cu ofițerul ăsta! În curând, scap de uniformă!

DOCTOR HINKFUSS *(adresându-se Actorului Principal, care și-a retras deja capul)*: Scuză-mă, dar dumneata de ce te amesteci?

ACTORUL PRINCIPAL *(scoțând din nou capul)*: Pentru că titulatura asta mă irită și pentru că vreau să pun lucrurile la punct: nu sunt ofițer de carieră.

Își retrage din nou capul.

DOCTOR HINKFUSS: Ne-ai atras atenția chiar de la început! *(Adresându-se Tânărului Spectator.)* Mii de scuze! Spuneați că...

TÂNĂRUL SPECTATOR *(intimidat și încurcat)*: Da... nu, nimic... Spuneam că... și dincolo, în foaier, acest domn Verri a arătat că e în toane proaste și că... parcă începe să se sature de scandalul pe care-l provoacă domnișoarele și... doamna mamă...

DOCTOR HINKFUSS: Da, foarte bine, dar și asta s-a putut vedea de la început. În orice caz, vă mulțumesc.

Din spatele cortinei se aude aria lui Siebel din Faust *de Gounod, cântată la pian:*

„Vorbe de dragoste – flori dragi..."

Iată și pianul! Totul e gata. *(Desface puțin cortina și comandă cuiva din fundul scenei.)* Gongul!

La sunetul gongului, coboară de pe scenă și se așază pe scaunul său.

CORTINA *se deschide.*

III

La dreapta, în fund, scheletul unui glasvand, care are în mijloc o ușă, astfel încât dincolo să se poată zări, dar vag, și anticamera, cu câteva subtile tușe de culoare și câteva lumini aprinse. La mijlocul scenei, încă un schelet de perete, prevăzut și el în centru cu o ușă deschisă, prin care se intră din salon, aflat în partea dreaptă, în sufragerie, sugerată sumar printr-un bufet pretențios și o masă acoperită cu o cuvertură roșie, deasupra căreia atârnă un candelabru stins, cu abajur enorm, în formă de clopot, portocaliu și verde.

Pe bufet există, printre altele, un sfeșnic de metal cu o lumânare, o cutie de chibrituri și un dop de plută de la o sticlă. În salon, în afară de pian, mai sunt un divan, câteva măsuțe, scaune.

La ridicarea cortinei se văd Pomàrici, cântând la pian, și Nenè cu Sarelli, iar Dorina cu Nardi, valsând. De-abia s-au întors de la teatru. Doamna Ignazia și-a legat în jurul capului un batic de mătase neagră, ca un bandaj, din cauza unei

dureri de dinți care a apucat-o pe neașteptate. Rico Verri a alergat la o farmacie de noapte, sperând să găsească o doctorie cu care să-i treacă. Mommina stă lângă mama ei, pe divan; lângă divan se află Pometti. Totina e dincolo (în afara scenei) cu Mangini.

MOMMINA *(mamei, în timp ce Pomàrici cântă și cele două perechi dansează)*: Te doare rău?

Dă să-i pună mâna pe obraz.

DOAMNA IGNAZIA: Turbez! Nu mă atinge!

POMETTI: Verri a și fugit la farmacie. Se întoarce într-o clipă.

DOAMNA IGNAZIA: N-o să-i deschidă! N-o să-i deschidă!

MOMMINA: Dar sunt obligați să deschidă, e farmacie de noapte!

DOAMNA IGNAZIA: Parcă n-ai ști în ce oraș trăim! Vezi! Vezi! Nu mă faceți să vorbesc. Turbez! Sunt în stare să nu-i deschidă, dacă află că e pentru mine!

POMÀRICI: O să vedeți că lui Verri o să-i deschidă. Altfel, e în stare să le spargă ușa!

NENÈ *(calmă, continuând să danseze)*: Chiar așa mamă, fii sigură!

DORINA *(ca mai sus)*: Cum să nu-i deschidă?! Dacă-l apucă, e mai fiară ca ei!

DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu, sărăcuțul, nu vorbiți așa! E atât de bun! A fugit numaidecât.

MOMMINA: Păi, da. El singur. Voi nici măcar nu v-ați oprit din dans!

DOAMNA IGNAZIA: Lasă-le, lasă-le să danseze! Tot nu mi-ar trece durerea dacă ar sta în jurul meu să mă întrebe cum îmi este. *(Lui Pometti.)* Tot răul mi se trage de la furie, de la furia care-mi răscolește sângele când îi văd pe oamenii ăștia.

NENÈ *(oprindu-se din dansat, aleargă spre mama ei, înflăcărată de propunerea pe care vrea s-o facă)*: Mamă, dar dacă ai spune *Ave Maria*, ca data trecută?

POMETTI: Sigur că da! Minunat!

NENÈ *(continuând)*: Știi că, în timp ce-o spuneai, ți-a trecut durerea!

POMETTI: Încercați, doamnă! Mai încercați o dată!

DORINA *(continuând să danseze)*: Da, mamă, spune-o! Ai să vezi că o să-ți treacă.

NENÈ: Cu siguranță. Dar terminați și voi cu dansul!

POMETTI: Bineînțeles! Pomàrici, nu mai cânta nici tu!

NENÈ: Mama o să spună *Ave Maria*, ca data trecută!

POMÀRICI *(ridicându-se de la pian și apropiindu-se de ceilalți)*: Ah, bravo! Să vedem dacă se repetă minunea.

SARELLI: În latină, doamnă Ignazia! Spuneți-o în latină!

NARDI: Sigur! O să aibă mai mult efect.

DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu, lăsați-mă-n pace! Ce vreți de la mine?!

NENÈ: Dar ai dovada de data trecută! Știi că ți-a trecut!

DORINA: Pe întuneric! Pe întuneric!

NENÈ: Concentrare! Concentrare! Pomàrici, stinge luminile!

POMÀRICI: Dar unde e Totina?

DORINA: Dincolo, cu Mangini. Nu te mai gândi la Totina și stinge luminile!

DOAMNA IGNAZIA: Nu de tot! Ne trebuie măcar o lumânare. Și atenție la mâini! Iar Totina să vină încoace.

MOMINNA *(strigă)*: Totina! Totina!

DORINA: Lumânarea e dincolo!

NENÈ: Du-te și ia-o tu, eu mă duc după statueta Madonei!

Iese în fugă prin ușa din fund, în timp ce Dorina intră în sufragerie împreună cu Nardi, ca să ia sfeșnicul de pe bufet. Pe întuneric, înainte de a-l aprinde, Nardi o îmbrățișează puternic și o sărută pe gură.

DOAMNA IGNAZIA *(strigă după Nenè, care a și fugit)*: Nu, lasă! Nu-i nevoie! Ce statuetă?! Putem să ne lipsim de ea!

POMÀRICI *(ca mai sus)*: Mai bine adu-o pe Totina!

DOAMNA IGNAZIA: Da, da! Totina să vină încoace! Imediat!

POMETTI: O măsuță care să slujească drept altar!

Se duce să o ia.

DORINA *(intrând cu sfeșnicul aprins, în timp ce Pomàrici stinge lumina)*: Uite și lumânarea!

POMETTI: Pune-o aici, pe măsuță!

NENÈ *(din fundul scenei, cu statueta Madonei)*: Și uite și Madona!

POMÀRICI: Dar Totina?

NENÈ: Vine, vine! Nu ne mai plictisi atâta cu Totina!

DOAMNA IGNAZIA: Dar se poate ști ce tot face dincolo?

NENÈ: Nimic, pregătește o surpriză! O să vedeți îndată! *(Apoi, invitându-i pe toți cu un gest.)* Veniți toți încoace! Așa, de jur-împrejur! Mamă, reculege-te!

Tablou. În întunericul ușor rarefiat de lumina tremurătoare a lumânării, Doctor Hinkfuss a pregătit un efect delicat: o „lumină de miracol", dulce și difuză (lumină psihologică), verde, izvorâtă parcă din speranța că minunea se va înfăptui. Asta, imediat ce doamna Ignazia, cu mâinile împreunate în fața Madonei așezate pe măsuță împreună cu sfeșnicul, va începe să spună rugăciunea, rar și grav, parcă așteptând, după fiecare cuvânt, să-i treacă durerea.

DOAMNA IGNAZIA: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum...*

Deodată, un tunet și strălucirea diabolică a unui fulger roșu violent distrug totul. Totina, îmbrăcată băiețește, în uniforma lui Mangini, intră cântând, urmată de acesta, care e îmbrăcat cu un halat foarte lung al domnului Palmiro. Tunetul este vocea Totinei care cântă, iar fulgerul, lumina pe care o aprinde Mangini în salon, intrând.

TOTINA: „Vorbe de dragoste, flori dragi..."

Se înalță un strigăt unanim de protest.

NENÈ: Taci din gură, proasto!

MOMMINA: A stricat totul!

TOTINA *(zăpăcită)*: Ce s-a întâmplat?

DORINA: Mama tocmai spunea *Ave Maria.*

TOTINA *(către Nenè)*: Puteai să-mi spui!

NENÈ: Sigur! Trebuia să-mi închipui că ai să pici exact acum!

TOTINA: Doar eram îmbrăcată când ai venit să iei statueta!

NENÈ: Așa că puteai să-ți dai seama și singură!

DORINA: Gata! Isprăviți! Ce facem acum?

POMÀRICI: O luăm de la capăt! De la capăt!

DOAMNA IGNAZIA *(cu un aer tâmp, așteptând, de parcă ar simți deja minunea înfăptuită)*: Nu... Stați... Nu știu...

MOMMINA *(fericită)*: Ți-a trecut?

DOAMNA IGNAZIA *(ca mai sus)*: Nu știu... a fost diavolul... sau Madona... dar... *(Se strâmbă cu toată fața din cauza unui nou val de durere.)* Nu, nu... au, au!... Iar m-a apucat!... Ce să-mi treacă! Vaaai! Doamne, ce durere... *(Se stăpânește brusc, bate din picior și își impune singură.)* Ei bine, nu! Nu mă dau bătută! Cântați, fetelor, cântați! Și voi, băieți! Faceți-mi plăcerea și cântați! N-o

să las durerea asta spurcată să mă doboare! Hai, Mommina, dă-i drumul: „Se înalță flacăra!"

MOMMINA *(în timp ce toți strigă și bat din palme: „Da! Da! Minunat! Corul din «Trubadurul»!")*: Nu, mamă, nu mă simt în stare! Nu pot!

DOAMNA IGNAZIA *(rugând-o, înciudată)*: Ai putea să-mi faci plăcerea asta, Mommina! Pentru durerea mea!

MOMMINA: Dar dacă-ți spun că nu mă simt în stare!

NENÈ: Ei, haide! Fă-i și tu o dată pe plac!

TOTINA: Doar ți-a spus că nu vrea să se lase doborâtă de durere!

SARELLI și NARDI: Da, da, hai! Fă-i pe plac, domnișoară!

DORINA: Doamne, mult te mai lași rugată!

NENÈ: Îți închipui că nu știm de ce nu mai vrei să cânți?

POMÀRICI: Dar nu, domnișoara o să cânte!

SARELLI: Dacă e din cauza lui Verri, nu-ți fie teamă, îl punem noi la punct!

POMÀRICI: Dacă o să cânți, să știi că descânți durerea.

DOAMNA IGNAZIA: Da, da, fă-o, fă-o pentru mama ta!

POMETTI: Ce curaj are Generăleasa noastră!

DOAMNA IGNAZIA: Totina, tu ai să fii Manrico!

TOTINA: Bineînțeles! Sunt gata îmbrăcată!

DOAMNA IGNAZIA: Faceți-i mustățile! Cine-i face fetiței mele mustățile?

MANGINI: Eu! Eu i le fac!

POMÀRICI: Nu! Dă-mi voie, eu i le fac!

NENÈ: Uite aici dopul de plută, Pomàrici! Fug să-i aduc o pălărie cu pene! Și basmaua galbenă și șalul roșu pentru Azucena!

Iese în fugă prin fundul scenei și se întoarce puțin după aceea cu tot ce a spus.

POMÀRICI *(Totinei, făcându-i mustățile)*: Te rog, stai o clipă liniștită!

DOAMNA IGNAZIA: Minunat! Mommina, tu ești Azucena.

MOMMINA *(aproape ca pentru sine, fără să mai aibă putere să se împotrivească)*: Nu, eu nu...

DOAMNA IGNAZIA *(continuând)*: ...Totina e Manrico...

SARELLI: Iar noi toți, corul țiganilor!

DOAMNA IGNAZIA *(indicând motivul melodiei)*:

„La lucru, la lucru! Haide! Lovește!
Cine viața țiganului o-mpodobește?"

Pune întrebarea câtorva care rămân uitându-se la ea, fiindcă nu știu dacă întrebarea e în glumă sau în serios. Atunci, întreabă din nou, adresându-se celorlalți:

„Cine viața țiganului o-mpodobește?"

Însă și aceștia rămân uitându-se la ea. Nemaiputând de durere și înfuriată la culme, îi întreabă pe toți, ca să primească răspunsul:

„Cine viața țiganului o-mpodobește?"

TOȚI *(înțelegând abia acum, intonează răspunsul)*: „Țigăncuuușaaa!"

DOAMNA IGNAZIA *(respirând de ușurare că a fost în sfârșit înțeleasă)*: Ufff! *(Pe urmă, în timp ce ei țin ultima notă, ca pentru sine, crispându-se de durere.)* Dumnezeule, Dumnezeule mare! Nu mai pot! Hai copii, tare! Tare, hai! Cântați!

POMÀRICI: Stați un pic, să termin și eu!

DORINA: Tot mai ai? Las-o așa!

SARELLI: E foarte bine!

NENÈ: E delicioasă! Acum, pălăria! Pălăria! *(I-o dă și se întoarce spre Mommina.)* Și tu, fără mofturi! Basmaua

pe cap! *(Lui Sarelli.)* Leagă-i-o la spate! *(Sarelli se execută.)* Și acum, șalul, așa!

DORINA *(împingând-o pe Mommina, care e inertă)*: Da' mișcă-te odată!

POMÀRICI: Oh, dar ne trebuie ceva în care să lovim!

NENÈ: Am găsit! Talgerele de alamă!

Se duce să le ia din bufetul din sufragerie, se întoarce și le împarte.

POMÀRICI *(ducându-se la pian)*: Atenție! Atacăm de la început!

„Iată cețoasele urme ale nopții..."

Începe să cânte la pian Corul țiganilor, cu care începe actul al II-lea din Trubadurul.

CORUL *(atacă)*:

„Iată cețoasele urme ale nopții
Lasă a cerului boltă imensă..."

Apoi, bătând în talgere:

„La lucru, la lucru. Haide! Lovește!
Cine viața țiganului o-mpodobește?"

De trei ori:

„Țigăncușa!"

POMÀRICI *(Momminei)*: Atenție, domnișoară! E rândul dumitale! Ceilalți, în jurul ei!

MOMMINA *(înaintând)*:

„Trosnește flacăra! Mulțimea sălbatică
Aleargă spre ea fericită!
Strigăte vesele în jur răsună:
Între bandiți o femeie se-arată."

În timp ce toți cântă, întâi în cor și pe urmă Mommina singură, doamna Ignazia, așezată pe un scaun, mișcându-se ca o

ursoaică de pe un picior pe altul, va bolborosi în cadență, ca și cum ar spune o litanie spre ușurarea durerii sale.

DOAMNA IGNAZIA: Ah, Doamne, mor! Mor, Doamne! Pedeapsa păcatelor mele! Doamne, Doamne, ce chin! Hai, Doamne, lovește-mă! Dar fă să sufăr numai eu! Doamne, fă să plătesc numai eu pentru că fetițele mele petrec! Cântați, scumpele mele, cântați, așa, bucurați-vă! Lăsați-mă să mă chinui singură cu durerea asta, care e pedeapsa păcatelor mele! Așa vă vreau, mulțumite, vesele, în sărbătoare! Așa, Doamne, *dă, lovește-mă* pe mine! Numai pe mine și lasă-mi copilele să se bucure! Ah, Doamne, bucuria de care eu n-am avut parte niciodată – niciodată, Doamne, niciodată – măcar copilele mele să aibă parte de ea! Trebuie, trebuie să aibă parte! Am să plătesc eu, fă-mă pe mine să plătesc pentru ele, chiar dacă nu ascultă de sfintele tale porunci. *(Și cântă împreună cu ceilalți, în timp ce lacrimile îi curg șiroaie.)* „Țigăncuușaaa!" Liniște! Acum cântă Mommina, glas de aur, „Flacăra!"... da! Vai! Eu o am în gură, flacăra asta! „Fericită", da, da. „Fericită."

În acest moment vine din fund Rico Verri. La început rămâne năucit, ca și cum ar fi văzut deschizându-se o prăpastie în fața mâniei sale; pe urmă se năpustește asupra lui Pomàrici, îl smulge de pe scăunelul de la pian și-l aruncă la pământ, strigând:

RICO VERRI: La dracu'! Vă bateți joc de mine?

O clipă rămân toți uluiți. Se aud câteva exclamații prostești, nepotrivite.

NENÈ: Ia uite ce maniere!
DORINA: E nebun?

Pe urmă se produce învălmășeală, Pomàrici se scoală și se repede la Verri, ceilalți intervin să-i despartă și să-i țină, vorbind toți deodată, într-o hărmălaie de nedescris.

POMÀRICI: O să-mi dai socoteală pentru asta!

VERRI *(respingându-l violent)*: Încă n-am terminat!

SARELLI și NARDI: Mai suntem și noi! Ai să ne dai socoteală la toți!

VERRI: La toți! La toți! Sunt gata să vă mut fălcile la toți!

TOTINA: Cine te-a făcut stăpân în casa noastră?

VERRI: Mă trimiteți după doctorie...

DOAMNA IGNAZIA: ...da, după doctorie. Și?

VERRI *(arătând spre Mommina)*: O găsesc mascată în halul ăsta!

DOAMNA IGNAZIA: Dumneata ai să pleci imediat din casa mea!

MOMMINA: Eu n-am vrut, n-am vrut! Le-am spus la toți că nu vreau!

DORINA: Ia te uită! Proasta, se mai și scuză!

NENÈ: Profiți de faptul că n-avem în casă un bărbat care să te dea afară-n brânci, așa cum meriți!

DOAMNA IGNAZIA *(către Nenè)*: Du-te și cheamă-l pe taică-tău! Repede! Să mai lase patul și să vină imediat aici!

SARELLI: Dacă-i vorba așa, putem să-l dăm afară noi!

NENÈ *(alergând să-l cheme pe domnul Palmiro)*: Papà, papà!

Iese.

VERRI *(lui Sarelli)*: Voi? Aș vrea s-o văd și pe-asta! Hai, dați-mă afară! *(După Nenè, care fuge.)* Cheamă-l, da, cheamă-l pe papà: sunt gata să dau socoteală stăpânului casei pentru ceea ce fac! Pentru că pretind ca ăștia să vă respecte!

DOAMNA IGNAZIA: Dar cine te-a însărcinat cu asta? Cum îndrăznești să pretinzi așa ceva?

VERRI: Domnișoara știe bine cum!

Arată spre Mommina.

MOMMINA: Da, dar nu așa, cu violență!

VERRI: Ah, eu sunt cel violent? Eu, nu ei, care s-au purtat cum s-au purtat cu dumneata?

DOAMNA IGNAZIA: Repet: nu vreau să știu de nimic! Uite ușa: afară!

VERRI: Nu! Nu dumneavoastră trebuie să-mi spuneți asta!

DOAMNA IGNAZIA: O să ți-o spună și fata mea! Dar să știi că în casa mea eu sunt stăpână!

DORINA: Ți-o spunem toate patru!

VERRI: Nu-i destul! Domnișoara e cu mine! Eu sunt singurul de-aici care are intenții cinstite!

SARELLI: Ce să spun! Cinstite!

NARDI: Dar nu facem nimic rău!

VERRI: Domnișoara știe bine!

POMÀRICI: Măscăriciule!

VERRI: Măscărici sunteți voi! *(Punând mâna pe-un scaun.)* Și nu vă mai amestecați în povestea asta, dacă nu vreți să se termine prost!

POMETTI *(camarazilor)*: Hai, hai, înapoi! Să ne retragem!

DORINA: Nu! De ce?

TOTINA: Doar n-o să ne lăsați singure! Doar nu e el stăpân în casa noastră!

VERRI: Nardi, vezi să nu te îmbolnăvești mâine! Ne mai vedem noi!

NENÈ *(intră foarte neliniștită)*: Papà nu e acasă!

DOAMNA IGNAZIA: Nu e acasă?

NENÈ: L-am căutat peste tot! Nu-i nicăieri!

DORINA: Cum așa? Nu s-a întors acasă?

NENÈ: Nu s-a întors!

MOMMINA: Unde-o fi?

DOAMNA IGNAZIA: În oraș, la ora asta?

SARELLI: S-o fi întors la cabaret!

POMÀRICI: Doamnă, noi plecăm.

DOAMNA IGNAZIA: Nu, așteptați...!

MANGINI: Vă rog! Mai stați puțin, nu pot să plec așa!

TOTINA: Ah, da! Iartă-mă! Uitasem că sunt îmbrăcată în uniforma dumitale. Mă duc imediat să mi-o scot.

Fuge afară.

POMÀRICI *(lui Mangini)*: Așteaptă numai tu ca domnișoara să ți-o dea înapoi. Noi plecăm.

DOAMNA IGNAZIA: Dar, iertați-mă, nu înțeleg...

VERRI: Nu-i nimic, înțeleg ei, înțeleg ei, dacă dumneavoastră nu vreți să înțelegeți!

DOAMNA IGNAZIA: Eu îți spun încă o dată că dumneata trebuie să pleci, nu ei! Ai înțeles?

VERRI: Nu, doamnă, nu. Ei! Pentru că, în fața intențiilor mele serioase, își dau seama că nu mai e loc aici pentru gluma lor infamă.

POMÀRICI: Da, da, ai să vezi tu mâine cum glumim!

VERRI: Abia aștept să văd!

MOMMINA: Te rog, Verri, te rog!

VERRI *(fierbând)*: Dumneata să nu rogi pe nimeni!

MOMMINA: Nici nu rog! Voiam să-ți spun doar că e vina mea, fiindcă am acceptat! Nu trebuia, când știam că dumneata...

NARDI: ...ca sicilian serios ce se află, nu se pretează la glume!

SARELLI: Însă acum, gata! Am isprăvit și noi!

VERRI *(adresându-se nu Momminei, ci Actriței Principale, ieșind spontan din rol, cu supărarea Actorului Principal, care e obligat să spună ce nu vrea)*: Minunat! Acum ești mulțumită?

MOMMINA *(pusă brusc în situația Actriței Principale, nedumerită)*: De ce?

VERRI *(ca mai sus)*: Că ai spus ce nu trebuia! Ce rost avea să iei vina asupra dumitale, acum, la sfârșit?

MOMMINA *(ca mai sus)*: Așa mi-a venit, spontan...

VERRI: Și le-ai dat apă la moară ăstora! Eu trebuie să fiu ultimul și să le strig că o să aibă de-a face cu mine!

MANGINI: Chiar și eu, în halat? *(Și sare neîndemânatic, punându-se în gardă.)* Gata! Hopa!

NENÈ și DORINA *(râzând și bătând din palme)*: Bravo! Bravo!

VERRI *(ca mai sus, indignat)*: Ce bravo? Prostii! Așa se strică toată scena! Și nu mai terminăm în veci!

DOCTOR HINKFUSS *(ridicându-se din fotoliu)*: Nu, de ce? Era foarte bine! Hai, mai departe!

Din fundul scenei, unde e ușa casei, încep să se audă bătăi tot mai puternice.

MANGINI *(scuzându-se)*: Când ești în halat poate să-ți vină să și glumești, nu?

NENÈ: Normal că da!

VERRI *(lui Mangini, disprețuitor)*: Dumneata ești bun să joci arșice, nu să apari pe scenă!

MOMMINA: Dacă domnul *(va spune numele Actorului Principal)* vrea să-și joace rolul singur, fără noi, să ne spună, și plecăm toți!

VERRI: A, nu! Plec eu, dacă alții vor să facă numai cum au ei chef și cum le vine lor la socoteală, chiar dacă e prost!

DOAMNA IGNAZIA: Dar, pentru Dumnezeu, mie mi s-a părut foarte potrivită replica domnișoarei: „E vina mea că am acceptat."

POMÀRICI *(lui Verri)*: Și pe urmă, știi, mai suntem și noi pe-aici!

SARELLI: Și noi trebuie să ne trăim rolurile!

NARDI: Vrea să fie bine numai el! Fiecare are dreptul să joace!

DOCTOR HINKFUSS *(strigând)*: Gata! Gata! Continuați scena! Mi se pare că acum chiar dumneata, domnule *(numele Actorului Principal)*, strici totul!

VERRI: Ba nu, vă rog! Dimpotrivă, eu aș vrea să vorbească cine trebuie, să vorbească și să-mi răspundă așa cum trebuie! *(Face aluzie la Actrița Principală.)* De trei ore mă omor repetând „Domnișoara știe! Domnișoara știe!", și domnișoara nu găsește niciun cuvânt ca să mă susțină. Mereu cu aerul ăsta de victimă!

MOMMINA *(exasperată și aproape gata să plângă)*: Dar sunt o victimă! Sunt victima surorilor mele, a casei, a dumitale, victima tuturor!

În această clipă, printre actorii care vorbesc lângă rampă cu Doctor Hinkfuss își face loc Bătrânul Actor Comic, zis „Fluierici", cu o față de mort, ținându-se cu mâinile însângerate de pântecul lovit de cuțit.
Vesta și pantalonii sunt, de asemenea, pline de sânge.

FLUIERICI: Cum vine asta, domnule director?! Adică eu bat la ușă, și bat, și bat, plin tot de sânge, cu mațele scoase; trebuie să intru și să mor pe scenă, ceea ce nu-i deloc ușor pentru un actor comic, și nimeni nu-mi dă intrarea; aici toți se ceartă; actorii nici nu mai sunt în rol... S-a dus efectul pe care speram să-l scot când apar plin de sânge, muribund, și beat, pe deasupra! Vă întreb, cum o dregem acum?

DOCTOR HINKFUSS: S-a făcut! Sprijină-te de cântăreața dumitale. Unde e?

CÂNTĂREAȚA: Aici sunt!

UNUL DINTRE CLIENȚII DE LA CABARET: Și îl sprijin și eu.

DOCTOR HINKFUSS: Bine, sprijină-l!

FLUIERICI: Trebuia să urc scările purtat de ei...

DOCTOR HINKFUSS: Presupune că le-ai urcat, ce dracu'! Iar voi toți, la locuri! Gata cu văicărelile! Se poate să vă-necați la mal?! *(Se-ntoarce la scaunul lui, mormăind.)* Pentru o ambiție idioată și fără sens!

Se reia scena.

Domnul Palmiro vine din fund, sprijinit de Cântăreață și de Clientul de la Cabaret. Cum il văd, soția și fiicele încep să țipe. Însă Bătrânul Actor Comic și-a pierdut însuflețirea, așa că le lasă un timp să se descarce, cu un surâs resemnat pe buze și cu aerul că spune „Când terminați voi, o să vorbesc eu." Îi lasă, de asemenea, când pe Cântăreață, când pe Clientul de la Cabaret să răspundă la avalanșa de întrebări pline de neliniște, deși, pe de altă parte, ar vrea ca ei să nu scoată niciun cuvânt și toți să aștepte răspunsul adevărat, pe care și-l rezervă pentru el, la sfârșit. Ceilalți, văzându-i aerul zeflemitor, nu își dau seama unde vrea să ajungă și continuă să-și joace rolurile cât pot mai bine.

DOAMNA IGNAZIA: Ah, Doamne, ce s-a întâmplat?

MOMMINA: Papà, papà dragă!

NENÈ: Ești rănit?

VERRI: Cine v-a rănit?

DORINA: Dar unde e rănit? Unde?

CONSUMATORUL: În pântece!

SARELLI: Cu cuțitul?

CONSUMATORUL: E sfârtecat! A pierdut o groază de sânge pe drum.

NARDI: Cine a făcut asta? Cine?

POMETTI: La cabaret?

MANGINI: Întindeți-l pe pat, pentru Dumnezeu!

POMÀRICI: Aici, aici, pe divan!

DOAMNA IGNAZIA *(în timp ce Cântăreața și Clientul îl așază cu grijă pe domnul Palmiro pe divan)*: Deci se-ntorsese la cabaret?

NENÈ: Nu te mai gândi acum la cabaret, mamă! Nu vezi în ce hal este?

DOAMNA IGNAZIA: Când văd că îmi intră-n casă... Uite, uite ce strâns o ține! Cine e asta?

CÂNTĂREAȚA: O femeie care are mai multă inimă decât dumneavoastră, doamnă!

CLIENTUL DE LA CABARET: Doamnă, gândiți-vă că soțul dumneavoastră e pe moarte!

MOMMINA: Dar cum a fost? Ce s-a întâmplat?

CLIENTUL DE LA CABARET: A vrut să-i ia ei apărarea...

Arată spre Cântăreață.

DOAMNA IGNAZIA *(cu o grimasă)*: Ei, da! Cavalerul!

CLIENTUL DE LA CABARET *(continuând)*: ...și s-a iscat o încăierare...

CÂNTĂREAȚA: ...și criminalul ăla...

CLIENTUL DE LA CABARET: ...a lăsat-o pe ea și s-a întors spre el!

VERRI: Spuneți-mi, a fost prins?

CLIENTUL DE LA CABARET: Nu! A luat-o la fugă, amenințându-i pe toți cu cuțitul.

NARDI: Dar, cel puțin, se știe cine este?

CLIENTUL DE LA CABARET *(arătând spre Cântăreață)*: Ea știe foarte bine...

SARELLI: Amantul ei?

CÂNTĂREAȚA: Călăul meu! Călăul meu!

CLIENTUL DE LA CABARET: Voia să facă măcel!

NENÈ: Dar trebuie să trimitem imediat după doctor!

Intră Totina, îmbrăcată numai pe jumătate.

TOTINA: Ce este? Ce s-a întâmplat? Dumnezeule, papà; cine l-a lovit?

MOMMINA: Haide, papà, vorbește, spune măcar un cuvânt!

DORINA: De ce ne privești așa?

NENÈ: Se uită la noi și zâmbește.

TOTINA: Cum s-a întâmplat? Unde?

DOAMNA IGNAZIA *(Totinei)*: La cabaret! Nu vezi? *(Arată spre Cântăreață.)* E limpede!

NENÈ: Un doctor! Un doctor! N-o să-l lăsăm să moară așa!

MOMMINA: Cine se duce după doctor?

MANGINI: M-aș duce eu, dacă n-aș fi...

Își arată halatul.

TOTINA: Ah, da! Du-te, du-te și ia-ți uniforma! E dincolo.

NENÈ: Dumneata, Sarelli, te implor!

SARELLI: Da, sigur că da! Alerg!

Iese prin ușa din fund împreună cu Mangini.

VERRI: Dar de ce nu spune nimic? *(Face aluzie la domnul Palmiro.)* Ar trebui să spună ceva, totuși...

TOTINA: Tată! Tată!

NENÈ: Continuă să se uite la noi și să zâmbească.

MOMMINA: Suntem toate aici, lângă tine, papà!

VERRI: Oare vrea să moară fără să spună niciun cuvânt?

POMÀRICI: Ce-i pasă?! Stă acolo, nici mort, nici viu. Ce așteaptă?

NARDI: Eu nu mai știu ce să spun! Norocul lui Sarelli că a fugit după doctor! Mangini, cu uniforma...

DOAMNA IGNAZIA *(adresându-se soțului)*: Vorbește! Vorbește! N-ai nimic de spus? Dacă m-ai fi ascultat... Dacă te-ai fi gândit că ai patru fete, care acum poate că n-o să mai aibă nici pâine pe masă!...

NENÈ *(după ce a așteptat o clipă împreună cu ceilalți)*: Nimic! Uitați-vă la el! Zâmbește!

MOMMINA: Nu e ceva firesc.

DORINA: Papà, nu se poate să te uiți și să zâmbești așa. Gândește-te și la noi!

CLIENTUL DE LA CABARET: Poate fiindcă e cam băut...

MOMMINA: Nu e firesc! Când cineva bea și are beția tristă, tace; dar dacă se pune pe râs, atunci și vorbește! Altfel, să nu mai râdă!

DOAMNA IGNAZIA: Se poate ști măcar de ce zâmbești așa?

Din nou, toți rămân o clipă în așteptare.

FLUIERICI: Pentru că-mi face plăcere să văd că toți sunteți mai buni decât mine.

VERRI *(în timp ce toți se privesc între ei,* „răcindu-și" *brusc jocul)*: Ce tot spune?

FLUIERICI *(sculându-se în capul oaselor)*: Spun că, după ce am intrat în casă, nici eu nu știu cum, fiindcă n-a venit nimeni să-mi deschidă, deși am bătut o grămadă de timp în poartă...

DOCTOR HINKFUSS *(ridicându-se din fotoliu, înfuriat)*: Iar? O luăm de la capăt?

FLUIERICI: ...nu pot să mor, domnule director; îmi vine să râd când îi văd pe toți ce grozavi sunt, și nu pot să mor. Servitoarea *(privește în jur)* – unde e? n-o văd! – trebuia să intre în fugă și să anunțe: „Oh, Doamne, stăpânul! Oh, Doamne, stăpânul! Îl aduc rănit!"

DOCTOR HINKFUSS: Ce mai contează toate astea? Intrarea dumitale în casă a avut loc sau nu?

FLUIERICI: Păi, atunci, scuzați-mă, de ce să nu și spună cineva c-am murit, și gata?!

DOCTOR HINKFUSS: Nici gând! Dumneata trebuie să vorbești, să-ți faci scena, să mori!

FLUIERICI: Bine! Poftim scena *(se întinde pe divan)*: am murit!

DOCTOR HINKFUSS: Dar nu așa!

FLUIERICI *(sare în picioare și vine în față.)*: Scumpe domnule director, poftiți aici și omorâți-mă dumneavoastră! Ce vreți să vă mai spun? Vă repet că eu singur nu pot să mor! Scuzați-mă, dar nu sunt o armonică pe care o desfaci și o strângi, iar dacă apeși pe clape, gata și cântecelul!

DOCTOR HINKFUSS: Dar colegii dumitale...

FLUIERICI *(prompt)*: ...sunt mai buni decât mine. Am spus-o și mi-a făcut plăcere s-o spun. Eu nu pot! Pentru mine intrarea era totul. Dumneavoastră ați vrut să o sărim... Eu, ca să mă montez, aveam nevoie de strigătul servitoarei. Și Moartea trebuia să pătrundă odată cu mine în mijlocul veseliei nerușinate din casa mea... o Moarte beată, așa cum stabiliserăm, beată de un vin care s-a făcut sânge. Și trebuia să vorbesc, da, știu; vinul și sângele trebuiau să-mi dea curaj, ca să încep să vorbesc, spre groaza tuturor, sprijinit de această femeie. *(O trage lângă el pe Cântăreață și se agață cu un braț de gâtul ei.)* Așa! Și să spun cuvinte fără sens, dezlânate și înspăimântătoare pentru soția mea, pentru fetițele mele și chiar pentru tinerii aceștia, ca să le arăt că am făcut pe prostul fiindcă ei au fost răi: soție rea, fiice rele, prieteni răi! Nu, nu eram prost! Numai eu eram bun, ei erau răi; numai eu eram deștept, ei erau proști; eu, cu ingenuitatea mea, ei, cu o bestialitate perversă. Da, da! *(Înfuriindu-se, ca și cum l-ar contrazice cineva.)*

Deștept, da! Deștept cum sunt copiii (nu toți, bineînțeles, cei care cresc în mijlocul bestialității celor mari). Dar toate acestea trebuia să le spun beat și în delir. Trebuia să-mi trec mâinile peste față – așa – și să mă mânjesc de sânge. *(Își întreabă colegii.)* M-am mânjit? *(Și, cum ei îi fac semn că da.)* Bine! *(Și reia.)* Să vă îngrozesc și să vă fac să plângeți – dar să plângeți de-adevăratelea – cu picul de suflare care mi-a mai rămas, țuguindu-mi buzele, așa *(încearcă să fluiere, dar nu reușește: fhhh, fhhh)* – ca să scot ultimul fluierat. *(Îl cheamă lângă el pe Clientul de la Cabaret.)* Vino încoace și tu. *(I se agață de gât cu celălalt braț.)* Așa! – între voi doi –, dar mai aproape de tine, frumoasa mea – să-mi înclin capul – cum fac păsărelele – și să mor.

Își pune capul pe pieptul Cântăreței; brațele i se desfac și cade mort la pământ.

CÂNTĂREAȚA: Oh, Doamne! *(Încearcă să-l sprijine, apoi îl lasă să cadă.)* A murit! A murit!

MOMMINA *(aruncându-se peste trupul lui)*: Papà, papà, tăticule...

Și începe să plângă cu adevărat.
Acest moment de emoție adevărată din partea Actriței Principale le face și pe celelalte actrițe să se emoționeze, așa că încep toate să plângă sincer. Doctor Hinkfuss se ridică și strigă.

DOCTOR HINKFUSS: Foarte bine! Stingeți lumina! Stingeți lumina! Întuneric! *(Se face întuneric.)* Ieșiți toți! – Mama și cele patru surori, în jurul mesei din sufragerie – peste șase zile – stingeți salonul, lumină la lampa din sufragerie!

MOMMINA *(din întuneric)*: Dar, domnule director, trebuie să mergem să ne-mbrăcăm în negru.

DOCTOR HINKFUSS: Așa e! În negru! Trebuia cortină după scena morții. Nu contează. Duceți-vă să vă îmbrăcați în negru. Și jos cortina! Lumină în sală! *(Cortina*

se lasă. În sală se face lumină. Doctor Hinkfuss zâmbește îndurerat.) Efectul a fost parțial ratat, însă vă promit că mâine-seară o să fie grozav. Se întâmplă și-n viață, domnilor, ca un efect pregătit cu grijă și pe care contai să se strice când ți-e lumea mai dragă. Și atunci, desigur, urmează reproșurile adresate soției, fiicelor: „Trebuia să faci așa!" și „Trebuia să spui așa!" E drept că aici era vorba de moarte. Păcat că bravul meu *(va spune numele Actorului Comic)* s-a cramponat așa de intrarea lui! Însă actorul e bun; cu siguranță că mâine-seară o să se descurce de minune în scena asta! O scenă capitală, domnilor, prin consecințele ei! Eu am găsit-o! În povestire nu există, ba chiar sunt convins că autorul n-ar fi pus-o niciodată, fie și dintr-un scrupul pe care eu n-am de ce să-l respect: ca să nu întărească credința, foarte răspândită, că în Sicilia se folosește cam mult cuțitul. Dacă i-ar fi venit ideea să omoare personajul, precis că l-ar fi omorât printr-o sincopă sau alt accident. Dar ați văzut acum ce efect teatral permite o moarte ca asta, creată de mine, cu vin, sânge și un braț pe după gâtul Cântăreței. Personajul trebuie să moară, iar familia, să se prăbușească în mizerie! Altfel, nu mi se pare firesc ca Mommina să accepte să se mărite cu un energumen ca Rico Verri, rezistând la toate argumentele mamei și ale surorilor ei, care au cerut informații din orășelul vecin, de pe coasta sudică a insulei, și au aflat că, da, este într-adevăr dintr-o familie înstărită, însă tatăl lui are faimă de cămătar și de om atât de gelos, încât în câțiva ani nevasta i-a murit de inimă rea. Cum de nu-și închipuie biata fată soarta care o așteaptă? Cum de nu-și dă seama că, atunci când a luat-o în căsătorie, ca să-i sfideze pe ceilalți ofițeri, Rico Verri a stabilit o înțelegere cu taică-său, cămătarul gelos, plus ce-o mai fi stabilit în sinea lui, nu numai ca să aibă o compensație pentru sacrificiul pe care i-l cere sfidarea asta,

ci și ca să crească în ochii concetățenilor lui, care știu bine ce faimă are familia soției?! Cine știe cum o s-o facă să plătească toate bucuriile pe care i le-a dat viața trăită așa cum a trăit-o până acum, cu mama și surorile ei?! Sunt argumente, după cum vedeți, foarte solide. Minunata noastră Actriță Principală, domnișoara *(va spune numele Actriței Principale)*, nu este totuși de părerea mea. Pentru că Mommina e cea mai înțeleaptă dintre cele patru surori, cea sacrificată, cea care le-a procurat întotdeauna celorlalți distracții de care ea nu s-a bucurat decât cu prețul unor eforturi, strădanii și gânduri chinuitoare; și tot greul familiei stă pe umerii ei. Ea înțelege foarte multe lucruri, și mai ales că anii trec; și că tatăl ei, din cauza neorânduielii din casă, nu a putut să pună nimic deoparte; că niciun tânăr din oraș n-o să se însoare cu vreuna dintre ele, în timp ce Verri, ei da, Verri o să se bată pentru ea nu într-un duel, ci în trei, cu ceilalți ofițeri, care la cea dintâi lovitură a sorții s-au topit cu toții. În fond, și ea iubește melodrama, ca și surorile ei: Raul, Ernani, don Alvaro...

„N-am să-mi pot smulge
Chipul lui din inimă"...

Strânge din dinți și se mărită cu el. *(Doctor Hinkfuss a vorbit atâta, ca să le lase timp actrițelor să se îmbrace în negru, însă acum nu mai poate; are o izbucnire neașteptată; dă la o parte cortina și strigă.)* Dar ce-i cu gongul ăla? Cum se poate ca doamnele actrițe să nu fie gata? *(Și adaugă, prefăcându-se că vorbește cu cineva din spatele cortinei.)* Nu? – Atunci, ce mai e? Ce? Nu mai vor să joace? Cum adică? Cu publicul care așteaptă? Vino, vino încoace!

Apare Secretarul Doctorului Hinkfuss, foarte încurcat.

SECRETARUL: Păi, spun că...
DOCTOR HINKFUSS: Ce spun?

ACTORUL PRINCIPAL *(de după cortină, Secretarului)*: Vorbește, vorbește tare, să audă limpede ce motive avem!

DOCTOR HINKFUSS: Ah, iarăși domnul...?

Va spune numele Actorului Principal, dar vor ieși de după cortină și ceilalți actori și actrițe, începând cu Servitoarea și Actorul Comic, care-și vor scoate perucile în fața publicului. Actorul Principal s-a dezbrăcat de uniforma militară.

ACTRIȚA DE CARACTER: Nu, domnule director, toți suntem! Toți!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Așa nu mai merge!

CEILALȚI: Nu mai merge! Nu mai merge!

ACTORUL COMIC: Eu mi-am terminat rolul, dar am venit și eu...

DOCTOR HINKFUSS: Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a mai întâmplat?

Se aude liniștit, cu efectul unui duș rece, sfârșitul frazei Actorului Comic.

ACTORUL COMIC: ...din solidaritate cu colegii mei!

DOCTOR HINKFUSS: Din solidaritate? Adică?

ACTORUL COMIC: Adică plecăm toți, domnule director!

DOCTOR HINKFUSS: Plecați? Unde?

CÂȚIVA: Plecăm de-aici!

ACTORUL PRINCIPAL: Dacă nu plecați dumneavoastră!

ALȚII: Sau plecați dumneavoastră, sau plecăm noi!

DOCTOR HINKFUSS: Eu, să plec? Cum îndrăzniți? Mă amenințați?

ACTORII: Atunci, plecăm noi!

Da, da, haideți!

Să nu mai fim marionete!

Hai, hai, să plecăm!

Se mișcă agitați.

DOCTOR HINKFUSS *(tăindu-le calea)*: Unde? Ați înnebunit? Publicul din sală a plătit! Ce-o să faceți cu publicul?

ACTORUL COMIC: Asta hotărâți dumneavoastră! Noi vă spunem: ori plecați dumneavoastră, ori plecăm noi!

DOCTOR HINKFUSS: Iar eu vă întreb din nou: ce altceva s-a mai întâmplat?

ACTORUL PRINCIPAL: Ce altceva? Vi se pare puțin ce-a fost până acum?

DOCTOR HINKFUSS: Dar nu se remediase totul?

ACTORUL COMIC: Cum se remediase?

ACTRIȚA DE CARACTER: Dumneavoastră ne pretindeți să improvizăm...

DOCTOR HINKFUSS: ...așa cum v-ați angajat!

ACTORUL COMIC: Scuzați-mă, dar nu așa a fost vorba, să sărim peste scene, să mor la comandă...

ACTRIȚA DE CARACTER: ...cu scena reluată de la jumătate și la rece!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nu mai găsești cuvinte...

ACTORUL PRINCIPAL: Exact! Cum v-am spus eu de la început! Replicile trebuie să se nască!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Dar chiar dumneata ai fost cel care n-a vrut să le respecte pe cele care se născuseră în mine dintr-o mișcare spontană!

ACTORUL PRINCIPAL: Așa e, ai dreptate! Însă nu e vina mea!

POMÀRICI: Așa e! El a început primul!

ACTORUL PRINCIPAL: Lasă-mă să vorbesc! Vina nu e a mea, ci a lui!

Arată spre Doctor Hinkfuss.

DOCTOR HINKFUSS: A mea? Cum, a mea? De ce?

ACTORUL PRINCIPAL: Pentru că vă amestecați aici, cu teatrul dumneavoastră blestemat, dar-ar Dumnezeu să-l înghită pământul!

DOCTOR HINKFUSS: Teatrul meu? Ați înnebunit? Unde ne aflăm? Nu suntem la teatru?

ACTORUL PRINCIPAL: Suntem la teatru? Bun! Atunci, dați-ne rolurile.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Act cu act și scenă cu scenă.

NENÈ: Replicile scrise, cuvânt cu cuvânt.

ACTORUL COMIC: Și tăiați atunci, dacă vreți, și săriți peste scene, dacă vă place, dar să știm dinainte!

ACTORUL PRINCIPAL: Mai întâi dezlănțuiți în noi viața...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...cu tot clocotul pasiunilor...

ACTRIȚA DE CARACTER: Cu cât vorbim, cu atât ne montăm, știți...

NENÈ: ...suntem toate în fierbere!...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...toate numai nervi!...

TOTINA *(arătând spre Actorul Principal)*: Eu l-aș omorî!

DORINA: Vine să dicteze legi în casa noastră!

DOCTOR HINKFUSS: Cu atât mai bine! Cu atât mai bine!

ACTORUL PRINCIPAL: Cum cu atât mai bine, dacă ne pretindeți să fim în același timp atenți la scenă...

ACTORUL COMIC: ...să nu ratăm cumva vreun efect...

ACTORUL PRINCIPAL: ...fiindcă suntem la teatru! Cum vreți să ne mai gândim la teatrul dumneavoastră, dacă trebuie să trăim? Vedeți ce-a ieșit? Că m-am gândit

și eu o clipă să termin scena așa cum voiați dumneavoastră, păstrându-mi ultima replică, și mi-am aprins paie-n cap cu domnișoara *(arată spre Actrița Principală)*, care avea dreptate! Da, avea toată dreptatea să se roage în clipa aceea.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Pentru dumneata m-am rugat!

ACTORUL PRINCIPAL: Și ai făcut foarte bine *(adresându-se actorului care a jucat rolul lui Mangini)*, ca și dumneata, de altfel, când ai făcut gluma aceea cu halatul – și vă cer scuze: prostul am fost eu, pentru că l-am ascultat pe dânsul.

Arată spre Doctor Hinkfuss.

DOCTOR HINKFUSS: Ai grijă cum vorbești, te rog!

ACTORUL PRINCIPAL *(îl dă la o parte și se întoarce din nou, cu forță, spre Actrița Principală)*: Lăsați-mă-n pace! Dumneata ești într-adevăr victima. Văd, simt că ești la fel de copleșită de rolul dumitale cum sunt eu de-al meu! Când te văd în fața mea *(îi cuprinde capul în mâini)* cu ochii aceștia, cu gura aceasta, trec prin toate chinurile iadului! Dumneata tremuri, mori de frică atunci când te-ating! Publicul nu poate fi dat afară, însă nici eu, nici dumneata nu mai putem să facem teatrul obișnuit. Dar așa cum îți strigi dumneata disperarea și suferința, tot așa trebuie să-mi strig și eu pasiunea, pasiunea care mă împinge la crimă. Bine: n-are decât să rămână aici, ca un tribunal care ne ascultă și ne judecă! *(Întorcându-se brusc spre Doctor Hinkfuss.)* Dar dumneavoastră trebuie să plecați!

DOCTOR HINKFUSS *(năucit)*: Eu?

ACTORUL PRINCIPAL: Da! Și să ne lăsați singuri! Noi doi, singuri!

NENÈ: Foarte bine!

ACTRIȚA DE CARACTER: Să facă așa cum simt!

ACTORUL COMIC: Ce se naște în ei, foarte bine!

TOȚI CEILALȚI *(împingându-l pe Doctor Hinkfuss jos de pe scenă)*: Da, da! Plecați! Plecați!

DOCTOR HINKFUSS: Mă alungați din propriul meu teatru?!

ACTORUL COMIC: Nu mai e nevoie de dumneavoastră!

TOȚI CEILALȚI *(împingându-l acum pe culoar)*: Plecați! Plecați!

DOCTOR HINKFUSS: Ăsta e un abuz nemaipomenit! Vreți să faceți aici tribunal?

ACTORUL PRINCIPAL: Nu! Teatru adevărat!

ACTORUL COMIC: Ceea ce ratați dumneavoastră seară de seară, fiindcă vreți ca scena să fie doar un spectacol pentru ochi!

ACTRIȚA DE CARACTER: Să trăiești o pasiune, iată adevăratul teatru, iar pentru asta un simplu afiș e destul!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Cu pasiunea nu-i de glumit!

ACTORUL PRINCIPAL: Numai la farsele de doi bani îți poți permite să distrugi totul pentru un efect!

TOȚI CEILALȚI: Afară! Afară!

DOCTOR HINKFUSS: Sunt directorul vostru!

ACTORUL PRINCIPAL: Nimeni nu poate să-i comande vieții care se naște!

ACTRIȚA DE CARACTER: Până și scriitorul trebuie să i se supună!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Ăsta-i cuvântul! Să i se supună!

ACTORUL COMIC: Afară cu cine vrea să comande!

TOȚI CEILALȚI: Afară! Afară!

DOCTOR HINKFUSS *(cu spatele la ușa de intrare în sală)*: Am să protestez! E un scandal! Eu sunt direc...

E scos din sală. Între timp, cortina s-a deschis din nou. Pe scena goală e întuneric. Secretarul Doctorului Hinkfuss, decoratorii, electricienii, tot personalul de scenă a venit să asiste la spectacolul nemaivăzut al unui director dat afară de actorii săi.

ACTORUL PRINCIPAL *(către Actrița Principală, invitând-o să se reîntoarcă pe scenă)*: Hai! Repede! Să urcăm!

ACTRIȚA DE CARACTER: O să facem totul singuri!

ACTORUL PRINCIPAL: N-o să fie nevoie de nimic!

POMÀRICI: O să ridicăm noi scenele.

ACTORUL COMIC: Bravo! Eu o să am grijă de lumini!

ACTRIȚA DE CARACTER: Nu, e mai bine așa: totul gol și cufundat în beznă! E mai bine așa!

ACTORUL PRINCIPAL: Doar atâta lumină cât să se decupeze personajele din întuneric!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Și fără decor?

ACTRIȚA DE CARACTER: Decorul nu contează!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nici măcar pereții temniței mele?

ACTORUL PRINCIPAL: Ba da! Dar abia să se zărească – acolo – un moment, dacă-i atingi. Pe urmă, iar întuneric! Pe scurt, să se-nțeleagă că nu decorul e hotărâtor!

ACTRIȚA DE CARACTER: E de ajuns ca tu, fetițo, să te simți în temniță, și ea o să apară, toată lumea o s-o vadă ca și cum ar fi acolo!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Dar trebuie să mă machiez un pic...

ACTRIȚA DE CARACTER: Stai puțin! Am o idee! Am o idee. *(Adresându-se cuiva din personalul de scenă.)* Adu repede un scaun!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Ce idee?

ACTRIȚA DE CARACTER: Ai să vezi! *(Către actori.)* Între timp, voi pregătiți ce trebuie, dar să fie numai strictul

necesar. Scăunelele celor două fetițe! Și vedeți dincolo dacă sunt gata!

Recuziterul aduce scaunul.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Ziceam să mă machiez...

ACTRIȚA DE CARACTER *(împingând scaunul spre ea)*: Da, fata mea, stai jos, aici.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ *(perplexă, neînțelegând)*: Aici?

ACTRIȚA DE CARACTER: Da, da, aici! Și vei vedea ce chin! Nenè, fugi și adu cutia de farduri și un șervet... Oh, atenție! Fetițele să fie în cămășuțe de noapte, lungi!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Dar ce vrei să faci? Nu-nțeleg!

ACTRIȚA DE CARACTER: Lasă-ne pe noi, pe mine, mama ta, și pe surorile tale, să ne ocupăm de asta: te machiem noi! Du-te, Nenè!

TOTINA: Ia și o oglindă!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Și rochia!

DORINA *(strigă după Nenè, care fuge spre cabine)*: Și rochia! Și rochia!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Fusta și cazaca! La mine în cabină!

Nenè dă din cap că a înțeles și iese prin stânga.

ACTRIȚA DE CARACTER: Trebuie să fie chinul nostru, înțelegi? Al meu, mama ta, care știe ce-i bătrânețea înainte de vreme, să te îmbătrânesc, copila mea...

TOTINA: ...și al nostru, care te-am ajutat să te faci frumoasă, iar acuma o să te facem urâtă...

DORINA: ...o să te veștejim...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...o să mă pedepsiți pentru că l-am vrut pe acel bărbat?...

ACTRIȚA DE CARACTER: Da, dar chinuindu-ne te pedepsim, chinuindu-ne...

TOTINA: ...pentru că te-ai despărțit de noi...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...dar să nu credeți că am făcut-o de frica mizeriei care ne aștepta după moartea tatei – nu!...

DORINA: Atunci, de ce? Din dragoste? Chiar te-ai putut îndrăgosti de un monstru ca el?

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nu. Din recunoștință.

TOTINA: Pentru ce?

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Pentru că el singur, numai el a crezut – în ciuda scandalului...

TOTINA: ...că una dintre noi se mai poate mărita?

DORINA: Da, mare câștig să te măriți cu el!

ACTRIȚA DE CARACTER: Ce ți-o fi venit? Ai să-l vezi acum!

NENÈ *(revenind cu ustensilele pentru machiaj, o oglindă, șervetul, fusta și cazaca)*: Am adus totul! Nu găseam...

ACTRIȚA DE CARACTER: Dă-mi-le mie! *(Deschide cutia și începe s-o machieze pe Mommina.)* Capul sus! Oh, fetițo, fetița mea, de-ai ști câți din oraș vorbesc despre tine ca despre o moartă: „Și ce fată frumoasă era! Și ce suflet avea!" Acum ai chipul stins... uite-așa... așa... un obraz pe care nu-l mai văd aerul și soarele...

TOTINA: ...pungile de sub ochi, acum! Fă-i și pungile de sub ochi.

ACTRIȚA DE CARACTER: Da, uite, așa.

DORINA: Nu prea mult!

NENÈ: Ba nu, mult, mult!

TOTINA: Și ochii cuiva care se stinge de inimă rea!

NENÈ: Și acum părul, pe la tâmple...

ACTRIȚA DE CARACTER: Da, da.

DORINA: Nu alb, nu alb!

NENÈ: Nu alb! Nu!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...scumpa mea Dorina...

TOTINA: ...așa... bine... bine... abia a trecut de treizeci de ani...

ACTRIȚA DE CARACTER: ...părul e deja cărunt la tâmple!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Va trebui nici să nu mă mai pieptăn!

ACTRIȚA DE CARACTER *(ciufulindu-i părul)*: Stai, așteaptă puțin, uite-așa...

NENÈ *(dându-i oglinda)*: Și acum, privește-te!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ *(dând imediat oglinda la o parte cu ambele mâini)*: Nu! A scos toate oglinzile din casă. Știi unde am mai putut să mă văd? În geamuri, ca o umbră, sau în apa tremurătoare dintr-o cană – și am rămas încremenită!

ACTRIȚA DE CARACTER: Stai! Gura! Buzele!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Da, trebuie șters tot rujul. Nu mai am sânge în vene...

TOTINA: Și cutele, cutele de la colțuri...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: S-ar putea să-mi fi căzut și câțiva dinți la treizeci de ani...

DORINA *(îmbrățișând-o emoționată)*: Nu, nu, Mommina, nu!

NENÈ *(emoționată și ea și din cauza aceasta aproape mânioasă, dând-o la o parte pe Dorina)*: Corsetul! Să-și scoată corsetul! S-o dezbrăcăm!

ACTRIȚA DE CARACTER: Nu! Să le pună una peste alta, fusta și cazaca!

TOTINA: Da, foarte bine! Să pară mai stângace!

ACTRIȚA DE CARACTER: Să-ți cadă umerii, ca mie, la bătrânețe...

DORINA: ...ai să te-nvârtești gemând prin casă...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...năucă de durere...

ACTRIȚA DE CARACTER: ...târșâindu-ți picioarele...

NENÈ: ...carne inertă...

Fiecare, după ce-și spune ultima replică, se retrage în dreapta, în întuneric. Actrița Principală, rămasă singură între cei trei pereți goi ai temniței sale, care s-au ridicat pe întuneric, în timp ce ea era îmbrăcată și machiată, se va izbi cu capul de peretele din dreapta, apoi de cel din fund și pe urmă de cel din stânga. În momentul lovirii, peretele va deveni o clipă vizibil, luminat de o rază tăioasă, venită de sus, ca un fulger rece, pentru a dispărea apoi din nou în beznă.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ *(într-un ritm lugubru, cu o intensitate din ce în ce mai mare, lovindu-se cu capul de pereți ca un animal înnebunit, închis în cușcă)*: E zid! E zid! E zid!

Și se va așeza pe scaun cu fața și gesturile unei femei care și-a pierdut mințile. Va rămâne un timp așa. Din dreapta, unde s-au retras mama și surorile, se înalță din beznă o voce: e vocea mamei, care va vorbi ca și cum ar citi o poveste dintr-o carte.

ACTRIȚA DE CARACTER: „Și-a fost închisă în cea mai înaltă casă din oraș, cu ușa zăvorâtă, ferestrele închise și obloanele trase; numai una mică a mai rămas deschisă spre câmpia și marea din depărtare. Din orășelul de pe deal nu putea vedea decât clopotnițele bisericilor și acoperișurile caselor: acoperișuri, acoperișuri, unele mai înclinate, altele mai puțin înclinate, și țigle, țigle, nimic altceva decât țigle. Dar numai seara ce se mai putea apropia de fereastră, ca să ia puțin aer."

În peretele din fund devine vizibilă o ferestruică, parcă voalată și îndepărtată, prin care pătrunde o lumină blândă de lună.

NENÈ *(încet, din întuneric, mulțumită și cu o mirare copilărească, în timp ce de departe, de foarte departe, se aude*

un sunet slab, ca de serenadă stinsă): Oh, fereastra! Ia uite, fereastra...

ACTORUL COMIC *(încet, din întuneric)*: Fereastra exista, dar cine o fi luminat-o?

DORINA: Tăceți!

Prizoniera a rămas nemișcată. Mama începe să vorbească din nou, ca și cum ar continua să citească.

ACTRIȚA DE CARACTER: „Toate acele acoperișuri ca niște zaruri negre i se năzăreau sub ochi, în lumina palidă ce izvora din felinarele de pe străzile înguste ale orășelului în pantă; în liniștea adâncă, auzea, din ulicioarele mai apropiate, ecoul unor pași; vocea câte unei femei care aștepta, poate, ca și ea; lătratul unui câine; și, cu mai multă teamă, clopotul care bătea orele în turnul bisericii. Dar de ce mai măsoară timpul acel orologiu? Cui îi înseamnă orele? Totul e mort și zadarnic."

După o pauză, se aud cinci bătăi de clopot, îndepărtate, stinse. Orele. Apare Rico Verri, întunecat la față. Abia acum se-ntoarce acasă. Are pălăria pe cap, gulerul de la pardesiu ridicat și un fular la gât.

Își privește soția, care stă tot nemișcată pe scaun; pe urmă privește bănuitor spre fereastră.

VERRI: Ce faci acolo?

MOMMINA: Nimic. Te așteptam.

VERRI: Erai la fereastră?

MOMMINA: Nu.

VERRI: Acolo stai în fiecare seară.

MOMMINA: În seara asta nu am stat.

VERRI *(după ce a aruncat pe un scaun pardesiul, pălăria și fularul)*: Nu obosești să te tot gândești?

MOMMINA: Nu mă gândesc la nimic.

VERRI: Fetițele sunt în pat?

MOMMINA: Unde ai vrea să fie la ora asta?

VERRI: Te-ntreb ca să-ți aduc aminte de singurul lucru la care ar trebui să te gândești: fetițele!

MOMMINA: M-am gândit la ele toată ziua.

VERRI: Și acum la ce te gândești?

MOMMINA *(înțelegând motivul pentru care o întreabă cu atâta insistență, îl privește mai întâi cu dispreț, apoi, căzând din nou în nemișcarea apatică de mai înainte, răspunde)*: Să-mi arunc în pat această carne descompusă.

VERRI: Nu-i adevărat! Vreau să știu la ce te gândești! La ce te-ai gândit în tot timpul ăsta, așteptându-mă? *(Tace o clipă, dar ea nu răspunde.)* Nu răspunzi? Păi, sigur! Nu poți să spui! *(Altă pauză.)* Mărturisești, așadar?

MOMMINA: Ce mărturisesc?

VERRI: Că te gândești la lucruri pe care nu poți să mi le spui!

MOMMINA: Ți-am spus la ce mă gândesc: să mă duc să dorm.

VERRI: Să dormi, cu ochii ăștia? Cu glasul ăsta? Vrei să zici, să visezi?

MOMMINA: Nu visez.

VERRI: Nu-i adevărat! Toți visăm. Nu se poate să nu visezi când dormi.

MOMMINA: Eu nu visez.

VERRI: Tu minți! Îți spun că e imposibil.

MOMMINA: Atunci, visez. Cum vrei tu...

VERRI: Visezi, hm? Visezi, visezi... și te răzbuni! Te gândești și te răzbuni! Ce visezi? Spune-mi ce visezi!

MOMMINA: Nu știu!

VERRI: Cum nu știi?

MOMMINA: Nu știu. Tu spui că visez. Trupul mi-e atât de obosit și mă simt atât de obosită, încât, cum mă sui în pat, cad într-un somn de plumb. Nu mai știu ce înseamnă să visezi. Iar dacă visez și când mă scol nu mai știu

ce-am visat, îmi pare că e ca și cum n-aș fi visat. Poate că bunul Dumnezeu mă ajută astfel!

VERRI: Dumnezeu? Te-ajută Dumnezeu?

MOMMINA: Da, ca să pot suporta viața asta, care mi s-ar părea și mai îngrozitoare când m-aș trezi, dacă aș fi visat că e altfel! Dar înțelegi asta, ce vrei de la mine? Mă vrei moartă. Moartă! Să nu mă mai gândesc, să nu mai visez... Dar gândurile încă depind de voința mea, pe când să visez (dacă aș visa) ar fi fără să vreau, când dorm. Cum ai putea să mă împiedici?

VERRI *(spumegând și învârtindu-se acum el ca o fiară în cușcă)*: Asta e! Asta e! Asta e! Ce folos că ferec ușile și ferestrele, că pun gratii și zăvoare, dacă trădarea e chiar aici, aici, în temniță? Trădarea e în ea, în inima ei, în carnea asta moartă; și e vie, vie trădarea, dacă poate să se gândească, să viseze și să-și amintească! Stă în fața mea, mă privește; pot să-i sparg țeasta ca să văd ce are înlăuntru, la ce se gândește? Dacă o întreb, îmi răspunde: „La nimic", dar de fapt se gândește, visează, își amintește, chiar sub ochii mei, în timp ce se uită la mine, și poate că înlăuntrul ei, în gândul ei, există altul. Cum pot să știu? Cum pot să văd?

MOMMINA: Ce vrei să mai existe în mine, dacă nu mai sunt nimic, nu mă vezi? Nimic! Nici măcar nu sunt alta. Ce vrei să-mi mai amintesc, dacă sufletul mi-e stins?

VERRI: Nu vorbi așa! Nu vorbi așa! Știi că e mai rău când vorbești așa!

MOMMINA: Bine, nu vorbesc, nu vorbesc, stai liniștit!

VERRI: Chiar dacă ți-aș scoate ochii, ceea ce ai văzut cu ei, amintirile, amintirile pe care le porți în ei ți-ar rămâne în minte; și dacă ți-aș smulge buzele, buzele astea care au sărutat, tot ai simți plăcerea, gustul sărutărilor, l-ai simți în tine, ți le-ai aminti până la moarte, până la a muri

de plăcere. Nu poți să negi! Dacă negi, minți! Poți numai să plângi și să te înspăimânți de ceea ce sufăr împreună cu tine, de răul pe care l-ai făcut, pe care te-au împins să-l faci mama și surorile tale. Nu poți să negi, l-ai făcut, ai făcut răul și acum știi, vezi cât sufăr din cauza asta, sufăr până la a-mi pierde mințile, fără nicio vină, pentru nebunia de a te fi luat de nevastă.

MOMMINA: Nebunie, da, nebunie! Știind cum ești, nu trebuia s-o faci...

VERRI: Cum sunt? Cum sunt, zici? Știind cum ești tu, trebuia să zici; știind ce viață ai dus alături de mama și de surorile tale!

MOMMINA: Da, da, și asta, și asta! Dar adu-ți aminte că ți-ai dat chiar tu seama că nu aprobam felul cum se trăia în casa noastră.

VERRI: Dar și tu ai trăit la fel...

MOMMINA: Inevitabil, doar eram acolo!

VERRI: Și numai după ce m-ai cunoscut pe mine nu l-ai mai aprobat.

MOMMINA: Ba nu, și-nainte de asta, și-nainte! Doar tu însuți m-ai crezut mai bună decât celelalte. Nu spun asta pentru mine, ca să mă scuz pe mine și să-i acuz pe alții, nu; o spun pentru tine, ca să ai milă, nu de mine, nu de mine, dacă pentru tine e o satisfacție să n-ai milă, sau să le arăți altora că n-ai. Fii crud cu mine, fii crud, dar ai milă măcar de tine, adu-ți aminte că m-ai văzut totuși mai bună, că, în ciuda vieții pe care o duceam, ai crezut totuși că poți să mă iubești...

VERRI: ...atât de mult, încât m-am însurat cu tine! Sigur că te-am crezut mai bună! Și ce-i cu asta? Ce milă? Când mă gândesc că te-am iubit, că am putut să te iubesc, în ciuda vieții pe care o duceai... Cum să am milă?

MOMMINA: Ba da! Recunoscând că în mine exista măcar atât cât să scuze în parte nebunia pe care-ai făcut-o luându-mă de soție! Pentru tine spun asta!

VERRI: Și nu e mai rău? Oare în felul ăsta șterg viața ta dinainte de a mă îndrăgosti de tine? Faptul că te-am luat de nevastă, fiindcă erai mai bună, nu-mi scuză cu nimic nebunia, dimpotrivă, o face și mai mare, pentru că păcatul, păcatul vieții tale de atunci e cu atât mai mare cu cât erai mai bună. Te-am smuls din el, dar l-am luat odată cu tine, l-am adus acasă, în închisoarea asta, ca să-l ispășesc împreună cu tine, ca și cum l-aș fi comis și eu! Ca să simt cum mă devorează, mereu viu, păstrat viu de ceea ce știu despre mama și surorile tale!

MOMMINA: Eu nu mai știu nimic de ele!

NENÈ *(răzvrătindu-se, din întuneric)*: Oh, ticălosul! Acum îi vorbește despre noi!

VERRI *(urlând, teribil)*: Liniște! Voi nu sunteți aici!

DOAMNA IGNAZIA *(iese din întuneric și se apropie de perete)*: Fiară, fiară ce ești, o știi cu dinții în cușcă, cu dinții, ca s-o sfâșii.

VERRI *(lovește de două ori cu palma peretele, care devine de fiecare dată vizibil)*: Ăsta e zid! E zid! Voi nu sunteți aici!

TOTINA *(se apropie de perete, împreună cu celelalte două surori, agresivă)*: Și tu, nemernicule, profiți de asta ca să-i spui infamii despre noi!

DORINA: Eram flămânde, Mommina!

NENÈ: Ajunseserăm la ultima limită a mizeriei!

VERRI: Și cum v-ați ridicat?

DOAMNA IGNAZIA: Canalie! Îndrăznești să ne-o azvârli în față, tu, care o bagi în mormânt pe fiica mea?!

NENÈ: Noi ne bucurăm de viață.

VERRI: V-ați vândut! V-ați pierdut onoarea!

TOTINA: Dar tu cum o faci să plătească onoarea pe care i-ai păstrat-o?

DORINA: Mama e bine acum, Mommina! Dac-ai vedea ce bine e! Ce bine e îmbrăcată! Are o blană de castor!

DOAMNA IGNAZIA: E meritul Totinei! A devenit o mare cântăreață!

DORINA: Totina La Croce!

NENÈ: Toate teatrele o vor!

DOAMNA IGNAZIA: Succese! Triumfuri!

VERRI: Și dezonoarea!

NENÈ: Trăiască dezonoarea, dacă onoare înseamnă viața pe care i-o oferi soției tale!

MOMMINA *(repede, într-un elan de afecțiune și milă, soțului, care s-a prăbușit pe un scaun, cu capul în mâini)*: Nu, nu, eu nu spun așa ceva, mie nu-mi pare rău de nimic...

VERRI: Vor să mă condamne...

MOMMINA: Nu, de ce? Eu simt că tu trebuie să strigi, să-ți strigi toată durerea, ca să te eliberezi!

VERRI: Dar ele o reînnoiesc în permanență! Dacă ai ști ce scandal continuă să stârnească! Toți vorbesc de asta în oraș și gândește-te cum mă simt eu. Victoria pe care au obținut-o le-a dezlănțuit, le-a făcut să devină și mai nerușinate...

MOMMINA: Și Dorina?

VERRI: Toate! Și Dorina, dar mai ales Nenè. A ajuns o cocotă. *(Mommina își acoperă fața.)* Da, da, o femeie de stradă!

MOMMINA: Totina s-a apucat de cântat?

VERRI: Da, prin teatre (de provincie, bineînțeles), unde scandalul devine și mai mare din cauza mamei și a surorilor...

MOMMINA: Le ia cu ea peste tot?

VERRI: Peste tot, și o țin numai într-un chef! Ce e? Te aprinzi?

MOMMINA: Nu... Abia acum aflu... Nu știam nimic...

VERRI: Și simți că-ți fierbe sângele, nu? Teatrul, nu-i așa? Doar și tu cântai... Și ce voce frumoasă aveai! Vocea ta era cea mai frumoasă! Gândește-te ce viață! Să cânți într-un teatru mare... Pasiunea ta, să cânți... Lumini, splendoare, delir...

MOMMINA: Dar nu...

VERRI: Nu spune că nu! La asta te gândești!

MOMMINA: Îți spun că nu!

VERRI: Cum nu? Dacă ai fi rămas cu ele... departe de casa asta... Ce viață ai fi dus... nu așa...

MOMMINA: Tu mă faci să mă gândesc la asta! Eu cum să mă mai gândesc, în halul în care am ajuns?

VERRI: Începi să gâfâi?

MOMMINA: Îmi simt inima în gât...

VERRI: Cred și eu! De-asta gâfâi...

MOMMINA: Tu vrei să mă omori!

VERRI: Eu? Surorile tale, tu însăți, cea de dinainte, trecutul tău care se zvârcolește-n tine și-ți ridică inima-n gât!

MOMMINA *(gâfâind, cu mâinile la piept)*: Ai milă... Te implor... Nu mai pot să respir...

VERRI: Vezi că e adevărat, vezi că tot ce spun e adevărat?

MOMMINA: Fie-ți milă...

VERRI: Cea care ai fost înainte – gândurile, sentimentele – credeai că s-au șters, că s-au stins? Nu-i adevărat! La cea mai mică chemare – iată-le din nou, vii și neschimbate!

MOMMINA: Tu le chemi...

VERRI: Nu, orice, orice fleac le recheamă, pentru că ele trăiesc – tu nu știi, dar ele trăiesc în continuare, ascunse în conștiința ta! Viața pe care ai trăit-o înainte e vie înlăuntrul tău! E de-ajuns un fleac, un cuvânt, un sunet – cea mai mică senzație – uite, mie mi-ajunge să simt mirosul de salvie și sunt din nou la țară, în august,

un băiat de opt ani, așezat la umbra unui măslin mare din spatele casei argatului, înspăimântat de un bondar mare și albastru închis, care bâzâie nesățios între petalele albe ale unei flori; văd cum tremură pe lujer floarea rănită de lăcomia feroce a fiarei, de care mi-e frică; și frica asta o port încă în rărunchi, aici o simt! Dar tu, cu viața pe care ai dus-o, cu tot ce se petrecea între voi, fetele, și toți tinerii aceia care veneau în casă, vă închideați prin camere – să nu negi! – am văzut cu ochii mei – Nenè, o dată, cu Sarelli, se credeau singuri și lăsaseră ușa întredeschisă – puteam să-i văd – Nenè s-a prefăcut că fuge spre cealaltă ușă, din fund – era o perdea verde – și imediat ce a ieșit, a reapărut de după perdea – își trăsese în jos bluza de mătase roz și își descoperise sânul – și cu o mână se făcea că i-l oferă și pe urmă și-l acoperea la loc... Am văzut-o; o minune de sân, știi? Mic, să-l prinzi tot într-o mână! Totul era permis la voi... Înainte de venirea mea, tu cu Pomàrici... am aflat – și înaintea lui Pomàrici cine mai știe cu câți! Ani la rând să trăiești așa, cu casa deschisă tuturor!... *(Se repede la ea, tulburat, cu fața schimonosită de furie.)* Anumite lucruri... anumite lucruri... pe care le-ai făcut mai întâi cu mine... dacă până atunci nu le-ai fi cunoscut într-adevăr, așa cum spuneai... n-ai fi putut să le faci...

MOMMINA: Nu, nu, îți jur, îți jur că niciodată, înainte de tine, nu le-am făcut cu nimeni, cu nimeni, niciodată!

VERRI: Dar Pomàrici te îmbrățișa, nu? Te strângea, nu? Brațele, brațele cum ți le strângea, așa? Așa?

MOMMINA: Ah, mă doare!

VERRI: Dar atunci îți plăcea, nu? Dar mijlocul, mijlocul cum ți-l strângea? Așa? Așa?

MOMMINA: Te implor, lasă-mă! Mor!

VERRI *(apucând-o furibund cu o mână de ceafă)*: Și gura? Gura? Gura cum ți-o săruta? Așa? Așa? Așa?

Și o sărută, și o mușcă, și rânjește, și-i smulge părul, ca un nebun. Mommina, încercând să se elibereze, țipă cu disperare.

MOMMINA: Ajutor! Ajutor!

Cele două fetițe, în cămăși lungi de noapte, vin, alergând îngrozite, și se agață de mama lor, în timp ce Verri fuge, luându-și de pe scaun numai pălăria și strigând.

VERRI: Înnebunesc! Înnebunesc! Înnebunesc!

MOMMINA *(făcându-și scut cu cele două fetițe, ca să se apere)*: Pleacă, pleacă, brută, pleacă de-aici! Lasă-mă cu fetițele mele! *(Se prăbușește sfârșită pe scaun; fetițele sunt alături și ea le ține strâns îmbrățișate, una de-o parte și una de cealaltă.)* Copilele mele, copilele mele, ce vă e dat să vedeți! Închise aici cu mine, cu obrăjorii ca de ceară și ochii mari, holbați de spaimă! A plecat, s-a dus, nu mai tremurați așa. Stați puțin cu mine, aici... Nu vă e frig, nu?... Fereastra e închisă. E târziu de tot. Stați mereu lipite de fereastra asta, ca două biete fărâmături care cersesc să vadă și ele lumea... Numărați pânzele albe de la bărcile pescarilor, pe mare, și căsuțele albe de pe câmpia unde voi n-ați fost niciodată și mă-ntrebați pe mine cum e marea, cum e câmpul. Oh, fetelor, fetele mele, ce soartă ați avut! Mai rea decât a mea! Dar voi măcar nu știți! Iar pe mama voastră o doare rău, rău de tot, aici, în inimă. Îmi bate, simt în piept ca un galop, ca un galop de cal scăpat din frâu. Aici, aici, dați-mi mânuțele, simțiți, simțiți?... Doamne, fă-l să nu plătească: pentru voi, fetelor! Dar o să vă chinuiască și pe voi, fiindcă nu poate altfel; așa e firea lui, și pe el însuși se chinuie! Dar voi sunteți nevinovate... voi sunteți nevinovate.

Își lipește capetele celor două fetițe de obraji și rămâne așa. Ca și cum ar fi fost invocate, din dreapta ies din întuneric și se apropie conspirativ mama și cele trei surori, îmbrăcate cu lux

ostentativ și formând un tablou foarte viu colorat, luminat de sus în mod adecvat.

DOAMNA IGNAZIA *(chemând încet)*: Mommina... Mommina...

MOMMINA: Cine e?

DORINA: Noi suntem, Mommina!

NENÈ: Suntem aici! Toate!

MOMMINA: Unde aici?

TOTINA: Aici, în oraș! Am venit să cânt aici!

MOMMINA: Tu, Totina, să cânți aici?

NENÈ: Da, aici, la teatrul de-aici!

MOMMINA: Ah, Doamne, aici? Și când? Când?

NENÈ: În seara asta, chiar în seara asta.

DOAMNA IGNAZIA: Lăsați-mă și pe mine să spun ceva, copile binecuvântate. Ascultă, Mommina, uite – ce voiam să spun? – ah, da... uite, vrei dovada? Soțul tău și-a lăsat pardesiul acolo, pe scaun...

MOMMINA *(întorcându-se să privească)*: Da, așa e.

DOAMNA IGNAZIA: Caută, caută într-unul dintre buzunare și ia să vezi ce găsești! *(Încet, către fete.)* Trebuie s-o ajutăm în scena asta. Suntem la sfârșit.

MOMMINA *(se ridică și începe să caute febril prin buzunarele pardesiului)*: Ce găsesc? Ce?

NENÈ *(încet, Actriței de Caracter)*: Răspunzi dumneata?

ACTRIȚA DE CARACTER: Nu, spune-i... Ce atâta vorbă!

NENÈ *(tare, Momminei)*: Afișul de la teatru... unul dintre afișele alea galbene, știi tu, care aici, în provincie, se împart prin cafenele...

DOAMNA IGNAZIA: Ai să găsești numele Totinei, tipărit cu litere mari. Numele primadonei!

Dispar.

MOMMINA *(îl găsește)*: Uite-l! Uite-l aici! *(Îl desface și citește.)* TRUBADURUL... TRUBADURUL... *Leonora (soprană)*: *Totina La Croce*... În seara aceasta... Mătușa, fetițele mele, mătușa, mătușa voastră cântă... iar bunica și celelalte mătuși sunt și ele aici! Sunt aici! Voi nu le cunoașteți, nu le-ați văzut niciodată... și nici eu, de atâția ani... Sunt aici! *(Gândindu-se la furia soțului.)* (Ah, de asta... aici, în oraș. Totina cântă la teatrul de-aici...) Așadar, și aici există un teatru?... Nu știam... Mătușa Totina... deci e adevărat! Poate că vocea, dacă a studiat... Ei, dacă poate să cânte la teatru... Dar voi, bietele mele copile, nici nu știți ce e un teatru... Teatrul, teatrul vă spun eu imediat cum este... În seara asta, cântă mătușa Totina... Ce frumoasă trebuie să fie în Leonora. *(Încearcă să cânte.)*

„Noaptea blândă tăcea
Cerul era senin,
Iar chipul lunii de-argint
Frumos și lin plutea."

Vedeți că și eu știu să cânt? Da, da, și eu, și eu știu să cânt... cântam mereu înainte; știu tot *Trubadurul* pe dinafară; și vi-l cânt eu! Vă arăt și ce e teatrul, vă arăt eu, fiindcă voi nu ați fost niciodată acolo, sărmanele mele micuțe, închise aici împreună cu mine. Stați, stați jos aici, în fața mea, pe scăunelele voastre, una lângă alta. Am să vă arăt eu teatrul! Mai întâi vă spun cum e. *(Se așază în fața celor două fetițe uluite; e toată un freamăt și va fi din ce în ce mai însuflețită, până când inima nu o mai ajută și cade moartă.)* O sală, o sală mare-mare, cu multe rânduri de loji de jur-împrejur, cinci sau șase rânduri, pline de doamne frumoase și elegante, cu pene, pietre prețioase, evantaie, flori; iar domnii sunt în frac, cu plastron încheiat cu perle mici, în loc de nasturi, și cravată albă; și mai este multă, multă lume și jos, în sală, în fotolii roșii de tot; e

o mare de capete; și lumini, peste tot lumini; în mijloc e un candelabru, care parcă atârnă din cer și pare făcut numai din briliante; o lumină care te orbește, te îmbată, cum voi nu puteți să vă închipuiți; și e un zumzet, o mișcare permanentă, doamnele vorbesc cu cavalerii lor și se salută de la o lojă la alta, unii iau loc în fotolii, alții privesc cu binoclul... cu binoclul de sidef pe care vi l-am dat să priviți câmpul – ăla! – îl purtam, mama voastră îl purta la ea când se ducea la teatru și privea și ea prin binoclu pe vremea aceea... Deodată, luminile se sting; rămân aprinse numai luminițele verzi de la pupitrele orchestrei, care e în fața fotoliilor, la picioarele cortinei; instrumentiștii au venit deja, mulți! Și își acordează instrumentele; iar cortina e ca o perdea, dar mare, grea, toată de catifea roșie și cu ciucuri de aur, o splendoare; când ea se deschide (fiindcă a venit dirijorul cu bagheta lui, ca să-i conducă pe instrumentiști) începe opera; se vede scena, unde e o pădure, sau o piață, sau un palat; și, în timp ce orchestra cântă, mătușa Totina vine acolo să cânte și ea, împreună cu alții. Acesta e teatrul. Dar înainte, înainte vocea mea era cea mai frumoasă, nu a mătușii Totina. Aveam o voce tare frumoasă pe atunci și toți spuneau că ar trebui să mă duc să cânt la operă – eu, mama voastră –, dar, în schimb, s-a dus mătușa Totina... Eh, ea a avut curaj... Așadar, se deschide cortina, auziți, trasă din amândouă părțile, se deschide și pe scenă se vede o curte, curtea unui palat mare, cu soldați care se plimbă prin fund și cu mulți cavaleri, cu un anume Fernando, și toți își așteaptă căpetenia, pe Contele de Luna. Toți sunt îmbrăcați ca pe vremuri, cu mantii de catifea, pălării cu pene, spade și cizme până la genunchi... E noapte; au obosit să-l tot aștepte pe conte, care, îndrăgostit de o doamnă de la curtea Spaniei, pe care o cheamă

Leonora, e gelos pe ea și stă la pândă sub balconul ei, în grădina palatului; pentru că știe că în fiecare noapte la Leonora vine un Trubadur (adică cineva care cântă, dar știe și să lupte), vine și-i cântă un cântec. *(Cântă.)*

„Pământul e pustiu…"

(Se oprește o clipă ca să spună, aproape ca pentru sine.) Ah, Doamne, inima… *(Și cântă din nou, dar cu efort, luptând cu o respirație tot mai grea, provocată și de emoția de a se auzi cântând.)*

„Cu greu destin de războinic
Trubadurul mai crede în dragoste *(de trei ori)*
— numai în dragoste…"

Nu pot să mai cânt… nu… nu mai am suflu… inima… inima mă sufocă… nu mai cânt de-atâția ani… Dar încetul cu încetul poate că o să-mi revină suflul și vocea… Trebuie să știți că Trubadurul acesta e fratele Contelui de Luna – da –, dar Contele nu știe asta și nici el nu știe, Trubadurul, fiindcă a fost răpit de o țigancă atunci când era mic… E o poveste înfricoșătoare, ascultați! O povestește în actul doi chiar țiganca, pe care o cheamă Azucena. Da, al meu era rolul ăsta, al meu era. Eu eram Azucena… Azucena a răpit copilul ca să-și răzbune mama, arsă de vie pe rug, nevinovată, de către tatăl Contelui de Luna. Țigăncile sunt niște femei care rătăcesc dintr-un loc în altul și ghicesc norocul și există și astăzi și se spune că fură copii, așa că orice mamă se ferește de ele. Dar Azucena îl fură pe fiul Contelui, cum v-am spus, ca să-și răzbune mama, și vrea să-l facă să piară de aceeași moarte ca și mama ei; aprinde focul, dar în furia răzbunării, aproape nebună, îl confundă pe propriul ei fiu cu fiul contelui și-l aruncă-n foc, înțelegeți? Pe propriul ei fiu!… „Fiul meu… fiul meu…" Nu pot, nu pot să vă cânt… Voi

nu știți ce înseamnă pentru mine seara aceasta, copilele mele... Chiar *Trubadurul*... și cântecul țigăncii... îl cântam într-o noapte... cu toți strânși în jurul meu...

Cântă printre lacrimi:

„Cine viața țiganului o-mpodobește?
Țigăncușa!"

Tatăl meu, în noaptea aceea, tatăl meu... bunicul vostru... a fost adus acasă plin de sânge... iar lângă el era un fel de țigancă... și în noaptea aceea, dragile mele, în noaptea aceea mi s-a hotărât soarta... soarta...

Se ridică în picioare și, regăsindu-și vocea de odinioară, cântă disperată:

„Ah! De ce moartea
prea târziu sosește
pentru cel ce dorește,
pentru cel ce dorește să moară?
Adio,
Adio, Leonora, adio..."

Se prăbușește pe o parte, moartă. Cele două fetițe, mai uluite ca oricând, n-au nici cea mai mică bănuială; cred că așa e teatrul pe care li-l arată mama lor și rămân nemișcate pe scăunele, așteptând.
În nemișcarea aceea, liniștea devine ucigătoare. Până când, din întuneric, din fundul scenei, de la stânga, se aud vocile neliniștite – a lui Rico Verri, a Doamnei Ignazia, a Totinei, a Dorinei și a lui Nenè.

VERRI: Cântă, ați auzit? Era vocea ei.
DOAMNA IGNAZIA: Da, ca o pasăre în colivie!
TOTINA: Mommina! Mommina!
DORINA: Suntem aici, cu el! A cedat!
NENÈ: Datorită triumfului Totinei... Să fi auzit, orașul întreg era în de...

Vrea să spună „in delir", dar rămâne cu vorba la jumătate, îngrozită la vederea corpului inert de pe podea și a celor două fetițe, care tot mai așteaptă, nemișcate.

VERRI: Ce e?

DOAMNA IGNAZIA: E moartă?

DORINA: Cânta pentru fetițe!

TOTINA: Mommina!

NENÈ: Mommina!

Tablou. Doctor Hinkfuss intră în sală plin de entuziasm și străbate în goană culoarul central, îndreptându-se direct spre scenă.

DOCTOR HINKFUSS: Minunat! Minunat tablou! Ați făcut cum v-am spus eu! Asta nu era în nuvelă!

ACTRIȚA DE CARACTER: Iar a venit!

ACTORUL COMIC *(intrând din stânga)*: Dar a fost tot timpul aici, a stat cu electricienii și a supravegheat luminile pe ascuns!

NENÈ: De-asta erau așa frumoase...

TOTINA: Am bănuit asta, când am apărut atunci în grup... *(Arată spre peretele din dreapta.)* Cred c-a fost un efect grozav din sală!

DORINA *(arătând spre Actorul Comic)*: Eram sigură că el l-a făcut!

ACTRIȚA DE CARACTER *(arătând spre Actrița Principală, care e în continuare la pământ)*: Dar domnișoara de ce nu se scoală? A rămas acolo...

ACTORUL COMIC: Doar n-o fi murit de-adevăratelea?!

Toți se apleacă îngrijorați peste corpul Actriței Principale.

ACTORUL PRINCIPAL *(zgâlțâind-o și chemând-o pe nume)*: Domnișoară... domnișoară...

ACTRIȚA DE CARACTER: Chiar îi e rău?

NENÈ: Oh, Doamne, a leșinat! Hai s-o ridicăm!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ *(ridicându-se singură, pe jumătate)*: Nu... mulțumesc... E din cauza inimii... Lăsați-mă, lăsați-mă să respir...

ACTORUL COMIC: Păi cred și eu! Dacă vreți să trăim... Iată consecințele! Nu de-asta suntem noi aici, să știți! Suntem aici ca să jucăm roluri scrise și învățate pe dinafară. Doar n-o să pretindeți ca seară de seară să ne lăsăm pielea aici, unul câte unul!

ACTORUL PRINCIPAL: E nevoie de autor!

DOCTOR HINKFUSS: Nu, nu de autor! Cel mult, de roluri scrise, cărora să le dăm viață de la noi, pentru o clipă și... *(se adresează publicului)* fără obrăzniciile din seara aceasta, pe care publicul va fi atât de amabil să le ierte.

Face o plecăciune.

CORTINA

Să-i îmbrăcăm pe cei goi

Personajele

ERSILIA DREI
FRANCO LASPIGA, fost locotenent de marină
Consulul GROTTI
Bătrânul romancier LUDOVICO NOTA
Ziaristul ALFREDO CANTAVALLE
Doamna ONORIA, proprietăreasă
EMMA, femeie de serviciu

La Roma – în zilele noastre [1922]

Actul I

Cabinetul de lucru al romancierului Ludovico Nota. E o cameră mare, într-un apartament de închiriat, cu mobile vechi, desperecheate, cumpărate de ocazie: unele, mai comune, sunt proprietatea doamnei Onoria; altele aparțin romancierului. Pe peretele din fund, un dulap mare cu cărți; pe peretele din dreapta, între două ferestre cu perdele vechi, îngălbenite, un pupitru înalt, pentru scris în picioare, prevăzut cu un raft încărcat cu dicționare voluminoase. La peretele din stânga un divan în stil vechi, acoperit cu o stofă înflorată de culoare deschisă, cu dantele prinse în ace pe spetează și pe brațe, poate pentru a ascunde murdăria; fotolii, scaune tapițate, o măsuță cu bibelouri: totul, pe un covor vechi și decolorat. La stânga, în primul plan, ușa dând în vestibul. În peretele din fund, alături de bibliotecă, este o ușă cu draperie care dă în camera de culcare a lui Nota. În mijlocul camerei – o masă ovală, cu cărți, reviste, ziare, vaze de flori, cutii de țigări, câteva statuete, iar în fața acestei mese, un fotoliu cu multe perne. Pe pereții din dreapta și din stânga atârnă mici tablouri fără valoare artistică, dăruite de prieteni pictori. Camera, deși prevăzută cu două ferestre, este mai curând întunecoasă, aproape în penumbră, din cauza îngustimii străzii și a înălțimii caselor din față, care o apasă. Strada, dedesubt, este foarte zgomotoasă, iar zgomotele se lasă auzite în pauze, la locurile indicate: huruitul trăsurilor, al căruțelor, soneriile bicicletelor, claxoanele automobilelor, păcănitul zgomotos al

motocicletelor, pocnete de bici, fluierături, larmă confuză de voci, strigătele câte unui negustor ambulant ori vânzător de ziare, vacarmul unor certuri pornite brusc.

La ridicarea cortinei, scena e goală. Ce le două ferestre deschise lasă să intre, un timp, zgomotele străzii. Se deschide ușa dinspre vestibul și intră, cu pălărioara pe cap și cu aerul cuiva care nu cunoaște locurile, Ersilia Drei. Este îmbrăcată cu o rochie puțin uzată, albastru deschis, decentă, gen institutoare sau guvernantă. Are puțin peste 20 de ani și e frumoasă, dar, cum a scăpat de curând din ghearele morții, e foarte palidă și are ochii parcă pierduți în vinețiul cearcănelor. Parcurge camera cu privirea, rămânând în picioare, în așteptarea cuiva care trebuie să intre; dă să zâmbească trist spectacolului care i se oferă, dar, contrariată de zgomotele străzii, încruntă obosită sprâncenele. Punându-și la loc portofelul în buzunarul de la piept al vestonului, intră, în fine, Ludovico Nota: bărbat frumos, care are încă prestanță, deși a trecut de 50 de ani. Ochi pătrunzători, strălucitori, iar pe buzele încă proaspete, un surâs juvenil. Rece, meditativ, lipsit cu totul de acele calități naturale care stârnesc ușor simpatia și încrederea, incapabil de a simula un minim de căldură sentimentală, se străduiește să pară măcar afabil; dar această afabilitate, care s-ar dori dezinvoltă și nu este, în loc să liniștească, tulbură și, uneori, descumpănește.

LUDOVICO: Eh, iată-mă! Ia loc, ia loc... Doamne, ferestrele astea *(se repede să le închidă)* sunt un adevărat blestem! Dar cum nu țin deschis, cum se face aici un miros așa acru de stătut... Căsoaie vechi. Scoate-ți, scoate-ți pălăria!

Ersilia execută. Intră prin ușa din fund, purtând sub braț un schimb de lenjerie de pat de dat la spălat și, în mâna liberă, o mătură, doamna Onoria: în jur de 40 de ani, îndesată, vulgară, vopsită și vorbăreață.

ONORIA: Permiteți?

LUDOVICO *(care nu o aștepta)*: Oh, dumneata erai aici?

ONORIA *(mestecând)*: Am schimbat patul, așa cum mi-ați lăsat scris de dimineață în săliță.

LUDOVICO *(stânjenit)*: Oh, da!

ONORIA *(brusc)*: Dar dacă trebuia pentru... *(O privește pe Ersilia și se întrerupe.)* Stați, mai bine, să ne înțelegem: mă duc să las dincolo rufele astea...

LUDOVICO: ...care nu-s prea decente...

ONORIA *(deodată mânioasă)*: Dumneavoastră îmi spuneți că nu-s decente, iertați-mă?

LUDOVICO *(străduindu-se să zâmbească)*: Așa am impresia! Chiar dumneata simți nevoia să te descotorosești de ele...

ONORIA: Da, domnule. Dar *de tot*, nu numai de rufe!

LUDOVICO *(supărându-se)*: Ce vrei să spui? Ia să auzim!

ONORIA *(înfruntându-l)*: Păi, de exemplu, de această domnișoară pe care mi-o aduceți în casă! Dacă vi se pare decent...

LUDOVICO: Ei! Vorbește respectuos, ori...

ONORIA: Ori ce-o să-mi faceți? În fine, o să vă vorbesc deschis. Mă duc să las lucrurile și mă întorc.

Iese în grabă pe ușa vestibulului.

LUDOVICO *(dă să se ia după ea)*: Scorpie bătrână!

ERSILIA *(mâhnită, înspăimântată, oprindu-l)*: Nu, nu, vă rog! Lăsați-mă să plec...

LUDOVICO: Ba deloc! Asta-i casa mea și aici veți rămâne!

ONORIA *(reintrând brusc)*: A dumitale? Cum, a dumitale? E o cameră închiriată, nu-i a dumitale. Și n-ar trebui să uiți că locuiești în casa unei femei onorabile!

LUDOVICO: Cine, dumneata – onorabilă?

ONORIA: Da, domnule! Eu!

LUDOVICO: Tocmai te-ai apucat să ne-o dovedești!

ONORIA: Da, domnule! Exact! Pentru că nu-ți permit să-mi aduci femei în casă la dormit.

LUDOVICO: Ești necioplită și obraznică!

ONORIA: Ai grijă cum vorbești!

LUDOVICO: O necioplită, o necioplită care nu-și dă seama cu cine are de-a face!

ERSILIA: Sunt o biată bolnavă care în clipa asta iese din spital.

LUDOVICO: Nu vă obosiți să-i dați explicații acestei femei...

ONORIA: Dacă dumneata ești bolnavă...

Zgomotul unei căruțe grele face să tremure geamurile ferestrelor.

LUDOVICO: Destul, îți spun! Nu-mi poți interzice să-mi cedez locuința pentru câteva zile...

ONORIA: Ah, nu, nu! N-ai dreptul! Eu camerele dumitale ți le-am închiriat!

LUDOVICO: Și dacă îmi sosește o soră sau o rudă?

ONORIA: Să se ducă la hotel!

LUDOVICO: Ah! Nu sunt liber să o găzduiesc aici pentru câteva nopți?

ONORIA: Dar domnișoara nu ți-e rudă! Pe cine vrei să duci de nas?

LUDOVICO: De unde știi dumneata? Și dacă mă duc eu să dorm la hotel?

ONORIA: În orice caz, trebuie să-mi ceri permisiunea înainte, și politicos.

LUDOVICO: Chiar permisiunea?

ONORIA: Da, domnule! Și politicos! Iar dacă simți aici mirosul ăsta insuportabil, iartă-mă, de ce nu pleci? Măcar de mi-ai lăsa camerele libere!

LUDOVICO: Ți le voi lăsa, fii fără grijă, și încă imediat! Până atunci, te rog să o iei din loc.

ONORIA: Îmi eliberezi camerele?

LUDOVICO: Peste câteva zile, da. La sfârșitul lunii.

ONORIA: Atunci, e bine! Nu mai zic nimic.

LUDOVICO: Gata, pleacă!

ONORIA: Plec, plec. Închipuie-ți! Nu mai zic nimic.

Iese prin vestibul.

LUDOVICO: Ia uite ce gaiță! Vă cer iertare, domnișoară. Abia ați intrat și ați avut parte de o scenă...

ERSILIA: Oh, nu-i nimic! Mă doare mai mult că din cauza mea...

LUDOVICO: Nu, de un an mă lupt cu vrăjitoarea asta! Parcă sunt legat printr-un coșmar de toate aceste orori. Poate că vă închipuiați... casa unui scriitor...

ERSILIA: Nu, în ce mă privește, nimic... Dar, sigur, e trist că dumneavoastră, atât de renumit...

LUDOVICO: Vom avea la sfârșitul lunii un mic apartament liniștit sus la Macao, pe strada Sommacampagna, între grădini. Vom merge să-l vizităm mâine, împreună. Și împreună vom cumpăra mobilă nouă; o să vă pregătiți cuibul cu propriile mâini...

ERSILIA: Doamne, dar pentru mine...

LUDOVICO: Trebuia – nu? –, trebuia să plec de-aici! Cu orice preț! Știți, sunt... sunt dintre aceia care trebuie mereu să înceapă. Dar sunt atât de mulțumit că am avut inspirația asta să vă scriu: și să încep acum, cu dumneavoastră, o viață nouă. Mlaștină; muște; zăduf. Deodată, respir din nou: aaah! Ce s-a întâmplat? Nimic: s-a pornit o adiere! Așa e viața mea.

ERSILIA: Chiar nu știu cum să vă mulțumesc.

LUDOVICO: Uite cum... Trebuie să începi prin a spune, eventual, „să-ți mulțumesc", dar nu e cazul, fiindcă, dimpotrivă, eu trebuie să-ți mulțumesc ție că ai acceptat puținul pe care...

ERSILIA: Nu, e mult! mult! Pentru mine e foarte mult!

LUDOVICO: Da, pentru tine. Vreau să spun, pentru ceea ce o să faci cu puținul pe care ți-l pot oferi...

ERSILIA: Nici nu spuneți asta!

LUDOVICO *(corectând, cu un surâs)*: „Nici nu spune asta."

ERSILIA: Trebuie să mă obișnuiesc. Dacă ați ști cât sunt de tulburată...

LUDOVICO: Tulburată, de ce?

ERSILIA: De acest noroc; evident!

LUDOVICO: Asta-i bună! Fiindcă sunt scriitor?

ERSILIA: Fiindcă povestea nenorocirilor mele, citită într-un ziar, actul meu disperat au putut stârni atenția, mila...

LUDOVICO: Interesul, interesul!

ERSILIA: ...unui om ca dumneavoastră *(corectându-se imediat, cu un surâs trist)*... ca *tine*!

LUDOVICO: Da, m-am simțit prins, citind acel ziar, exact ca atunci când, aflând din întâmplare un lucru sau auzindu-l povestit, simțim deodată – știu eu? – printr-o tresărire interioară, printr-o simpatie neașteptată, că am găsit, fără să-l căutăm, germenul... germenul unei nuvele, al unui roman...

ERSILIA: ...pe care, poate, v-ați gândit *(ca mai sus)*... te-ai gândit să-l scrii...?

LUDOVICO: Nu! Înțelege-mă bine! Să nu-ți închipui că a fost vorba de o curiozitate de artist! Am recurs la o comparație ca să te fac să înțelegi interesul imediat pe care mi l-ai trezit...

ERSILIA: Dacă biata mea viață, toată mizeria și toată tristețea întâmplărilor, toate suferințele ar servi măcar la asta...

LUDOVICO: Să mă facă să scriu un roman?

ERSILIA: De ce nu? Aș fi mulțumită și mândră. Foarte! *(Și surâzând cu o grație care pare s-o înfrumusețeze, adaugă.)* Cu adevărat.

LUDOVICO *(o privește și apoi spune.)*: Mă faci să-mi cadă brațele.

ERSILIA: De ce?

LUDOVICO: Fiindcă, fără să vrei, spui că sunt bătrân.

ERSILIA *(brusc, încurcată)*: Eu? Ba nu, spuneam...

LUDOVICO: Un roman, draga mea, ori se scrie, ori se trăiește. Ți-am spus că m-am simțit prins, dar nu pentru a-l scrie: pentru a-l trăi! Îți întind brațele, iar tu, în loc să-mi întinzi – știu eu? – gura, îmi întinzi stiloul, să scriu?

ERSILIA: Dar e prea repede...

LUDOVICO: ...gura... înțeleg... Sau prea târziu?

ERSILIA: Nu...

LUDOVICO *(observând încurcătura produsă de excesiva lui dezinvoltură)*: Iată cât de diferit este ceea ce se petrece în mine și ceea ce se petrece în tine. Eu m-am simțit jignit că interesul meu pentru viața ta a putut fi luat de tine drept curiozitate de scriitor; iar tu, în schimb, ești jignită – sau cel puțin, hai să zicem, nu ești încântată –, când îți spun că scriitorul, dacă ar fi vrut să facă operă de scriitor – fiind, să spunem, expert, ca să nu spunem bătrân – nu ar fi avut nevoie nici să-ți facă oferta aceea, nici să vină să te ia de la ușa spitalului. Fiindcă eu, citind ziarul, mi-am imaginat singur întregul roman, de la început până la sfârșit.

ERSILIA: Ah! Cum? Așa de repede?

LUDOVICO: Într-o clipă. Cu o mare abundență de situații, de amănunte... Oh, minunat! – Orientul... vila aceea lângă mare, cu acea terasă... tu, acolo, guvernantă... acea fetiță care cade de pe terasă... concedierea ta... călătoria... sosirea aici... trista descoperire... Tot, tot... așa, fără să te văd, fără să te cunosc...

ERSILIA: Imaginându-mă... Și cum ți-ai închipuit că eram? Așa... cum sunt? *(Ludovico, surâzând, face semn*

cu degetul că nu.) Dar cum, atunci? Spuneți-mi! *(ca mai sus)* ...spune-mi.

LUDOVICO: De ce vrei să știi?

ERSILIA: Pentru că aș vrea să fiu așa cum m-ai imaginat.

LUDOVICO: Ba nu! Fiindcă îmi placi mult, mult mai mult așa. Zic pentru mine, nu pentru roman.

ERSILIA: Dar atunci... romanul meu l-ai scris despre alta?

LUDOVICO: Ce să-i faci... Despre cea pe care mi-o imaginasem.

ERSILIA: Foarte diferită de mine?

LUDOVICO: Alta.

ERSILIA: O, Doamne, dar atunci... nu înțeleg, nu mai înțeleg...

LUDOVICO: Ce nu înțelegi?

ERSILIA: Interesul tău... cum se poate să fie pentru mine?

LUDOVICO: Dar pentru cine să fie?

ERSILIA: Dar dacă eu nu sunt aceea... dacă povestea mea, nenorocirile mele... tot ceea ce te-a interesat citind ziarul... zic... dacă nu te-a interesat pentru mine... dacă le-ai văzut ca fiind ale alteia, care nu sunt eu...

Rămâne ca dezorientată, nehotărâtă.

LUDOVICO: Ei bine?

ERSILIA: Atunci, eu pot să plec.

LUDOVICO *(râzând și reținând-o aproape în glumă)*: Ba deloc, draga mea! Nu tu! O să plece aia din roman; care nu ești tu!

ERSILIA *(abătută și neîncrezătoare)*: Cum nu sunt eu? Așadar, nu crezi?

LUDOVICO *(ca mai sus)*: Ba da, cred, cred! Dar acum vreau să mi te imaginez într-o viață nouă; care va fi, care

ar putea fi de-acum înainte, cu mine. Și vreau ca și tu să-ți imaginezi această nouă viață a ta, fără să-ți mai amintești toate lucrurile triste care ți s-au întâmplat.

ERSILIA *(cu un surâs îndurerat)*: Și-atunci... aia nu; asta nu; să fiu iarăși alta...

LUDOVICO: Da, alta, aceea care poți fi.

ERSILIA *(întorcându-se spre el, uimită)*: Eu? *(Clătinând din cap și cu un gest abia schițat al mâinilor, pe care le ține pe genunchi.)* N-am putut fi niciodată nimic.

LUDOVICO: Ei! Cum, nimic?

ERSILIA: Nimic... niciodată...

LUDOVICO: Dar ești, iartă-mă!

ERSILIA: Ce sunt?

LUDOVICO: Păi, în primul rând, o fată frumoasă.

ERSILIA *(cu tristețe, ridicând din umeri)*: Nu, ce frumoasă. Și apoi, dacă n-am știut să profit de asta...

LUDOVICO: Eh, când nu știi... așa e. Se poate chiar, din disperare, să-ți vină în minte, până la urmă, înainte de a lua o hotărâre extremă, să te arunci în prăpastie...

ERSILIA *(întunecată, întorcându-se să-l privească)*: O, Doamne... ce spuneți?

LUDOVICO: Nu, nu – spun, fiindcă asta mi-am imaginat, mi-am imaginat despre „aia"... din roman. Disperată că nu mai știe ce să facă... spre seară... privindu-se în oglinda mizeră a camerei de hotel... o hotărâre bruscă: tentație nebunească... Nu mai are nimic, sau doar vreo câteva lire în poșetă... și hotelierul, care cere plata notei...

ERSILIA *(uluită, cu spaimă și neliniște)*: Dar toate astea nu erau scrise în ziar?

LUDOVICO: Nu, le-am ima... *(Se întrerupe, surprins, și deodată o întreabă, aplecându-se spre ea:)* E cumva adevărat?

ERSILIA *(ascunzându-și fața în mâini și tremurând de rușine și dezgust)*: Da...

LUDOVICO *(aproape numai pentru el, în grabă, cu satisfacție:)* Ia te uită, ia te uită ce corect am intuit! *(Apoi, din nou îndurerat și plin de grijă.)* Ai coborât seara în stradă?

ERSILIA *(ca mai sus)*: Da... da...

LUDOVICO *(ca mai sus)*: Și s-a întâmplat... așa, cu unul de pe stradă? cu unul... cu unul care trecea pe-acolo?

ERSILIA *(fără să-și descopere fața)*: Și... și pe urmă... după... nu știam cum să fac... după...

LUDOVICO *(brusc)*: Cum să faci să-i ceri bani? *(Și fiindcă Ersilia nu răspunde, răspunde el, ca și când ar ști totul.)* Nu ți-a dat nimic, nu? Ah, cât e de adevărat, cât e de adevărat! Și atunci a fost dezgustul, scârba față de această încercare inutilă și murdară... Perfect, perfect! *(Ersilia izbucnește în plâns.)* Nu... Plângi? De ce mai plângi?... Nu, nu...

Dă s-o îmbrățișeze, ca să o liniștească.

ERSILIA *(ridicându-se, înjosită, umilită)*: Lasă-mă... Lasă-mă să plec acum...

LUDOVICO: Cum? Ce spui? De ce?

ERSILIA: Acum, că știți asta.

LUDOVICO: Dar știam deja! Știam!

ERSILIA: De unde știați?

LUDOVICO: Fiindcă-mi imaginasem! N-ai văzut? Totul, perfect... Și atât de exact!

ERSILIA: Dar mie mi-e atât de rușine...

În acest moment, jos, în stradă, izbucnește un vacarm brusc și violent. Ca în cazul unui accident. Zgomot de căruțe, tărăboi, strigăte amenințătoare, înjurături, fluierături, blesteme.

LUDOVICO: Nu, ce ru... *(Se întrerupe pentru a se întoarce spre fereastră.)* Dar ce dracu' se întâmplă?

ERSILIA: Țipă! Vreo nenorocire, poate...

Tumultul crește. Se strigă „Ajutor! Ajutor!" Intră alergând, înspăimântată, doamna Onoria.

ONORIA: Au dat peste un bătrân, un biet bătrân; l-au strivit de zid. Aici, sub ferestre!

Aleargă să deschidă una dintre ferestre. Ludovico și Ersilia se duc la cealaltă. Ferestrele fiind deschise, vacarmul străzii invadează scena pentru câteva minute. Un automobil și o căruță s-au ciocnit: automobilul, cotind, a strivit de zid un bătrân, pe care n-a avut timp să-l evite. Bătrânul e muribund sau chiar mort: e ridicat de câțiva oameni, în mijlocul învălmășelii și al țipetelor, și e băgat într-o mașină care pornește în viteză spre spital. Scena de afară se reconstituie pentru public din țipetele confuze și fragmentare ale mulțimii, printre care, după un urlet teribil și primele exclamații foarte ascuțite – „Ah! Doamne! Doamne! Ajutor! Ajutor!" –, se pot distinge următoarele: „Sărăcuțul!" „Strivit!" „Dă înapoi!" „Uite-l că fuge!" „A fugit!" „Nu, nu, prinde-l! Prinde-l!" „A murit!" „E un bătrân!" „Fuga! Fuga!" „Țineți-l bine!" „Strivit!" „A murit!" „Am cotit, am cotit!" „Nu, el! El a dat peste mine!" „Nu-i adevărat!" „El a fost, el!" „La ocnă!" „Să-i împușt e!" „La o parte! La o parte!" „Nu, nu! N-a murit!" „O, săracul de el!" „Fuga! Fuga!" „La Consolazione!" „Mai bine la San Giacomo!" „Pălăria, luați-i pălăria!" „Bietul bătrân!" „Criminali! Criminali!". Pe scenă, agitația mulțimii de dedesubt se repercutează în gesturile și exclamațiile celor doi de la fereastră.

ONORIA: A murit... A murit... Oh, sărăcuțul... Oh, țineți-l, țineți-l... Voia să fugă... Ce mutră! Și se mai și apără! L-a strivit ca pe-o broască!

ERSILIA *(îndepărtându-se cu oroare de la fereastră)*: Doamne, ce spectacol, ce spectacol!

LUDOVICO *(reînchizând fereastra)*: O fi vreun biet funcționar bătrân. Doamnă Onoria, închide, închide, pentru Dumnezeu!

ONORIA: L-au luat! O fi murit!

LUDOVICO: Chiar dacă nu e mort, nu ajunge la spital!

ONORIA: Mă duc jos, mă duc jos să întreb! Ce nenorocire! Ce nenorocire!

Pleacă în grabă prin vestibul.

LUDOVICO: Pentru o uliță prăpădită, unde în zilele cu ploaie nici nu știi unde să pui piciorul, este o circulație îndrăcită de trăsuri, de căruțe, de automobile. Și mai fac și piață. Au curajul să mai facă și piață.

ERSILIA *(după o pauză, cu ochii ficși, înspăimântați)*: Strada... Ce oroare!

LUDOVICO: Și ce școală pentru cine scrie! Imaginația se eliberează de impedimentele vulgare. Ca și cum ar sta pe nori! Dar iată că există strada, cu oamenii care trec, cu zgomotele vieții; viața altora, străină, dar prezentă, care perturbă, întrerupe, împiedică, contrariază, deformează... Noi vrem să stăm împreună, să compunem împreună o poveste frumoasă? Da, și presupune că eu aș fi fost, din întâmplare, jos în stradă, lovit. Ce ai mai fi făcut tu aici? Dar ți s-a mai întâmplat ca viața să-ți fie întreruptă astfel de o întâmplare neprevăzută; căderea acelei fetițe de pe terasă.

Pauză.

ERSILIA *(cufundată în gânduri, clătinând încet din cap)*: Să servești... să te supui... să nu poți fi nimic... O haină de lucru, uzată, care se atârnă în fiecare seară de un cui în perete. Doamne, ce lucru înspăimântător, să simți că nimeni nu se mai gândește la tine! În stradă... Mi-am văzut viața, nu știu, cu senzația că nu mai există, că o visez... cu lucrurile din jurul meu, cu rarii trecători prin grădina aceea din sud, cu arborii... băncile... și nu am mai vrut, nu am mai vrut să fiu nimic...

LUDOVICO: Ah, nu, asta... vezi?... asta nu e adevărat.

ERSILIA: Cum nu e adevărat? Am vrut să mă omor!

LUDOVICO: Da! Dar creând un întreg roman...

ERSILIA *(din nou întunecată)*: Cum, creând? Crezi că l-am inventat?

LUDOVICO: Nu, nu; spun că în *mine*, că l-ai creat în *mine*, în mod inconștient, povestindu-ți viața.

ERSILIA: Când m-au ridicat din acea grădină...

LUDOVICO: ...da, și pe urmă la spital. Iartă-mă, cum nu mai voiai să fii nimic, de vreme ce ai fost obiectul de compasiune al tuturor celor care au citit întâmplarea ta în ziar? Tu nu știi ce emoție a cuprins tot orașul la povestea ta, interesul pe care l-ai stârnit. Ai o dovadă în mine!

ERSILIA *(cu o neliniște care se naște din neîncredere)*: Îl mai ai?

LUDOVICO: Ce anume?

ERSILIA: Ziarul acela! Aș vrea să-l citesc, aș vrea să-l citesc. Îl mai ai?

LUDOVICO: Cred că da. Cred că l-am păstrat.

ERSILIA: Caută-l, caută-l! Arată-mi-l!

LUDOVICO: O, nu! De ce vrei să te tulburi din nou?

ERSILIA: Arată-mi-l, te rog! Vreau să citesc, vreau să citesc ce au scris!

LUDOVICO: Păi, exact ce le-ai spus tu, presupun.

ERSILIA: Nu mai țin bine minte ce am spus în acel moment. E de înțeles, nu? Vreau să văd. Caută-l!

LUDOVICO: Cine știe unde l-oi fi pus? Cu dezordinea mea... Lasă. O să-l căutăm împreună mai târziu.

ERSILIA: Povesteau totul, pe larg?

LUDOVICO: O, mai mult de trei coloane. Vara, înțelegi, ziariștii – când le pică o poveste ca a ta, un chilipir – umplu ziarul.

ERSILIA: Și despre el, despre el ce spuneau?

LUDOVICO: Păi, că te înșelase.

ERSILIA: Nu, zic despre... despre celălalt.

LUDOVICO: Despre consul?

ERSILIA *(viu contrariată)*: Așa au spus: consul?

LUDOVICO: Consulul nostru la Smirna.

ERSILIA *(ca mai sus)*: Oh, Doamne!, și numele orașului? Îmi promiseseră că n-o să spună.

LUDOVICO: Oh, da... Ziariștii...

ERSILIA: Dar ce nevoie era de asta? Faptele rămâneau aceleași și fără să precizeze locul și calitatea persoanelor. Dar ce spuneau?

LUDOVICO: Că după căderea fetiței de pe terasă...

ERSILIA *(acoperindu-și fața cu mâinile)*: Biata mea micuță! Biata micuță!

LUDOVICO: ...s-a arătat de o cruzime feroce.

ERSILIA: Nu el! Soția lui, soția lui!

LUDOVICO: Spuneau că și el...

ERSILIA: Oh, nu! Soția lui... Doamne!

LUDOVICO: Fiindcă era geloasă pe tine. Eh, mi-o imaginez! Un jandarm...

ERSILIA: Dar deloc! Mică – slabă, galbenă, acră –, o lămâie!

LUDOVICO: Ia te uită! Știi cum o văd eu? Așa, înaltă, neagră, cu sprâncenele îmbinate; aș putea să o pictez!

ERSILIA: Dar vezi exact pe dos! Cine știe, atunci, cum mă vedeai pe mine! Nu, nu; este așa cum îți spun eu...

LUDOVICO: Da, dar mie îmi trebuie un muieroi, fiindcă pe fetiță o văd plăpândă de tot.

ERSILIA: Ce plăpândă? O, Doamne, Mimetta mea!

LUDOVICO: Eu, de fapt, îi ziceam Titti.

ERSILIA: Ce Titti? Mimetta! Mimetta! O floare, îți spun. S-o fi văzut cum zburda cu piciorușele ei dolofane și roz! La fiecare pas îi tremurau până și obrajii și buclele de aur! Mă iubea, numai pe mine mă iubea!

LUDOVICO: Și din cauza asta o fi fost ea geloasă.

ERSILIA: Ei, cum! Mai ales de asta! Și ea a fost, știi... ea... când a venit celălalt, în croazieră...

LUDOVICO: ...locotenentul de marină?

ERSILIA: ...da; ea, ea a țesut în jurul meu, în noaptea aceea – intenționat – vraja care trebuia să mă piardă, acolo, singură, ca beată, în mijlocul palmierilor... miresmele... miresmele acelea...

LUDOVICO: E frumoasă, e frumoasă povestea ta, fiindcă miroase a mare, a soare, a noapte orientală!

ERSILIA: De n-aș mai fi trăit-o...

LUDOVICO: ...cu vrăjitoarea aia: îmi imaginez! Dar este perfidia, înțelegi, perfidia celui ce nu s-a bucurat niciodată și știe că bucuria pregătită în chip viclean pentru altul va fi repede plătită cu cea mai amară dezamăgire... Foarte frumos!

ERSILIA: Dacă ai fi văzut-o... Maternă! Pentru că el mă ceruse formal în căsătorie de la ea și de la consul, căruia îi fusesem încredințată. Oh, toate amabilitățile... Și apoi, după ce a plecat el... Doamne, cum e posibil să se schimbe dintr-odată cineva, să treacă de la o extremă la alta? Mizerii de nepovestit; nimic nu-i mai plăcea: ca să mă umilească minut de minut. Iar la sfârșit, învinuită de nenorocirea...

LUDOVICO: ...când tocmai ea te trimisese de-acasă cu nu știu ce treabă...

ERSILIA *(întorcându-se brusc, impresionată și contrariată)*: Cine a spus asta?

LUDOVICO: Era scris în ziar.

ERSILIA: Și asta?

LUDOVICO: Poate că le-ai spus-o tu...

ERSILIA: Ba nu... nu-mi amintesc... nu cred...

LUDOVICO: Oare să-mi fi imaginat eu? Sau poate o fi inventat-o ziaristul, pentru a da mai multă culoare cruzimii acelei concedieri bruște, fără să vrea măcar să-ți plătească drumul de întoarcere... Asta e adevărat!

ERSILIA: Asta da! Asta da!

LUDOVICO: Ca și cum ar fi trebuit să le plătești tu fiica!

ERSILIA: Și chiar m-a amenințat, de fapt, da: și ar fi făcut plângere contra mea, dacă nu s-ar fi temut că vor ieși la iveală unele lucruri...

LUDOVICO: ...pe socoteala ei?... Ah, așadar, vezi că e adevărat?

ERSILIA *(tulburată)*: Nu... nu vreau să spun... nu vreau să spun... Ba chiar îmi pare rău că s-a scris că ea m-a trimis de-acasă. N-aș vrea să mă mai gândesc acum la nimic din ce s-a petrecut acolo. Adică la călătoria de întoarcere, la ce am suferit. Sunt sigură că fetița moartă s-a îmbarcat cu mine pe vasul ăla, ca să nu rămână acolo cu părinții ei cei răi... Am impresia că am pierdut-o când am coborât din hotel, în seara aceea...

LUDOVICO: Dar imediat ce ai sosit aici, iartă-mă, nu te-ai dus să-l cauți?

ERSILIA: Unde? Nu știam adresa. Îi scriam la post-restant. M-am dus la Ministerul de Marină. Mi s-a spus că nu mai este în serviciu.

LUDOVICO: Dar trebuia să-l găsești, ca să-ți dea socoteală de înșelăciunea, de crima, pentru Dumnezeu, pe care o comisese.

ERSILIA: Niciodată n-am știut să mă fac prețuită.

LUDOVICO: Îți promisese că se însoară cu tine!

ERSILIA: Mi-am pierdut curajul. Când mi-au spus că se pregătea de nuntă, impresia produsă de trădarea atât de crudă, neașteptată, a fost atât de puternică, încât...

mi-am pierdut curajul. Nu mai aveam nici două lire în poșetă; și... să apar ca o cerșetoare... *(Își duce batista la ochi. Apoi, privind în gol.)* În grădină, strângând în mână pastilele acelea de otravă, m-am gândit la fetiță și mi-am dat curaj cu gândul la ea, cu gândul că, deși o pierdusem cu o seară înainte, mă voi duce să o regăsesc.

LUDOVICO: Haide, lasă, lasă! Acum nu trebuie să te mai gândești la lucrurile astea! Curaj!

ERSILIA *(după o pauză, cu un surâs foarte trist)*: Da, dar cel puțin... cel puțin fă-mă să devin „aceea"!

LUDOVICO: Care aceea?

ERSILIA: Aceea pe care ți-ai imaginat-o. Doamne, dacă am fost măcar o dată ceva, cum ai spus tu, vreau să fiu eu, în romanul tău; eu, „aceasta", așa cum sunt! Mi se pare o trădare, iartă-mă, că trebuie să pui acolo o alta.

LUDOVICO *(râzând)*: Oh, asta-i grozavă! Ca o însușire nepermisă de bunuri, nu-i așa?

ERSILIA: Da, a poveștii mele, a vieții mele; eu, care nu mai voiam să o trăiesc, eu, care am suferit din cauza ei până la disperare, iartă-mă, am dreptul, mi se pare, să trăiesc cel puțin în povestea pe care o vei scrie tu – și care va fi frumoasă, frumoasă, ca și celălalt roman al tău pe care l-am citit... stai... cum se intitulează?... Ah! *Exclusa*... Da, *Exclusa*.

LUDOVICO: *Exclusa*? Ei, nu, drăguța mea: greșești. *Exclusa* nu este romanul meu.

ERSILIA *(înmărmurită)*: Nu-i al tău?

LUDOVICO: Nu.

ERSILIA: Ia te uită! Credeam...

LUDOVICO: E de Pirandello, un scriitor pe care în mod special nu pot să-l sufăr.

ERSILIA *(mortificată, își acoperă fața cu mâna)*: Oh, Doamne...

LUDOVICO: Ei hai, hai. Lasă. Ai făcut o confuzie. *(Ersilia, cu mâinile încă la ochi, începe să plângă.)* Cum, chiar așa? Plângi? Ei, hai! Ce contează că ai greșit atribuindu-mi un roman prost, pe care nu l-am scris eu?

ERSILIA: Nu... E că... toate sunt așa în viața mea... Nu-mi... nu-mi reușește nimic, niciodată.

Se aud bătăi în ușa dinspre vestibul.

LUDOVICO: Cine e? Intră!

Intră doamna Onoria, numai miere, ridicol de înduioșată.

ONORIA: E voie? *(O caută din ochi pe Ersilia.)* Unde e? *(Se oprește și își plesnește palmele cu milă, când o vede ștergându-se la ochi.)* Oh, plânge?

LUDOVICO *(stupefiat, neînțelegând această schimbare neașteptată)*: Ce s-a întâmplat?

ONORIA: Ați fi putut să-mi spuneți, Doamne sfinte, că domnișoara este aia din ziar! Domnișoara Drei, Ersilia Drei, nu-i așa? O, sărăcuța, sărăcuța! Sunt atât de mulțumită că v-ați vindecat și că sunteți aici.

LUDOVICO: Dar cum ai aflat dumneata, scuză-mă?

ONORIA: Ei, asta-i bună! N-am citit ziarul?

LUDOVICO: Nu, cum ai știut că ea este?

ONORIA: Ah, fiindcă a venit, uite *(îi întinde o carte de vizită)*, ziaristul care a scris povestea.

LUDOVICO: Aici?

ERSILIA *(tresare, tulburată)*: Ziaristul?

LUDOVICO: Și ce vrea de la mine?

ONORIA: Zice că are de cerut explicații urgente de la domnișoara.

ERSILIA *(ca mai sus)*: Explicații?

LUDOVICO: Ei, gata acuma, pentru Dumnezeu!

ERSILIA *(din ce în ce mai tulburată)*: Ce explicații?

LUDOVICO: Și cine i-a spus că domnișoara se află aici?

ONORIA: Eu nu știu.

ERSILIA *(imediat, lui Ludovico)*: Nici eu. Nici nu știam măcar, când am vorbit cu el, că am să vin aici... la dumneavoastră...

LUDOVICO *(aproape ca pentru sine)*: Ah, am înțeles! Am înțeles! O fi palavragiul ăla... *(Către Ersilia.)* Ce vrei să faci? Vrei să-l primești?

ERSILIA: Eu nu... Nu știu... ce explicații trebuie să-i dau?

LUDOVICO: Mă duc eu să văd.

Iese prin ușa de la vestibul.

ONORIA: O, biata fetiță, dacă ai ști cât am plâns, cât am plâns citind în ziare toată povestea dumitale!

ERSILIA *(cu mare neliniște, fără să-i dea atenție, privind spre ușă)*: Ce or mai fi vrând acum?

ONORIA *(încurcată)*: Păi, poate... cine știe...

ERSILIA *(lamentându-se)*: O, Doamne, eu nu mai pot să rezist la alte surprize.

ONORIA: Te simți rău?

ERSILIA: Da, foarte! Aici... *(Arată spre capul pieptului.)* Mă sufoc. M-au salvat, dar... cine știe ce rău mi-a rămas aici. Nu pot nici să mă ating. Și în rinichi am un junghi, așa, tare, tare de tot. *(Se agită și geme.)* Oh, Doamne!

Izbucnește brusc și urcă din stradă sunetul vulgar al unei flașnete.

ONORIA: Descheie-te, descheie-te...

ERSILIA: Nu, nu... *(Rănită, jignită de muzica flașnetei.)* Ah, te implor, fă-l să plece!

ONORIA: Da, imediat. *(Bagă mâna în buzunar ca să-și ia portofelul.)* Imediat! *(Aleargă la fereastră, o deschide, îl cheamă pe cântărețul ambulant, îi face semn să plece;*

dar acela continuă să cânte; și atunci ea, aruncându-i un pumn de bani, îi strigă.) Sunt bolnavi aici! *(Și repetă gestul:* „Pleacă de aici!" *Muzica încetează dintr-odată. Ea închide fereastra și se întoarce la Ersilia.)* Gata, s-a făcut, s-a făcut! Ascultă-mă pe mine: desfă-ți corsetul...

ERSILIA: Nu... Cum așa? Trebuie să mă țin tare... Mi-e atât de teamă că nici asta nu o să dureze...

ONORIA: Ce anume?

ERSILIA: Sunt atât de disperată, dacă ați ști... atât de disperată... Nu mă mai pot stăpâni... Corsetul ăsta – ah! *(îl scoate)* nu-l suport.

Se aude din vestibul vocea lui Ludovico invitând pe cineva să intre.

LUDOVICO: Nu, nu, în față; intrați.

Intră ziaristul Alfredo Cantavalle, urmat de Ludovico. Cantavalle e un tânăr napolitan care dorește atât de mult să fie elegant încât poartă și monoclu – și știe Dumnezeu cu cât chin. Băiat cumsecade. Frunte îngustă; păr mult, dar dezordonat ca al unui băiețel de școală; față prelungă, grăsuță și roșcovană; pulpe groase, de formă feminină, pe care pantalonii fac imediat cute.

CANTAVALLE: E voie? Oh, scumpa mea domnișoară, mă recunoașteți?

LUDOVICO *(prezentându-l)*: Ziaristul Alfredo Cantavalle.

ERSILIA: Da, țin minte.

CANTAVALLE: M-a recunoscut! *(Observând-o pe doamna Onoria.)* Și... doamna? O rudă?

LUDOVICO: Nu. E proprietăreasa.

CANTAVALLE: Ah, îmi pare bine! *(Se înclină.)* Fiindcă știu că domnișoara nu are nicio rudă... Am aflat că ați avut jos un accident grav, așa e?

LUDOVICO: Da, un biet bătrân.

ONORIA: Chiar aici, sub ferestre! Ce spaimă am tras!

CANTAVALLE: A murit.

ONORIA: Ah, a murit? A murit?

CANTAVALLE: Da, doamnă. Înainte de a sosi la spital.

ONORIA: Și cine era? Cine era?

CANTAVALLE: Încă nu se știe. *(Întorcându-se spre Ersilia.)* Domnișoară, îmi dați voie să mă bucur, nu numai pentru dumneavoastră, că ați scăpat de pericol, ci puțin și pentru mine? Ei, da, pentru norocul pe care l-am avut și care s-a întors și în favoarea dumneavoastră – acela de a fi mișcat, cu biata mea proză, relatând povestea dumneavoastră atât de înduioșătoare, inima unui scriitor celebru! *(Lui Ludovico.)* Dar, maestre, ce prostii spune prietenul dumneavoastră? Ați comis cea mai frumoasă faptă cu putință! *(Întorcându-se din nou spre Ersilia.)* Și nu vă puteți închipui, domnișoară, ce plăcere îmi face.

ERSILIA: Da, într-adevăr, pentru mine a fost un noroc.

LUDOVICO: Să lăsăm, să lăsăm!

CANTAVALLE: Nu, maestre! Din mai multe motive! Un noroc, pentru că putem avea acum mărturia dumneavoastră. Vi se pare puțin? Vă spun imediat... Dacă pot vorbi în fața doamnei... *(Semn către doamna Onoria.)*

ONORIA *(contrariată)*: Mă retrag, dar... să știți că domnișoara, în acest moment...

LUDOVICO: Te simți rău?

ONORIA: Se simte foarte rău.

LUDOVICO: Ce simți?

ERSILIA: Nu știu... nu știu: transpirație rece... Am o neliniște aici...

ONORIA: Dar vino, ascultă-mă pe mine: vino cu mine dincolo...

Arată ușa din fund.

ERSILIA: Nu, nu...

ONORIA: Ba da, o să te bagi în pat...

LUDOVICO: Du-te, du-te, dacă te simți atât de rău.

ONORIA: Te dezbraci, pe pat...

ERSILIA: Nu, mulțumesc: lăsați-mă în pace. Pot, pot să mai rezist, deocamdată.

CANTAVALLE: Consecințele otrăvii, se știe! Dar veți vedea că acum, cu îngrijiri...

LUDOVICO: ...și cu liniște!

ONORIA: Eu sunt la dispoziția dumitale, fetița mea: cere-mi ajutorul fără să te jenezi... Dacă ai nevoie, mă chemi.

ERSILIA: Da, mulțumesc, doamnă!

ONORIA: Păi, atunci, mă retrag...

CANTAVALLE: Respectele mele, doamnă.

ONORIA *(plecând, încet, către Ludovico)*: Nu o puneți să vorbească! Un pic de respect! Nu vedeți cum arată, biata ființă?

Iese prin vestibul. Ludovico închide ușa.

CANTAVALLE: Sunt dezolat pentru deranj...

LUDOVICO *(plictisit)*: Te rog, dragă Cantavalle, grăbește-te.

CANTAVALLE: Două minute, două minute, dragă maestre!

LUDOVICO: Dar, în definitiv, se poate ști ce dracu' mai vrea acest domn consul?

ERSILIA *(uluită, îngrozită)*: Consulul?

LUDOVICO: El, el, da! *(Către Cantavalle.)* Trebuie pus la locul lui!

ERSILIA: Cum, e aici?

CANTAVALLE: Aici, da: a venit ieri la ziar, domnișoară, și a făcut un scandal de pomină!

ERSILIA *(către sine, disperată)*: Oh, Doamne... oh, Doamne...

LUDOVICO: Și ce anume vrea să dezminți?

CANTAVALLE: Păi, zice că tot.

ERSILIA *(lui Cantavalle)*: Vedeți, vedeți răul pe care nu-l doream și pe care mi-ați promis că n-o să-l faceți?

CANTAVALLE: Eu? Rău? Ce rău?

ERSILIA: Da, ați dat în ziar numele orașului, calitatea persoanelor.

LUDOVICO: Ah, o dezmințire generală, așadar? Și cam în ce termeni?

CANTAVALLE: Iertați-mă, maestre, îi răspund domnișoarei: numele lui, domnișoară, numele lui ca atare, eu nu l-am dat.

LUDOVICO: Dar ai fi făcut foarte bine să demaști...

CANTAVALLE: ...nu... eu am spus „Consulul nostru la Smirna". De unde vreți să știe publicul cititor cine este consulul nostru la Smirna? Nu știam nici eu; așa cum nu-l știu nici acum. Orice îmi puteam închipui, în afară de sosirea lui, ca trăsnetul din cer, ieri la redacție.

ERSILIA *(din nou către sine, disperată)*: Oh, Doamne... oh, Doamne...

LUDOVICO: Așadar, a venit la Roma pentru asta?

CANTAVALLE: Nu, nu pentru asta. A venit din cauza nenorocirii cu fetița – pe care noi am relatat-o – și fiindcă soția lui – spune el – e ca nebună. Spune că nu mai poate să rămână acolo unde s-a întâmplat nenorocirea... și e de înțeles!

ERSILIA: Da... așa spunea, așa spunea...

CANTAVALLE: De fapt, a venit să ceară un transfer, înțelegeți? A citit ziarul *(își sărută vârful degetelor)* și – catastrofă, dragă maestre!

LUDOVICO: Dar de ce?

CANTAVALLE: Cum, de ce? Are o poziție oficială foarte delicată de apărat, înțelegeți, nu? E consul! Amenință ziarul cu un proces pentru calomnie.

LUDOVICO: Un proces? Dar, la urma urmei, ce spunea ziarul despre el?

CANTAVALLE: O grămadă de minciuni – susține el – împotriva lui!

LUDOVICO: Minciuni?

ERSILIA: Eu nu știu nici acum ce ați scris dumneavoastră despre el, despre soție, despre nenorocirea aceea.

CANTAVALLE: Pot să vă jur, domnișoară, că am scris cu fidelitate ce mi-ați spus dumneavoastră, nici mai mult, nici mai puțin. Cu căldura, desigur, a emoției pe care am încercat-o, dar fără să schimb nici cu o iotă nici datele, nici faptele. Puteți vedea și singură, de altfel, citind ziarul.

LUDOVICO *(umblând printre hârtiile de pe birou)*: Trebuie să-l am... trebuie să-l am...

CANTAVALLE: Nu vă necăjiți, maestre, vi-l trimit eu. *(Către Ersilia.)* Vă rog să apreciați, domnișoară, iertați-mă, grija pe care v-o port. Am venit aici ca să aflu ce măsuri trebuie să iau împotriva reclamației și a amenințărilor acestui domn.

ERSILIA *(sărind în picioare, cu un spasm convulsiv de mânie și de indignare, spune aproape cu dinții strânși)*: Dar nu are nimic de reclamat și nimic de amenințat, el!

CANTAVALLE: Cu atât mai bine atunci! Cu atât mai bine!

ERSILIA *(prăbușindu-se brusc pe fotoliu)*: Ah, Doamne... ce rău îmi e... ce rău îmi e!

Cuprinsă brusc de un plâns puternic, agitată de frisoane și izbucnind din când în când în hohote scurte, care par pricinuite și de râs, se prăbușește, în cele din urmă, fără simțire.

LUDOVICO *(alergând spre ea, împreună cu Cantavalle, prevenitor, susținând-o, liniștind-o)*: Ersilia, Ersilia! Nu!

CANTAVALLE *(ca mai sus)*: Domnișoară! Ei, nu! Vă rog! Păstrați-vă calmul!

LUDOVICO: Ce ai? Nu! Nu mai plânge așa!

CANTAVALLE: Nu aveți niciun motiv, domnișoară!

LUDOVICO: Oh, Doamne, leșină! Cheam-o, cheam-o pe doamna.

CANTAVALLE *(alergând în vestibul)*: Doamnă! Doamnă!

LUDOVICO *(strigând)*: Doamnă Onoria!

CANTAVALLE: Doamnă Onoria! Doamnă Onoria! *(Iese.)*

LUDOVICO: Nu, nu, Ersilia! Oh, Doamne! Fii cuminte, fii cuminte... Nu-i nimic!

Reintră Cantavalle cu doamna Onoria, care ține în mână un flacon cu săruri.

ONORIA: Vin! Vin! Oh, biata fetiță! Țineți-i capul. Așa, așa! Biata fetiță! *(Îi dă să respire sărurile.)* V-am spus să n-o puneți să vorbească, să n-o tulburați!

CANTAVALLE: Uite, uite că-și revine!

LUDOVICO: Trebuie s-o ducem dincolo, în pat!

ONORIA: Stați, stați!

LUDOVICO: Ersilia!

ONORIA: Hai, hai, fetița mea! Uite c-a trecut tot! Hai!

LUDOVICO: Hai, Ersilia! Curaj!

CANTAVALLE: Nu e nimic, nu e nimic, domnișoară!

ERSILIA *(cu voce aproape veselă, de uimire copilărească)*: Oh, Doamne, am căzut?

LUDOVICO: Nu, de ce? Dar ne-ai făcut să tragem o spaimă...

ERSILIA: N-am căzut?

LUDOVICO: Dacă-ți spun că nu!

ONORIA: Încearcă, încearcă, dacă poți, să te ridici în picioare.

LUDOVICO: Așa, da: încet, încet!

ERSILIA: De ce?... Mi s-a părut că am căzut... De parcă dintr-odată, nu știu, parcă aș fi devenit de plumb... *(Privirea i se oprește la Cantavalle; dar brusc, abia ce l-a zărit, are un fel de groază nervoasă și sare în picioare.)* Oh! Doamne, nu! Nu!

Se clatină și e gata să cadă. Ludovico și doamna Onoria o susțin.

LUDOVICO: Ei, hai, Ersilia, ce e?

ERSILIA *(își revine, tulburată, după vederea lui Cantavalle și încearcă s-o ia la fugă)*: Afară! Afară! Afară!

ONORIA *(ca mai sus)*: Da, afară, hai să mergem dincolo.

O conduce împreună cu Ludovico spre ușa din fund.

LUDOVICO: Pe pat, da! Uite, te sprijinim noi...

ONORIA: Încet! Încet! Și eu rămân cu dumneata... Ai să te întinzi...

LUDOVICO: Puțină odihnă... și totul se va termina...

ERSILIA: Nu mai pot să văd... nu mai pot să aud nimic...

ONORIA *(în fața ușii, către Ludovico)*: Dumneata rămâi aici, rămâi aici. Am eu grijă!

Iese cu Ersilia prin ușa din fund.

LUDOVICO: Mi se pare că e momentul să fie lăsată în pace nefericita asta!

CANTAVALLE: Nu-mi spuneți asta mie, care sunt atât de îndurerat, dragă maestre! Dar asta nu-i nimic! Din păcate, mai e un necaz pe care domnișoara nu-l știe încă!

LUDOVICO: Alt necaz?

CANTAVALLE: Ei, da! E mai bine să vă previn. Consulul a venit personal să mi-o spună, la redacție.

LUDOVICO: Mai dați-l dracului!

CANTAVALLE: Stați! N-ar trebui să mă laud, dar a fost colosal efectul „bucății" mele, maestre, realmente colosal. Se pare că logodnica tinerelului, indignată de înșelăciunea la care a fost supusă domnișoara, nu mai vrea să-l ia în căsătorie. Înțelegeți?

LUDOVICO: Ah, da?

CANTAVALLE: Colosal, ca efect! Cu atât mai mult cu cât, o dată descoperit secretul, nu numai logodnica s-a indignat, dar pare-se că s-a născut remușcarea și în el, în tinerel, înțelegeți? Din cauza tulburării generale a sinuciderii povestite de mine! Și-a pierdut capul!

LUDOVICO: Acel locotenent de marină?

CANTAVALLE: El. Se numește... un moment... Laspiga, mi se pare. Și-a pierdut complet capul! Consulul mi-a spus.

LUDOVICO: Dar el de unde știe?

CANTAVALLE: Păi, se pare că de la tatăl logodnicei, care s-a dus să-l caute la Ministerul de Externe și i-a spus.

LUDOVICO: Ah, frumoasă încurcătură!

CANTAVALLE: Exact! Chiar și pentru dumneavoastră, maestre, care sunteți la mijloc.

LUDOVICO: Eu?

CANTAVALLE: Și eu nu? Și eu sunt la mijloc, amenințat cu un proces...

LUDOVICO: Dar acest tată al logodnicei?

CANTAVALLE: Face pe dracu-n patru! Fiindcă fata, da, la început s-a indignat; dar pe urmă – înțelegeți –, în ajunul nunții – plânsete, zvârcoliri, disperare – o întreagă zăpăceală... Și cum consulul l-a cunoscut pe acest Laspiga la Smirna, unde o avea pe domnișoara ca guvernantă...

LUDOVICO: ...s-a dus la el să-i ceară informații?

CANTAVALLE: Așa se pare!

LUDOVICO: Și ce informații i-o fi dat! O acuză și de moartea fetiței!

În acest moment, din vestibul, prin ușa rămasă deschisă, se repede în scenă exaltat, tulburat, cu paloarea și cu tremurul cuiva care de atâtea nopți nu doarme și aproape că și-a pierdut capul, Franco Laspiga. Are 27 de ani, e blond, înalt, subțire, îmbrăcat cu eleganță.

FRANCO: Permiteți? Iertați-mă! Ersilia? Unde e, unde e? E aici? Unde e?

LUDOVICO *(surprins, ca și Cantavalle, de apariția neașteptată)*: Dar cum? Cine ești dumneata?

FRANCO: Sunt Franco Laspiga. Acela pentru care...

CANTAVALLE: Ah! Domnul Laspiga! Uite c-a venit!

LUDOVICO: Cum ați ajuns aici?

FRANCO: M-am dus la spital: ieșise. Am alergat la ziar, de unde am aflat... *(Se întrerupe pentru a i se adresa lui Cantavalle.)* Vă cer iertare, dumneavoastră sunteți scriitorul Ludovico Nota?

CANTAVALLE: Nu! Eu? Iată-l!

FRANCO: Ah, dumneavoastră sunteți?

LUDOVICO *(foarte plictisit)*: Eu. Dar cum, pentru Dumnezeu? Toată lumea știe?

CANTAVALLE: Eh, maestre, dumneavoastră uitați cine sunteți!

LUDOVICO *(agasat, ridicând brațele)*: Vă rog, să lăsăm!

CANTAVALLE: Gestul dumneavoastră a făcut mult zgomot!

FRANCO *(zăpăcit, confuz)*: Care gest? Doamne sfinte, spuneți-mi. Prin urmare nu-i aici?

LUDOVICO *(aproape vehement, spre Cantavalle)*: N-am deloc intenția să o expun în piața publică, și pe mine odată cu ea!

CANTAVALLE: Vai, cum? Ce spuneți?

LUDOVICO *(furios)*: Spun că m-am săturat de tot tămbălăul ăsta! *(Lui Franco.)* Domnișoara, crede-mă, e aici de numai o oră!

FRANCO: Ah, e aici? Și unde? Unde e?

LUDOVICO: Am fost eu să o iau la ieșirea din spital. Nu știa unde să se ducă și i-am oferit adăpost în casa mea, hotărât să merg să mă culc la hotel în seara asta.

FRANCO: Vă sunt recunoscător...

LUDOVICO *(explodând, în culmea mâniei)*: Pentru ce îmi sunteți recunoscător? Pentru că nu mai sunt tânăr? De-asta îmi sunteți recunoscător? Hai să isprăvim! Ce căutați aici?

FRANCO *(imediat, cu elan)*: Eu? Să repar, domnule, să repar, să mă arunc la picioarele ei, să-i cer iertare!

CANTAVALLE: Așa da! Bravo! E un gest cavaleresc!

LUDOVICO: Puteați să vă gândiți înainte, mi se pare mie!

FRANCO: Aveți dreptate, da, nu m-am gândit... voiam, voiam să uit... Am trăit niște zile... Dar unde e? Acolo? Lăsați-mă s-o văd!

LUDOVICO: Dar n-aș vrea ca în acest moment...

FRANCO: Nu; lăsați-mă să vorbesc cu ea, vă implor!

CANTAVALLE: Poate ar fi mai bine să o prevenim...

LUDOVICO: E în pat.

CANTAVALLE: Fiindcă, poate, bucuria...

FRANCO: Dar încă e bolnavă? I-e rău?

LUDOVICO: A leșinat, puțin mai devreme...

CANTAVALLE: Iar emoția, înțelegeți, ar putea...

FRANCO *(vorbind fără șir)*: Nu mă gândeam, nu credeam că visul acela... Doamne... ce final... Dintr-o dată, prin viața mea... Mi-a distrus-o... Toate strigătele vânzătorilor de ziare... M-am simțit luat de ceafă și dat de pământ... Strigăte, strigăte... Logodnica mea, tatăl ei, mama... chiar și locatarii de pe scară... Am alergat imediat la spital... Nu m-au lăsat s-o văd... Cât rău, cât rău le-am făcut tuturor! Văd că lumea întreagă e plină de răul pe care l-am făcut. Mă simt strivit. Trebuie să repar, trebuie să repar!

CANTAVALLE: Sigur, sigur, bravo! Asta și trebuie! E cea mai bună soluție și sunt fericit, maestre! Fericit!

În acest moment doamna Onoria deschide ușa din fund, cu brațele ridicate în aer, făcându-le semn să tacă. Închide repede ușa și înaintează.

ONORIA: Tăceți! Tăceți, pentru Dumnezeu! A auzit tot!

FRANCO: Că sunt eu aici?

ONORIA: Da, exact, și tremură toată și se zbate! Amenință că se aruncă de la fereastră, dacă intrați!

FRANCO: Cum! De ce? Nu mă iartă?

CANTAVALLE *(simultan)*: Cum asta? Dimpotrivă, ar trebui...

ONORIA: Nu! E un înger! Zice că nu vrea.

LUDOVICO: Ce nu vrea?

ONORIA *(lui Franco)*: Zice că trebuie să vă întoarceți la logodnica dumneavoastră!

FRANCO *(brusc, puternic, hotărât)*: Nu! S-a terminat! Cu ea totul s-a terminat.

ONORIA: Nu vrea ca din cauza ei să sufere acum altă fată.

FRANCO: Ba nu! Cine? Acum ea e logodnica mea!

ONORIA: Nu mai vrea să știe de asta.

FRANCO: Dar am venit aici tocmai ca să mă ierte, ca s-o răsplătesc pentru tot răul pe care i l-am făcut!

ONORIA: Vă rog, vorbiți încet! Să nu vă audă!

FRANCO *(către Ludovico)*: Duceți-vă, duceți-vă dumneavoastră să-i spuneți! Să o convingeți!

LUDOVICO: Da, reparația mi se pare justă!

FRANCO: Spuneți-i să nu se mai gândească la nimic; că eu sunt aici pentru ea; că înainte de orice am o datorie față de ea; și să nu facă nimic, pentru Dumnezeu, împotriva acestei șanse de a putea repara totul la timp! Duceți-vă, duceți-vă!

Ludovico intră în camera din fund.

ONORIA *(încăpățânată)*: Pentru cealaltă o face!

FRANCO *(izbucnind cu furie)*: Dar cu cealaltă totul s-a rupt! Totul s-a isprăvit!

ONORIA: Nu vrea! Nu vrea!

FRANCO: Cum, nu vrea? Eu acum nu mai pot da înapoi! Pentru mine, pentru mine însumi, nu pot! Fiindcă totul, acum, mi-a revenit în față.

CANTAVALLE: Trecutul! Ei da! Reamintirea!

FRANCO: Un lucru care, Doamne, nu știu cum, mi se părea atât de îndepărtat, atât de îndepărtat! Parcă aș fi visat! Parcă, nu știu, n-ar fi fost reală noaptea aceea, acea promisiune... promisiuni care se fac pentru că... da, pentru că atunci trebuie făcute...

CANTAVALLE: Și pe urmă totul trece.

FRANCO *(continuând, cu avânt)*: ...am crezut, am crezut că nu trebuie să-mi fac scrupule; și că pot, în ciuda scrisorilor pe care le primeam de la ea și pe care le rupeam ca pe niște lucruri fără importanță. E incredibil, incredibil cum am putut să mă mint, să mă mint pe mine însumi; să fac ceea ce am făcut – în timp ce, pentru ea, promisiunea mea conta, era adevărată, totul era adevărat

– nu ca pentru mine, un fel de vis! Atât de adevărat încât, odată sosită aici, trădarea mea – acum îmi dau seama – a fost pentru ea, ca și pentru mine, care am descoperit asta în mijlocul acelor strigăte, duritatea realității care îți revine dintr-odată în față și care zdrobește, nimicește!

Reintră Ludovico, grav, tulburat, hotărât.

LUDOVICO: Nimic! Nu. Pentru moment, nu e posibil.

FRANCO: Cum nu e posibil? Dar ce spune? Ce spune?

LUDOVICO: Mi-a promis că o să vă primească mâine.

FRANCO: O, Doamne, dar eu înnebunesc în noaptea asta. Nu!

LUDOVICO: E imposibil, vă spun! În acest moment e imposibil!

FRANCO: De trei nopți nu dorm! Lăsați-mă să-i spun măcar o vorbă, vă implor.

LUDOVICO *(ferm, aproape dur)*: E inutil să insistați! *(Atenuând.)* Ar fi mai rău pentru dumneata, crede-mă!

FRANCO: Dar de ce?

LUDOVICO: Las-o să reflecteze în noaptea asta. Eu i-am vorbit, i-am spus...

FRANCO: Dar de ce nu vrea? Dacă e vorba de cealaltă – s-a sfârșit totul! Iertați-mă, dar dacă a vrut să se omoare pentru mine, de ce nu vrea?

LUDOVICO *(pierzându-și răbdarea)*: O să vrea! O să vrea! Dar așteaptă, Doamne, Dumnezeule, să se calmeze!

CANTAVALLE: Și să te calmezi și dumneata!

FRANCO: Nu pot... Nu pot...

LUDOVICO *(îmbunându-se din nou)*: Ascultă-mă pe mine! Sunt sigur că mâine se va convinge! *(Către doamna Onoria.)* Du-te, du-te dumneata, te rog! N-o lăsa singură!

ONORIA *(alergând)*: Sigur, sigur... imediat... Dar aprindeți lumina, nu se mai vede nimic. *(Iese pe ușa din fund.)*

Ludovico răsucește comutatorul.

LUDOVICO: Hai să mergem și noi...

FRANCO: Dar nu pot nici măcar s-o văd?

LUDOVICO: Mâine-dimineață o vei vedea, îi vei vorbi. O să fiu și eu aici. Acum, hai să mergem!

Îi face semn să se îndrepte spre ușă.

CANTAVALLE: O să vedeți că va admite și ea, mâine, că e cea mai bună soluție!

LUDOVICO *(mergând și el spre ușă)*: Deocamdată, să o lăsăm în pace; suferă, se zbate... Hai să mergem!

FRANCO *(în fața ușii de la vestibul)*: Dar eu credeam că, dimpotrivă, venirea mea...

LUDOVICO *(lui Cantavalle, împingându-l să iasă)*: Poftim, poftim!

CANTAVALLE: Mulțumesc, maestre.

Iese.

LUDOVICO *(la fel și față de Franco)*: Treci... Venirea dumitale, dimpotrivă...

Iese cu Franco, închizând din afară vestibulul. Scena rămâne pentru un moment goală. Se aud zgomotele străzii. Apoi ușa din fund se deschide și intră Ersilia, într-o stare de agitație extremă, încheindu-și nasturii de la corsaj, urmată de doamna Onoria. Scena următoare trebuie jucată cu extremă vioiciune.

ERSILIA: Nu, nu, vreau să plec, vreau să plec!

ONORIA: Dar unde, unde vrei să te duci?

ERSILIA: Nu știu! Să plec!

ONORIA: E o nebunie!

ERSILIA: Să dispar, să dispar! Pe stradă, în jos! Nu știu! *(Ia pălărioara și vrea să și-o pună.)*

ONORIA *(reținând-o)*: Nu, nu; eu nu te las!

ERSILIA: Lasă-mă; lasă-mă! Nu vreau să mai rămân aici!

ONORIA: Dar de ce?

ERSILIA: Pentru că nu mai vreau să aud, nu mai vreau să văd pe nimeni!

ONORIA: Adică, n-o să-l vezi mâine!

ERSILIA: Nu, nu, pe nimeni! Lasă-mă, te rog, să plec.

ONORIA: Pe nimeni! Pe nimeni! Îi spun eu domnului Nota! N-avea grijă!

ERSILIA: Ce vină am eu că m-au salvat?

ONORIA: Vină, dumneata? Cine spune asta?

ERSILIA: Mă acuză, mă acuză!

ONORIA: Ba deloc! Cine te acuză?

ERSILIA: Toți, toți! N-ai auzit?

ONORIA: Ba nu! A venit ca să-ți ceară iertare!

ERSILIA: Ce să iert? Am vorbit despre el crezând că o să mor! Acuma gata, gata!

ONORIA: Bine! Gata! O să-i spui asta mâine domnului Nota...

ERSILIA: Voiam să rămân aici în liniște...

ONORIA: Și de ce nu rămâi, dacă vrei?

ERSILIA: Fiindcă o să vezi că o să-l plictisească și o să-l obosească!

ONORIA: Pe domnul Nota?

ERSILIA: El a spus-o!

ONORIA: Nu, nu cred! Umblă cu capul în nori, dar e bun, o să vezi ce bun e, în fond, domnul Nota...

ERSILIA: Dar mai e și celălalt... celălalt...

ONORIA: Cine?

ERSILIA: Celălalt, pe care nu voiam nici să-l numesc! A și amenințat ziarul cu un proces pentru calomnie!

ONORIA: Consulul?

ERSILIA: El! N-o să vă mai lase în pace... *(Din nou agitată, disperată.)* Oh, Doamne, oh, Doamne! Lasă-mă să plec! Lasă-mă să plec!

ONORIA: Nu, nu! Calmează-te, pentru Dumnezeu! O să aibă grijă domnul Nota să-l pună la punct! Ce vrei să-ți mai facă, după felul în care s-a purtat cu dumneata? Calmează-te, hai, calmează-te... *(Ersilia se prăbușește, sfârșită, pe un scaun.)* Vezi că nici nu te mai ții pe picioare...

ERSILIA *(cu disperare)*: E adevărat, e adevărat! Oh, Doamne, ce să mă fac?

ONORIA: Întoarce-te în pat, fii cuminte! O să-ți aduc ceva de mâncare... Apoi o să dormi liniștită...

ERSILIA *(încet, timidă, întorcându-se spre ea pentru una dintre acele confidențe pline de subînțelesuri pe care și le fac femeile între ele)*: Dar, înțelegi, că... sunt... așa cum mă vezi... și...

ONORIA: Și...?

ERSILIA: N-am nimic... nimic cu mine... Aveam la hotel o valijoară: nici nu știu ce s-a întâmplat cu ea. Or fi sechestrat-o.

ONORIA: O să vedem mâine cum o luăm înapoi. N-avea nicio grijă! Trimit pe cineva sau mă duc chiar eu.

ERSILIA *(ca mai sus)*: Da, dar acum... acum sunt goală.

ONORIA *(repede, afectuoasă și prevenitoare)*: Am eu grijă, am eu grijă de toate! Întoarce-te în pat, că eu sunt aici! Du-te, du-te, că mă întorc imediat; nu stau mult...

Iese prin vestibul. Ersilia rămâne o clipă pe scaun, privește în jurul ei ca rătăcită, apoi înclină capul într-o parte, disperat de obosită. Respiră greu; își trece mâna pe fruntea înghețată; îi e teamă să nu leșine din nou; se ridică; se duce să deschidă o

fereastră. Zgomotele străzii s-au domolit odată cu venirea serii, apoi aproape că au încetat. O ceată de băieţandri trece, strigând; unul dintre ei cântă grosolan o romanţă sentimentală; dar cântecul se frânge brusc în mijlocul râsetelor şi al urletelor. Ersilia, care s-a reaşezat la masă, aşteaptă ca grupul băieţandrilor să se îndepărteze şi ca zgomotele vulgare de jos să nu se mai audă; şi spune, cu ochii dilataţi şi cu vocea stinsă:

ERSILIA: Strada...

CORTINA

Actul al II-lea

A doua zi de dimineaţă, în acelaşi decor ca în actul întâi.

Franco Laspiga şi Ludovico Nota intră prin uşa vestibulului, urmaţi de Emma. Ludovico are pălăria pe cap. Franco îşi lasă pălăria pe primul scaun de lângă uşa vestibulului. Puţin după aceea, Ludovico şi-o va pune şi el acolo.

LUDOVICO *(Emmei)*: Doamna Onoria?

EMMA: E dincolo *(arată uşa din fund)*, cu domnişoara.

LUDOVICO: Ştii cum s-a simţit domnişoara astă-noapte?

EMMA: Ah, rău! A suferit atâta! Cred că n-a dormit deloc. Şi nici doamna.

FRANCO: Dacă aş fi putut să-i vorbesc aseară!

LUDOVICO *(Emmei)*: Intră încet-încet şi spune-i doamnei Onoria că sunt eu aici.

EMMA: Da, domnule.

Dă să iasă pe uşa din fund.

LUDOVICO: Poşta a sosit?

EMMA *(întorcându-se)*: Da, domnule. Acolo, pe birou.

Deschide fără zgomot uşa din fund şi iese.

LUDOVICO *(mergând să ia scrisorile de pe birou, lui Franco)*: Ia loc, te rog, ia loc.

FRANCO: Nu, mulțumesc. Nu pot să stau jos.

LUDOVICO *(răbufnind)*: Oh, Doamne, deschid puțin! *(Deschide una dintre ferestre și începe să răsfoiască corespondența, alcătuită numai din ziare. Zgomotele străzii devin tot mai distincte, amestecate cu acelea ale pieței de dimineață. La un moment dat, iritat, închide fereastra și se apropie de Franco, ținând degetul între paginile unui ziar, ca semn, la rubrica* Fapte diverse.*)* Uite – aici – privește! Citește, citește aici.

Îi dă ziarul.

FRANCO: O dezmințire?

LUDOVICO: Da. Spune că o vor publica mâine.

Intră prin ușa din fund doamna Onoria, urmată de Emma, care iese prin ușa vestibulului.

FRANCO *(la intrarea ei, neliniștit)*: Ah, uite-o...

ONORIA *(agitându-și mâinile în aer)*: Ce noapte! Ce noapte!

FRANCO: Ce face? Nu vine?

ONORIA: Dacă o putea. Știe că ești și dumneata aici; a bănuit; dar să nu o tulburați, vă implor. A ațipit un pic, spre dimineață.

LUDOVICO: Și cu zgomotul ăsta din stradă...

ONORIA: Nu. A intrat femeia să spună că ați venit împreună cu alt domn și s-a trezit. Mi-era teamă să nu se opună, ca aseară.

FRANCO *(aproape implorând-o)*: Nu! Nu!

ONORIA: Nu, tocmai! A spus că vrea să vă vorbească.

FRANCO: Ah, bine! S-o fi convins!

LUDOVICO: Desigur! Și dacă nu e convinsă pe deplin, vei vedea că o s-o convingem noi.

ONORIA: Am îndoielile mele în privința asta. Aseară, cum ați plecat, a vrut să fugă.

LUDOVICO: Să fugă?

FRANCO: Unde? De ce să fugă?

ONORIA: Cine știe? Să fugă! A trebuit să mă lupt mult ca s-o rețin! Dar eu nu știu, nu știu cum i-au dat drumul din spital; încă nu e vindecată.

LUDOVICO *(puțin plictisit, cu răceală)*: Dar când era cu mine...

ONORIA: Aș, de unde! A trecut prin chinurile iadului ca să se stăpânească, să nu pară că suferă. Îi e atât de frică să nu vă obosească!

LUDOVICO: Pe mine? Nu... Mai curând pe...

Și arată spre Franco.

FRANCO: Da, da, am s-o vindec eu! Am s-o îngrijesc, am s-o îngrijesc eu!

ONORIA: Eu mă duc să mă odihnesc puțin: nu mai pot, cad de somn! Oh, dar dacă e nevoie de mine...

LUDOVICO: Da, duceți-vă, duceți-vă!

ONORIA: Să mă chemați! *(Se îndreaptă spre vestibul, dar se întoarce din drum, adresându-se lui Ludovico.)* Oh, să știți că sărăcuța nu mai are nimic la ea. I-au sechestrat valiza; la hotel, nu știu, sau la chestură. Ar trebui să se îngrijească cineva să o scoată.

LUDOVICO: Da, da, o să ne gândim.

ONORIA: Dar repede, chiar azi! E... *(Dă să spună „goală"; se reține și exclamă.)* Doamne, și trebuie, totuși, să se aranjeze! Aveți dumneavoastră grijă?

FRANCO: O să am eu grijă, o să am eu grijă!

ONORIA: Cred că ar fi mai bine dumneavoastră, domnule Nota...

LUDOVICO *(din nou plictisit)*: Bine, bine! *(Controlându-se, cu alt ton.)* Acum așteptăm să spună...

Face aluzie la Ersilia.

ONORIA: Vă implor, fiți bun cu ea!

LUDOVICO *(mânios)*: Asta-mi place! Acuma dumneata îmi recomanzi asta, dumneata, care ieri...

ONORIA: Dar ieri nu știam! Parc-ar fi, Doamne, pe stradă, când vezi că în mijlocul unei haite de dulăi nimerește un animăluț pe care – te întrebi de ce –, cu cât e mai blând, cu atât sar mai mulți pe el și-l mușcă, și-l sfâșie. E atât de abătută, de zdrobită, sărăcuța!

LUDOVICO *(ca mai sus)*: Dar și mie, crede-mă, acum mi se pare cu totul altceva.

ONORIA: Cine? Ea? *(Face aluzie, cu tristețe, la Ersilia.)*

LUDOVICO: Toată această poveste, pe care o credeam sfârșită, e complet altceva! Cum nu se putea mai rău! Mai întâi, ziaristul, cu reportajul lui; acuma, acest domn *(îl arată pe Franco);* și apoi ne cade pe cap și acel domn consul care protestează... *(Lui Franco.)* Ai văzut în ziar?

FRANCO: Dar consulul Grotti e aici?

LUDOVICO *(cu vioiciune, pentru a-și explica mânia)*: Aici, aici, și el, și toți! Se pare că tatăl logodnicei dumitale s-a dus să-l caute.

FRANCO *(uluit, tulburat)*: Tatăl logodnicei mele? Dar de ce?

LUDOVICO: Păi, nu știu, ca să obțină informații!

FRANCO *(indignat)*: Dar ce mai vor? După ce mi-au închis ușa în nas! Ah, prin urmare și consulul Grotti e contra ei?

Arată ușa din fund, făcând aluzie la Ersilia.

ONORIA: Eh, toți sunt contra ei!

LUDOVICO: Așa se pare. Ba chiar e sigur. Înțelegeți, eu trăiesc aici cu totul cufundat în ceea ce scriu.

FRANCO *(aproape ca pentru sine, cu furie)*: Aș vrea să știu pentru care motiv consulul Grotti...

LUDOVICO: El știe! În ce mă privește, îți spun, am fost interesat de un caz de viață: fapte, persoane; firește, așa cum mi le imaginasem eu. Acum, toate aceste urmări, toată această încurcătură, da, zic... – ei da, mi-a stricat, mi-a stricat totul. Dar, din fericire, acum ești dumneata aici.

FRANCO: Da, da! Sunt eu aici, sunt eu aici!

ONORIA: Gata. Atunci, eu plec. *(Împreunându-și mâinile într-un gest de rugăminte.)* Aveți grijă!

Iese prin ușa vestibulului.

FRANCO *(hotărât, cu elan)*: Mă gândesc să o iau cu mine, departe. Am posibilitatea, am posibilitatea, cu relațiile mele. Ah, departe, departe!

LUDOVICO: Dar nu te exalta prea tare! Nu vezi ce se întâmplă?

FRANCO: Ba da! Dar... și ea? *(Aluzie la Ersilia.)*

LUDOVICO: Eh, mi se pare că ea e dovada cea mai nefericită! Victima.

FRANCO: Da, dar de ce? Pentru că eu, tocmai ca să nu mă „exalt prea tare", cum spuneți dumneavoastră, am trădat-o, trădându-mă, în primul rând, pe mine! Am părăsit marea, marea, pentru a naufragia aici, în mlaștina vieții obișnuite.

LUDOVICO: Eh, din păcate, la un moment dat...

FRANCO *(cu elan crescând)*: Nu! Nu! Când ne lăsăm convinși că nu se poate să trăim așa cum am visat și că e greu, irealizabil ceea ce în vis ni se părea ușor. Atât de ușor, încât îl puteam atinge cu mâna!

LUDOVICO: Da! Dar asta, dragă domnule, fiindcă sufletul, în unele momente, se eliberează de toate mizeriile comune.

FRANCO: Ei, da, da, domnule!

LUDOVICO: Sare peste micile obstacole ale existenței cotidiene; și nu mai ține seama de micile ei nevoi și se scutură de toate grijile meschine și de toate datoriile mediocre.

FRANCO: Exact! Și astfel dezlegat, astfel eliberat, respiră, palpită într-un eter plin de fervoare, înflăcărat, unde chiar și lucrurile cele mai grele, cum vă spuneam, devin foarte ușoare.

LUDOVICO: Și totul e fluid și plăcut, ca într-o beție divină. Da. Dar astea sunt numai momente, scumpe domn!

FRANCO *(imediat, cu tărie)*: Pentru că sufletul nostru cedează, nu poate să reziste: iată de ce!

LUDOVICO *(zâmbind)*: Nu, nu. Pentru că dumneata nu știi ce farse pe cinste și ce glume îți pune la cale, ce surprize grațioase îți pregătește sufletul, pe când respiră și palpită în fervoarea eterică a acelor momente, scăpat din toate frâiele, dezlegat de orice reflecție, aprins, zăpăcit în acea flacără de vis. Dumneata nu-ți dai seama: dar, într-o bună zi – o zi rea – te simți tras jos.

FRANCO: E adevărat! Așa e! Dar nu trebuie să cedezi! Tocmai! Nu trebuie să te lași tras jos! Și de aceea vă spun că vreau să mă întorc acolo, departe; să o duc cu mine acolo unde ea a continuat să trăiască, așteptându-mă, veselă, încrezătoare, în acea fericire luminoasă de vis, care mie – printr-o întunecare a tot, a minții, a conștiinței – nu mi se păruse decât o nebunie de care mă vindecasem; și mă felicitam pentru asta, de parcă îmi dădusem mie însumi o dovadă de... de dezinvoltură înțeleaptă, poftim! Dar acum simt că mi-a revenit sufletul de atunci: m-am regăsit! Și asta i-o datorez ei!

LUDOVICO: Nu te exalta! Vei vedea cât de jos a căzut!

FRANCO: O voi ridica! O voi ridica! *(Ușa din fund se deschide: apare Ersilia.)* Ah; iat-o! *(Abia o zărește și, cu voce stinsă, aproape pentru sine.)* Doamne sfinte...

Ersilia intră, într-adevăr, cu părul despletit, descompusă, foarte palidă și se îndreaptă, cu o hotărâre disperată, spre Ludovico.

ERSILIA: Renunț, domnule Nota, renunț! Nici nu voiam asta! Propunerea dumneavoastră... Nu, nu, nu e posibil! Renunț la tot, la tot!

LUDOVICO: Ce tot spui? Ia uite cine e aici!

Îl arată pe Franco.

FRANCO: Ersilia! Ersilia!

ERSILIA: Dumneavoastră... pe cine strigați? Vedeți cine sunt? Cum sunt?

FRANCO *(apropiindu-se de ea, cu pasiune)*: Văd cum ai ajuns, dar ai rămas Ersilia mea, Ersilia mea! *(Dă să o îmbrățișeze.)* Vei fi din nou Ersilia mea!

ERSILIA *(dând înapoi cu oroare)*: Nu mă atingeți! Nu mă atingeți! Lăsați-mă!

FRANCO: Cum? Nu mă mai tutuiești? Tu, care trebuie să fii a mea, a mea, așa cum ai mai fost?

ERSILIA: Ah, ăsta e un chin într-adevăr insuportabil! Cum să vorbesc, Doamne, cum să fac să se înțeleagă că pentru mine totul trebuia să se fi sfârșit?

FRANCO: Dar dacă nu s-a sfârșit! Vezi că nu s-a sfârșit, de vreme ce eu sunt aici, din nou cu tine?

ERSILIA: Ceea ce ați fost pentru mine, acolo... nu mai puteți fi acum!

FRANCO: Ba da! Ba da! Pentru că eu sunt același. Sunt același!

ERSILIA: Nu! Chiar și pentru faptul că – vă spun – că eu, eu (și, Doamne sfinte, puteați să vă dați singur seama), eu nu mai pot fi aceeași!

FRANCO: Dar nu-i adevărat! Ai vrut să te omori pentru mine – ai spus-o! Atunci?

ERSILIA *(întunecată, cu hotărâre extremă)*: Atunci... nu este adevărat!

FRANCO: Cum nu este adevărat?

ERSILIA: Nu este adevărat... Nu pentru tine! Nici măcar nu am venit să te caut... Am mințit!

FRANCO: Ai mințit?

ERSILIA: Da! Am dat un motiv... ultimul, care în acel moment era adevărat; acum nu mai e.

FRANCO: Nu mai e? De ce nu mai e?

ERSILIA: Fiindcă, spre ghinionul meu, acum trăiesc, acum sunt vie!

FRANCO: Spre ghinionul tău? Dar ăsta e un noroc!

ERSILIA: Ah, nu, mulțumesc! Frumos noroc! V-ar plăcea să mă condamnați să fiu aceea pe care am vrut să o ucid? Nu, gata cu aia! Sau lăsați-o în pace pe aia, cu motivul pe care l-a dat atunci! Și care acum nu mai e valabil, nici pentru mine, nici pentru tine!... Gata!

LUDOVICO: Dar de ce nu e valabil, iartă-mă?

FRANCO: Dacă pentru acel motiv ai vrut să mori...

ERSILIA: Da! Tocmai! Să mor! Să isprăvesc! N-am murit: nu mai e valabil!

FRANCO: De parcă eu n-aș putea îndrepta... Dar pot!

ERSILIA: Nu! Nu!

FRANCO: Cum nu? Iar ceea ce era atunci pentru tine un motiv să mori, trebuie să fie acum, dimpotrivă, un motiv să trăiești, am impresia!

LUDOVICO: Așa e!

FRANCO: Pentru asta sunt aici!

ERSILIA *(cu altă voce, neașteptată, hotărâtă, silabisind, cu degetul mare și indexul mâinilor unite pentru a însoți cuvintele cu gestul)*: Până și să te recunosc mi-e greu.

FRANCO *(înmărmurit)*: Ție... pe mine?

ERSILIA *(aruncă brusc mâinile în aer și merge să se așeze, spre stupefacția celor doi, care o privesc așa cum privești pe cineva pe care dintr-odată îl descoperi cu totul altfel decât îți închipuiai. După o pauză, spune)*: Nu mă faceți să înnebunesc. *(Altă pauză. Apoi, cu tonul de la început.)* Ție nu ți-e greu să mă recunoști pe mine?

FRANCO *(supus, îndurerat)*: Dar nu, nu... De ce ți se pare asta?

ERSILIA: În așa măsură încât – știi? –, dacă te-aș fi văzut înainte, n-aș mai fi putut, chiar n-aș mai fi putut spune...

FRANCO: Ce?

ERSILIA: Că mă omoram pentru tine. Nu e adevărat!... Dar nici vocea... ochii... Cu vocea asta îmi vorbeai? Cu acești ochi mă priveai? Eu te vedeam... cine știe cum te vedeam!

FRANCO *(înghețând)*: Tu mă îndepărtezi, Ersilia... Mă... mă faci să mă îndoiesc de mine... de tine...

ERSILIA: Pentru că tu nu poți înțelege acest lucru îngrozitor: o viață care se întoarce la tine, așa... ca... ca o amintire care, în loc să se afle înlăuntrul tău, îți vine... îți vine pe neașteptate, din afară... Atât de schimbată, încât ți-e greu să o recunoști. Nu mai știi să-i găsești loc înlăuntrul tău, fiindcă și tu te-ai schimbat și nu mai reușești să te simți viu în ea, deși, totuși, da, vezi că e a ta, cum poate că erai tu – dar nu pentru tine – cum vorbeai, cum priveai, cum umblai, în amintirea celuilalt, fără să fii tu!

FRANCO: Dar sunt eu, Ersilia! Eu, care redevin aceea, care vreau din nou să fiu acela pentru tine!

ERSILIA: Nu poți. Oh, Doamne, nu înțelegi? Pentru că acum, văzându-te, sunt sigură că niciodată n-ai fost acela!

FRANCO: Eu?

ERSILIA: De ce te miri? Mi-am dat seama că și tu, adineauri, când mă ascultai vorbind, ai avut aceeași impresie.

FRANCO: Da, e adevărat; dar fiindcă acuma spui niște lucruri...

ERSILIA: Care sunt adevărate! Pentru ce nu vrei să profiți de ele? Toată lumea poate să profite. Numai eu, nu! Nu e vina ta.

FRANCO: Dar ce anume, pentru Dumnezeu, nu e vina mea?

ERSILIA: Ceea ce mi-ai făcut.

FRANCO: Cum nu e vina mea? Doar de-asta sunt aici!

ERSILIA: În viață, da, în viață se fac de-astea! Se pot face!

FRANCO: Dar apoi vin remușcările, ca aceea pe care o simt eu și care este o remușcare adevărată – știi? –, nu o simplă datorie pe care mi-o recunosc față de tine.

ERSILIA: Dar dacă afli că nu sunt aceea care ai crezut și pe care ți-ai imaginat-o tu...

FRANCO *(disperat, auzind-o că vorbește astfel)*: Oh, Doamne, ce tot spui?

ERSILIA: Și dumneavoastră, domnule Nota – o alta! Dar vă jur că aș fi făcut orice, eu, ca să fiu aceea pe care v-ați imaginat-o!... Pentru dumneavoastră da, pentru dumneavoastră da, puteam; fiindcă era vorba să trăiesc în ficțiunea artei dumneavoastră!... Dar nu, domnilor, viața – uite-o – viața pe care mi-o luasem – vedeți? – nu vrea să mă lase: m-a apucat cu dinții și nu vrea să mă lase. Iată-i din nou pe toți, aici, pe urmele mele! Unde să mă mai duc?

LUDOVICO *(încet, lui Franco)*: Ți-am spus! Sufletul domnișoarei trebuie să-și revină încet-încet și...

ERSILIA: Vreți să mă chinuiți și dumneavoastră, acum?

LUDOVICO: Eu nu – dimpotrivă!

ERSILIA: Dar știți că nu mai e posibil!

LUDOVICO: De ce nu, iartă-mă?

ERSILIA: Ah; pentru dumneavoastră, care ați intuit atât de bine, poate să nu fie nimic; ba chiar a fost o plăcere să intuiți! Dar gândiți-vă că tot ceea ce dumneavoastră ați presupus că i se întâmplă unei imagini pe care o aveați în minte, eu am suferit în carnea mea, care a îndurat rușinea, dezgustul.

LUDOVICO: Ah, de-asta?

ERSILIA: Spuneți-i, spuneți-i ce am făcut, ca să plece!

LUDOVICO: Dar n-ai făcut nimic! Fiindcă nimeni nu te poate învinui pentru asta!

ERSILIA: Ei, atunci îi spun eu!... Află că am coborât în stradă și m-am oferit primului trecător!

LUDOVICO *(repede, cu avânt, lui Franco, care își acoperă fața cu mâinile)*: Din disperare! În ajunul sinuciderii! Ai înțeles?

FRANCO: Da! Da! Oh, Ersilia!

LUDOVICO: În dimineața următoare s-a otrăvit într-o grădină publică, fiindcă nu mai avea în poșetă nici cu ce să-și plătească nota la hotel. Ai înțeles?

FRANCO: Desigur! Și asta îmi sporește remușcarea, obligația de a te despăgubi pentru tot răul pe care ți l-am făcut!

ERSILIA *(cu un strigăt, exasperată)*: Dar nu tu!

FRANCO: Ba eu! Eu! Cine altcineva?

ERSILIA *(cu exasperare extremă)*: Vreți să mă faceți să spun tot, tot? Chiar și ceea ce nimeni nu-și mărturisește nici măcar sieși? *(Se oprește o clipă, pentru a se stăpâni; și apoi spune ferm, tăios și privind fix înaintea ei, cu ochi de nebună.)* Am măsurat la rece scârba pe care o încercasem, ca să văd dacă puteam să-i rezist! Mi-am dat cu pudră pe obraz, înainte de a ieși din hotel, cu otrava în poșetă,

într-un tub de sticlă. Aveam în valiză trei asemenea tubulețe. Eram învățătoare. Îmi serveau, la nevoie, pentru dezinfecție. Pudrându-mă, m-am privit – așa cum ați presupus – în oglinjoara cu picior de pe scrin. Nu numai înainte, ci și după acea primă încercare, pe când plecam să mă sinucid. Da! Dar pe banca din grădină, până în momentul în care am luat otrava, nu știam, nu voiam să știu că o voi lua. Aș fi putut în schimb, ca nimic, să fac din nou acea încercare; dacă întâmplarea ar fi vrut; dacă ar fi trecut cineva căruia i-aș fi plăcut sau care mi-ar fi plăcut, nu știu dacă m-aș mai fi sinucis. Îmi dădusem cu pudră, ba chiar cu puțin ruj de buze; și îmi pusesem special rochița asta albastră. *(Sare în picioare.)* Și dacă azi sunt aici, iertați-mă, ce înseamnă asta? Înseamnă că am învins acea scârbă, după ce am comparat-o cu moartea. Altfel n-aș fi aici, la un bărbat care mi-a scris, fără să mă cunoască, oferindu-mi adăpost.

FRANCO *(cu hotărâre bruscă)*: Ascultă! Eu știu, știu de ce vorbești așa, de ce simți această voluptate de a te sfâșia!

ERSILIA *(dintr-odată violentă)*: Eu? Voi mă sfâșiați!

FRANCO: Ah! Vezi? Ai spus-o! Simți cruzimea celorlalți? Dar atunci de ce nu vrei ca măcar unul dintre ei, căruia i s-a trezit conștiința, să repare această cruzime?

ERSILIA: Cum? Făcându-mă iarăși să o suport?

FRANCO: Ba nu...

ERSILIA *(scandând frazele)*: Îți spun că m-am prefăcut, îți spun că nu e adevărat, îți spun că am mințit – și ți-o repet! Nu ceilalți sunt vinovați! Nu tu! Viața e vinovată! Această viață care ține încă!, Doamne, ce disperare!, fără să mă fi putut vreodată alcătui în vreun fel! Dar ce trebuie să-ți mai spun ca să te îndepărtez?

Se aude bătând tare la ușa vestibulului.

LUDOVICO: Cine e? Intră! *(Ușa se deschide. Intră Emma.)* Ce dorești?

EMMA: A sosit domnul consul Grotti.

ERSILIA *(cu un strigăt)*: Ah, poftim! Mă așteptam!

LUDOVICO: Vrea să vorbească cu mine?

FRANCO: Sunt și eu aici!

EMMA: Nu. Cere să vorbească cu domnișoara.

ERSILIA: Da, da, lăsați-mă, lăsați-mă să vorbesc cu el, vă rog! *(Către Emma.)* Spune-i să intre! *(Emma iese.)* E mai bine, e mai bine să-i vorbesc. Cu cât mai repede, cu atât mai bine!

Intră consulul Grotti. Brun, solid, puțin peste treizeci de ani; îmbrăcat în negru, are pe față o expresie de duritate posomorâtă, reținută.

ERSILIA: Poftiți, domnule consul. *(Către Ludovico, făcând prezentările.)* Domnul consul Grotti. *(Apoi, lui Grotti.)* Domnul Ludovico Nota...

GROTTI *(salutând)*: Vă știu din auzite.

ERSILIA *(continuând)*: ...care a avut bunătatea să mă primească la el. *(Arătându-l pe Franco.)* Pe domnul Laspiga îl cunoașteți.

FRANCO: M-a cunoscut în împrejurări cu totul diferite! Dar acum sunt aici pentru a...

ERSILIA *(întrerupându-l imediat)*: Taci, te implor!

FRANCO: Nu! *(Lui Grotti.)* Priviți! *(O arată pe Ersilia.)* Priviți-o pe aceea pe care v-am cerut-o de soție acolo!

ERSILIA *(fremătând)*: Te rog să nu mai spui un cuvânt!

FRANCO: Să nu mai spun un cuvânt! *(Către Grotti.)* Vă este de-ajuns această mânie, starea în care o găsiți, ca să vă explicați motivele pentru care mă aflu aici!

ERSILIA *(ca mai sus, exasperată)*: Lasă starea mea! Ți-am spus că nu ai niciun motiv să fii aici; și-mi place

să o repet acum în fața lui, ca să știe că mânia mea vine tocmai din încăpățânarea ta de a nu voi să înțelegi!

FRANCO: Da, îți place să mi-o repeți fiindcă știi că tatăl logodnicei mele s-a dus să-l vadă?

ERSILIA *(înmărmurită)*: Nu! Nu știu! *(Privindu-l pe Grotti pierdută într-o tulburare violentă și făcând efortul de a se stăpâni.)* Ah... și dumneavoastră... dumneavoastră i-ați vorbit despre mine?

GROTTI *(cu răceală și demnitate)*: Nu, domnișoară: i-am promis că voi veni să vorbesc cu dumneata.

FRANCO *(brusc, cu tărie)*: Ah, e inutil, să știți!

ERSILIA *(cu o izbucnire imperioasă)*: Lăsați-mă să vorbesc singură cu domnul consul! *(Imediat, cu alt ton, lui Ludovico.)* Vă rog, domnule Nota...

LUDOVICO: Eh, dinspre partea mea...

Și dă să plece.

FRANCO *(către Ludovico, hotărât, reținându-l)*: Nu, nu! Stați! *(Ersiliei, cu mândrie rigidă.)* Eu plec; *(lui Grotti)* dar vreau să-i spun, mai întâi, domnului consul, ca să transmită cui dorește să afle, că este inutil; inutil pentru că nu ea hotărăște... *(o arată pe Ersilia)* ...ci eu! *(Ersiliei.)* Da, și asta o susțin – și cu tărie – chiar în fața ta! Până acum te-am rugat, te-am implorat, m-am resemnat să te aud spunându-mi, și sfâșiindu-mi inima, lucrurile cele mai crude; dar acum, gata!, acum îți vorbesc și eu altfel! Ești liberă să mă respingi, dar asta nu înseamnă că eu trebuie să mă întorc la cineva care, după ce a resimțit, pe drept (ca toți cei ce au citit nefericita ta poveste), indignare și rușine față de purtarea mea, mergând până la a-mi închide ușa în nas, acum se căiește și trimite aici ambasadori!

GROTTI: Dar, nu! Eu nu pentru asta sunt aici!

ERSILIA: Iar eu ți-am spus că nu purtarea ta față de mine a fost cauza gestului meu disperat!

FRANCO: Nu-i adevărat!

ERSILIA: Cum! E martor domnul Nota...

FRANCO: Ah, că ai spus-o, da! *(Către Grotti.)* Mi-a spus despre ea lucrurile cele mai îngrozitoare, cele pe care „nimeni nu și le mărturisește nici măcar sieși!". Dar eu am conștiința mea, chiar dacă a ta, din cauza răului pe care mi l-ai putea face, îți impune să mă respingi! Iar conștiința mea, indiferent ce ți-ar putea spune el *(arată spre Grotti)* ori i-ai putea spune tu, punându-vă de acord în interesul altora, nu se schimbă! Iată ce voiam să-ți spun. *(Către Ludovico.)* Și acum, să mergem. Eu știu că sunteți alături de mine și mă aprobați. La revedere, domnule consul!

Se îndreaptă spre ușa vestibulului.

GROTTI *(înclinând imperceptibil capul)*: La revedere!

LUDOVICO *(care s-a apropiat de Ersilia, îi spune încet, pe ton de afectuoasă încurajare)*: O să mă duc să mă ocup de valiza aceea a dumitale. Sper să ți-o aduc în curând.

ERSILIA *(mișcată)*: Da, mulțumesc. Și iertați-mă, domnule Nota.

LUDOVICO: Nu vorbi așa! *(Lui Grotti.)* La revedere!

GROTTI: Respectele mele.

Ludovico și Franco ies pe ușa vestibulului. Abia se închide ușa, că Ersilia dă să se ghemuiască, tremurând toată și privindu-l cu teamă pe Grotti, care se întoarce brusc spre ea, fulgerând-o din ochi indignat și fremătător. Incapabilă să susțină această privire, ea își acoperă fața cu mâinile, strângându-se în sine, cu umerii ridicați, ca și cum ar simți căzând asupră-i furia lui.

GROTTI *(apropiindu-se de ea, amenințător, spune încet, aproape șuierând printre dinți)*: Idioată! Idioată! Idioată! Să minți atât de copilărește!

ERSILIA *(geme, înspăimântată, de sub cotul încă ridicat spre apărare.)*: Dar m-am sinucis într-adevăr!

GROTTI *(apostrofând-o)*: Și de ce? Și să mai și minți pe urmă? De ce să-ți mai adaugi și remușcarea asta?

ERSILIA *(gata să se apere)*: Nu! Nu pentru mine; n-ai înțeles? Spune că nu pentru mine o face! I-am strigat-o în față; îți jur că i-am strigat în față că am mințit spunând că pentru el m-am sinucis!

GROTTI *(cu dispreț și mânie)*: Dar el nu crede! Nu vezi că nu crede?

ERSILIA *(ridicându-se, disprețuitoare)*: Și ce pot să fac eu? Remușcarea îl împiedică să creadă, pentru că și el are remușcări.

GROTTI *(cu dispreț)*: Mai ai curaj – tu! – să vorbești despre remușcările altora?

ERSILIA: Și ce crezi, cine trebuie să aibă cele mai multe remușcări dintre toți, eu? Eu am cele mai puține dintre toți, da, da! Ah, știu: tu nu admiți asta, pentru că eu am avut curajul să mă sinucid, iar tu, nu!

GROTTI: Eu? Să mă sinucid?

ERSILIA: Nu, stai liniștit: pentru că n-au fost remușcările, nici la mine! Tu poți să le suporți pe ale tale. Tu ai cu ce să reziști! Eu m-am trezit în mijlocul străzii; goală. Iar în asemenea condiții – știi? – e mai greu; aproape imposibil! M-a copleșit, în disperarea mea, gândul la fetiță; și după ce am încercat înjosirea ultimă; de-asta am putut să o fac!

GROTTI: Și nu te-ai putut abține să minți nici atunci?

ERSILIA: Aproape fără să vreau! Dar era, totuși, adevărat că se logodise cu mine, acolo.

GROTTI: Da, în glumă!

ERSILIA: Nu-i adevărat! Dar dac-ar fi, atunci el ar fi de două ori ticălos: pentru că pe urmă, fără să știe nimic din tot ce se petrecuse acolo, după plecarea lui, între tine

și mine, s-a logodit aici cu alta și era pe punctul să se însoare cu ea.

GROTTI: Dar tu? Tu știai ce se petrecuse între tine și mine; și ai mințit!

ERSILIA: Și nu era mai rău ceea ce era pe cale să facă el, care, fără să știe nimic despre josnicia mea, mă trăda aici, liniștit, însurându-se cu alta?

GROTTI: Dar tocmai asta e dovada că el, acolo, nu luase lucrurile în serios!

ERSILIA: Nu-i adevărat! Chiar el a spus-o! Și nu ar fi acum așa cum tu însuți l-ai văzut! Dar tu o spui pentru mine, pentru că îți convine să presupui asta, ca să găsești o scuză pentru ceea ce ai făcut în spatele lui, imediat ce a plecat!

GROTTI: Și tu ai făcut tot acest scandal, aici și acum, ca să-l împiedici să se însoare cu alta?

ERSILIA: Nu! Nici măcar nu m-am gândit! Am spus-o când credeam că voi muri! Eu n-am vrut să împiedic nimic! Și nici nu vreau! Nu vreau!

GROTTI: Dar dacă nu dădeai aici peste trădarea lui, dacă-l găseai liber și dispus să-și respecte promisiunea?

ERSILIA *(cu groază)*: Nu, nu! Niciodată! Nu l-aș fi înșelat! Îți jur pe sufletul fetiței că nu l-aș fi înșelat! Nici măcar nu m-am dus să-l caut: poate să-ți spună chiar el! Iar trădarea lui – căci din partea lui a fost o trădare adevărată – m-a făcut să mint că pentru el mă sinucid.

GROTTI: Nu te-ai dus să-l cauți?

ERSILIA: Nu!

GROTTI: Atunci cum ai aflat despre căsătoria lui iminentă?

ERSILIA: Ah, da... m-am dus... m-am dus la... Ministerul de Marină...

GROTTI: Prin urmare, te-ai dus să-l cauți!

ERSILIA *(cu mânia disperării, amenințătoare)*: Ar trebui să-mi mulțumești!

GROTTI: Pentru ce? Pentru că te-ai dus să-l cauți?

ERSILIA: Nu! Pentru că am simțit cum îmi trece orice chef de răzbunare când mi s-a spus acolo despre viitoarea lui căsătorie, și că nu mai era în Marină. Crezi că mă prinzi asupra faptului cu vreo intenție de înșelăciune fiindcă am urcat scările ministerului? Nu știi în ce stare am urcat acele scări: sosisem aici pierdută, alungată de soția ta în felul acela, după ce ne-a surprins în momentul acela îngrozitor... în mijlocul strigătelor scoase de oamenii care o ridicaseră pe fetița căzută de pe terasă. Eram disperată. Ca o cerșetoare eram, care nu vede altă scăpare decât în moarte sau în nebunie. Și, ca o nebună, mă duceam la el, ca să-i spun tot, tot!

GROTTI: Despre noi doi?

ERSILIA: Nu! Despre tine! Despre tine, care, după plecarea lui, ai profitat...

GROTTI: ...eu singur...?

ERSILIA: ...da; ...de starea în care rămăsesem! Ai grijă că eu pot spune tot, acum, tot ce nimeni n-a îndrăznit vreodată să spună... ating ultima, ultima limită... strig adevărul nebunilor... lucrurile urâte ale cuiva care nu speră să se mai ridice... să-și acopere rușinea cea mai intimă! M-ai înșfăcat pe când ardeam încă de focul pe care mi-l aprinsese el în carne, când, imediat ce eram atinsă, nu mai puteam rezista! Negi că te-am mușcat? Negi că ți-am zgâriat gâtul, brațele, mâinile?

GROTTI: Oh, lasă ce ești! Mă ațâțai!

ERSILIA: Nu e adevărat! Nu e adevărat! Nici pomeneală! Tu ai început!

GROTTI: Prima oară, da! Dar pe urmă?

ERSILIA: Niciodată! Niciodată!

GROTTI: Îmi strângeai brațul pe furiș!

ERSILIA: Nu e adevărat!

GROTTI: Nu e adevărat? Mincinoaso! M-ai și înțepat cu acul o dată în umăr!

ERSILIA: Pentru că dumneavoastră nu mă lăsați în pace!

GROTTI: Ia te uită! Acum spune *dumneavoastră*!

ERSILIA: Eu eram sclava!

GROTTI: Și trebuia să te supui?

ERSILIA: Carnea, carnea se supunea! Inima nu, niciodată! Simțeam ură!

GROTTI: Plăcere, plăcere simțeai!

ERSILIA: Nu, ură! ură, cu cât îmi dădeai mai multă plăcere, da! După, îmi venea să te sfâșii ca pe o întruchipare a rușinii mele! Niciodată nu am consimțit, cu inima sângerândă, să încerc încă o dată plăcerea, după, trădând-o, trădându-mi inima ca o hoață nerușinată! Îmi priveam brațele goale și mi le mușcam! Cedam, cedam întotdeauna; dar simțeam înlăuntrul meu că inima mea nu, ea nu ceda!... Ah, nemernicule! Mi-ai luat, prin viciu, singura bucurie a vieții mele... care aproape că mi se părea ireală – aceea de a mă simți logodită...

GROTTI: ...în timp ce el, aici, se pregătea de nuntă cu alta.

ERSILIA: Așadar, vezi? Canalii, cu toții! Și vii să-mi spui în față că eu sunt vinovată? Eu, pentru că n-am avut niciodată puterea să fiu ceva... Doamne, nici măcar un obiect, ce știu eu, de lut, frământat cu mâinile, care se sparge când îl scapi, dar cel puțin cioburile de pe jos îți spun că era ceva, care acum nu mai e!... Viața mea... zi după zi... și niciuna care să fi fost a mea... Eu, toate lucrurile, care cum m-a vrut, la întâmplare, fără să pot vreodată să mă adun... trasă de-o parte și de alta... sfâșiată... și niciodată

nimic care să mă facă să spun: și eu exist! *(Schimbând brusc tonul și întorcându-se, ca un animal biciuit.)* Dar tu ce vrei acum? De ce îmi apari în față?

GROTTI: Pentru că ai vorbit! Iată de ce! Pentru ce ai spus! Pentru ce ai făcut! Ai vrut să mori...

ERSILIA: Trebuia să tac, știu! O piatră deasupra – și adio!

GROTTI: O piatră... Această piatră ai aruncat-o cu zgomot, ca într-o baltă, iar noroiul și apa, împroșcând, ne-au murdărit pe toți; toți suntem stropiți...

ERSILIA: ...și noroiul nu mai iese!

GROTTI: Ți-ai făcut ca o mlaștină în jur!

ERSILIA: Și ați fi vrut să mă scufund numai eu, iar voi să vă curățați, în viața voastră cea de toate zilele; el, după ce ar fi descoperit păcatul meu cu tine, să revină la logodnica lui, iar tu, la treburile consulatului tău, nu?

GROTTI: Nu, să revin la viața mea, pe care tu, blestemato, ai încurcat-o într-o clipă, zăpăcindu-mă! Dar ce crezi? Că eu, eu întreg, eram cel din clipele de lene stupidă și de viciu pe care le-am pierdut cu tine? Și care trebuiau să mă coste atât de scump?! Nefericirea întregii mele vieți: moartea fetiței mele!

ERSILIA: Tu ai fost de vină! Tu ai fost de vină! Am mereu, mereu în fața ochilor scăunelul pe care nu mi-ai lăsat timp să-l iau de pe terasa unde urcasem cu fetița.

GROTTI: Și de ce urcaseși acolo? Locul tău era în camera de lângă cea unde dormea nevasta mea, bolnavă; ca să fii gata să dai fuga, dacă te chema. Ce căutai pe terasă?

ERSILIA: Eu lucram, și fetița se juca!

GROTTI: Nu! Te-ai dus special, pentru ca eu să vin să te caut!

ERSILIA: Oh, lașule! Ai fi venit să mă cauți chiar și în camera de lângă soția ta.

GROTTI: Nu, nu.

ERSILIA: Îndrăznești să negi? Ca și cum n-ai fi făcut-o de-atâtea ori! Și atunci, pentru că nu mă simțeam la adăpost nici acolo...

GROTTI: Pentru că voiai și tu. Pentru că voiai și tu!

ERSILIA: Nu! Pentru că în fața încercărilor tale nerușinate și a insistențelor, aș fi sfârșit prin a vrea și eu – iată, așa trebuie să spui! Înnebunită de teama să nu fim auziți, de dincolo, de soția ta... Ah! Sunt sigură, acum, sunt sigură că o voce interioară îmi vorbea, îmi spunea să nu las acolo acel scaun, pentru că mititica, jucându-se cu lucrușoarele ei pe terasă, putea să se urce și să cadă peste balustradă! N-am putut s-o ascult, această voce interioară, pentru că tu – îți amintești? – erai la ușița terasei și insistai – ca o brută – insistai, insistai! Și acum îl visez, îl visez în toate nopțile – îl văd acolo, scăunelul – ca într-un coșmar – nu ajung la timp ca să-l iau...

GROTTI *(absorbit, ca și cum ar simți nevoia să-și vadă viața în afara acestei orori, în timp ce Ersilia continuă să plângă încet, cu suspine)*: Munceam... trăiam... trăiam parcă departe de mine, mereu... nu existam decât pentru ceilalți... nu mă gândeam decât să muncesc; pentru a umple golul pe care îl simțeam în viața mea, în căminul pe care-l visasem și pe care nu-l putusem avea, din cauza femeii pe care o întâlnisem: tristă, bolnăvicioasă, lipsită de farmec... Și ai venit tu... Cum m-am purtat cu tine la început, spune?

ERSILIA *(tandru, printre lacrimi)*: Frumos.

GROTTI: Pentru că aveam nevoie, cu cât mă simțeam mai chinuit de tristețea vieții mele, să le fac bine altora, să iau asupra mea toată povara, ca să respire ceilalți ușor în viață. Din această nevoie de a le face măcar altora viața frumoasă, ca să mă pot bucura și eu – care nu

puteam. Și cum te-am zugrăvit în ochii lui, acolo, când a venit în croazieră? Ce nu i-am spus despre tine, ca să-ți fac un bine, ca să-l fac să se îndrăgostească de tine! Ba chiar, atunci, am fost mai afectuos ca oricând față de soția mea, ca să fie și ea mulțumită și dispusă să sprijine dragostea voastră, reușita proiectului meu de a te face fericită, pentru singura plăcere de a fi fost eu cauza acelei fericiri. Iar când v-am văzut pe amândoi îndrăgostiți... Nu, nu, n-a fost pentru că am înțeles că merseserăți prea departe, că i te dăruiseși... (asta a indignat-o pe nevastă-mea, nu pe mine; a făcut-o să-și piardă orice stimă pentru tine)...

ERSILIA: Dar nu mă mai dăruisem nimănui până atunci! A fost o amețeală, un vârtej atunci... în seara dinaintea plecării lui!

GROTTI: Știu! Mi-era milă de tine... Nici nu m-am gândit măcar să-ți aduc vreo vină. Și nu aș fi încercat niciodată să profit, dacă tu...

ERSILIA: ...eu...?

GROTTI *(brusc)*: ...nu că ai fi vrut! Dar... nu știu... cum m-ai privit într-o seară, când ne-am ridicat de la masă... Fiindcă tu nu credeai! Am simțit că tu nu credeai că eu putusem fi atât de bun pentru singura plăcere de a te face fericită. Da, da... Și pentru că n-ai crezut asta, ai stricat totul! Pentru că aveam mai mult ca oricând nevoie ca tu să crezi, ca să mă rețin, ca să învinge orice ispitire...

ERSILIA: Nu a mea! Nu a mea!

GROTTI: Nu, a mea! Dar dacă tu ai fi crezut în dezinteresarea mea, în bunătatea mea, care erau reale, în mine nu s-ar fi dezlănțuit dintr-odată bruta, cu toată foamea ei disperată. Și chiar și acum, când te revăd, după ce ai semănat moartea, discordia iremediabilă între mine și femeia aceea... *(Se apropie de ea cu ură, amenințător.)* Știi, nu?

ERSILIA *(dându-se înapoi, înspăimântată)*: Ce vrei?

GROTTI: Vreau să plângi, să plângi cu mine răul pe care l-am făcut!

ERSILIA: Mai mult decât am plâns până acum?

GROTTI: Nu vreau să fiu singur ca să simt cum mă sfâșie moartea copilului meu; iar tu să te împaci cu el, ca și cum acest lucru îngrozitor nu s-ar fi întâmplat!

ERSILIA: Nu, nu! Asta nu se va întâmpla niciodată! De asta poți fi sigur: niciodată! Eu voi rămâne aici, cu cel care m-a primit...

GROTTI: Nu vei putea! Pentru că el s-a și pus de acord cu celălalt, n-ai văzut? Au plecat de aici împreună. La ora asta poate că s-a și plictisit de tine și e gata să nu mai creadă că ar fi o nebunie să nu-i accepți remușcările și reparația pe care ți-o oferă.

ERSILIA: Dar i-am spus că nu o vreau!

GROTTI: Da; ca pe o încăpățânare a ta irațională, pe care niciunul, nici altul nu o pot accepta! Adevăratul motiv pentru care nu vrei nu i l-ai spus!

ERSILIA: Ei bine, dacă e cazul, am să i-l spun.

GROTTI: Iar atunci i se va părea atât de urât ce ai făcut, minciuna pe care ai spus-o, încurcătura pe care ai produs-o astfel, o căsătorie stricată în ajun, scandalul, mila pe care ai smuls-o, compătimirea tuturor...

ERSILIA *(doborâtă, pe punctul de a leșina)*: E adevărat... e adevărat..., dar eu... eu nu voiam asta... I-am spus și lui că am vorbit, că am mințit, fiindcă am crezut că totul se sfârșise. Nu sunt lucruri care pot fi spuse! Sunt prea urâte! Da, josnice... Am putut să ni le spunem noi – așa, acum – fiindcă rușinea e a amândurora. Cum vrei – și de ce – să se descopere?

GROTTI: M-am simțit revoltat de minciuna ta; iar când am aflat de la acel tată ce a dezlănțuit ea indignarea logodnicei, remușcarea lui, propunerea de a îndrepta lucrurile, nu

știu cum am reușit să mă abțin față de bătrân; am alergat la ziar să dezmint partea care mă privea pe mine! Și nu știi ce mânie s-a aprins în sufletul soției mele când a citit ziarul; voia să alerge la logodnica lui, să-i dezvăluie totul, de ce te alungase de la noi, cum ne-a surprins acolo! A trebuit să-i promit, să o asigur că înșelăciunea ta va fi totuși dezvăluită și că măcar acelei familii i se va reda liniștea. Înțelegi?

ERSILIA *(ca mai sus)*: Înțeleg... înțeleg... *(Pauză. Privește o clipă înaintea ei, întunecată, și spune.)* Bine! *(Se ridică; altă pauză; și adaugă.)* Pleacă. Se va face.

GROTTI *(o privește uluit)*: Ce vrei să faci?

ERSILIA: Îmi spui că trebuie să o fac. Am s-o fac.

GROTTI *(după o pauză, continuând să o privească)*: Ești mai disperată decât mine... În ce hal ai ajuns!... în ce hal ai ajuns!... *(Merge lângă ea, dă s-o îmbrățișeze.)* Ersilia... Ersilia...

ERSILIA *(izbucnind, mândră, îndepărtându-l)*: Ah, nu, pentru Dumnezeu! Lasă-mă!

GROTTI *(întorcându-se spre ea, îmbrățișând-o frenetic)*: Nu, nu... ascultă, ascultă...

ERSILIA *(zbătându-se)*: Lasă-mă, îți spun!

GROTTI *(continuând, ca mai sus)*: Să ne unim disperarea!

ERSILIA *(cu un strigăt, ca să scape)*: Fetița, fetița!

GROTTI *(brusc, desprinzându-se, apărându-și capul cu mâinile, ca fulgerat)*: Criminală! *(Pauză. Tremură convulsiv.)* Dar îmi pierd capul... *(Se apropie din nou de ea.)* Am nevoie de tine, de tine... Suntem doi nefericiți...

ERSILIA *(alergând spre una dintre ferestre)*: Pleacă... Pleacă... Țip...

GROTTI *(urmărind-o)*: Nu... Nu... Ascultă...

ERSILIA *(deschizând fereastra)*: Deschid și țip! Uite! *(Zgomotele străzii invadează vesele scena. Și atunci, însoțind cu un gest cuvintele, îi impune.)* Pleacă!

CORTINA

Actul al III-lea

Același decor, în aceeași zi, spre seară.

Doamna Onoria e la una dintre ferestre, prin care intră zgomotele obișnuite ale străzii, care se atenuează treptat, odată cu amurgul. La una dintre ferestrele casei din față se presupune că s-ar afla o vecină, cu care doamna Onoria conversează, în timp ce Emma termină de șters praful și de făcut ordine în cameră.

ONORIA: Ei, da, o să-ți spun... *(Pauză.)* Până la prânz, dar știi cum e? Altceva e somnul de noapte... *(Pauză.)* Ce spui? Nu aud... *(Pauză.)* Ah, da, acum a ieșit, cu domnul Nota... Da, pentru valiză. Lui n-au vrut să i-o dea.

EMMA: Și-o să vedeți că nici ei n-au să i-o dea.

ONORIA *(continuând convorbirea cu vecina)*: Eh, mai devreme nu s-a putut.

EMMA: Doar n-o să fie așa în fiecare zi, să sperăm!

ONORIA *(întorcându-se spre Emma)*: Ce bombăni acolo? Nu înțeleg nimic!

EMMA: Păi, zic, să faci curat la ora asta. E aproape noapte.

ONORIA *(întorcându-se pentru a vorbi afară)*: Domnul Nota ar fi unul... Ce vrei? *(Râde.)* S-ar părea că vrea s-o țină la el... *(Pauză.)* Nu, de celălalt nu vrea să știe... O fi îmbrățișat-o el... *(Pauză, apoi precipitat.)* Nu, nu! Nu e posibil! N-oi fi văzut dumneata bine; nu e posibil! *(Pauză, apoi se înclină și salută cu mâna.)* Da, la revedere, la

revedere! *(Închide fereastra.)* Auzi! Spune că a văzut aici trei bărbați și că toți trei au îmbrățișat-o!

EMMA: Și consulul ăla?

ONORIA: Nu, nu! N-a văzut bine! Nu e posibil.

EMMA: I-am auzit pe amândoi strigând în gura mare, când au rămas singuri!

ONORIA: Și nu ai... nu ai putut să înțelegi?

EMMA: Oh! Doar n-am stat să trag cu urechea. Când am trecut prin sălița am auzit că strigau, și atâta. Dar mai mult ea decât el!

ONORIA: Aș fi curioasă să știu ce mai vrea de la această biată ființă și ce caută aici; după ce s-a dus la ziar să protesteze contra ei și să amenințe cu proces.

EMMA: N-o fi vrând să se împace iar cu logodnicul.

ONORIA: Și cu ce drept poate el să vrea asta? Ea, din păcate, ea nu vrea; și, după mine, rău face!

EMMA: Să prefere ea să rămână aici cu un moș pe jumătate nebun...

ONORIA: ...care s-a săturat! care s-a săturat! Și cred că deja i-a dat să înțeleagă acest lucru.

EMMA: Poate că o să fie mai bine pentru ea; așa o să se hotărască să plece cu celălalt.

ONORIA: Poate că – știi ceva? – nu mai are încredere în băiat. Deși mie mi se pare că acum el chiar se căiește.

EMMA: Și mie.

ONORIA: Dar ea își face scrupule pentru cealaltă, pe care el ar părăsi-o acuma pentru ea.

EMMA: Ba eu nu mi-aș face scrupule de-astea. Nu era să moară din cauza asta?

ONORIA: Eh, dar ea știe prea bine ce înseamnă să te vezi părăsită! Așa frumos spunea în ziar! I s-o fi născut ura acum. Și o fi înțeles că domnul Nota... *(Face o strâmbătură.)* Am văzut-o când a ieșit cu el. Mi s-a părut că

avea în ochi, nu știu... așa... ca un văl... se uita și nu vedea; nu mai putea nici să vorbească, nici să ridice mâna. Am întrebat-o cum se simte și mi-a surâs așa de am înghețat; și mâna rece, rece... *(Se oprește brusc și ascultă; apoi, cu altă voce.)* Oh, i-auzi! Mi se pare că strigă vânzătorul ambulant; da, du-te, du-te, pentru panglica aia – doi metri jumătate, cum ți-am zis. Îl strig de-aici.

Emma iese în fugă spre vestibul. Doamna Onoria aleargă la una dintre ferestre, o deschide; se apleacă pentru a privi jos în stradă și face un semn negustorului să se oprească; apoi rămâne la fereastră. Între timp, dinspre vestibul intră Franco Laspiga, întunecat, răvășit.

FRANCO *(printre zgomotele care urcă din stradă, întreabă din prag de două ori)*: E voie? E voie?

ONORIA *(întorcându-se și închizând fereastra)*: Oh, dumneavoastră erați, domnule Laspiga? Poftiți, poftiți! Domnul Nota trebuie să se întoarcă împreună cu domnișoara. *(Încet, insinuantă.)* Insistați, insistați, că o s-o convingeți!

FRANCO *(o privește mai întâi ca unul care n-a înțeles; apoi, cu furie reținută, ironic)*: Da, da! O să vedeți! Acuma o să vedeți ce insist!

ONORIA *(confidențial)*: L-a pus la locul lui, știți?, trebuie că l-a pus la locul lui pe acel domn consul; v-o spun eu.

FRANCO *(printre dinți)*: Mizerabilul... ticălosul...

ONORIA: Aveți dreptate, aveți dreptate! Biata domnișoară!

FRANCO *(izbucnind, nu se mai poate reține)*: Ce domnișoară! Nu-i mai spuneți domnișoară! Știți ce e? O târfă e, o târfă!

ONORIA *(aproape clătinându-se)*: O, Doamne, nu! Ce-mi spuneți?

Intră în acest moment din vestibul, cu pălăria pe cap, Ludovico Nota.

LUDOVICO *(văzându-l pe Franco)*: Ah, ești deja aici? *(Către Onoria, făcând aluzie la Ersilia.)* Încă nu s-a întors?

ONORIA *(se întoarce spre el aiurită, apoi, fără să-i răspundă, se întoarce din nou spre Franco.)*: E cu putință?

LUDOVICO *(care nu înțelege)*: Ce să fie?

FRANCO *(hotărât, mândru, vibrant)*: E că soția consulului Grotti, aflând că el a venit aici azi-dimineață ca să-și caute amanta...

LUDOVICO *(brusc, zăpăcit)*: Pe cine?

ONORIA *(ca mai sus)*: E a? A consulului?

FRANCO: Amanta, da, domnilor, amanta! Soția lui s-a dus azi-dimineață la părinții logodnicei mele ca să denunțe toată combinația!

LUDOVICO: A domnișoarei Drei cu bărbatu-său?

ONORIA: Era amanta lui bărbatu-său?

FRANCO: Da, domnule! Și încă nu am aflat dacă înainte sau după ce am cerut-o eu în căsătorie, acolo. Vreau să aflu acest lucru! De-asta sunt aici!

ONORIA: Dar cum? ...Dar se poate?... Oh, Doamne... Am impresia că mi-o iau mințile razna!

FRANCO: Și știți cum, știți când a descoperit soția combinația? În momentul când fetița cădea de pe terasă.

ONORIA *(cu un strigăt, acoperindu-și fața cu mâinile)*: Oh, Doamne!

FRANCO: I-a prins împreună și a gonit-o ca pe-o criminală, pentru că amândoi lăsaseră fetița singură pe terasă.

ONORIA: Criminali, ah, curat criminali!

FRANCO: Dacă n-ar fi fost și el compromis, la pușcărie trebuia să meargă! La pușcărie! Și după ce a făcut așa ceva, înțelegeți?...

ONORIA: ...da, a avut curajul...

FRANCO: ...să vină să-mi răvășească mie viața!

ONORIA: Și nouă, tuturor, de milă!

FRANCO: Dar înțelegeți ce mi-a făcut mie?

LUDOVICO *(aparte)*: Pare de necrezut...

ONORIA: Cu aerul ăla de sfântă martiră... Prefăcuta!

FRANCO: Totul aruncat în aer... scandalul public... insultele logodnicei mele... Am crezut că înnebunesc, nu altceva! Cum de n-am înnebunit nu știu!

ONORIA: Uite de ce, uite de ce voia s-o șteargă! Cum v-a văzut pe dumneavoastră, cum a aflat că celălalt e aici! Prefăcuta! A presimțit că minciuna o să fie descoperită! *(Schimbând tonul, cu furie.)* O urăsc pentru toate lacrimile pe care m-a făcut să le vărs! *(Către Ludovico, brusc.)* Ah, știți ceva? Afară! Afară! Nu o mai primesc în casă! Mie, în casa mea, nu-mi trebuie asemenea murdării!

LUDOVICO *(plictisit, mormăind)*: Așteaptă... așteaptă...

ONORIA: Nu, nu, nu, nu! Ce să aștept? Afară! Nu-mi trebuie! Nu-mi trebuie!

LUDOVICO: Dar taci un pic, pentru Dumnezeu! Eu încă nu m-am lămurit. *(Lui Franco.)* Iartă-mă, te rog, cum se face că consulul?... *(Se întrerupe.)* Știi că el, consulul, a fost primul care a protestat la ziar?

FRANCO: Păi, normal!

LUDOVICO: Cum normal? Cred că trebuiau să se pună de acord, dacă erau amanți.

FRANCO: Păi, fiindcă era și nevastă-sa aici cu el! Nevasta despre care ea a îndrăznit să spună infamii în acel ziar!

LUDOVICO *(reamintindu-și)*: Ah, da. Da, da. Și de fapt, da... De-asta a fost atât de tulburată aflând că în ziar se spunea...

ONORIA: ...că biata doamnă o trimisese de-acasă cu o treabă.

FRANCO: Probabil că soția l-a obligat pe consul să dezmintă cel puțin asta.

LUDOVICO: Dar atunci înseamnă că este o minciună...

FRANCO: ...josnică! ...josnică!...

LUDOVICO: ...că a încercat să se sinucidă pentru dumneata?

ONORIA: Dar cum poate să mintă cineva cu atâta nerușinare, mă întreb!

LUDOVICO *(aproape către sine, gândindu-se)*: Ei da... într-adevăr... De-asta s-a încăpățânat să nu vrea nicio reparație din partea dumitale!

FRANCO: Aș fi vrut s-o văd și p-asta!

ONORIA: Păi sigur, bietul domn!

LUDOVICO *(jignit din ce în ce mai mult de vulgaritatea Onoriei, care îl împinge să se pună și împotriva lui Franco)*: Nu, iertați-mă: trebuie să recunoaștem că măcar un impuls de căință a avut...

FRANCO: Dar când? Când m-a văzut aici, gata să repar ceea ce credeam că era o vină a mea.

LUDOVICO: Înțeleg, înțeleg...

FRANCO: Și asta, fiți atent, în cel mai bun caz! Vreau să spun, în caz că a devenit amanta ăluia după! Căci dacă a fost *înainte* – vă dați seama? – înseamnă că eu am fost înșelat de amândoi în modul cel mai infam!

LUDOVICO: Nu! Asta...

FRANCO: ...sunt aici, vă spun, ca să mă conving de asta!

LUDOVICO: Și ce vrei să faci? Nu poți nega, iartă-mă, că aici ai întâmpinat opoziția cea mai categorică și mai violentă din partea ei!

FRANCO: Dar eu vorbesc de ce a fost *înainte*! De înșelăciunea *dinainte*!

LUDOVICO: Iartă-mă, dumneata – în niciun caz – n-ai fi avut nimic de suferit, niciodată.

FRANCO: Ah, nu? Ei, cum? Eu...

LUDOVICO *(ferm)*: ...nimic! Nici înainte! Iartă-mă, dar te pregăteai să te căsătorești cu alta!

FRANCO: Dar nu... stați!...

LUDOVICO: Lasă-mă să vorbesc! Dumneata i-ai plătit polița, dacă nu mă înșel, chiar înainte de a afla ceva despre înșelăciunea lor!

FRANCO: Și fapta mea o scuză pe a lor?

LUDOVICO: Nu, desigur! Dar nu-ți mai poate da dreptul să ceri socoteală cuiva. Ai răbdare!

FRANCO *(cu tărie)*: Ba sigur că mi-l poate da! Mi-l poate da! Pentru că trădarea au înfăptuit-o, au dus-o până la capăt; pe când eu, în schimb, am anulat căsătoria și am dat fuga aici!

LUDOVICO: Când ai aflat că ea încercase să se sinucidă...

FRANCO *(ca mai sus)*: ...dar nu pentru mine! A mărturisit chiar ea! Asta-i bună! Dumneavoastră îmi reproșați mie trădarea, de parcă pentru una ca ea aceea ar mai putea fi o trădare!

LUDOVICO: Nu, nu – ascultă –, eu nu-ți reproșez nimic, vreau numai să-ți demonstrez că dumneata ai dreptate într-o singură privință, și anume că ea a mințit spunând – fără să mai aibă dreptul – că se omoară pentru dumneata. Și, într-adevăr, nu pot să înțeleg motivul acestei minciuni – și chiar în clipa morții! Unele minciuni pot fi utile pentru viață, dar nu și pentru moarte. Iar pentru viață, e cert că ea însăși a recunoscut-o ca inutilă.

FRANCO: Asta spuneți dumneavoastră: inutilă!

ONORIA: Nu vreți să țineți seama de fapte!

LUDOVICO: Ei da, asta da! Asta e adevărat! Ăsta-i defectul meu. Nu reușesc niciodată să țin seama de fapte.

ONORIA: Bine că recunoașteți! Iar faptele știți care sunt? Că a fost salvată: numărul unu!

FRANCO: Și că minciuna a fost utilă! Da, domnule, utilă – dacă nu pentru mine, ceea ce ar fi fost culmea –, utilă pentru că a găsit aici pe cineva ca dumneavoastră.

ONORIA: Închipuiți-vă: un scriitor!

LUDOVICO: Exact: un imbecil.

FRANCO *(imediat)*: Nu spun asta.

LUDOVICO: Ba da, spune-o, spune-o!

ONORIA: Puteți s-o spuneți, dacă tot recunoaște singur!

FRANCO: Sigur că a fost flatată – uh! – văzându-și prefăcătoria admisă, absolvită în regatul artei: această poveste romantică – sinucidere din dragoste, istorisită, de astă dată, nu de un ziarist, ci de un scriitor ca dumneavoastră!

LUDOVICO: Ei, da, într-adevăr; voia așa ceva.

FRANCO: Vedeți?

LUDOVICO: S-a și supărat, chiar, că o vedeam altfel, diferită.

ONORIA: Frumoasă pereche ar mai fi făcut! Ea, care spunea minciunile, și el, care le scria!

LUDOVICO: Minciuni – da – care se mai cheamă și povești. Dar această poveste nu are nicio vină – știi? – că nu este adevărată. Contează prea puțin că nu e adevărată; dacă e frumoasă! Ei i-ar fi ieșit destul de rău, în realitate; dar asta nu înseamnă că nu putea să-mi iasă mie bine, scriind-o. Și vă spun mai mult: că așa e mai frumoasă! Oh, mult, mult mai frumoasă! Și sunt foarte mulțumit că totul s-a clarificat! *(O arată pe Onoria lui Franco.)* Uite, de exemplu, doamna

aici de față: la început indignată, furioasă, apoi toată numai miere, iar acum, toată numai fiere!

ONORIA *(revoltându-se)*: Păi, cum!

LUDOVICO *(aprobând-o imediat)*: Da, da, ai dreptate! Dar e foarte frumos, nu nega! *(Adresându-se lui Franco.)* Și dumneata, la început, ieri, atât de exaltat...

FRANCO *(revoltându-se)*: Dar chiar eu v-am spus!

LUDOVICO *(ca mai sus)*: Da, da, și e just! Foarte just! Și tocmai de-asta e foarte frumos! Dar iertați-mă, credeți că eu trebuie să joc aici rolul imbecilului? Nicidecum! Mă distrez făcându-vă să vedeți cât e de frumoasă – frumoasă, minunată – această comedie a unei minciuni descoperite.

FRANCO *(revoltându-se din nou, îndurerat)*: Frumoasă, spuneți?

LUDOVICO *(imediat, pătrunzându-se de durerea lui)*: Tocmai pentru că dumneata suferi și ai suferit atâta! Oh, înțeleg, simt în mine – să nu-ți închipui! – suferințele dumitale; și să nu te îndoiești că voi ști să le reprezint cât se poate de viu dacă voi face din ele un roman sau o piesă de teatru.

ONORIA: Și deloc–deloc nu vreți să mă băgați și pe mine?

LUDOVICO: Dacă fac o comedie, da.

ONORIA: Ah, nu v-aș sfătui să mă băgați pe mine într-o comedie!

LUDOVICO: Ce-o să faci? O să începi să strigi că nu e adevărat?

ONORIA: Că nu-i adevărat! că nu-i adevărat! Și că dumneavoastră sunteți un impostor bun să se ia de mână cu aia!

LUDOVICO *(râzând)*: Stai liniștită, o să spună criticii că nu e adevărat! *(Tăind.)* Dar cum de nu s-a întors

încă? La ora asta trebuia să fie aici... I-am dat niște bani...

ONORIA *(imediat)*: I-ați dat bani, ăleia? Atunci, vă dați seama!

LUDOVICO: Ca să plătească nota la hotel și să-și scoată valiza.

ONORIA: Păi, dacă i-ați dat bani, nu se mai întoarce! Nu se mai întoarce! Adio, comedie! Chiar că pot să stau liniștită!

LUDOVICO: Nu, în privința asta – vezi – e oricând posibil să imaginezi un final concludent, chiar dacă faptul din viață nu e deloc așa!

FRANCO: Chiar vă temeți că nu se mai întoarce?

LUDOVICO: Iată, numărul doi. Dacă scopul minciunii ei era în „fapte", cum spui dumneata, mi-e teamă că nu se mai întoarce. Se va întoarce numai în caz că scopul ei – cum mi se pare mie – era în afara și deasupra faptelor. Și atunci eu îmi voi scrie piesa... Dar am s-o scriu și dacă nu se întoarce.

FRANCO: Fără să țineți seama de fapte?

LUDOVICO: Faptele! Faptele! Dragă domnule, faptele sunt așa cum le iei; și atunci, în spirit, nu mai sunt fapte, ci viață care apare așa sau altminteri. Faptele sunt trecutul, când sufletul cedează – chiar dumneata spuneai – și viața le părăsește. De-asta nu cred în fapte.

În acest moment, Emma intră dinspre vestibul și anunță:

EMMA: E domnul consul Grotti, care întreabă de domnișoara sau de dumneavoastră, domnule Nota.

LUDOVICO: Ah, în schimb, vine el aici!

FRANCO *(orgolios și amenințător, dând să iasă în întâmpinarea consulului)*: Și vine la țanc!

LUDOVICO *(calm și ferm, tăindu-i calea)*: Dumneata o să-mi faci plăcerea să stai liniștit, în casa mea; și îți repet că n-ai de cerut cont nimănui!

FRANCO *(ca mai sus)*: Pot să și plec!

LUDOVICO: Nu! Dumneata rămâi aici. Mă duc eu la domnul acesta.

Consulul Grotti apare în pragul ușii, îngrijorat și foarte agitat. Emma se retrage.

GROTTI: Permiteți? Domnișoara Drei?

ONORIA *(alarmată, iritată, nerăbdătoare)*: Dar nu-i aici! A plecat!

FRANCO: Și poate că nu se mai întoarce!

GROTTI: Oh, Doamne... dar știți... mă adresez dumitale, domnule Nota...

LUDOVICO: Vă introduceți în casa mea fără să aveți permisiunea.

GROTTI: Vă cer iertare! Dar trebuie să aflu dacă domnișoara Drei are cunoștință de faptul că soția mea...

FRANCO *(imediat)*: ...s-a dus la părinții logodnicei mele, ca să denunțe...

GROTTI *(imediat, mândru)*: ... nebunia ei!

FRANCO: Ah, așadar, negați?

GROTTI *(ca mai sus, cu furie și cu dispreț)*: Eu nu am nimic să-ți afirm ori să-ți neg dumitale!

FRANCO: A, nu! Vă înșelați! Pentru că trebuie să răspundeți de...

GROTTI: ...De ce vrei să răspund? De nebunia unei femei? Sunt gata să răspund când dorești!

FRANCO: Perfect!

GROTTI *(brusc, întorcându-se spre Ludovico)*: Trebuie doar să aflu, domnule Nota, dacă domnișoara Drei are cunoștință!

LUDOVICO: Nu, nu cred.

GROTTI: Ah, slavă Domnului, slavă Domnului!

LUDOVICO: A fost cu mine; am lăsat-o pentru că trebuia să meargă la hotel.

GROTTI: Și nici dumneavoastră nu știați?

LUDOVICO: Nu; am aflat acum de la domnul Laspiga, pe care l-am găsit aici.

GROTTI: Ah, bine; bine! Pentru că în starea de disperare în care se află, această nouă lovitură...

LUDOVICO: Fapt este însă că o așteptăm și încă nu s-a întors.

FRANCO: Dacă nu știe, e foarte probabil că se așteaptă la asta! Și cum domnul Nota i-a dat ceva bani, probabil că și-a luat zborul.

GROTTI: Dea Domnul să fie așa! Din păcate, mă tem...

FRANCO: Ah, așadar acum recunoașteți?

GROTTI: Nu recunosc nimic!

FRANCO: Așa, din cavalerism!

GROTTI: Dar nu pricepi că mie nu-mi pasă deloc dacă dumneata, dragă domnule, crezi sau nu crezi? Poți să crezi ce vrei și ce-ți face plăcere!

FRANCO *(izbucnind, mândru)*: Eu? Ce-mi face plăcere? Eu vreau să aflu ce e adevărat, nu să cred ce-mi face plăcere!

GROTTI: Ei, și? Când o să-ți spun că nu-i adevărat? Nu vrei să înțelegi că dumneata, chiar dumneata ai dus-o la disperare?

FRANCO: Eu?

GROTTI: Da! Dumneata!

FRANCO: Dar dacă a fost izgonită pe nedrept de soția dumitale, fără să aibă nicio vină în nenorocirea cu fetița dumitale...

GROTTI *(deodată, sec)*: Asta nu!

FRANCO: Deci e o minciună asta?

GROTTI: Tocmai de-asta m-am dus la ziar, ca să protestez împotriva acestei minciuni!

FRANCO: Și pe urmă ați venit aici ca să vă puneți de acord cu ea?

GROTTI *(fremătând, gata să se repeadă la el, dar reținându-se)*: Mă scuzați, domnule Nota... *(Apoi, lui Franco.)* Am venit aici pentru că am fost rugat de tatăl logodnicei dumitale, și am descoperit că ea – de altfel, în prezența dumitale, și a tuturor – era disperată fiindcă dumneata...

FRANCO *(brusc, cu forță de convingere)*: ...fiindcă eu voiam să îndrept răul pe care i-l făcusem! Dar de ce e disperată – aș vrea să știu – dacă acest rău pe care i l-aș fi făcut... așa e?

GROTTI: Pentru că nu dorește reparația dumitale! Asta-i bună! Nu o vrea! N-o vrea! Ți-a spus-o! Și ți-a repetat-o! E o încăpățânare frumoasă, pentru Dumnezeu!

FRANCO *(ca mai sus)*: Dar nu puteți crede că-mi face plăcere! Asta nu! Ea ar fi dorit să mă dea la o parte, cu scuza acestei disperări, pentru a-și juca mai ușor rolul aici, în fața dumnealui *(arătând spre Ludovico)*, făcându-l să creadă că nimic nu e adevărat! Dar eu sunt aici nu de plăcere, ci fiindcă ea, ea însăși, a declarat public că pentru mine s-a sinucis!

GROTTI: Și pe urmă nu ți-a mărturisit că mințise?

FRANCO *(brusc, cu violență, din ce în ce mai convingător)*: Altă minciună! Două la mână! Am obligat-o eu cumva să mintă?

GROTTI: Și cine știe dacă nu din cauza asta a spus nu?

FRANCO *(ca mai sus)*: Deci ar fi adevărat că pentru mine a încercat să se omoare?

GROTTI: Eu nu știu de ce a făcut-o.

FRANCO *(ca mai sus)*: Dacă este așa cum spuneți, pentru mine a făcut-o, din cauza căsătoriei mele! Nu văd alt motiv pentru care s-o fi făcut!

LUDOVICO: Dacă nu cumva, așa cum mi-a spus mie, pentru...

FRANCO *(întorcându-se brusc)*: Ba nu, iertați-mă, dar adineauri ați spus că nici dumneavoastră nu vedeți vreun motiv!

LUDOVICO: Nu, iată... pentru că s-a înjosit, pe stradă... ca o cerșetoare...

FRANCO *(ironic)*: Da! În seara când s-a oferit primului trecător...

GROTTI *(întunecat)*: A spus și asta?

FRANCO *(puternic, cu elan, înaintând)*: Și asta! Și asta! Și o fi făcut-o tot din vina mea, din cauza trădării mele! Și dumneavoastră vreți ca eu, admițând acest lucru, să nu mă mai încăpățânez să pretind, cu toată puterea conștiinței mele, ca ea să accepte reparația pe care i-o ofer! Dar sunt gata să pretind asta și acum, dacă-mi dați cuvântul de onoare că soția dumneavoastră a mințit spunând că ea v-a fost amantă!

În acest moment intră dinspre vestibul Emma, strigând înspăimântată.

EMMA: Doamnă! Doamnă! Dumnezeule sfinte! Doamnă...

ONORIA: Ce e?

LUDOVICO: Ea este?

EMMA: Da, domnule... s-a întors...

GROTTI: Și unde e?

ONORIA: Unde e?

EMMA: Ca o moartă... Numai ce-am deschis... a căzut, cu valiza...

LUDOVICO: Otrava! Oh, Doamne, avea otravă în valiză...

În timp ce se pregătesc să alerge spre ușă, apare Ersilia dinspre vestibul: cadaverică, dar calmă, dulce, aproape surâzătoare.

ONORIA *(dându-se înapoi, odată cu ceilalți)*: Oh, iat-o...

GROTTI *(izbucnind)*: Ersilia... Ersilia... ce-ai făcut?

FRANCO *(aproape numai pentru sine)*: Uite-l că s-a trădat!

LUDOVICO *(alergând, ca s-o sprijine)*: Domnișoară... domnișoară...

ONORIA *(cu groază, aproape pentru sine)*: Oh, Doamne... iar?

ERSILIA: Nimic. Liniște... De data asta, nimic...

Face semn cu degetul la buze.

GROTTI *(cu un strigăt)*: Nu! Nu... Doamne, Doamne! Trebuie să intervenim imediat! Să o ducem, imediat!

ONORIA *(înspăimântată)*: Sigur! Imediat, imediat!

LUDOVICO *(alergând spre ea)*: Da, da... Vino, vino...

ERSILIA *(apărându-se)*: Nu: nu vreau!... Gata! Vă implor...

GROTTI *(reprezindu-se și el)*: Ba da! Vino, vino cu mine. Te duc eu!

ERSILIA *(ca mai sus)*: Nu vreau, îți spun...

LUDOVICO *(ca mai sus)*: Ba da; lasă-te convinsă, lasă-l să te conducă, domnișoară!

ONORIA: Trimit după o trăsură!

ERSILIA: Vă implor, gata, vă spun... Ar fi inutil!

GROTTI: Cine spune asta? Nu trebuie să pierdem timpul!

ERSILIA: E inutil! Nu mai e niciun leac. Liniște, vă implor! Lăsați-mă în pace. Dacă dumneavoastră, domnule Nota, și dumneavoastră, doamnă... n-o să fie imediat, din păcate... dar sper că nu mai e mult...

LUDOVICO: Da, spune... ce dorești? Ce dorești?

ERSILIA: Patul.

LUDOVICO: Sigur, imediat, vino!

ONORIA: Vino, vino!

GROTTI *(izbucnind din nou, cu emoție violentă)*: Ce-ai făcut? Ce-ai făcut?

LUDOVICO: Puteai să te gândești, domnișoară, că eram eu aici! Puteai să rămâi aici, cu mine!

ERSILIA: Dacă n-aș fi făcut-o, nimeni nu m-ar mai fi crezut.

FRANCO *(zbuciumat, cu emoție)*: Dar ce anume, ce trebuia să credem?

ERSILIA *(calmă)*: Că n-am mințit ca să trăiesc. Atât.

FRANCO: Dar pentru ce, atunci?

ERSILIA: Ca să mor. Da. Vezi? Ți-am zis-o, strigând, că, atunci când am spus acea minciună, pentru mine totul trebuia să se sfârșească și că tocmai de-asta am spus-o. Tu n-ai vrut să crezi; și ai dreptate, da, pentru că nu m-am gândit la tine deloc; ai dreptate, nu m-am gândit că te voi tulbura, că te voi răscoli așa... Dar mă disprețuiam atât de mult!

FRANCO: Cum așa? Mă acuzai...

ERSILIA: Nu, nu... E atât de greu să o spui... – și să o crezi, închipuie-ți. Dar acum o să-ți spun. Mă disprețuiam atât, încât nu credeam că e posibil să-ți pricinuiesc toate aceste necazuri. Poți să mă crezi. Vezi, am vrut să-mi câștig mai întâi dreptul acesta de a fi crezută: ca să ți-o spun. Ți-am răvășit viața, și pe aceea a logodnicei tale, și știam, știam că nu trebuie să o fac; că nu mai am niciun drept s-o fac

pentru că... *(Privește spre Grotti, apoi se întoarce din nou spre Franco.)* Ai aflat? De la nevasta lui, nu-i așa?

FRANCO *(aproape fără glas)*: Da.

ERSILIA: Am prevăzut asta. Și el a venit aici ca să nege, nu-i așa?

FRANCO *(ca mai sus)*: Da.

ERSILIA: Da, vezi? *(Îl privește și face un gest de milă nemărginită, abia deschizând mâinile, gest care exprimă, fără cuvinte, motivul pentru care umanitatea martirizată simte nevoia să mintă. Foarte dulce adăugă.)* Dar și tu...

FRANCO *(mișcat, cu un elan de sinceritate, înțelegând gestul)*: Da, și eu, și eu!

ERSILIA *(surâzând, aproape cu un surâs îndepărtat)*: Ai povestit visul... nu mai știu... lucruri tare frumoase. Și ai dat fuga aici ca să repari. Da, ca și el... ca să repare... a negat. *(Grotti izbucnește în suspine violente. Și atunci ea, tulburându-se și făcându-i semn să se stăpânească și să înceteze.)* Nu, nu, te implor!... Asta pentru că fiecare, fiecare vrea să facă figură frumoasă. Cu cât suntem... cu cât suntem mai... *(vrea să spună „urâți", dar simte atâta dezgust și, în același timp, atâta milă, că nu-i vine să pronunțe cuvântul)*... cu atât vrem să ne facem mai frumoși, da. *(Și surâde.)* O, Doamne, da, să ne acoperim cu o hăinuță decentă, da... Eu nu mai aveam niciuna ca să apar din nou în fața ta. Dar am aflat că și tu... da, îți scoseseși acea frumoasă haină de marinar. Și atunci m-am trezit... m-am trezit pe stradă, fără nimic... și... *(se întunecă la amintirea acelei seri în care a ieșit din hotel)* da... încă un pumn de noroi, ca să fiu bine mânjită. Doamne, ce scârbă! Ce greață! Și atunci... și atunci am vrut să-mi fac pentru moarte, măcar, o îmbrăcăminte decentă. Da, vedeți de ce am mințit? De-asta, vă jur! N-am putut avea una pentru viață, o rochie în care să însemn ceva și care

să nu-mi fi fost sfâșiată de atâția câini... de toți câinii care mi-au sărit mereu în spinare, pe orice drum... care să nu fi fost pătată de toate mizeriile cele mai murdare și cele mai josnice... am vrut să-mi fac una... frumoasă... pentru moarte... cea mai frumoasă... aceea care fusese pentru mine ca un vis, acolo... și care mi-a fost imediat sfâșiată și ea... rochia de logodnică... dar ca să mor, ca să mor, ca să mor cu ea, și gata... da... cu puțin regret din partea tuturor, și gata... Ei bine, nu! nu! N-am putut-o avea nici pe asta! Sfâșiată de pe mine, smulsă și asta! Nu! Să mor goală! Despuiată, înjosită și disprețuită!... Iată: sunteți mulțumiți? Și acum plecați, plecați. Lăsați-mă să mor în tăcere: goală. Plecați! O pot spune acum, cred, că nu mai vreau să văd, că nu mai vreau să aud pe nimeni, nu? Duceți-vă, tu la nevastă, tu la logodnică, duceți-vă să le spuneți că moarta aceasta – iată – nu s-a putut îmbrăca.

CORTINA

Cuprins

Cronologie..... 7
Primele reprezentații ale pieselor lui Pirandello (în ordine cronologică)..... 11
Discursul susținut de Luigi Pirandello la Banchetul Nobel organizat de Primăria din Stockholm, la 10 decembrie 1934..... 17
Viața pe scenă – prefață de Alice Georgescu 19

Șase personaje în căutarea unui autor 21
Astă-seară se improvizează 111
Să-i îmbrăcăm pe cei goi 207

„Pe măsură ce talentele mele reale se dezvoltau, mă lăsau complet neputincios în fața vieții, așa cum devine orice artist adevărat, capabil doar de gândurile și simțirile sale. Gânduri pentru că am simțit și simțiri pentru că am gândit. De fapt, sub puterea iluziei de a mă crea pe mine însumi, am creat doar ce am simțit și ce am fost în stare să cred."

Luigi Pirandello, Discurs la Stockholm, 1934

„Subiectele preferate ale lui Pirandello sunt viața și arta, adevărul și minciuna, realitatea și iluzia, adică esența însăși a teatrului."

Alice Georgescu

„Pirandello nu este numai un precursor al poeticilor care se pot revendica de la suprarealism sau expresionism, ci un exponent plenar al crizei intelectuale, de la care se desprind drumurile confuze, fără de lumini și perspective."

Alexandru Balaci

„Biblioteca pentru Toți" inițiază prima serie de literatură universală dedicată scriitorilor laureați ai Premiului Nobel pentru Literatură. Colecția „Nobel" cuprinde selecția celor mai reprezentative opere ale lor.

EDITURA ART

www.editura-art.ro
ISBN 978-973-124-747-2
9 789731 247472